

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౯. సంచిక ౧౦.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

౧౯౩౨

నవరాత్ర పూజ

విషయ సూచిక

నవరాత్రి పూజ—	౧-౮
ప్రాయోపవేశము—పాటిబండ మాధవశర్మగారు	౮౯౫
" విశ్వనాథ వేంకటేశ్వర్లుగారు	౮౯౬
ఆంధ్రకవితాపరిణామము—పాటిబండ మాధవశర్మగారు	౮౯౭-౯౯౯
తారక—ఒలేటి సీతారామమూర్తిగారు	౯౯౯-౧౦౦
ప్రణయసామ్రాజ్యము—నిమ్మగడ్డ పున్నయ్యశాస్త్రిగారు	౧౦౧-౧౦౪
అగ్నిపరీక్ష—రంగనాయకులుగారు	౧౦౪
దశరథుడు శత్రువాది యగునా?—శ్రీ తి. ప. నారాయణస్వామిగారు	౧౦౫-౧౧౧
హృదయార్పణము—పువ్వాడ శేషగిరిరావు, చోడవరపు జానకిరామయ్య	గార్లు ౧౧౨
భవభూతి మహావీర చరితము—తట్టా వీరరాఘవాచార్యులుగారు	౧౧౩-౧౧౮
విరహవిధుడు—'విధుడు'	౧౧౮
మున్నంగి...శర్మగారి 'కృష్ణ వేణి'—దింట్యాల సర్వేశ్వరుడుగారు	౧౧౯-౧౨౨
గుంటూరుసీమ—జి. జాషువగారు	౧౨౩
అహల్య—చింతా దీక్షితులుగారు	౧౨౪-౧౩౨
గ్రీష్మఋతువు—అట్లూరి వేంకటసీతమ్మగారు	౧౩౨
తగిలిన వేలికే తగులుతుంది—౧—వేలాల సుబ్బారావుగారు	౧౩౩-౧౪౬
జడ—వేంకట కాళిదాసకవులు	౧౪౭
చెంచి—గూడూరు రాజేంద్రరావుగారు	౧౪౮-౧౫౭
కాళి—నహదేవ సూర్యప్రకాశరావుగారు	౧౫౮
ఒక్క దెబ్బకు రెండుపక్షులు—ఆలూరి రామకృష్ణరావుగారు	౧౫౯
✓ ధనము-శోకదే—శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు	౧౬౦
సిట్టకథలు :	
మోక్షము—కల్పాకం త్రిలోకసుందరమ్మగారు	౧౬౧
యక్షితో ముక్తి—వింజమూరి అలిమేలమ్మగారు...	౧౬౧-౧౬౨
నచ్చెలీ!—పురిపండా ఆప్పలస్వామిగారు	౧౬౨
వినోదశిల్పము: ౧. రాటము—కొ. నరసింహాచారిగారు	౧౬౩-౧౬౪
౨. చదరము; ౩. సిపాయి—కస్తూరి రామచంద్రరావుగారు	౧౬౫
జీవప్రబోధము—బాలాంత్రపు వేంకట్రావుగారు	౧౬౬-౧౬౮
మాటకారి లయకాడు—ఆదిభట్ల నారాయణదాసుగారు	౧౬౯-౧౭౦
నేను—జనమంచి కామేశ్వరరావుగారు	౧౭౦
ద్విపక్షవిధానమా, వివిధపక్షవిధానమా, - హిందూ దేశమున కేదిలాభదాయకము?—	
చా. వెం. హనుమంతరావుగారు	౧౭౧-౧౭౪

భారతకార్మికోద్యమము—ఎన్. పి. శర్మగారు	గి.౮౬—గి.౮౮
శ్రీమంతుడా!—మం. వేంకటశర్మగారు	గి.౮౮—గి.౮౯
క్షయరోగము : సానటోరియం, మైసూరు—పెద్దాడ కామేశ్వరమ్మగారు	గి.౯౦—గి.౯౪
నివేదన-ర—చావలి బంగారమ్మగారు	గి.౯౪
మీగడతఱకలు: అస్పృశ్యత; యుద్ధవిరామము—'శాస్త్రి'	గి.౯౫—గి.౯౮
మొలుగు—కుందు ర్తి నరసింహారావుగారు	గి.౯౮
కలనూర గంప—శ్రీరొబీమఘట్టి గారు; సహారా యెడారికింద మహాజలరాశి;	
కరుణారసంహిత అనందము : పారుగింటి జగదం విన వేడుక;	
కీ. శే. పండిత శ్యామసుందర చక్రవర్తిగారు	గి.౯౯—౬౦౦
గాంధీమహాత్ముని ప్రాయోపవేశము: ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు—	౬౦౧—౬౦౮
విశ్వము—తుమ్మలపల్లి శివరావుగారు	౬౦౮
ఖాదీపరిశ్రమ : పరిశోధనావశ్యకత—గి—మిస్ మెల్లి సోలింగర్, పుష్పల లక్ష్మణ	
రావుగారు	౬౦౯—౬౧౭
ప్రాకృతగాథలు—రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు	౬౧౮
అభినవాంధ్రకవితాపితామహుని కవితావివోదములు—మండపాక సార్వభౌమ	
శాస్త్రిగారు	౬౧౯—౬౨౦
ఆంధ్రభృష్యదయము:—ఎన్. టి. ఎస్. యాజులుగారు; ఒకనూతన ఆంధ్రశిల్పి;	
యశ్వంతసింహగారు	౬౨౧—౬౨౩
సువర్ణప్రతము—బాలాంత్రపు నభినీకాంతరావుగారు	౬౨౩
భారతీయమహిళామండలి:—శ్రీమతి లీలా మాతేశ్వరభట్ కన్యగారు;	
శ్రీమతి భమిడిపాటి సింహాచలముగార్లు	౬౨౪
నక్షత్రమండలము (ఆశ్వయుజమాసము)—గొబ్బూరి వేంకటానందరావువ	
రావుగారు	౬౨౫—౬౩౬
విమర్శనము—	౬౩౭—౬౪౨
సాభిప్రాయ విశేషములు—	

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు:—పసుక్రీస్తు ఆత్మత్యాగము; బావిచెంత; గుజరీ రాగిణి.

సాధారణ చిత్రములు:—విహారమునకు; ప్రకృతి చిత్రము; ప్రాచీనచిత్రములు ౪; ఇతర చిత్రములును.

ప్రపంచము ప్రకృతిమయము. ప్రకృతివిలాసము ప్రపంచవిలాసము. ప్రకృతివిలాస ప్రపంచము లేదు. ఈ ప్రకృతియందు స్త్రీత్వ మాకోపితమయినది. అపుడు ప్రకృతి ఆదిశక్తి అయినది. అనంతరము స్త్రీరూపము కల్పితమయినది.^౧ అంత నాదిశక్తికి ఆదిదేవి, మహాదేవి మొదలగు పేరులు గలిగినవి. క్రమముగా నాయాదిశక్తికి పెక్కురూపములు, పేరులు ఏర్పడినవి.^౨ కీడు తొలగి పేలు కలుగుటకును, కోరికలు సమహురుటకును జనసామాన్య మికల్పితరూపముల నారాధింప దొడగెను.^౩ ఆ యారాధనము తొలుత నమానుషము, నతిభీభత్సము నయి మానవుని కేవలపశుస్వభావమునకు నిదర్శనమయ్యెను. రానురాను సంస్కారము కారణముగా మానవుని హృదయముననుండి పశుస్వభావము తొలగిపోవుచు రాగా ఆరాధనమునను మార్పు గలుగజొచ్చినది.^౪ కాని ఆయ మానుషవిధాన మింకను పూర్తిగా రూపుమాాయకున్నది.

ఆంధిక, హైమవతి, ఉమ, కాల్యాయని, సతి, దుర్గ, భద్రకాలి, కాలి, కాలరాత్రి, చండి మొదలయిన పేరులతో వెలయుచున్న సామ్యసామ్యదేవీమూర్తు లాఽయాద్యశక్తియనంతరూపములలో కొన్ని. * వీనిలో 'అంబికా'నామము ప్రచులయందు ప్రస్తావితంబడినది.

౧. తొలుత ప్రకృతి శక్తిగా మారుటకు స్త్రీ సాధనమయినది. తరువాత స్త్రీయే శక్తిగా మారిపోయినది. కావుననే శాస్త్రీయులు పెక్కుశక్తులకు మారుగా స్త్రీని పూజింతురు.

౨. ఈదేవీభేదముల విచిత్రచరిత్రములు కల్పితము లయి పురాణాదులయందు వివిధవిధముల వర్ణితము లయినవి. అవి యొకదాని నొకటి పోలియుండవు.

౩. ఈ యారాధనవిధానములే ఆగమములు, కల్పములు ననబరగినవి. ఇందునను వైవిధ్యము గలదు. కాలదేశములు, తత్త్వదర్శికాని మనుజునియొక్క మనఃపరిణామాదికములు నిందుకు కారణములు కావలయును.

౪. ఆరాధనము సాత్వికము, రాజసము, తామసము నని మూడువిధము లయినది. ఇందు తామసవిధానము

అం పీఠురుద్రునకు భగినిగా పేర్కొనబడినది ౬. ఉమా హైమవతి దుర్గాదినామములు, వానికి సంబంధించిన గాథలు నుపనిషత్తులయందు గలవు. ప్రపంచమునందలి చరాచరవస్తుజాలమున నిండియున్న సకలశక్తులు నీయాదిశక్తియంశములే యనియు, ఈశక్తియే బ్రహ్మవిద్య యనియు, ఈమెయే పరమాత్మయనియు, త్రిమూర్తిస్వరూపిణి యనియు, ^౭ సరస్వతీ లక్ష్మీ పార్వతీ నామముల త్రిమూర్తులకు భార్యలయిననువ్వురు త్రిధావిభక్తయగు వీశక్తియే యనియు నవి తెలుపుచున్నవి. తక్కినదేవీ నామముల కన్నింటికి ననురూపములగు గాథలు పురాణాదులయందు గలవు.

తొలుత ఆదిశక్తి మహిషాసురుని^౮ సంహరించుట కవతరించినది. యున్నోకమారు దేవతలకు, రాక్షసులకు యుద్ధము జరిగినది. అందు రాక్షసుల కపజయము కలిగినది. రాక్షసమాతయగు దితి తన కుమారుల యోటమికి వగచి యతికుపితయందు దేవతలనునిర్దింపగల సుతు నొక్కని బడయగోరి మహిషీ(గేద) రూపమును దాల్చి బ్రహ్మదేవుని గూర్చి తీవ్రముగ తపము చేసినది. బ్రహ్మదేవు డామెకు దర్శన మొసగి యామె కోరిన వరము

అమానుషము. అది యింకను కొన్నిచోట్ల జరుగుచున్నది.

౧. గ్రామదేవత లనబడు శక్తులుగూడ నీ ఆద్యశక్తియొక్క క్షుద్రరూపములు. జాతర లనుపేర నేలేట జరుగు నీగ్రామశక్తుల యుత్సవములయందు లెక్కలేని తీవ్రజంతువులు 'బలి' యను నెపమున చంపబడుచున్నవి.

౨. "ఏవ తే రుద్ర భాగః; సహస్రస్రాంతికయా తం జాపస్య."—తత్త్వీయసంహిత:

౩. సరస్వతి-బ్రాహ్మీశక్తి; లక్ష్మీ-వైష్ణవీశక్తి; పార్వతి-శాంభవీశక్తి. ఇట్లు తమతమ శక్తులను త్రిమూర్తులు తామే సృష్టించగలరు.

౪. ఈ మహిషాసురుని స్త్రీయత్నాల్లినీ గురించిన గాథ లనేకవిధములుగా పురాణములయందు కమపించుచున్నవి.

నిచ్చెను. ఆమె కంఠ మహిషాసురుడు^౧ జనియించెను. వాడు పరమకూరుడు, అతిమాయావి యై పెరిగి పెద్ద యయ్యెను. వాడును పరమశివుని గూర్చి యగ్రముగ తపస్సు చేసి తనకు పురుషులచే చావు లేకుండ పరమును బడసెను. అంత వాడు వరగర్వితుడై ఇంద్రుని నిర్జించి స్వర్గాధిపత్యమును బడసెను; దిక్పాలకులెల్ల జయించి తరిమివైచెను; ఋషులను బాధించెను. ఇట్లెల్ల లోకకంటకుడయిన మహిషాసురుని బారి కోరువకాలక యింద్రాదిదేవతలు బ్రహ్మదేవుని శరణుచొచ్చిరి. బ్రహ్మ యు నాయసురుని మట్టుపెట్టు నుపాయము నాలోచించుటకయి, శివునిమాడ దోడ్కొని, దేవతలందరు వెంటరా విష్ణుదేవునికడకు బోయెను. విష్ణువు వారందరిరాకకును కారణమును తెలిసికొనెను. అపు డందరు కలిసి యాలోచించుచుండ వారందరి యంగములనుండి లేజోరూపమున వారియంశములు వెలువడెను. ఆ లేజుఃపుంజమంతయు మహాజ్యోతిరూపిణియు, సుందరాకారయు దివ్యాభరణ భూషితయు, అష్టదశ భుజయు^౨ నగు నొక యువతి రూపమును ధరియించెను. ఆయువతి మహాదేవీనామ మున ప్రసిద్ధి కెక్కెను. ఆమెకు బ్రహ్మాదిదేవత లెల్లరు

౧. మఱియొక గాథ వీనిజననమునుగూర్చి—యిచట అనుసంధించుకొనవలసినది — ఇట్లు కలదు: రంభుడను రాక్షసు డొకడు, అపుత్రకుడు శంభుదేవు నారాధించెను. వాని యారాధనమునకు మెచ్చి శివుడు ప్రత్యక్షమయి వానిని ‘వరము వేడుకొమ్మనెను. ‘నీవే నాకు పుత్రుడవయి పుట్టవలెను’ అని వాడు కోరెను. మహాదేవు డందు కంగీకరించెను. అంత రంభాసురుడు తన యింటికి మరలి వచ్చుచుండెను. త్రోవలో ఋకుమతి యైన మహిషి యొకటి వానికి గానుపించెను. వాడు కామాద్రేకమున వానితో గలసెను. అది గర్భవతి యయి మహిషాసురుని గనెను. ఈమహిషియే మహిషీ రూపమును దాల్చినదితి కావచ్చును. కాని యీమె యిట్లు మహిషీరూపమును దాల్చుటకు కారణము కానరాదు.

౨. ఈభుజములసంఖ్య నాలుగు, ఎనిమిది, పది, పదునారు, వేయి అని యిట్లు పెక్కు తేరగులుగా పురాణములయందు కానవచ్చుచున్నది.

తమతమయోధుధముల నొసగిరి. సింహము వాహన మయ్యెను.^౩ దేవతలు ఆమెను మహిషాసురునిజంప నియోగించిరి.

ఇట్లవతరించినదేవి తన్ను చంపి రక్తమును పానము చేయుచుండినట్లు మహిషాసురు డొకనాటిరాత్రి కలగనెను. వాడు మరునాడు మొదలుకొని దేవిని భక్తితో నుపాసించుచుండెను. కొంతకాలమున కామె వానికి (భద్రకాళీరూపమున) ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఆమెకు వాడు తనస్వప్నవృత్తాంతమును విన్నవించెను. ‘దేవీ, నీచేత నెట్లును నాకు చావు తప్పదు. నే నందు కించకయు పగవు గొనను. నాతండ్రి శంభుదేవు నారాధించుటవలన నేను జన్మించితిని; ఎల్ల లోకములను జయించితిని; ఇంద్ర పదమును గాంచితిని; సకలభోగముల ననుభవించితిని. నిరంతరము నీపాదముల నాశ్రయించియుండుటతప్ప నాకు నీక నేకోరికయు లేదు. దాని నమగ్రహింప వేడుచున్నాను’ అనెను. ‘ఓయీ, నీవు నాచే మృకుడ వయ్యెదవు. నేను నిన్ను చంపుటకు మాడుపూరులుమాడుమా ర్దులను^౪ చాల్చువలెను. నీవు మృకుడ వయ్యెను నీశరీరము నాపాదము నంటియే యుండును.’ నాకు కానింపబడు పూజ నీకును

౩. ఈసింహమును హిమవంతు డొసగెనని కొందొకవో గలదు.
౪. ఈమాడుమార్దులు ఈ గ్రచండ, భద్రకాలి, దుర్గ అనుపేరులు గలవి. ఈమార్దుల పూజతోపాటు మహిషాసురునికి పూజ జరుగునని యొకట గలదు.
౫. దేవీవిగ్రహములయందు మహిషాసురుని శరీరమును వామపాదాంగస్తమున దేవి నొక్కియుండుట కాననగును. ఇట్లుండుటకు మఱియొక కారణమును చెప్పబడినది. దేవి ఖండించిన మహిషాసురుని శరము నేలపయి బడినతోడనే వాని కశేబరముననుండి హూరుడగు రాక్షసు డొకడు పుట్టుచుండెను. అది కని దేవి మహిషుని కశేబరముననుండి రాక్షసుడు సంపూర్ణముగ వెలువడకుండ వానిభుజముపయి తన ఎడమకాలి బొటన వ్రేలుంచి నొక్కి పట్టినది.

జెందును' అని నెలవిచ్చెను. తరువాత నామె మూడు మూర్తులు దాలిచి వానిని రూపుమాపెను ౧. ఇట్లు మహిషాసురుని నధియించి మహాదేవి (అదిశక్తి) 'మహిషాసురమర్దని' యయ్యెను. ౨

పూర్వము దురునికొడుకు దుర్గుడను అసురు డొక డుండెను. వాడు కడుమాయాశీలుడు; తపోబలమున మూడు లోకములను జయించెను; స్వర్గరాజ్యము నాక్రమించెను; దేవతల నందరిని మిగుల పీడించెను. దేవతలు భీతులయి శివుని మరుగుచొచ్చిరి. శివుడు దుర్గుని సంహరింప మహాదేవిని (శాంధిశక్తి) నియోగించెను. ఆమె దేవతల కభయ మిచ్చి దుర్గుని బట్టి తెమ్మని కాళరాత్రిని ౩ బంపెను. కాళరాత్రి యట్లు చేయబోయెను. వా డామెను కని త త్సందర్భమునకు ముగ్ధుడై యంతఃపురమునకు గొనిరండని తనయనుచరులను బంపెను. హంకారాన్నిచే కాళరాత్రి వారిని భస్మమొనరించెను. మరల గొండరు రాగా వారిని తననిక్కానవాయువుచే చెల్ల చేదరుచేసెను. దుర్గుడంతతానే బయలుదేరెను. అది కని కాళరాత్రి వింధ్యాద్రినున్న మహాదేవియొద్దకు పోయి దుర్గాసురుని ఆగమనవార్తను తెలిపెను. దుర్గుడును తన సేనలతో కాళరాత్రిని వెంబడించిచని వింధ్యమును కేరి యచట మహాదేవిని చూచి యామె భువన మోహనగోచర్యమునకు మోహితుడయి ఆమెను తనకు భార్య గాగోరెను. దేవివాని పయ ప్రారదృష్టిని బరపి

౧. దీనినిబట్టి 'దుర్గు' యే మహిషాసురుని నిరవశేషముగ జంపినట్లు తెలుచున్నది.
౨. సకలదేవతల యంశముల వలన సముత్పన్నయయిన యీదేవిని పూజించుటచేత దేవత లెల్లరు సంతుష్టి చెందగలరు. కావున వారికి ప్రత్యేక పూజన ముక్కురలేదని యొకమతము.
౩. 'కాళరాత్రియు ఆద్యశక్తిమూర్తిశేవము.
౪. ఈశక్తులు ఆద్యశక్తి యనంత (సహస్ర) మూర్తులలోనివారే కావచ్చును.
౫. 'ఉగ్రచండ' మూర్తి.
౬. ఈ మహిషాకృతి దుర్గుడే మహిషాసురుడు కాదనును.
౭. 'భద్రకాలి' మూర్తి.
౮. మహిషాసురుని ఖండితశరముననుండి వెలువడిన అసురుడు పీడే యగును.

తర్జించెను. వా డామెనుబంధించి తీసికొనిరండని భటులను బంపెను. తన్ను పట్టవచ్చినవారిపెల్ల మహాదేవి తనచేంతకు చేరనియకుండెను. దుర్గుడు స్వయముగ నామెతో యుద్ధమునకు దలపడెను. అపు డామెశరీరముననుండి అనేకశక్తుల బడయించి దుర్గుని సేనలను చక్కాడిరి. దుర్గుడపుడు గజరూపమును ధరించి దేవి న నెదిరించెను.

దేవి ఆగజముతుండము ఖండించివైచెను. రాక్షసు డాపయి మహిషమురూపమున దేవిపయి కురికెను. ౧ వానిని దేవి శ్రీశూలముతో పొడిచెను. వాడు చెంటనే స్వస్వరూపమున సహస్రభుజములతో ప్రత్యక్షమయి దేవితో పోరాడొడగను. ౨ వానిని దేవి మహాస్త్రముతో చంపివైచెను. ఇట్లు దుర్గాసురుని జంపి మహాదేవి దుర్గానామమున వివరితకృతును. ప్రకృతవ్యాస విషయముతో సంబంధముగల దేవీమూర్తులగాఢ లివి. ౧౦

పూర్వమీదేవీపూజ వసంతకాలమున—చైత్ర శుక్ల ప్రతిపత్తుమొదలు నవమివఱకు—తోమ్మిడిదినములు 'వాసంతి పూజ' యను పేర జరుగుచుండెడిది. ౧౧ తరువాత శరత్కాలమునకు—ఆశ్వయుజశుక్ల ప్రతిపత్తుమొదలు నవమివఱకు—మారినది. ఈతోమ్మిడిదినములు చేయుపూజకు ౧౨ 'శరన్న వ రాత్రీపూజ' యను పేరు కలిగినది. ఈనాళలయందు ఆరాధింపబడునది, ప్రధానముగ, అదిశక్తి మూర్త్యంతరముగ ప్రసిద్ధిగన్న దుర్గాదేవి. ౧౩ విశ్వరూప్రవయగు లక్ష్మీయు,

౯. 'దుర్గా'మూర్తి.
౧౦. ఈరెండుగాఢలకును ప్రకారాంతరములనేక ములుగలవు. వానితో 'ప్రకృతమంత' గానుపయోగము లేదు.
౧౧. రావణాసురుడు దేవిని వసంతకాలమున పూజించెడివాడట. ఇపు డీపూజ వసంతకాలమున నాల విరళముగ జరుగును.
౧౨. శ్రీరాముడుదేవీపూజనుశరత్కాలారంభమున కావించి రావణుని నధియించి విజయమును గాంచెనట. కొన్ని దేశముల ననువర్తము శరత్కాలమునదే 'రామలీల' యను శ్రీరామోత్సవమును అతివై భవముతో జరుపుదురట.
౧౩. ఉత్తిర హిందూస్థానమున మహాకాలిపూజ జరుగును. కాలియనుపేర భయంకరవిగ్రహమును, పది పండ్రెండడుగుల పొడువుగలదానిని, తయారుచేయించి దానిని ప్రతిష్ఠించి యారాధింతురు.

జ్ఞానదాత్రియగు సరస్వతియు ఆమకంగికముగా పూజింపబడుదురు. ఒక్కొక్కదేశమున నొక్కొక్కతీరున నీపూజ జరుగును.

పూజకు ఏడువిధముల కల్పములు గలవు: ౧. నవమ్యూదికల్పము; ౨. ప్రతిపదాదికల్పము; ౩. వృష్యాదికల్పము; ౪. సప్తమ్యూదికల్పము; ౫. అష్టమ్యూదికల్పము; ౬. అష్టమీకల్పము; ౭. నవమీకల్పము. సంపన్నులు ప్రతిపదాదికల్పము ననుసరింతురు; సామాన్యులు సప్తమ్యూదికల్పమును స్వీకరింతురు. తక్కినకల్పము లల్పప్రచారము గలవి.

ఇట్టికల్పముల ననుసరించి చేయబడుపూజ సాత్విక, రాజసి, తామసి యని మరల మూడుతెరగులయినది. నిరామిష వైశేష్యజపయజ్ఞ పారాయణాదు

౧. ఉత్తరహిందూస్థానమున మహాకాళీపూజ సప్తమ్యూదికల్పము ననుసరించి తామసీవిధానమున అమృషింపబడును. వేలకొలది మేకపోతులు, పొట్టేళ్లు, మారుల కొలది దున్నపోతులు కాళీవిగ్రహమునెదుట బలి యియ్యబడును. బలిసోసగ దెచ్చినజంతువులసమృద్ధము, బలియిచ్చునపు డవి కావించు దీనభీషణద్రవ్యములు, నరుకబడినజంతువులశీర్షములు, కేశేరములు, వానినుండి స్రవించురక్తప్రవాహము గలిపి యాదేవీపూజామందిరము కరుణభీర్షభీయానకరసములకు స్థానమయి పొడకట్టునట. కలకతాయందలి కాళీదేవాలయమున నిప్పటికి నిశ్చే జరుగుచుండునట. ఒకానొక సంస్థానపు రాజీపూజాకాలమున ౬౫,౫౩౫ జంతువులను బలియిచ్చెనట. ఇక నక్కడ బండుబూతు మాటలకు, చేష్టలకు, త్రాగుడుకు మితిమీర లుండనట. ఈపూజకొరకు ఏటేటలక్షలకొలది ధనము వ్యయమగుచుండునట. స్వర్ణరామాశ్రమవనే యపహయముగొలుపుచున్న యాదారుణ పశుమరణకర్మము, దుర్విసీతిచేష్టలములు గ్రామశక్తుల జాతరలయందును జరుగుచుండును. ఈకాళీపూజలను, ఈజాతరలను తన కర్మఫ్రదియమును కలిగించు నను పిచ్చినవృత్తముతో మానవుడు చేయుచున్నాడు. వానియొపిచ్చినవృత్తమే తొలుత తన్నుబోలిన మానవుని సయితము బలిపశువునుగ జేసినది. ఇది వీరకర్మముగాదు;

లతో కూడిన పూజ సాత్విక; బలిదానసామిష వైశేష్యాదులతో నాచరితుమగుపూజ రాజసి; కేవలశరామాంసాదులచేతను, జంతుబలులచేతను నిర్వర్తింపబడుపూజ తామసి.

ప్రతిపదాదికల్పము ననుసరించి ఆశ్వయుజ శుక్ల ప్రతిపత్తునాడు ప్రతిమా, కలశ స్థాపనాదులు కావించి కేశసంస్కారద్రవ్యములను, ద్వితీయము కేశబంధనసామగ్రిని, తృతీయము దిర్బణ సింహారాలక్తకాదులను, చతుర్థిని మధుపర్క తిలక శేత్రమండనాదులను, పంచమిని అంగరాగాదులను సమర్పింపవలెను. షష్ఠిని, సాయం సమయమున, చిత్తుతరు శాఖయందు బోధనము, ధ్యానము, సప్తమిని స్వగృహమున పూజనము (షోడశోపచారము లతో), అష్టమిని ఉపవాసము, అష్టశక్తిపూజ, నవమిని

స్వార్థపరుడగు మానవుని వంచనాయంతముగు ఘాతుకకర్మము. ఇది క్రమముగా నంతరించిపోయినది. పశుమరణకర్మముగూడ చాలవరకు తగ్గినను పూర్తిగా నశింపకున్నది. మానవుడు తానే దుర్గ, మహాకాళి, మున్నగు శక్తులు ఆదిశక్తిమూర్తులన్నాడు; సర్వోత్కృష్టతను గల్పించినాడు. సామాన్యగ్రామదేవత లనబడు అంకాశమ్మ, పోలేరమ్మ మొదలగు శక్తులను క్షుద్రశక్తులన్నాడు; నికృష్టతను గల్పించినాడు. స్వార్థపరుడయి మరి యా శక్తిమూర్తుల యుత్కృష్టతా నికృష్టతా విభేదమును కాల దన్నివయించినాడు. ఆయ్యది తాను గల్పించినవ్యవస్థయే యని యొగిరియు, ఎఱుగనివానివలె ప్రవర్తించినాడు. స్వార్థపరత ఏలుబడిమహిమ యట్టిది!

౨. బోధనము=నిగించుచున్నవారిని మేలుకొలుపుట. దేవతలకు దక్షిణాయనము రాత్రి, నిద్రాకాలముగు రాత్రియందు కావించు బోధన 'మకాలబోధనము'; కావున శరత్కాలమునందలి దేవీబోధనము 'అకాల బోధనము' అనబడినది. రావణుని జంపి విజయమును బడయుటకయి శ్రీరామునిచేత పూజింపజేయ బ్రహ్మదేవి నిట్లకాలమున మేలుకొలిపెనట. ఆది మొదలు దేవి కేటేట నిద్రాభంగము గలగుచునే యున్నది.

ఉగ్రచందాదిదేవీపూజ, బలి^౧ దానాదులు, కుమారీపూజ కావించవలయును. దశమినాడు పూజ కావించి మధ్యాహ్నం తరము ఉత్సవముతో^౨ దేవిని కొనిపోయి నదీబలమున విస్మరించవలెను. ఇది మహాపూజ యనబడును. ఈ తొమ్మిది దినములలో చివర మాతుదినములు ప్రశస్తములు.

సప్తమ్యాదికల్పము సప్తమినా దారంభమయినవమితో^౩ నంత మొందును.

౧. సాత్వికవిధానమున, గుమ్మడిపండ్లు, చెరకు గడ్డలు, నిమ్మపండ్లు, టెంకాయలు మొదలగునుపహారములతో 'బలి' సమర్పణము నిర్వహించబడును.

౨. పూర్వోక్త ప్రతిపదాదికల్పమునకును, ఈ సప్తమ్యాదికల్పమునకును మహదంతరము కలదు. ఇది ప్రశస్తముగా పరిగణింపబడినది. తామసపూజ కావించువారికిని ఈమాడుతోజాలే శ్రేష్ఠములు. అష్టమీ నవమిల సంధికాలమున చేయుపూజ యుత్తమోత్తమము.

౩. దుర్గాదేవివిగ్రహము మహిషాసురుని సంహరించుచున్నట్లు నిర్మింపబడును. దేవి వాహనముగు సింహమును దక్షిణపాదముతో^౪ డను, మహిషాసురుని కీర్తనమును వామ (పాతాంగమృత్యుతో^౫ డను మెట్టియుండును. పదిబజములు వాలుగు, ఎనిమిది, పదునెనిమిదిహాడ కొన్నిటికి, మూడు కన్నులు నుండును. త్రిశూలముతో మహిషాసురునివత్తుమును పొడచుచున్న ట్లుండును. ఇట్టి విగ్రహము బంగారముతోను, నెండితోను, రాగితోను వారివారి సంపదకు దగినటులు చేసికొందురు. జనసామాన్యము మృత్తికతో చేయబడిన విగ్రహములనే పూజింతురు.

ఈవిగ్రహములనుబట్టి వేదాంతార్థ మిట్లు సంభావించబడినది. దుర్గాదేవి పరబ్రహ్మము. త్రిశూలము జ్ఞానము, సింహము, మహిషాసురుడులు కామక్రోధాదులు. త్రిశేత్రములు త్రికాలములు. దశభుజములు దశదేశలు. లక్ష్మీసరస్వతులు, విశాఖక కార్తికేయులు చతుర్విధపురుషార్థములు. గణేశుడు వివేకమును కార్యసిద్ధిని ప్రసాదించును గావునను, లక్ష్మీ యైశ్వర్యము నొసగును గావునను, కార్తికేయుడు శక్తిని సామర్థ్యమును సమ

కల్ప చేదియయినను ఉత్తర హిందూస్థానమున పురాణాదులయందు ఇర్దింపబడినవిధమున వృత్తికారులచే దుర్గాదేవికి రూపమును నిర్మించి దానిని ప్రతిష్ఠించి పూజ కావించురు. ఈవిగ్రహమునకు కుడిపక్క సరస్వతీ గణేశులయు, ఎడమ వైపున లక్ష్మీకార్తికేయులయు విగ్రహముల నిలిపి పూజోపహారాదులు సమర్పించురు. దక్షిణహిందూస్థానమున కలశమును స్థాపించి దుర్గాదేవి నావాహనముచేసి తొమ్మిదిదినములు సాత్విక

హర్షును గావునను, సరస్వతి జ్ఞానము ననుగ్రహించును గావునను ఆనలగరు క్రమముగా ధర్మార్థ కామ మోక్ష చతుర్విధపురుషార్థము లనబడిరి.

సాధకుడు పురుషార్థసాధనము ద్వారమున జ్ఞానమును సంపాదించుకొని కామక్రోధాదులను ధ్వంసముచేసి త్రికాలవేదియయి సరస్వతీయగు పరిమాతృను దెలిసి ఆత్మసిద్ధిని బడియునని దుర్గాపూజనము సంతరార్థము.

ప్రపంచము ఆదిశక్తి, ఆదిశక్తియే పరబ్రహ్మము. కావున ప్రపంచమంతయు పరబ్రహ్మస్వరూప వయినది. అందున సాధకుడు, సాధనము, సాధ్యము అన్నియు పరబ్రహ్మస్వరూపములే. ఈ సిద్ధాంతమునబట్టి, "బ్రహ్మర్పణం బ్రహ్మహవిః బ్రహ్మగ్నో బ్రహ్మణా హతమ్, బ్రహ్మైవ తేన గంత్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా" అను గీతావచనమునకు సరిపోవునట్లు దుర్గాపూజనము బ్రహ్మయజ్ఞము నయ్యెను. వైదికాంతమును పురస్కరించుకొనియే తామస పూజనమునకు సంయతము బ్రహ్మయజ్ఞ మను పరిపాటి కల్పింపబడినది. ఖడ్గము జ్ఞానము. బలి పశువులగు దున్న పాత, పేకపాత, పాట్టెలు మొదలగునవి క్రోధము, కామము, లోభము మొదలగునవి. కామక్రోధాదులకు దాసుడగు మానవుడు జ్ఞానమును సంపాదించుకొని వానిని రూపుమాపి మోక్షము నధిగమించు ననుట. ఇట్టి కల్పనములు నాటిమానవునికింతరువాతి తిరువాతి మానవులకును గల సంస్కారముయొక్క పరిణామమునకు నెదుర్కనములు. మానవుడు తనయావశ్యకతనుబట్టి పండిని నందిని, నందిని పండిని చేయుచున్నాడు. అది వానికి శైజము.

విధిప్రకారము యథాశక్తి పూజానైవేద్యాదుల నర్పించుదురు. గుర్త మొదలయినతే కులవిగ్రహములకు మారుగా బొమ్మలను కలకముచుట్టు నుంచెదరు. సప్తమిని గాని అష్టమిని గాని, అథవా దశమినాడు మంటపమున నొకచో నలంకృతముగ వేదికపయి పుస్తకములను కేర్చి సరస్వతీదేవి నాచారములయం దావాహనము చేసి పోడికొవ చారపూజ కావించుదురు. నవమినాడు రొక్కముగల పెట్టెలనువడ్డునిండినకొట్టులను, ఉస్తాభరణాదులనుపూజించుదురు. ఇది లక్ష్మీపూజ. ఇట్లు దుర్గాలక్ష్మీసరస్వతీదేవులపూజ జరుగును. 'తొమ్మిదవనాటి రాత్రితో' గోలొవు తంతు తీరిపోవును. బంధుమిత్రులను, మాతల నల్లండ్రును పిలవ బనిచి వారితో కూడి గృహస్థు లిష్టమృష్టాన్నభోజనము

౧. 'శరన్నవరాత్రములు' అను నొకవ్యాసము, శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు రచించినది, రక్తాక్షి సంవత్సరపు బాశ్వయంబమాస భారతి సంజీక యందు గలదు. అం దీపూజాప్రకారము విరివిగా వర్ణింప బడినది.

౨. దీనిని బొమ్మలకొలుపు అనెదరు. ఇంట నను వయినచోట వేలుకట్టులు మొదలగువానితో మంటప మును నిర్మించి, యందు సోపానములవలె వరుసగా పలకల నమర్చి, వానిపయి శుభ్రవస్త్రముల బరసి, రామకృష్ణాది దేవతావిగ్రహములను, సుందరశిల్ప శిలావిగ్రహములను, వినోదములగు వాయువిమాన ధూమశకటాదుల ప్రతికృతులను, మృద్దారదంతలోహ పుత్రికలను, రాజులయు, మంత్రులయు, సైనికులయు బొమ్మలను వరుసలు దీర్చి, వింతవింత తెరగుల కొలు నమరుతురు. చొక్కపుచిత్తరువుల మంటపముచుట్టుపట్టుల వేలగట్టుదురు. ఆమంటపాలంకారము, ఆకొలుపుచేలుపు రాత్రులయందు దీపములనెలుగున చూడ సొంపుగ నుండును. ప్రతిదినము సాయంకాల మొకటిరెండు గడియలప్రా ద్దుండగనే బాలికలు యువతులు కురులు దువ్వకొని, పూవులు ముడుచుకొని, మోమున తిలకమును దిద్దుకొని, కన్నులకు కాటుక దీర్చుకొని, తమకుగల నగల నన్నింటిని తెట్టికొని, మేలి వలువలను గట్టికొని, కుంకుమబరణులను కేల గొని యిరుగు పొరుగు ముత్తయిగువులను కేరంటమునకు పిలువ బోవు

లతో, ఇతరవినోదములతో నీరోజులను గడపుదురు. రాజ గృహములయందు నవరాత్రపూజ కల్పాక్షప్రకారము జరుగును. 'బొమ్మలకొలుపు' మహావైభవముతో నుంచి నిత్యము ఉత్సాహము కావించెదరు. అనదికము విద్యావినోదములతో, సంగీతభలతో ప్రభువులు ప్రాద్దువుచ్చుచుండుదురు. కంచరము, వ్యవసాయము మొదలగు వృత్తులే జీవనముగాగల ఆయాజాతులవారును తమతమ నిత్యజీవనమున కావశ్యకములగు నుపకరణముల నన్నింటిని నవమినాడు పూజించి పండుగుచేయుదురు.

మరునాడు విజయదశమి. క నాడు రాజులు కాజాశ్వసింహానవాదులయు, ఛత్రచామరాదులయు, గజాశ్వాదిసేనాంగములయు పూజను, 'లోహాశిసారకర్మ'ము దురు. పూజన గుఱురు తంగిడుగుష్ణలవలె సాయంకాలపు మదురు పెండలో మీరిమిలలాడుచు రాకపోకలు గావించు తేలికబోడులతో నిండి గ్రామములు—విశేషించి నగరిములు—కీధులు కలకలలాడుచుండును. మరల దీపములు పెట్టినది మొదలు వారు ఇరుగుపొరుగు వారల యిండ్లకు సుంపులుగట్టి కేరంటమునకు బోవుదురు. ప్రతి యింటను కేరటాండ్రులు 'కొలుపు'న కెదుల గూరుచుండి పాటలు, పద్యములు పాడుకొందురు. ఆవల నాయాయయిండ్ల యిల్లాండ్రు కేరటాండ్రకు కుంకుమ చందనాదుల నొసగి తమకేక్కికి దగినట్లు ఫలములనో, భక్ష్యములనో తాంబూలములతో నిచ్చెదరు. ఇట్టితొమ్మిదిదినములను సాయంకాలముననుండి రాత్రి జాము ప్రాద్దువరకు కేరటాండ్రునందడి మెండుకొనియుండును. పగటివేళమాడ రాత్రికి వలసినపనులను నవరించుకొనుట యం దిల్లాండ్రకు తీరుబడి యుండదు. అవి వారి రాజ్యపు దినములు. వారి నడ్డవా కెవ్వరు లేరు. వారి యానందమునకు మేర లేదు. వారియం దాలోపితమయిన శక్తి త్వ మీదినములయందు ముగ్ధప్రసన్న సుందరస్వరూప మున మానవుడు కనుగొనగలడు.

౩. ఇదియు 'లక్ష్మీపూజ' యనదగినదియే.

౪. దేవి దుర్గామరుని రూపుమాని విజయమును గాంచిన దినమనియు, రాముడు రావణుని వధియించి గెలుపుగొనిన దినమనియు నైతిహ్యము.

ను, ఆయుధాదిపూజను పరిపూర్తిచేసి ఆయుధముల కైకొని, పైనికులు చెంట రా, అశ్వముల నధిరోపించి మంగళవాద్యములతో తరలి నగరమున కీతానా దిగను పోలిమేర చేరువనున్న కవీశ్వరము (జమ్మిచెట్టు) నొద్దకు జనియచట తొలుత 'నవరాత్రా' పూజక నొనరింతురు. తరువాత కవీపూజా ను చేసి తత్పత్రములను గ్రహించి, సీమంతమును గడచి ముందునకు నూడడుగులు వయచి పరసీమ మంచబడిన శత్రువులవిగ్రహ

౧. రాజులు నవరాత్రపూజాదిపంసములం దొక మంటపమున కస్త్రాదీయద్ధోపకరణములను, శత్రుచామ రాందోళికాదులను నిలిపి పూజించుచు అందొక కుండమున త్రవ్విత్రేతదాయుధాదుల యధిదేవతల మంత్రములతో పాయపూజాము గావించురు. దశమినాదును తత్పూజాహోమాదులను నిర్వర్తించవలెను. ఇది 'లోహాభిసారకర్మము' అనగా 'శత్రుప్రస్థాపనకర్మ'. పూర్వము 'లోహా' డను రాక్షసు డొక డుండెను. వా డతిమాత్రబలయుతుడు. వానిని దేవతలు యుద్ధమున జంపి తునుకలుగ గ్రుంచివైచిరి. అశ్వమకలన్నియు లోహపు ముక్కలయినవి. ఇపు దాయుధములను కేయ సుపయోగించు లోహము వాని యవశేషమేనట. కావున తనమయములను వాయుధములు మొక్కవోవకుండుటకు 'శేపేట' నీ'లోహాభిసారకర్మ' ను కావించురు కాబోలు!

౨. తూర్పుదిశ నని గ్రంథాంతరము.

౩. జమ్మిచెట్టుదిక్కున లేనియెడల దాని కొమ్మయిన దెచ్చి యెచ్చట నాటి దానిని పూజించురు.

౪. అష్టదిశ పద్మమును చదియించి అం దపరాజితము, దక్షిణవామభాగముల జయవిజయలను ఆవాహనముచేసి దాడకోపచార పూజ చేయుదురు. 'అపరాజిత' యనగా దుర్గాదేవిమూర్తి భేదము, కవీశ్వరవిశేషమును కావున అపరాజితాపూజ యనగా కవీశ్వరైదిదేవతాపూజన మనదగును.

౫. జమ్మిచెట్టుమొదట నీరు పోసి మన్ను త్రవ్విత్రేత దక్షులను గలిపి తరువాత కవీపూజ కావించురనియు, సీమాలంఘనమును గావించి గృహములకు మరలి

మరి- పృథ్వీయమున నమ్ముల నాట చేయుదురు. పదపది గృహాభిముఖులయి మరల జమ్మిచెట్టుననుండి ఆకులను దూసికొని కిరముల మంచుకొని మహోత్సవముతో నగళ్ల సాచ్చి దర్బారు చేయుదురు; సామంతులు, పౌరులు, రాజ్యాంగమువారు సమర్పించు కానుకలను స్వీకరింతురు; కవి పండిత గాయకాదులను సన్మానింతురు; అనుచుల కెల్లరకు వారివారికి గిన పారితోషికముల నిచ్చి యానందింపజేయుదురు.

వచ్చునపుడు ఆ యశ్వతలు గలిపిన మృత్తికను గొనివత్తురనియు మతాంతరము.

౬. ఈ జామ్యులను ముందే తయారుచేయించి యచట మంచెదరు.

౭. సామాన్యజనులు చుట్టములు, నెచ్చెలులు పరిచారకులు మొదలగు వారలతో గలిసి తమ యింట నొక్కచో గూరుచుండి లాము వారి బహుమతుల నందుచు, వారికి దా మొసగి సత్కరించురు.

౮. ఈ కవీపూజనము చేయుటకు మరియొక కారణ మిట్లు గలదు:

పాండవు లజ్ఞాతవాసము చేయబోవుటకు మున్ను తమ యాయుధముల నన్నిటిని కట్టగా గట్టి దానిని మత్స్యపురశ్రేతభూమి పరిసరమున నున్న యొక జమ్మిచెట్టుపయి దాచిరి. అశ్వమయము తీరగనే అర్జును దా కట్ట యందలి గాండీవమును గొని కారవులను పారద్రోలి విరటువావులను విడిపించెను. నాడు సుత పాండవులకు విజయపరంపర చేకూరుచుండెను. కావున విజయకాంక్షతో జనులు-త్రైతాపి రాజులు-కవీపూజా సీమాలంఘనాదుల నాచరించు టాచారమయినది. పయి పాండవుల కభిక్షును ఆచరిణమునకును గల సంబంధ మిక్రింద నూచింపబడుచున్నది.

దుద్రునకు శృశానధూమి విహారస్థానము. ఆయన యాశానదికి కధిపతి; కైలాసవాసి. కావున శృశానము గ్రామమున నీశానదికకు చేరువుగా—అనగా ఉత్తరము తూరుపు దిక్కుల గూడ చేరియుండుననుట—పోలిమేర కడ నుండుట గాననగును. గ్రామమున కుత్తరమున గాని

ఇట్లు వర్తమానములు మహాత్మ్యవ దివసములయి చిరకాలముననుండి యాచరింపబడుచున్నవి. ఆపట్టవప్పట్ట అక్కడనక్కడ మానవుని అజ్ఞానమును, అవశ్యకతను, అభిరుచిని అనుసరించి ఈ పూజలు, ఈ

పండుగలు, వీనికి జెందిన 'తంతు' వేరువేరు తెరగుల వేరు పడినవి. వానిలో గొన్ని పరిశీలనార్హములు. తత్కార్య మవకాళాభావముచే పలు కాలాంతరాపేక్ష మయినది.

తూర్పున గాని ఆంధ్రపురము, దక్షిణపురమున నుత్తరము వర్ణమువారికిని ఉండవలయునని కాటిల్యూని మతము.) పాండవు లాయుధముల దాచిన జమ్మి శృంగారముకడ నుండినది. కావున విజయదశమినాడు ఈశానదిశ (కొండొక్కమతమున ఉత్తరదిశ) నున్న జమ్మిని పూజించుట. పాండవు లాచెట్టుపయి నుండిన ఆయుధముల గొనిరి; కావున ఆయుధములకు మారుగా చెట్టుననుండి జమ్మియాకులను గొనుట. అర్జునుడు కారవనీరులను మర్శ్యచేత నీను దాట వెంబడించి తరిమి ఆవులను మరలించెను; కావున, జమ్మికడనుండి కొంతమారము పోయి పాలిపేరదాటి యక్కడనున్న శత్రువుల బొమ్మలను బాణముతో కొట్టుట.

జమ్మిచెట్టునుండి మట్టిని కొనితెచ్చుట శత్రు రాజారాజ్యము నాక్రమించుటయనియు, జమ్మి ఆకులను

మాసి తెచ్చుట ఆతని సంపదను కొల్లగొట్టుట యనియు నూచన.

౧. మైసూరు మొదలగు కొన్ని సంస్థానములయందీయుత్సవము లీనాడును చక్కగా జరుగుచున్నవి. దశరా పండుగలు అని యీ పూజాదివసములకు ప్రసిద్ధి.

౨. గృహలక్ష్మి ప్రకృత (౧౯౩౨ అక్టోబరు) పంచికయందు 'దశరా ఉత్సవములు' అనుపేరుగల వ్యాసము, డాక్టరు వి. వి. యస్. ఆరాధ్యగారు (యల్. వి. యం.) రచించినది, ప్రకటితమయినది. అందీ దుర్గా మహిమనురాదుల చరిత్రాదులకును, ప్రాచీన భారతచేత చరిత్రకును గల సంబంధమును, వాని పరస్పర సమన్వయమును గూర్చి కొంత తెలుపబడినది.

నా విచేత

చిత్రకారుడు: శ్రీ యం. వి. శుబ్బరావుగారు, బ్రాహ్మణిలోన్నారు.

చెన్న పట్టణము, ఆక్టోబరు ౧౯౩౨

సంపుటము ౯

ఆంగీకృత సంవత్సరము, ఆశ్వయుజమాసము

సంఖ్య ౧౮.

ప్రాయోపవేశము

భువనమ్ముల్ కలగుండు సెందినవి బాపూజీ నిరాహారదీ
 త్త వహించా; నచరాచరమ్ము భరత య్మృఖండమందెల్ల నీ
 రవమై నృబ్ధమునైన యీ ప్రకృతి మూర్ఖుల్ వోయె; స్వర్భూభవ
 ర్భవభూభూతతయిల్ల డిల్లనడఁ ద్రాప్తయోపవేశమ్ములో!
 ఈదాస్యమ్ము సహించి కల్పములుగా, నీరీతి నెట్లో యశః
 శ్రీదారిద్ర్య మతర్పితక్షుధ మహాక్షిప్తమ్ము నౌజన్మతో
 నీదారిం బడి యొడ్డు జేరెదము గానీ, నీనిరాహారదీ
 యేదార్ద్ర్యం బుడసంహరించుకొను మింకన్ విశ్వయోగీశ్వరా!
 అంతర్ముఖుడైన యర్ధేనుమాళి నిటాలనేత్రాగ్నిభట్టారకుండు
 అంతఃప్రతిష్ఠితం బంభోధిగర్భగర్భాంతర్దహదృఢబాసలమ్ము
 అంతస్సమావిప్ల మంభోదకుక్షిని క్షిప్తనిర్ధాతనిర్ఘృణమహాగ్ని
 అంతస్సమాధిసంయతమూర్తి త్ర్యంబక కంధరాధానుస్తకాలకూట
 మఖిలభవనప్రదాహారంహాప్రవృత్తి-నేత్రమైవాలి మానవలోకములను
 కాల్చివైచునో, లోకరక్షావిధాయి-విశ్వగుహమేధి కన్నీటివేడి దాకి!

* * * * *

వ్యాధిగ్రస్తకళేబరం విది పరవ్యావృత్తదుర్వైద్యకృ
ద్బాధాలభవిమూర్ఛ మిందు నిలువక భద్రంబులే దంచు దు
ష్టాథోలోకగమిష్యమాణులము మమ్మార్చి బడంజేసియు
వేథోలోకము నొక్క జేగదవట విద్యామనోజ్ఞాకృతి!

శ్రుతికందంబగు మూలవస్తు వది చిద్రూపంబు మాయోపబృం
హితవైరాట్పదవిపరిష్కరణ సాహిత్యంబు రూపించి, భా
రతసర్వంకషకిల్పిమేఘస్ఫుతిమంత్రద్రష్టవై తత్వతః
స్థితి వైరాజ్య మలంకరింతువు విభూతిస్థానయోగాకృతి!
హానవు హవ్యమయ్యెద వహో! యిది యొక్కడివంతయజ్ఞ మ
దైతము రూపుగొన్నయది, తావకసత్యవిభూత్యఖండతా
ధ్యేతలుగాక వస్తుగుణధీప్రవిలుపులు నిన్ను గూర్చి దం
జ్ఞాతవిభేదవిక్రియలే సాగు నటంచుఁ దలంతు రెమ్మెయి.

విశ్వస్థానవిభాత్యకింబులు మహావిశ్వంభరాప్రాణకృ
చ్ఛత్యేత స్పందనములే త్రయీజనకములే సాగించు మీబోటిన
ప్రాశ్యశ్రీప్రతిభాధ్యులే ఋషులు త్వత్ ప్రాయోపవేశక్రియక
నిశ్వాసింప జగమ్ము చూడు మిది నీ నిర్ణేతృతాజ్ఞానమై.
కారణజన్ము డీ వికను కారణమృత్యుడ వాడు వో దురా
చారవివృత్తమా భరత సంఘము నీదగునైక్తోటి నా
డీరమణీయమా నెడద టుంకియె దూరముగా తనూ
భారము తాను నిక బాదివి పాలనసేయునటయ్య, మోక్షములే.
అంతేవాసిజనాంతరాత్ముడవు ప్రత్యక్సాక్ష్యవిజ్ఞానవా
గంతర్వాదవిలాసభాసివి త్వడియారంభదివ్యార్థసా
రాంత స్తత్వమాలక గ్రహింప వశమే యానందకిందానుభూ
త్యంత ర్వాణికులాభిచంద్ర, కొనుమయ్యా, మానమోవాకములే.

వ్యాధిగ్రస్తకళేబరము హిందూసంఘము.

స్థానమనగా స్థితి. విశ్వంభరాప్రాణస్పందనములే మహర్షులమహాత్మరకృత్యములు. అట్టిదే
యిప్రాయోపవేశమనుట. త్రయీజనకము లనుచో అన్నమునుండి ప్రాణము బహిర్గత మగు
నప్పుడే శ్రుతిపుట్టుచున్నదని యూహ.

అంతేవాసియన చండాలుడు, శిష్యుడును; ఈపాదములో అస్పృశ్యులపరములో సామా
న్యార్థము. గురువు (బ్రహ్మపదార్థము) అని విశేషార్థము. — విశ్వనాథ వేంకటేశ్వర్లు.

పరిణామవాదము ననుసరించి యేకస్తువు గాని కాలక్రమమున నుచ్ఛస్థితిని బొందుచుండును. ఇది కలియుగ మనియు, ప్రపంచము క్షీణించి క్షీణించి యొక్కసారిగా ననునిష్ఠావృత్తవనియుఁ జెప్పలు కొందఱు అందుదు. కాని ప్రపంచము క్షీణించుచున్నదనుట వమ్మో దనినది గావనియు, మానవుఁడు క్రమక్రమముగా జీవత్వ ముభావితని, ప్రపంచము స్వర్ణత్వముభావితని కాలాను సృతిని ప్రాణిపావృత్తవనియు నేటివారివాదియు. ప్రపంచమునకు నాశము లేదని దీనియర్థము కావచ్చును.

ఒకప్రాణి మరణించినచో నది మరల జన్మాంతరము నందునని యనాదిసంక్షయము నొక నమ్మకము గలదు. అట్లు పునర్జన్మము నందుకప్పుడు ఆజీవి గత జన్మముకంటె మెక్కింపైతమగు జన్మమునే పొందునని నేటివాదము. ప్రపంచము మంగళోన్ముఖము గాని నాశ నోన్ముఖము గాదని వీరినమ్మకము. ప్రపంచమున నుచ్ఛ వించిన యొకవస్తువు గాని ఒక యభిప్రాయము గాని కాలక్రమమున మెక్కింపైతమ ప్రాపించునే గాని విన్యాశము నొందదని దీనిభావము.

ఏవస్తువు గాని యేకశక్తి (గుణము) గాని తొలుత జన్మించినప్పుడు నన్నియుగాను నీచముగాను ఉండును. అదియే కాలక్రమమున మెక్కింపైతమై పరమోత్కృష్టమున ఈశ్వరాంశలో చేరిపోవును.

ప్రపంచములో పదార్థము, దాని నాక్రయించి శక్తి (గుణము) కలవు. పరిణామవాదులగు వాఘనికులు సృష్టిలో తొలుత మానవుఁడు లేడనియు, జడములగు కిలాదులనుండి వృక్షములు, వానినుండి చేతనములగు జల జంతువులు, మృగములు, మనుష్యుఁడు, ఇట్లు పరిణామ క్రమమున మానవుఁడు నేటి స్వరూపమును పొందినాఁ డనియు చెప్పుదురు. పదార్థము వృద్ధి గాంచినకొలదిని దాని ననుసరించుచున్న శక్తియును (గుణము) వృద్ధి గాంచుచున్నది.

మానవునియం ననేకగుణములు గలవు. అవి విక సించి పరిమళించుటకు కాలగతిని నిరీక్షించుచుండును. సమయము వచ్చినప్పుడు వానిలో నొక్కొక్కటి విక సించుచుండును. (Nature as she presides over organic evolution, that is, the unfolding of germinal powers may be conceived as a kindly but slow-going and cautious liberator. One by one new powers hitherto latent are set free as an appropriate field of exercise is afforded to them by environment. R. R. Marett.)

ఇట్లు మన మాహింసజాలని భరిష్టస్థులలో మానవుఁడు సర్వగుణ (శక్తి) సంపూర్ణుఁడని భగవంతు నితో సమానుఁడై నుచుకు భగవంతుఁడై పోవును. ఈ యంశము చరిత్రయందు దృశ్యమానమగుచునే యున్నది.

కవిత్వము మానవునిగుణము (శక్తి) లలో నొకటి. సమయము వేదియుండి యాశక్తి మానవునిలో ప్రస్ఫు టించినది. ఇది కాలవశమున వృద్ధికావలసినదే గాని నాశ మగుటకు వీలులేదు. పూర్వకవిలేయే కొప్పుదనియూ, నే డది పతనోన్ముఖ మగుచున్నదనియు విచారించుట కన లము వాంఛము, చూడ్కమును. ఏలన, ఏపదార్థము గాని ఏశక్తి గాని క్షీణించుటకు వీలులేదు.

తొలుత పురాణకవిత్వము, పిమ్మట ప్రబంధకవి త్వము, నేడు భావకవిత్వము, ఇది యాంధ్రకవిత్వ ప్రపంచమున స్థలవిభాగములు. పురాణకవిత విషయ ప్రధానమైనది. ప్రబంధకవిత్వము ఆలంకారప్రధానము (చర్లనప్రధానము). భావకవిత్వము భావప్రధానమైనది. వీనిలో కవితి యాశయము లెట్లు వృద్ధిపొందినవో చూడవగును.

సృష్టిలో తొలుత మానవునిస్వరూపము ప్రత్యేక మగుటకు కొంతకాలము పట్టినది. తరువాత పరినిమూర్తి

పాపమార్గము, పొందవలయు సలహానుకూలమును కొంత
కాలము పట్టినది. నేడు మానవుడు తన మేధాశక్తిని
వృద్ధిచేసికొనుటకు యత్నించుచున్నాడు. ఈక్రమమున
మానవుని యభివృద్ధి యెట్లు పరార్థమునండి శక్తి
ప్రాణేశనలో వ్యర్థమగుచున్నది. అట్లే కవిరాయను
నైతము విషయప్రధానత్వమునండి భావప్రధానత్వము
లోని కభివృద్ధి గుఱుచున్నది.

మజ్జిమనీక బుర్రాణకవిత్రమునందు కవిస్వరూపము మనకు గోచరించుట కష్టము. వీలన, నవి విషయ ప్రధానములు. ప్రబంధకవితలో కవి దృక్పాద్యక్ష్యరూపమున గోచరించుచున్నాడు. భావకవితలో కవి స్పష్టముగ ప్రతిఫలించుచున్నాడు. ఇది కవితో వృద్ధికాదాకీ

నీని క్రిలోకములో దృష్టాంతము చూతము. భగవంతుడు నిరాకారుడనియు, సకలగుణసాక్షుడనియు, మంగళమయుడనియు, శక్తిస్వరూపమనియు నందఱొప్పుకొనినదే. భగవత్త్వమును బొందుటకు మానవుడు బహిష్కమును, అనగా విషయసాంగత్యమును వదలిండుకొనవలయును. మానవుడు పద్మాక్షప్రభావముగాక శక్తిప్రభావం డగుచున్నాడనినచో నది మానవులలో వ్యతిరేకమౌచియునుగదా!

తొల్లింటి మానవులు విప్రుడేమాలని విందుమా.
పూర్వము కుంభకర్ణునవంటి మందులు గలరు. కాని
పేడు మానవునిలో చుటుకుండన మెక్కుడగుచున్నది.
శరీరగౌరవమున మానవుడు క్షీణించుచున్నాడు కాని
శక్తియందు పెరుగుచున్నాడు. ఇట్లే కొంతకాలము
నకు మానవుల దృఢత్వమూర్తి కావచ్చును. అప్పు డతని
లోని శక్తియే నిలుచును. అదియే ధృగవంతుడు.

ఇట్లే కవిత్వముగూడ. విషయప్రధానమున తొ
లింటి కవిత్వ సేదను భావప్రధానమైనది. అనగా కవిత్వ
క్రమక్రమముగా విషయవలంబనమును వదిలిచుకొను
చున్నది. కొంతకాలమునకు విషయము నాశ్రయింప
కయే కవిత్వము విషయబేధమువచ్చును. అదియే పరమ కవి
త్వము (Absolute Poetry). అదియే పరమత్మస్వరూ
పము.

పూర్వకవి కథాసంబంధి పాత్రలమఱుగున నిర్మి
చివర ప్రవాహమునఁ బడి కొట్టుకొనిపోయినాఁడు.
అతఁడు కథాగమనమునందు ప్రకృతి నొకపాత్రగా స్వీక
రించినట్లు లేదు. ప్రబంధకవి కేవలము కథాగమన
వశుఁడు గాక మగ్గు మగ్గు లేన్ను చేర్చించి యున్న ప్రకృ
తిని పరిశీలించినాఁడు. ప్రకృతి పలుకు భాష వాని
కర్థమైనది గాని తాను దానితో భాసింపఁజాలకపోయి
నాఁడు. నేటి కవి ప్రకృతితో మాట్లాడను గలఁడు.
అతనిరచనలో ముఖ్యపాత్రలు తాను, ప్రకృతియు.

భగవంతుడు మానవునియందు ఎంత స్వప్తముగ ప్రతిఫలించిన మానవుఁ డెంత యుక్త్యుష్టుఁడు. ఇదియే గదా అవతారముల భావము. ఇట్లే కవితయందు డెంత స్వప్తముగ కవి ప్రతిఫలించిన కవిక యంత యుక్త్యుష్టుఁడు.

తొల్లిటికవి కంపాలతనము గాంచి నేవలము ఆపం
 దమునే యనుభవించినాఁడు. తరువాతికవి తన ప్రియు
 రాలియందు కంపాలతనము గాంచినాఁడు. నేటికవి
 కంపాలతనముదే తనప్రియురాలిని గాంచుచున్నాఁడు.
 అనగా, తొల్లిటికవి కంపాలతనము గాంచి నుర్దుపట్ట
 జాలకపోయినాఁడు. నడిమికవి యామెకుఁ దనకు నేది
 యో సంబంధమున్న దనుకొనినాఁడు. నేటికవి
 యాసంబంధమును నిర్ణయించినాఁడు. ఆమె యాతని
 ప్రియురాలు. (అనగా కవి యేతాదృశవస్తువులయెడ
 నిష్ఠుఁడని గ్రహించునది.) ఇది కవిలో వృద్ధి కాదని
 యెవ్వ రనఁగలరు? తొలికవికంటె నేటికవి కన్న
 తాను బాగుగ తెలుసుకొనుచున్నాఁడు.

పూర్వకవి యనేకబంధములకుఁ గట్టుకడినాఁడు. నేడు కవి స్వతంత్రతాపియుఁడు. ఈస్వాతంత్ర్యవృద్ధిరేయిండు మానవునియొడ సృష్టయ, కాని కవి తన కాలపాత్రబంధముల త్రెంచుకొనగలిగినవృద్ధుఁడ అతఁడు "పరమకవి" (Absolute Poet) కాఁగలఁడు. ఇదియే అతనికి పరిణతి.

పూర్వము కవి ప్రబాసముహమనకై కవిత చెప్పి
నాఁడు. తరువాత రసజ్ఞుఁడగు నొకరసికునికొఱకై చెప్పి

నాడు, నేడు కవి తనకొకటై తాను కవి యగుదున్నాడు. భిన్నభిన్నరుమలఁ దప్ప యన్నించిన కవి, విరుద్ధమున నొకయభిరుచి నాశ్రయించినకవి, నేడు తనయావందమునకై తాను పొడుకొనుచున్నాడు. ఇది కవియొక వృద్ధియే కావలయును.

తొలుత కవి ప్రజలచే పూజింపఁ బడినాడు. నడిమికవి పోషింపఁబడినాడు. నేటికవి కేవల మానం దింపఁబడుచున్నాడు. అనఁగా తొల్లిటికవి యొక అపూర్వపురుషాడు. మధ్యయుగమున కవిత్వ కొందఱికి సామ్యునినది. నేడు కవిత్వ ప్రతిహానపురిసామ్యుననును. ప్రపంచమున కవులును కవిత్వయును పెరుగుచున్నది. నీని తోపాటు ప్రజలలో నిభివృద్ధి యెట్లున్నదియో దెలియఁ గలదు. పూర్వము కథకొకటి గ్రంథమును చదివిన పతిక, నడిమికాలములో నలంకారములతోసము దేవులాడిన పతిక, నేడు రసమునకై తపోతపాలాడుచున్నాడు. ఇది యభివృద్ధి కాకున్న సుతేమి?

పూర్వము కవిత్వ మనస్సుమండి పుట్టినది. తరువాత మేదస్సుమండి పుట్టినది. నేడు కవిత్వకు స్థానము వృద్ధియైయు. అందుచేతనే నేటికి కవి తేజస్వీధియము వాసారించు వస్తువుకనఁబడినప్పుడు కలిగినయావేశములో నాల్గిరిములుపాడినై మను, అతనిహృదయభారముతగ్గను.

ఈక్రమమున ప్రజలయభిరుచియు మారినది. పూర్వమువలె ముదీర్ఘములగు రచనలను కంఠస్థముచేయుటకుఁ గాని, సారక పఠించుటకుఁ గాని నేటిప్రజలు పహింపరు. తాత్కాలికవాక్యగమగు తనచిత్తమునకు విశ్రాంతిని, హృదయమునకు శాంతిని, ఆనందమును ప్రసాదింపఁగల రసమహితమగు పోక లభింపరచనమును నేటిపతిక వాంఛించును. కవులు వ్రాయునవియు నిట్టిరచనలే. కనుక కవులరచనలఁబట్టి ప్రజలయభిరుచియో, ప్రజలయభిరుచిఁబట్టి కవులరచనలో, పరస్పరావలంబనమున నిట్లు ఏకముగఁగ మర్దిల్లుచున్నమాట సత్యము.

కవిత్వ యాశ్చర్యంకం. అందుచేతనే అది యెన్న సాధ్యముకాదు (A poet is born and not made). ఈయంక (శక్తి) క్రమముగా లోకమునందు అభివ్యక్తమగుచున్న దన్నచో నది లోకమునకు కల్యాణమే.

యథార్థముగ పరమార్థస్పృహఁడగు కవి భగవంతుడే. భగవంతునిలోని శక్తి లన్నియు మనపునియత దుఁగలవు. అవి వికసించుటకు మాత్రము కాలము పట్టును. ఈ వికసనముమీద కాలమునకు ప్రభావము పెండు. ఈశక్తి లన్నియు సంపూర్ణముగ వికసించినమానవుడగు భగవంతుడే అమటకు సంకేహము లేదు.

తారక

ఒరేటి సీతారామమూర్తిగారు.

మబ్బునును జిల్లువలిపమ్ముమాటునందుఁ-బొంది దోఁబూచులాడుచు ముగ్ధనయన
రాగదృష్టులు సారింపి రక్తినింతు; చుక్కపూఁబోణి! నీ దెంత సోయగమ్ము!
ప్రేమమాధుర్యయావసశ్రీలు గురియు-బంగరువిసాళి రిక్కజవ్వని! త్వడియ
నవ్యవీక్షణ మోహవిన్యాసపులకి-తత్రపావృష్టి యొసఁగు సౌంధర్యసుధను.
నిదురఁ గను మోడ్చి విశ్రాంతి బొదలుచున్న-యీ ప్రశాంతతపావేశ నెవరికొకటకు
వాలుఁగన్నుల మోదాశ్రుజాల మొలుక-విసువ కన్యేషణమ్ము గావెంటు విట్లు?
తొలిప్రాద్దు కెంజాయఁ దలనెత్తు పచ్చిక కొక హైమము క్తంపు గోముతోడ
తొలుతాడు పెలయేటి తళుకుటందపు లేత కెరటమ్ము నకియ కొమ్మురువుతోడ

నవకంపు పరువంపు నైగనిగ్యము లీను తెలియాణిముత్తైమ్ముతీరుతోడ
వెలచి వెన్నెలనవ్వు చలువచూపుల చాలు జగినించు మల్లెపూ చెలువుతోడ
హృదయ మూరించుకలికి నవ్వెనసి పొదల-ప్రేమభావాళి దృక్కులో వెల్లివిరియ
ఈ యమృతవిహాయనమున నేకతంబ-సంచరింతు వొకింత నేనటయె లేక.

బయలుకాటుకినీడలబాట నిల్చి-క్రమ్మకొను నివతాళింపు కనులదృష్టి
నిశ్చహృదయమ్ము నుడువతీ! విసివికొనక - యింతపరిశీలవం బొనరింతు నేల?

చదల మోడము నీలాలచాలుగందు-మధురహాస దివ్యసుషమ మాల లల్లి
చలిమిరిని గొల్పుచూపుల పారు నింది-విశ్వరాగమ్మదెల్ల త్రావెదవు తార!

పూవుసాత్తిళ్లఁ బ్రేమప్రపూతసుప్తి-లీలలో మురిసెడు చంచరిక మట్లు
నీసుధామలరాగ సందీప్తికయ్య-మించుకాటుక ని? పులకిందిపోవు.

ఆయువనీలరాగ గగనాంతరనీరదఖండ వేడిపై

ఓయమృతార్ద్రహాసిని! సుఖోన్నతిఁ దారి పికాంగనాగళా
ప్రాయన గానమాధురులఁ బ్రాముచు నందనసౌఖ్య మీనునే
తీయని ప్రేమగీతియొ నదింతున మోహన హృద్విపంచితో?

* * * * *

తీరు తీయంపుసోనలు గారు నీడు - నీలికనురెప్పమాటున జాలుకొనిన
ప్రణయకరుణామృతమ్ము నాపై వెలొచ్చి - నీ స్థితామలధామాన నిల్చికొనుము.

ఇది నవతామసీతరుణి నృత్యమునల్పు సుధారహానిశీ
హృదయవిలాసవీధి; తెలి రిక్కపడంతి! విహారమోదసం
పదలఁ బిసాళినవ్వులఁ బ్రభాత మెఱుంగని దివ్యసుప్తికై
యెదనెడఁ జేర్చికొంచును శయింతిమ కారుమొయిళ్ల సెజ్జపై?

శ్యామ వియత్తరంగిణి ప్రకాంతపు సైకతకుంజసిమ జ్యో
తస్నిమృత తాపకీన దర హానకరంబిత విస్ఫురద్రహః
ప్రేమములోననే విరిసి విశ్వము నిల్చినదాఁక తారకా
కామిని! నీయెడంద కడ కన్నులచూపులలో నటించెదగా.

రెప్పవాల్చక యిటు మధురించిపోవు-విజననీలాగ్ర శరవ్విరీధియందు
నిల్చి నాపయి వలపుఁజిన్నీటితావి-జమ్ముము, హసించు నొక్కకల్పమ్ము నేను.

ప్రణయసామ్రాజ్యము

(సంగ్రహవిమర్శనము)

డాక్టర్ నిమ్మగడ పున్నయ్యగారిచే

ఇది యొకనవల. "హాసమయ, రాధ" యని దీని కింకాకనామము గలదు. శ్రీ కర్ణపాలెం కృష్ణ రావుగారు దీనిని విరచించిరి. వీరు పాఠశ్వులపరిశీలకార్థి దర్శులనియ, నింకను గొన్ని కృతులకుఁ గర్తవీయు నీ గ్రంథ ముఖపత్రమునం నున్నది. దీనిని పాఠశాలా పఠనియగ్రంథములలో నొకటిగ పెట్టవలయునని కమిటీ వారంగీకరించినట్లు విని యీసంవత్సరము మాపాఠశాల యందు దీనిని విద్యార్థులచేఁ జదివించుచు దలంచి యొక మిత్రునియొద్దఁగల ప్రణయ సామ్రాజ్యమును దెప్పించి పఠించితిని. దానిఁ జదివినంత నయ్యది పాఠశాలయందుఁ బఠనియగ్రంథముగ నుపయోగింప నెవ్వధమునఁ బరిశీలించినను పనికిరానిదని స్పష్టమైనది. అందుకుఁ దగిన కారణముల సంగ్రహముగ నీక్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాను, చిత్తగించు.

తొలుదొలుతఁ బ్రణయసామ్రాజ్యమును గ్రంథనామమే గ్రంథస్థనియమును తెలియిచ్చుచున్నది. స్త్రీపురుషప్రణయభావ పరంపరలచే నామాలాగ్రము పెలిచైవబడిన దేరిద్దరింభము మాఁడవఘాతపు విద్యార్థులకుఁ బఠనియములు. ఈగ్రంథముపై కవిగారి మిత్రులొకరు దను యభిప్రాయముగూడ నిచ్చియున్నారు.

ఇయ్యది విషయ లంపలులై యావనోద్రేకమున, తలిదండ్రుల, గురువుల, యాజ్ఞల నుల్లంఘించి వైరవిరోధతత్పరత నభిపదించు పదునువాండ్రకు నులునుపోకకుఁ జదివినాఁడ గొంతదనుక నుపయోగింపవచ్చును. అంతియ కాని విద్యార్థులకు, భాషాజ్ఞానువులకు, కవిభారవిన పాదులకు, నాంధ్రభాషకు నెవ్వనిని జూచినను సహకారి కానేరదు. పకదా, దీరిపఠనమున, విద్యార్థిబృందము విషయార్థిబృందముగా మాటుననుటలో నించుకయు నతిశయోక్తి యుండదని నుపచి. ఇంకఁ బ్రకృతముకు వలయు.

ఇతివృత్తము

కృష్ణమూర్తి యనునతఁడు యం. వీ. విద్యార్థి. ఇతఁడు పదునాఱుసత్సరముల ప్రాయమువాఁడు. మేనమామయింటఁ దిండిదిని కాలేజీలోఁ జదువుచుండవాఁడు.

ఆమేనమామ మాతంబొక బాలవితంతువు "రాధ" యనునది గలదు. రాధపై నిరసిత వలపు కలిగినది. పరిపరస్పరప్రేమయము నానాట మించుచుండెను. ఇంతలోఁ గృష్ణమూర్తికి వేద్యాలోలుడనగు గోవిందరావు మాతంబు కారదయనుదానిని బరిణయముచేసిరి. కృష్ణమూర్తి మామగారునుకొన్న వేద్యనే మూర్తిగారి మిత్రుఁడు రామమూర్తియఁ బ్రేమించి మించెను. తుద కీవేద్య సన్యసించి వేదాంతములోనికి దిగి రాధా, కారదలకు మైత్రుఁ గుదిచ్చెను. కృష్ణమూర్తి రాధా, కారదలపై బాహువల్లదుల బైచి తా నిరువురినడుమ నిలిచి, "విారిద్దఱు నన్నానందవార్ధి నోలలాడింపక తిప్పదు" అని పల్కును. బోగము సవ్యాపిని చేతులు చాచి యాకీర్షించెను. ఇది ముఖ్యమగు గాథ. దీనిని విస్తరించుటకై ప్రకాశిక (Plot) వ్యర్జిగ నల్లఁబడి గ్రంథబాహుళ్యమున నుపకరించినది.

పాత్రలు

కథానాయకుఁడు కృష్ణమూర్తి. దేజవ్వనియగు రాధను వలచెను. ఆమెను పెండ్లాడి వైధవ్యము ప్రతిబంధకమయ్యెను. అందులకై యబలాసంఘము నుద్ధరించు వానికలె ప్రగల్భములాడుచు, అనలన నువితంతువుల గలిసి దిలచి జాలివడినవానివలె నటించుచు, రాధపై దనకుఁగల ప్రేమయే పరమావధిగాఁ దలంచుచు, సంఘనియములలెక్కింపవని పట్కియఁ దగుదునని వేటొక కన్యను పెండ్లాడి, బోగము యోగిని దయచే రాధనుగూడఁ జేపట్టి, తిన్నయింటివాసాలు లెక్కపెట్టినవానిఁబోలెల మానున్న మేనమామను ముంగిరికిఁ

తెచ్చినవాడు. రాధను చేపట్టుట దక్క నిలేనినోట గ్రంథకర్త పలికించినవారిలో సరార్థమును నోకయుప కృతియు జరుగలేదు. ఏదో నెపమున ప్రణయితుల వశ పఱచుకొనువద్దగుట నేర్పినవారిలో నీకృష్ణమూర్తి పాత్ర ధారియుఁ జేపట్టినయొక్కఁడు.

కథానాయిక రాధ. కృష్ణమూర్తియొక్క తోడుణ్య, బావణ్య, విలాసములకుఁ జొక్కి ప్రేమించి సిగ్గు విడిచి తండ్రితోఁ దనప్రణయ మును నుటించి చెప్పి, తల్లి మల్లంఘించిన ముగ్ధ. నాయికానాయకు లుచ్చరించిన నీతివాక్యములకుఁ దగి నంత విద్యావంతులనుగాఁ గాని, సుప్రార్థసంపన్ను లనుగాఁ గాని కవి చిత్రించలేదు. కథానాయకుని మిత్రుఁడు రామమూర్తి నాయకుఁడు ప్రేమించిన రాధను ప్రేమింపదలఁచి యతనికి విమప్రయోగముఁ జేయించినవాఁడు. మైఁగా నాయకునినూమగా రుందు కొన్న చేళ్ళతో సుబంధముగలవాఁడు. కథానాయిక తలి దండ్రులు పూర్వార్చారపరమాయులుని గ్రంథకర్త వ్రా సెను. కాని వారియింటివడవట్లు, విద్యార్థులగు కొడు కుల పూఁకుండవ్యవస్థను వాడు విచారించుటయు నవ నాగరకపద్ధతికిని మించినవికృతినిఁ గల్పింపఁబడినవి. నాయకుని గ్రామము గాని, యాతనికింద్రుల వృత్తాంత ములు గాని గ్రంథమున గానరావు. కావున నీగ్రంథమున పాత్రపోషణయ(Characterization)ను నుటించి కర్త శ్రద్ధ వహింపలేదని తోచుచున్నది. ఈసమయి యను ముగ్ధుడేను రాధకు నాయకునిచేఁ జెట్టించి యామెను వెకటివృత్తివారినిఁ గానించుట సమంజసము గా లేదు. పాత్రలవర్తనలమూలమున దీనినుండి నేర్వఁ దగిన నీతి యత్యల్పముగూడలేదు. ఇందలి పాత్రల రీతుల నమకరించినవారికిఁ దలిదండ్రులు, సుమిత్రులు, దైవము, అదియెవ యవసేరి? నీతియు, జాతియుఁగూడ లెక్కలోనివిగ, లక్ష్య పెట్టఁదగినవిగ నుండఁజాలవు.

నీతిబాహ్యములగు వర్ణనలు, పాటలు

“ఎప్పుడు దుర్గ (నోవందరావుగారి చేళ్ళ) కాం తించి కయ్యపై గూర్చి గోవిందరావును గూడ దన

వామభాగమున గూర్చుండఁబెట్టుకొని తన యెడమవొడ వాతని కుడికాలుమీదనుంచి తన ముంగురులను సవరిం చుట కారని కవకాశమును గలుగజేసెను. నోవందరా వొకచేత దాని ముంగురులను దిద్దుచు రెండవచేతిని దాని మెడమీదుగ దెచ్చి కుడితొమ్మిదవచేర్చి సరసముగ మా ట్లాడుచు—” పుట ౪౩.

“అనుచు నోవందరావు దాని (బోగముదాని) చేయి బట్టుకొనికయ్యమీదికి వెట్టెను.” పుట ౪౪.

“నిన్నె కోరియున్నది నాతో - విన్నపమునేయ నున్నది.” (ఇది వావలిపాటయట) పుట ౨౦.

ఇంకొక జావలిపాట

“ఎందుకీతొందరా - గుండరాకార - నీ - పొందు గూడెద వారరా—

పందిరి-బో-పట్టెమంచము-నందునరతిగుళి మంద జేసెద - ఎందుకీతొందరా,”

అది విని రామమూర్తి “హై, హై, హై, హై” పుట ౩౦.

గ్రంథమునందలి యసత్యనిష్ఠయములలో ముఖ్య ములుపాత్ర మీపై నుదాహరింపఁబడినవి.

అసందర్భములు (కొన్ని)

౧. “భాను డప్పుడప్పుడే పల్కిమాంగన వెన్నం బెను.” పుట ౧. ఇట బల్కిమడిక్కాంత యని యుం డుట యుక్తము. చరమగీరి జేరవచ్చురవి గాంచి పల్కిమ డిక్కాంత జనుదిగిరి పరువెత్తుచుండెనా యేమి?

౨. “జాతపూవులు చల్లనికాంతు రీనుయండెను”.

౩. “సాయంసమయ ముచుటచే స్త్రీలు పనిపా టలు ముగించుకొని, పాటుగిండ్లకు బోయి జడలు వేయించుకొని, నిజ గృహంబులకు మఱలుచుండిరి.”

౪. “ఆతనిమాపు లప్రయత్నముగ క్రిందియావ రణమందు నిలువబడియున్న నోకయువతిపై బడెను.” ఈయువతి యనుదిన విరాళనియెడుట దిగునయందు మీన మాను కొమరిత రాధయే. క్రొత్తపిల్ల కాదు.

౫. రాధను ప్రేమించి యిష్టములేనిపెండ్లి చేసి కొన్న కృష్ణమూర్తి మామగారింట రామవగరున మాసము లోజాయండి యచటి కైదుమైళ్ల దూరమున నున్న తరిదం ద్రుల జూడవై న పోవక, మదరాసు ప్రయాణమునవపుడు ఒకరోజు చుట్టపు చూపు చూడఁబోవుట—ఇది యిష్టము లేని నడవడియేనా?

౬. రామవగరునకుఁ బల్కిమభాగమున నొకవింశ యాద్యానవనమున విహరించు దుగ్గవద్దకు గోవిందరావు వచ్చెను. అంతటి యాద్యానవనములోఁ గూర్చుండ రావు లేక నిరువురును గచ్చపాడచాలునకుఁ జేరుట.

చ్యుతసంస్కారములు, పునరుక్తులు

౧. ఈసాహిత్యము, ౨. పుగాకు, ౩. “అనమా యా దమయంతలు మీ కావర్సికులుగారా”, ౪. నిక్కురు నీటురు, ౫. భూర్పాసి, ౬. యోగినామాట, ౭. పట్టు కుచ్చులబోలు యాపె కోవలకేశపాశములు, ౮. భర్త లను బూజించి, నేవించి, యారాధించి, యర్పించి, ౯. భగత్పాపాదితము, ౧౦. పక్కపాపిడ, ౧౧. తెల్ల జపాకాసిల్కి—ఇత్యాదులు.

మఱికొన్ని విశేషములు

కథానాయకుఁడు పెట్టికొన్న మలోచనములు గాజాపెంకులని గ్రంథకర్త నిరసించెను. (పుట ౨.) లేమకు ఇరువదివత్సరములప్రాణమును గలిగినట్లు కథా నాయకునిచేఁ జెప్పించుకున్న కృష్ణారావుగారు గ్రంథ ముననున్న లేమ ఛామాపటమునఁ గండ్ల కా గాజాపెంకు లను దవలించ మానలేరైరి. “ఇంటిముంజారుమండి జారు వర్ష బిందువులమాడ్కి యామె నయనేండ్రియములమండి యశ్రుజలములు బడెను.” ఇది కథానాయకను గుఱించిన వాక్యము. ఇది యపూర్వోపమాంకారము. స్వర్ణయు గమువారి క్రొత్తరచనలలోనిది కాఁబోలు.

సమాప్తి

స్త్రీలయలంకారవర్ణనలు, సతీలోలర ప్రణయ సంభాషణలు, స్త్రీలయంపములకుఁ జొక్కి పురుషులు, పురుషుల విలాసములకుఁ జొక్కినస్త్రీలు చేయఁజేయఁ

ములు—ఇవి యిందలి ముఖ్యవిశేషములు. అప్రస్తుత ప్రశంసగఁ గథామధ్యమున నవలాకారుఁ డేదో వీరానేక మెత్తినటుల హిందూసంఘమును, తదాచారములను విందించుచు నుపన్యసించును. తుదికు బోగము యోగినిచేఁ జేయించిన పనిలో కేవలముగూడ బ్రగల్భములాడిన కథానాయకునిచేఁ జేయించి యాపడఁజేయును. ఈగ్రంథము ౩౭-వ పుటలోఁ గవిగారు కథాపాత్రల ముఖమున చెల్లడించుకున్న స్వార్థేగ్నాపూరితవిషయములలో నొక్కటియు దీనికిఁ బట్టలేదు. ఇందలిభాష గ్రామ్యమును మించి, గ్రాంథికము గాక నుభయద్రవ్యత కలిపించినది. రసపాషణ మెట్టిదో దీనియందు ముందుకుఁ గానము. కథానాయికానాయకు లెంత వైరవిహారధీమదై వీరా బాపములాడి సంఘసంస్కారము గావించుమని తుదికు భవ్యతఁ జెందినో, అట్లులే యిందలికైలియుఁ దోవతెన్ను లేక, యే వియమమునుగూడ పాటించక యభిచ్చగా పాగి నది. వాడుకభాషలో నుత్తమగ్రంథము లేన్నియో నేడు చెలువడుచున్నది. కాని యిది యెట్టితెగలోనికిఁ గూడ చేరఁజాలదు. దమయంతి, నీతా, అనమాయా, సావిత్రిల కుపమింపఁబడిన కథానాయకయం దొకానొక ప్రశస్తమహిమయును బ్రకటింపఁబడలేదు. మైగా రామమూర్తి. తనను ప్రేమిస్తున్నాడని వితంతువను రాధనోటఁ జెప్పించి యాపాత్రకు మిగులఁ గళంకము గలిగించి కవి చెడఁగొట్టినాడు. ఇట్టికే యసందర్భములు, అనన్వయములు, అక్లిలములు, అసభ్యములు, అనాచ్యములు గ్రంథ మెల్లెడలఁ గలవు. ఇట్టిరానినిఁ జక్కగా—కాదు, కాదు—సామాన్యము గాఁగూడఁ జిత్రగింపకుండ కమిటివారు చాలరకుఁ బక నీయముగా నంగీకరించుట విచిత్రము—కాదు—చారి తండ్రిల, ఉపాధ్యాయుల దురదృష్టము. చూడుడు: “యీయిపారపాకావారధారుణీతలంబున నెందఱు”: దీని కర్థ మేమి? “అవకాశము జక్కినప్పుడెల్ల కన్ను గీటి విటుల నాకర్షించు చాకచక్యము”; “దాని సంపాదన— నెదురీది నపేక్షించు ముద్దుయొగిలెను”: ఈమాటకల్పార్థ ములను భావసహితముగ మూడవపాఠములోని వసవలను నినువులకు నుపాధ్యాయుఁడు బోధింపవలసెగా? అంధ్ర

భాషామోహలబాసు నేటికి కట్టి కాకిబంగారు సొమ్ముల
కంటి పుస్తకములచే నలంకరింపబడవలసివచ్చెగా? ఇంతట నై నను నీగ్రంథకర్తగారు పాంథికవిషయమున
కట్టున్నను, భాషావిషయమునఁ దమవంధూత్త సాగిం
పక, తగిన పరిశ్రమ యొనర్చి భాషానేత యొనర్చు గోరె
దము. ఈకోజాలలోఁ గడుటివా రెట్టిగ్రంథము సేరియు
విప్పిచూడకయే ఒప్పుకొనుచున్నారు. అట్టివానిచే వాల్లవ
తరగతిచాలుదుగూడ గేతినేసి చెక్కిరించి, యింతకంటె
మేము భాసుగా వ్రాయుగల మనుచున్నారు. కావున
గ్రంథకర్తలు, చాలరపుకోభివృద్ధిగోరువారు, తమ
విష్టలు శమయాజ్ఞల మెలంగఁగోరువారు—నిట్టియప్ర
కృష్టగ్రంథముల రచించి భాషాప్రపంచమునకు భారము
గల్పింపకుందురుగాత.

ఇంకొక వాక్యముతో దీని విరమించెదము. అసలు
గ్రంథవిషయమే స్త్రీ పురుషుల శృంగార కథ. తరు

వాత కృష్ణరావుగా రొకక్రొత్తపుస్తకమును కాఁజోపు
దానినిగూర్చి పల్కి యొకపద్యమును ఈపాత్రాజ్యము
లోనే ప్రకటించిరి. అది నుడికి శిఖరమువలె గ్రంథోద్యో
గమును బాటుచున్నది. దాని వీక్రింద నుదాహరించెదము!

“ పరము సిరమ్మటలను నిట

పల్కిచ వేలను కానివాటి, నో

పరమదయాళ! చూచితివె?

ప్రాణము జోయిన యేది యెట్టులో

సరగున నేగి మారిదుల

సందిట జేరుము, మోక్ష మయ్యచే

తరచగ నేల పెక్కు లిక

దమ్మును జేరివి సౌఖ్యరాసిలో.”

చూచితిరా వీరియాదర్శము. ఇట్టివేనా బాఁరకు
జోధించు గ్రంథములలో మండదగిన ప్రకటనలు.—

అగ్ని పరీక్ష

రంగనాయకులుగారు

ముగియునే మొత్తవిత మిట్లై? బిగియుచున్న
కంటకావృతగ్రీష్మకళంకపాత
మంతకంతకు విలయరుద్రాగ్నిహోత్ర
భీషణోజ్జ్వలనేత్రమ్ము విప్లవంఁడ!
గరభబాధల నెటొ మ్రొంగి గళము నెత్తి
నిన్నుఁ బొడుదమన్న, నానన్నమృత్యు
కాశసంఘము భయదవక్త్రములఁ బూడిచి
యినుపపాదాలతోఁ బ్రహరించుచుండ!

ఇంతయొత్తిడిగొంతులో నెట్లు లింకఁ
బిలుచు, “నోయిక్కష్టా! మధుప్రేమసింధు!
ఋషిజనస్వాంతసీరేజభృంగరాజ!”
యనుచు నీకోకిలము మనసార నిన్ను?
మూతవడియున్న వెన్నెన్నో మూఁగపాట;
లేవగిది లోకమునఁ జవిమావఁబడునో?
ఇది విషాదాంతదుస్వప్న మేము? యిది ప
రోక్షవైషన్వతాగ్నిపరీక్ష యేము?

రామాయణ కథా విబిధులను వ్యక్తులయొక్క స్వభావములను నుద్రించు తలంపుతో వాల్మీకి రామాయణమును జనువును నాకు దశరథుఁడు సత్యవాది యగునా? యను సంశయము కలిగినది. నాకుఁ దోచినంతవఱకు నాకుఁగల సంశయములను బాఠకలోకమునకు నివేదించుకొనుచున్నాను. ఇం దేవేని యనుచితములను యుక్తు లున్నచో సహృదయులను పాఠక మహాశయులు సవరింపుదు గాక. నావాదమే నిశ్చయ మనుదేశము నాకు లేదు. ఇందలి సత్యము వస్వేషించు తలఁపే యీశ్రావణకుఁ గారణము.

మఁదుగా రామాయణమునందలి యవసర మగు కథను సంగ్రహముగా వివరించి, పిదప నాకుఁ దోచిన సందేహములను జర్పించెదను.

౧ రామాయణకథకు మూలపురుషుఁడగు దశరథుని పౌరజానపదప్రియుఁడనియు, దీర్ఘ దర్శియనియు, ధర్మాపత్నుఁడనియు, శరణ్ద్రియుఁడనియు, సత్యసంధుఁడనియు వాల్మీకి వర్ణించెను.

ఇట్టి ముగని ఖనియను దశరథుఁడు తన మూఁడవ భార్యయను కైకేయిని పెండ్లి యాడునపుడు కైకేయి

శరణ్ద్రియను కేకయాధీశ్వరుఁడు “నాకుమార్తె యందు సేకుఁ గలిగిన ముగువకు రాజ్యము నిత్తునని ప్రతిప యోన ద్దువేని సేకుఁ గన్గు నిత్తు”నవఁగా వట్టేయని యంగీకరించి యామెను పెండ్లి యాచెను. ౨

కాఁగా:—

రామాదుల వివాహము లైననెనుక దశరథుఁడు భరతుఁడు మేనమామ యింట మండఁగా దుర్మి మిత్రులు నుపలక్షించి మంత్రులతో నాలోచించి రామునకుఁ బట్టముఁగట్టి పెంచి నానాసగరవాసులను జనులను, పౌరులను, దేశాధీశ్వరులను (3 జనకుఁడు, కేకయాధీశ్వరుఁడును దప్ప తక్కినవారిని) లిలువఁ బంచి, “కనేను చాలకాలము పూర్వులను రాజులనుగ్రము ననుసరించి రాజ్యపాలనముఁ జేసితిని. వృద్ధుఁడనైతిని. కావున నీసభాస్థానులను ద్విజోత్తములచే విమలాశుఁడైన నుదవంతులకుఁ గన్నాకను రాముని రాజ్యపాలనకు నియమించెదను” అనుచు రాముని నుదములను వర్ణించెను.

౪ పదపతి పౌరుల యుద్దేశము నెఱుఁగఁగోరి “యీ రామాభిషేకకార్యము నాచేత లేస్సగా నాలోచింపఁబడినట్లు మీకుఁ దోచినచో సభాసదు లంగీకరింతురు గాక.

౧. తస్మాం పుర్యాం.....జగదపాలయత్. (వాల్మీ. బాల. ౬ పర్వ, ౧—౪ శ్లో.)
౨. శ్లో. పురాత్రాతః పితృనస్సమాతరం తే సమద్వహాః, మాతా మహా సమాశ్రాషీ వ్రాజ్య కుల్క మమత్రమమ్.
వ్యా: పుత్రేత్యాదివా రాజ్యకుల్కం సమాశ్రాషీత్. తపపుత్రికాయాం యో జనిష్యతే తస్మై రాజ్యం చాస్యమితి ప్రతిజ్ఞాం కృతవాత్. (వాల్మీకిరా. అయోధ్య. ౧౦౭ పర్వ, ౩ శ్లో.)
కేకయరాజాయ రాజ్యకుల్కం దత్వా కైకేయినివాహం కృతవాత్ తం వృతాంతం హృదికృత్వాహ.
(వాల్మీకి రా. అయోధ్య. ౪ పర్వ, ౨౫ శ్లోకవ్యాఖ్య.)
౩. శ్లో. నకు కేకయరాజానం జనకం వా నరాధిపః,
త్వరయాచా న యామాన పశ్చాత్తశ్రోష్యతి ప్రియం. (వాల్మీకిరా. అయోధ్య. ౨ పర్వ, ౪౭ శ్లో.)
౪. వాల్మీకిరా. అయోధ్య. ౨ పర్వ, ౪ మొదలు ౧౨ శ్లో.
౫. యదీదం మేఽనుయాపార్థం మయా సాధు నిమన్త్రితమ్,
భవన్తో మేఽనుమన్యంతాం కథంనా కరవాణ్యహం. (౨ స. ౧౫ శ్లో.)

“ఈ కార్యము నాకు మిక్కిలి యిష్టమైనదే యయినను, నితోధిక ఫలదమును యొచన కేటొకటి యున్న రోమన్యస్థులరకు తాము విచారించుదుగాక. మధ్యస్థుల యాలోచనము వాదప్రతివాదములచే జర్పింపఁబడి మేలొనఁగూర్చును.” ఈవాక్యములను విని యోన్యుడగు రాజు లభింపఁగలఁడని సభాసదు లంగీకరించిరి.

సభాసదులచే నీపట్టాభిషేకవిషయ మంగీకృతమైనపిదప దళరథుఁడు రామునిఁ బిలువఁబుంది, “రామా! నీగుణగణముచేత నీప్రజలు వశీకృతులైరి. వీరు నిన్నుఁ బాలకునిగాఁ గోరుదున్నవారు. కావున నీవు యాచ రాజ్యభారమును వహింపవగును.” అని తెలిపెను. అది విని రాముఁడు మొదలగు సభాసదులు సంతసించి యింద్ల కేగిరి.

సభ చాలించి యెవరియింద్లకు వా రేగిన వెనుక “శేషజిదివముననే రామునకుఁ బట్టముఁ గట్టవలయు” వని మంత్రులతో నాలోచించి దళరథుఁ డంతఃపురమునకుఁ బోయెను. తిరుగ రామునిఁ దనకడకుఁ దీసికొనిరమ్మరి మాకునితోఁ దెచ్చెను.

కమాకుఁడు రామున కాసంగతిని తెలుపఁగా “నిప్పుడే మరల నేల రమ్మరినో?” యని సంశయించుచు రాముఁడు దళరథునిఁ జూడ నేఁగెను. తరువాత రాముని దళరథుఁడు చూచి, “రామా! రాజ్యమును బాలించుచు వన్నిటఁ దృప్తి నందిన నాకు నిన్ను రాజ్యాభిషిక్తునిఁ తేసి చూచి యానందించుటకన్న మిగిలినకార్య మింకొక యెరు లేదు. మఱియుఁ, బ్రకృతిజనులు నిన్ను రాజుఁగా

నభిలషించుచున్నవారు. అందువలన నీ స్వీరాజ్యమున కధిపతిగాఁ జేయువాఁడను. ఇది కాక, దారుణములగు మత్సాతములు తోచుచున్నవి. ఈయుత్పాతములు దేశాధిపతి కనిష్టదాయకములు. అందువలన నా కీయుద్దేశము మౌర్యుండునంతలో రాజ్యాధిపతి వగుట మంచిది. ప్రాణబలబలది తిలచుగాఁ జంచలముకదా! అదియును గాక, యిట్టి కార్యములకు విఘ్నములు తఱచుగా కలుగుచుండును. కావున వట్టి విఘ్నములయొడ వప్రమత్తులై నీపే హితులు రక్షించుచుందురుగాక.

విదేశగతుఁడగు భరతుఁ డిచటికి రాకముందే నీ పట్టాభిషేకమునకుఁ దగినకాలము. దళరథుఁడు గౌరవంతుఁడై అయినను, మనుష్యులముది చంచలము. సత్పురుషులచిత్తమైనను జరిగిపోయిన కార్యముల కంగీకరించును. కావునఁ బట్టాభిషేకమున కంగీకరింపఁదలచును.” ఈరీతిగా రామునితోఁ దెచ్చి యభిషేకపూర్వదివసకరణీయముల నుపదేశించి యాతని నింటికిఁ బంపెను.

తరువాత రాజు కైకేయికి “శేషజిదునకు రామాభిషేకవన వృత్తాంతము తెలియదు కావున నీ ప్రియవార్తను తెలిపెద” నని యామెయింటికిఁ బోయెను.

* * * * *

దళరథుఁడు ముందుగాఁ గౌసల్యా సుమిత్రలను వెండియాడెను. వారియందు సంతానము లేకపోవుటచే కైకేయిని పుత్రార్థియై వివాహముఁ జేసికొన వుద్యమించెను. కైకేయి తండ్రియగు కేకయుఁడు కైకేయిని దళరథునకు భార్యగా నిచ్చునపుడు, “రాజా! నీకు నా

౧. శ్లో. యద్యుష్టేషా మమనీతి స్త్రి త మన్య ద్విచింత్యతాం,
అవ్యామద్యస్త దింతాహి విమర్దాభ్యధికోదయా. (౨ స, ౧౬ శ్లో.)
౨. వాల్మీకిరా. అయోధ్య. ౩ సర్గ, ౩౨౨ మొదలు ౪౦౨ వరకు శ్లో.
౩. వాల్మీకిరా. అయోధ్య. ౪ సర్గ, ౧ మొదలు ౩ శ్లో. వరకు.
౪. వాల్మీకి రామాయణము, అయోధ్య. ౪-వ సర్గ, ౪ శ్లో. మొదలు ౨౪ శ్లో. వరకు.
౫. శ్లో. విప్రాపితృభరతో యావదేవ పురాదితః,
తావదేవాభిషేకస్తీ ప్రాప్తకాలో మతో మను. (౪ సర్గ, ౨౫ శ్లో.)
౬. వాల్మీకిరా. అయోధ్య. ౪ సర్గ, ౨౬, ౨౭, ౨౮ శ్లోకములు.
౭. వాల్మీకిరా. అయోధ్య. ౧౦ సర్గ, ౧౦౨ శ్లో.

కుమారులు కలిగిన ముకుందకు రాజ్యము నీయ వం గీకరించునని నామాత్యునియైన ననుచు, దశరథుడు “హస్తే” యని కైకేయిని వివాహముచేసికొనెను. దశరథుడు దామమ యెండ్లియాడిన వెనుక మువ్వలభార్యలయందును సంతాన లాభము కలిగినది. రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులు నలువురి లోను దశరథునకు రామునియందు ప్రీతి హెచ్చయ్యెను.

పూర్వమునుండియు నిష్క్వకు కులమున జ్యేష్ఠునికే రాజ్యపరిపాలనార్హత. ఈవిషయము దశరథుడు తెలుగును. తనకు సంతతి లేదని రాజ్యము నుంతుకగా నిద్రి కైకేయిని యెండ్లియాడివాడు. సంతతియే యుండ వను కొన్న యాతనికి భార్యలు ముగ్ధునియందును నలువురు ముకులం కలిగిరి. నలుగురు కొడుకులుకదా! నాకేమి యని సంతోషించుటకుఁ దగిన యనకాశము దశరథునకు లభింపలేదు. ఎందువలన? జ్యేష్ఠుడగు రాముడు రాజ్యార్హుడు. కులక్రమాగతమున వాచారము మల్లంఘ్రించుటకు వీలులేదు. కైకేయికి రాజ్య మిచ్చివేయఁబడినది. ఏమి చేయుటకును దోచనలేదు. ఎట్లయినను కైకేయిని వధువించి రాజ్యమును రామున కియవలయునను దురూపా దశరథునకు జనించినది.

కుమారులు నలువురకును వివాహము లైనవి. వివాహము లైనదివడ భరతుని మేనమామయగు యుధామత్యుతనతో మేనల్లుడగు భరతుని, శత్రుఘ్నుని దీసికొని పోయెను. సమయస్థు చిక్కినది.

భరతుడు మేనమామయింటనుండి రాకమునుపే రామునకుఁ బట్టముఁగట్టవలయునని యుద్దేశించివాడు. జనకుని, కేకయుని, దప్తు, దక్ష్మిని రాజులోకమును, అనపరులను, పౌరులను సభకు రప్పించివాడు. వృద్ధుడగు జనకుడు దశరథుడు కైకేయిని వివాహముచేసికొనుట నెఱిగియుండెనేమో? అందువలన కాముసరిరాజును, (అతడు వచ్చినచో నసలుసంగతి బయలుపడునని) తన మునుని కిచ్చినరాజ్యము నితరుల కిచ్చినచో నంగీకరింపఁ దన కారణమునఁ గేకయుని, విలంబఁబంపి యుండఁడు.

“వారి నేల విలవలే”దని యొప్పులైన నడుగుదురేమో? యని, “వారు దూరముగా నున్నారు. రాముడు రాజైన వెనుక విని సంతోషించునని తొందరచేత దశరథుడు కలురంపలే”దని దశరథునిపక్షమున వాల్మీకి వాదించి వాడు. “అవాల్మీకియే దేశదేశములనుండి రాజసమాహము సభకు వచ్చినట్లు చెప్పినాడు. జనకకేకయ దేశము లీవచ్చిన రాజులదేశములకన్న దూర మేమో?

అస్థాన మలంకరింపఁబడినది. రాజు లోకమును వారులును సభ నలంకరించిరి. దుందుభిధ్వనితో సమాన మైన కంఠధ్వనితో దశరథుడు “నేను చాలకాలము రాజ్యమును పాలించితిని. విక్రాంతిని కోరుచున్నాను. సర్వసంకారముడగు మా రామభద్రుని మీకు రాజుగాఁ జేయ నుద్దేశించితిని. మీ కిష్టమా? ఇంతకన్న మంచి యాలోచన మీకుఁ దోచినచోఁ తెప్పఁ” దన్నాడు.

అంతాభిరాముడగు రాముడు రాజ్యాధిపతి యగునట. దశరథుడహహహ పూర్వుల యాచారము వతి క్రమింపక జ్యేష్ఠునే రాజ్యమున కధిపతినిగాఁ జేయు నట. రామునికన్న మంచిదా? వారికిలభించువా? “అంగీయుఁ బాలనకోరెను. వైద్యుడును పాలనే నిర్ణయించెను” అన్నట్లు వారి కింకేమి కావలయును? దశరథుడు. కైకేయిని “ఎండ్లియాడిన నాటిసంగతి సర్వులలో వొక్కరికిని దెలియదు. తెలిసియున్న కేకయుఁ డును జనకుడును సభకు రానేలేదు. ఎవ్వ రద్దంబారు? ఒక్క పెట్టున సభలో “ప్రభువువారి యాజ్ఞానుపారము రాముడే మా కధిపతి యగుఁగాక” యనువత్సది లెక్కలు గట్టుకొని యెగిరినది.

ఈసంగతి రామునితో నివేదించి నిశ్చయించి దశరథుడు రాముని విలంబఁబంపెను. అతడు వచ్చిన వెనుక దశరథుడు “రామా! యాసభాస్థాన లగు వారందఱు నిన్ను రాజ్యపాలకునిగాఁ గోరుదున్నవారు. కావున నీవు పట్టాభిషేకము నంగీకరింపుము” అనివాడు.

౧. శ్లో. ప్రావృద్ధిచ్యాః ప్రతీచ్యాశ్చ వాషిజాత్యాశ్చ ధూమిహః, క్షేచ్ఛాచార్యాశ్చ యేవాశ్చే వన క్షేలాంతవాస్విహ, ఉపాసాంచక్రేత సత్యతం దేవా ఇదవాసవం. (వాల్మీకిరా. ఆమోఘ్య. ౩ పద్య. ౨౫౩ శ్లో.)

తండ్రిగారిజ్ఞానవదాటడము విగుడు వహించిన రాముఁ డేమనును?

పట్టాభిషేకమున కాయత్తపరుపవలసిన సంభారము లను సంపాదించు భటులను నియోగించినాడు. “లేవటిదిన మువవే పట్టాభిషేక”మని నిశ్చయించి దశరథుఁ డంతః పురమున కేగినాడు.

రాముని యాద్యక్షము సభలో నిష్కర్ష గాఁ బెరిసి కొనుటకు నీలు చాలవని యారాకొన్నాఁడు కాబోలు. నూతునిఁ బిలిచినాడు. “రాముని వెంటనే తీసికొనిర”మని యాజ్ఞాపించినాడు. నూతుఁడు రామునికడకేగి, “రామా! తండ్రిగారిజ్ఞాన యైన” దనెను. చెప్పఁదలచిన సంగతి సభలోఁ చెప్పియే యున్నాఁడుకదా; తిరిగి యెందులకు రమ్మకెళ్ళో? అని రాముఁడు సంబోధించెను కాని మాను నా? తండ్రిని జూడనేఁగెను. దశరథుఁడు రామునిఁ జూచి రూప్యముగా, “ప్రకృతిజనులు నిన్ను రాజా గాఁ గోయిచున్నవారు. లేవటిదినమున నీకు పట్టాభిషేకముఁ నిశ్చయ”మని, “భరతుఁ డూరలేడు. ఇంతలో నేమి భరతశత్రుఘ్నులు వచ్చివదింపనే యీ ప్రయత్నము చేయరాదా?” యని రాముఁ డనునేమా? యనుకొని, “భయంకరములగు నుత్పాతములు తోచుచున్నవి. అట్టి యుత్పాతములు దేశాధిపతి కనిష్టదాయకములు. కావున తొందరగానే నిన్ను రాజ్యాధిపతినిగాఁ జేయవలయు” నన్నాడు. మనుష్యులచిత్ర మెప్పటికెట్లు మారునో? రాముని యొక్క తల్లులలో పెవ్వతెయైనను తనకు నిర్బంధించి రాజ్య విమృశనచేయె? అని తలచి, గియి యాద్యక్షము నాకు మారక మునుపే పట్టాభిషిక్తుఁడవు నున్నాడు. దీనివలన తనయాద్యక్షమే తన వశమున లేనట్లు కనుపట్టుచున్నది. ఇందువలనఁ కైకేయికి కుల్లముగా నీయఁబడెన రాజ్యము గూట యటండఁగా భరతుల

సేవమున తనను కైకేయి రాజ్యము నిప్పుని యడిగి నిర్బంధించునేమో యను నుద్దేశము దశరథునకుఁ గలిగియుండు ననుకొనవచ్చునా? ఇది కపటశిష్ట మనుకొనవచ్చునా?

ఇదియుఁ గాక; తనలోఁ తెలుపకయే రాజీపట్టాభిషేక ప్రయత్నమును జేయుచున్నాడు. తన కీయవలసిన భరతులకు రాజ్యమునే యడిగిన నియోగ తప్పవా? అందువలన నీ ప్రయత్నమునకు కైకేయి కాని, యామె యనుచరులు కాని విఘ్నముచేయ నుద్దేశంతురేమా? యనుకొని “అపట్టికార్యములకు విఘ్నములు మొందు కావున నట్టి విఘ్నములు సంభవించకుండునట్లు నీమిత్రులు రక్షించుచుండురుగాక” అని చెప్పినాడు. దైవికములగు విఘ్నములను రామునిస్నేహితు లెట్లు వారింపఁగలరు. మనుష్యులే యీ కార్యమునకు భంగకారు లనుబుద్ధి దశరథునకు లేకున్న నిశ్చల యనునా? కుశలబుద్ధియగు దశరథున కేవాటి తోచదా? కైకేయి కిచ్చిన రాజ్యమును తిరిగి యెగుల కీయ సమకట్టినదో నిన్ని జత్తులను పన్నుటకు దశరథున కేమవధరము?

ఇదిగాక; భరతుఁ డూరింపి రాక మనుపే నీకుఁ బట్టాభిషేకమునకుఁ దగినకాల మనినాడు. భరతుఁ డచట నున్నచో నాతని కీ రాజ్య మీయవలసియుండు నేమా? అన్న కుచ్చితపులుద్ధి దశరథునకు లేకున్న నిశ్చలమునా? తానో మూఁడుకాళ్లమునలి. నేటికి సంతాన ప్రాప్తి యొనరి. కలిగిన నలుపుడును కండ్లయెరుట నుండఁగా శ్రేష్ఠుఁడును, కల్యాణగుణాకరుఁడును, రాజ్యార్హుఁడును నగు రామునకుఁ బట్టముగట్టినఁ దన కెంత తృప్తి? లోకుల కెంతయానందము? మౌనగాఁడను దశరథున కట్టియవకాళ మెట్లు లభించును?

రామునియొద్ద భరతునకు భక్తి మొందు. అసంగతి దశరథునకుఁ బెరియును. రామునకుఁ పట్టముకట్టిన భర

గ. శ్లో. తద్యావేదేన మే చేతోఁ నవిమంచిత రాఘవ, తావదేవాభిషేచనస్య చలాహిప్రాణీనామతి.
 వ్యా. తనలి చేతి, త్యాం అభిషేక్యమితి బాధి; యావన్నవిమంచిత, మామితి శేష; కుతోబుద్ధి విమోచనప్రసక్తి రిత్యాచా: మాత్రంతరాదీ ప్రార్థనాదిభి రితిభావః. (అ. గా. వ్యా. ౪ వర్గ, ౨౦ శ్లోకము.)
 ౨. శ్లో. నైవౌప క్వాప్రమత్తైః ప్ర్యాం రక్షం త్వద్య సమంతతః,
 భవంతి బహువిఘ్నాని కార్యా శ్రేయంబిధావిహి. (అమో. ౪ వ. ౨౪ శ్లో.)

కుడు కావనడు. కాని:—ధరతుడు తన ప్రియభార్య యను కైకయి కొడుకు. ఆమెకుఁ దాను తొల్లి వరముల నిచ్చియున్నాఁడు. కావలసిన కోర్కెలను వెంటనే కోరినదా? లేదు. అందువలన నిప్పు కావరవ్యాజమున రాజ్యమును గైకొని ధరతున కిచ్చిన సేమవంగలఁడు? అందువలన దా నీమాటలను మనస్సున మందికొని, “నాయనా! ధరతుడు మంచివాఁడే యైనను, యిద్దరుమఱుల చిత్తమైనను వైవా రోవచ్చు మిత్రభేదాదులవలన మారు పాటును చెందును. మరియు జరిగిపోయిన కార్యమునకే సమ్మతించును. అంతే కాని జరుగఁజొచ్చు కార్యము తనకు లాభదాయక మునని కోరినచో, రిడిచిపెట్టఁడు. కావున ధరతుడు రాకమును పే పట్టుముగట్టికొమ్మనిరహస్యముగా రాముని కోరించివాఁడు. ఇన్ని కార్యముల నింత నిపుణుడుగా మరి చేసిన ముదుసలి చేయఁగలఁడా?

—కైకయి కీయఁబడిన రాజ్య మామిను మోసగించి రాముర కీయ నుద్దేశించిన దశరథుడు మృషావాది కా లేదా? యని యాశ్చర్యుని పార్వతి యడుగఁగా వాతఁడు 3వధరథుని వివాహసమయమున కైకయి కొడుకునకు రాజ్య మిత్తునని యంగీకరింపలేదు. మరట్లవఁగా!—తన కుమారునకుఁ బట్టుముఁ గట్టి నుద్దేశించినప్పుడు జ్ఞాపకము చేసినచో, దప్పక కైకయికుతునకే రాజ్యము నిత్తును; లేనిచో రాజ్యాధ్యక్షుఁడును, సుజాతరుఁడును నింకొకనికి రాజ్య మిచ్చెదను ఆవెనని సమాధానము చెప్పెనట. ఇట్టి నిర్ణయ మేనందర్బయనైన మండునా?

౧. ఇదియు సతాంతు ధర్మనిత్యానాం కృతకోభిద రాఘవ.”

న్యాయ. ధర్మనిత్యానాం ధర్మనిరతానాం, చిత్తం, కృతకోభి పరకృతమిత్రభేదాదివా కోభితం శిల మస్త్రీతి కృతకోభితి.

—అయి. ౪ ప. ౨౧ శ్లో.

యద్యా:—సతాం చిత్తం, కృతకోభిజే నకు కరిష్యమాణేన. అయం భావః యదీదానిమేన రామాభి షేకః క్రియతే తిర్ని ధరతచిత్తస్యాపి హస్తో భవేత్. తదా రాజ్యాకా ధరతస్య భవేతితి. అతి స్వస్థిర మాత్యూన మభిషిక్తం కుర్విత్యర్థం.

౨. శ్లో. రాక్షో దశరథ స్వాస్థ్య మృషావాదిత్వ మాగతం, ప్రతిక్షోల్లంఘనం యస్యా క్కృతం తక్మేక యాభిషే, కైకేన్యాయ గ్రహణే పూర్వం తదుద్వాహే హ్యుపస్థితే.

—ఉమాసంహిత.

3. శ్లో. వివాహసమయే రాక్షా ప్రతిజ్ఞాతి మిదం బ్రూమి, పట్టాభిషేకసమయే భవేయం స్మారితోయది, త్వయావాక్యేన ధూపాల తదా చేత్కరణా న్యాయం. ఇత్థం ప్రతిజ్ఞా మకరోద్ధివాహగ్రహణే నృపః, తస్యా దస్మిన్ స్మరిన్యాప్రే స-చోహ-స్త్రీ కుభానచే.

—ఉమాసంహిత.

సంతతి లేదు. తిరిగి సంతతికై వివాహము చేసికొనఁ దలంచివాఁడు. కేకయుని కూడను నిమ్మని యాచించి వాఁడు. ఆతఁడు తనకుమా రైకుఁ గలిగిన కుమారునకు రాజ్య మీయ నంగీకరింతువా? అనివప్పుడు సంతానార్థి యను వాతఁ డెట్టిసమాధానము చెప్పెను. “సకాలములో వాకు జ్ఞాపకము చేసినచో” అనిన కార్యము పొసగునా?

వెనుకటి కొకసత్యవాది తన కశ్రువువై చెచ్చిన యభియోగము తనపక్షము కాచిని తెలిపినవలు. చేత కాని సమయమున కదా దైవ మెవ్వరికైనను వరదుఁడు గాఁ దోయెను. భగవంతుని ప్రార్థించిన ఫలించు నను కొని గుడికఁ బోయినాఁడు. సాగిలఁబడి మొక్కినాఁడు. “స్వామీ, నాకార్యము ఫలించినచో, తూఁగినప్పుడు కోరినంతి బంగారము సమర్పింతు” వన్నాఁడట. ఆ కార్య ముట్లే ఫలించినది. అట్లున్న దీ నిర్ణయము.

పోనిండు; జ్ఞాపకముచేయుదునని కేకయుఁ డంగీకరించివాఁ డనుకొందము. దేశదేశములనుండి రాజు నివ నామను లింపఁ బంచి కేకయునకు వార్త సే యుంపలేదు కదా? తా నెట్టిసంగతిని జ్ఞాపకమునకుఁ దేఁగలఁడు? “హానీ, కైకేని తెలియునేమి? ఆమె యేల జ్ఞాపకము చేయరా” దనుకొందమున్ను, నామె యీ కుక్కురిచియ మెఱుంగనే యెఱుంగదు. తాను రాజ్యమును యాచించు నప్పుడైనను దేవాసురసమరమున భర్తకుఁ దాను చేసిన యుపకృతికి ప్రతిఫలముగా నిచ్చిన వరములలో లెక్కించునా? ఇదిగాక; దశరథుఁడు రామునకుఁ బట్టుముగట్టుట

నిశ్చిత మగువలకుఁ గైకయింటికీ పోలేదు. ఆమెకు మాత్ర మెట్లు తెలియును ? ఈయంశములనుబట్టి యాలోచించి, దశరథుఁడు కైకను వందించుటలపు గొని యాసత్య మాడుటకు సంజేహింపలే దనుకొనవలసివచ్చినది.

ఈ దశరథుఁడు రామునియందు ప్రీతి కలవాడగుటచేఁ గైకయిని వెనాసించివాడేమో ? రామునిపట్ల నసత్యవాది గాక కార్యనిర్వహణము కొనర్చినేమో— యనుకొందమన్న, వారినియొడఁగూడ దశరథునకు మృహవాదిత్వము సిద్ధమగుచున్నది. నిట్లనఁ—

తనపూర్వ లగు రాజు లనుసరించినమాగ్గమునే యనుసరించి త్యేష్టుఁడగు రామునకు రాజ్యము నీయనుదైకించి యిట్టి హయోపాయముల తేనె ననివహించి, రామ వశవాససందర్భమునఁగూడ మాయచేయక తీరినది కాదు.

పట్టాభిషేకము చేపట్టినయననే కావలయునని నిశ్చయించి యంతవలకుఁ గైకయి కిసంగతి తెలియ దనియు, వికల దెలిసినను బాధకము కావనియు నిశ్చయించికొని, కైకయింటికీ దశరథుఁ డేగినాడు. మంధరావాక్యప్రేరేతయై కోపాగారమున నామె శయనించినది. ప్రియురాలు. చూచినాడు. గుండె బద్దలయినది. ఏమి చేయును? పీరిచినాడు. లాలించినాడు. బోధించినాడు. “ముసలికి మచ్చటలు పెయ్యు”కదా! పలికినఁజాలును. “ప్రేయసీ! నీ కేది కావలసియున్న నదే ఇచ్చెద”నన్నాడు. ఆహా! పురియట్టివాడైనను పొలఁతికి లోకువయేకద! ఆసందర్భమున నాలె డాడినమాట లిట్లున్నవి. “నేనును నాయనుచరుఁడు నీవశవర్తులము. నీయభిమత మెట్టిదైనను నెఱవేర్చెను. నమ్ముచేయ నుద్దేశింపను. నాప్రాణములైనను పరే, నీవు కోరిన నిచ్చెదను. నీదన నాకుఁగల ప్రేమాత్మగర్వము నెఱిగి

గియు న న్నేల కంకించెదవు. నేను చేసిన సుకృతమాన నీయిచ్చ మెట్టియో చేసి తీరెదను.

“రామునకుఁ బట్టుగట్టునుదైకించితిని. అసంగతి తెలిసి యిదివఱకు నే నిచ్చినవరములకుఁగా రాజ్యము ననుగఁదలంచి యిట్లలిగినదేమో? అట్లే యయినచో నేమనఁగలవాడ?” పని యాలోచింపలేదు. “సరే! నీవు కోరఁదగినది యై నే నీయఁదగిన దెట్టిదైనను ఇచ్చెద”ననెనా? అట్లనఁగలరా?

కైకయి పొల్లి చేవాసురయుద్ధములో దశరథునకుఁ జేసిన యుపకారమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చినది. ఆయదనువఁ దన కిచ్చిన వరములలో కొకదానికి “ధరతునకుఁ బట్టుముఁ గట్టుటయు, రెండవదానికి రాము నడవికిఁ బంపుటయుఁ గోరినది.

వరము లనివఱోడనే “అదొరకితినిరా” యనుకొన్నాడు. డిల్ల పడినాడు. తల్ల డిల్లి నాడు. ఏమిలాభము? “ముందుకు వచ్చిన నూయి, వెనుకకుఁ బోయిన గొయ్యి” యను స్థితికి వచ్చినది దశరథుని యష్టము. నానాదేశా యాతీలగు రాజోత్తములయెదుట, సత్యసంధుఁడను జితేంద్రియులును నగు వసిష్ఠ వామదేవాదుల ముండఁజి, రాజ్యమును రామున కిచ్చెద ననినాడు. ఆమాట తప్పటకు పిలు లేదు. ఇప్పుడో? వివాహ సమయమున రాజ్యము నుంకువగా నిచ్చినసంగతి యట్లుండఁగా, తన ప్రాణమును రక్షించినందులకు సంతసించి యిరుననిన వరముల నీయక తీరునా? లేకున్న, నిష్పదైనను నీయిచ్చ మెట్టియో యడుగుము. ప్రాణమెనను సరే ఇచ్చెద”ననిన మాట తప్పుగలరా? సత్యసంధుఁడనిపించుకొనవలదా?

పాంశ్యవవరములచేతఁ చక్కఁబరువఁదలంచి నాడు. “తరుణీ! నిన్ను నేవదిష్ఠి వామదేవాదులయెదుట

౧. శ్లో. ఆహంచైవ మదీయాశ్చ సత్యతవ వకానుగాః, న రే కించి దభిప్రాయం వ్యాహస్తు మహ ముత్సహే, ఆత్మనో జీవితేనాపి బ్రూహి య న్మన నీచ్చసి, బల మాత్మని హసంతీ నమాం కంకితు మర్హసి,

కరిష్యామి తవ ప్రీతిం సుకృతే నాపి రే కతే. ౧౦ ప. 3౪-3౫౪.

౨. శ్లో. వాక్సోరేణ తదా రాజా కైకయాగ్ని స్వవశేకృతః, ప్రచస్కందవివాకాయ పాశం మృగ ఇనాత్మనః.

ఆయోగ్య. ౧౧ ప. ౨౨ శ్లో.

౩. శ్లో. సాంహి మే సుకృతాం బుధిం న పృష్ఠాశ్చ సహనివృతాం, కథం ద్రవ్యై మృషామృతాం పరైవహతాం చనూం. కిం మాం వశ్యంతి రాజానో నానాన్యైః సమాగతాః, బాలా బతాయ మైష్వేకచ్చిరం రాజ్య మకారయత్.

రామునకు రాజ్యము నిచ్చి నంటిని. చాని నెట్లు విడువఁ గలను? నీ కోరినట్లు చే జొనర్చినచో నిన్నటి నావాక్య మనత్యమగును. అందువలన నసత్యవాది యను మాటనక్క నమ్మ. బాల్మడనీకుకు" మనియు, "నింత చపలబుద్ధి యగురా జితకాల మెట్లు రాజ్యమును పాలించె" నని లోకులు లేమ్మ నిందింతురనియు మొఱచెట్టివాఁడు. మాట జరిగినది కాదు. బ్రతిమాలినచో నెట్లుండునో? ఆలోచించి వాఁడు. అంజలిపూరించివాఁడు. ప్రార్థించివాఁడు.

రాజు చేతులను జోడించి నయవాక్యము లతో బుజ్జగించుచు నిట్లనెను: "దేవి! సాధుస్వభావము కలిగి దీనుడవై చావనున్నట్టి రాజువై యున్న నన్నను గ్రహించుము. తరుణీ! నీవు మంచి జ్ఞానయుము కల దానవు. ఈరాజ్యము నాది కాదు. కూమ్యుడవై మతి మారి ప్రజలయెదుట రామునకు రాజ్యము నిచ్చి నంటిని. ఈరాజ్యము నీ కీయబడినదే. నీవలన ననుగ్రహింపఁబడిన యీరాజ్యమును రాముడు వదలి పరిపాలింపఁగా క్రింది మందుము" అని.

ఇట్లు ప్రార్థించిన మహామథావుడు రామునకుఁ బట్టాభిషేకప్రయత్నము చేయుటకు ముందే కైకేయి వద్ద కేగి, "కైకేయీ! యీరాజ్యమంతయు నీ కుంకుటగా నీయఁబడినది. మఱియు, దేవాసురయుద్ధకాలమున నీచే రక్షింపఁబడితిని. ఈరాజ్యము నీయది. పూర్వమునుండియు మనవంశమున కేగియుని రాజ్యపాలకునిగాఁ జేయుట యాచారము. నేను వృద్ధుడను. నీకు భరతుఁ డెట్టివాఁడో

రాముడును వట్టివాఁడు కావున నీ యీరాజ్యమును నీ యిచ్చవచ్చినవానికి న్యామనురోధముగ పట్టమును గట్టి క్రిందడయు"మనినచో నామె రామునియం దభిమానము కలది కావున, రామునకే రాజ్యము నిచ్చియుండునేమో? అసత్య మాడఁబోయిన నంగద లెన్ని సంభవించినవి!

కైకేయి యొప్పినది కాదు. విసిగివాఁడు. తుదకు కోపమువచ్చినది. కొనకు ఆనీకోరినకోర్కె నాకనివ్వము. కావున నోపాపాత్మురాలా! నీవు లోలోననే క్రుశ్ణము. మండిపామ్ము. నశించుము. ఏయెత్తయినస్థలమునుండి యు జికియైనను వేయితునుకలగుము. కాని నేనుచేయను"అనెను.

కైకేయి "సత్యవాదిని కా ననుము. లేకున్న నా యిచ్చవచ్చినట్లు చేయుము" అనుపట్టు విడువలేదు. నగరవాసులను సత్యమువలెకి మెప్పింపకున్న నవ్వములేదు. నాఁతని మెప్పింపకున్న మనఁగలరా? తుదకు "ధర్మ బంధేన బద్ధోఽస్మి" యని గత్యంతరము లేక అనివాఁడు. రాముని మెల్లగా "సరణ్యుర్యుద్ధమునసాపరింపు"మన్నాఁడు.

ఈ ధర్మము రామునకుఁ బట్టముగట్టు రలవున సభలో రాజులోకముతోఁ జెప్పవచ్చును, రామునితో రహస్యముగా నాలోచించినయదనున, వెం దేఁగినదో?

"అత్యక్త్య పురుష స్సాధుః."

ఈకారణములనుబట్టి దశరథుడు చలదిక్కువని యు, గామకరుడనియు, నసత్యవాదియనియు, సందే హింపవలసినవచ్చినది.

- వ్యా. కుకృతాం కమ్యక్చ) వర్తితాం, అత్ర హేతుః సుహృద్విప్రీహ నిర్వితాం, బుద్ధిం రామభిషేక విషయినీం బుద్ధిం, ఆపావృతాం కథం ద్రవ్యమితి.
- వ్యా. బాలోబలాయుతి. బాలో మాధవ, ఆయ మైక్యకః దశరథః, ఏరం కథంరాజ్య మకారయత్ ఆకరోదితి నావాదిగ్య స్థమాకతా రాజానః మాం మక్యంతీతి యోజనా.
- గ. శ్లో. ఏవ మక్త్యై తతో రాజా కైకేయాం సంయతాంజలిః, ప్రసాదయమాప భువః కైకేయాం చేద మబ్రవీత్, సాధువృత్తస్య దీనస్య త్వద్ధర్మస్య గతాయుషః, ప్రసాదః క్రియతాం దేవి! భద్రే రాజ్ఞో విశేషతః, కూశ్యేన ఖలు సుశ్రోణీ! మయేదం సముదాహృతం, కురు సాధుప్రసాదం మే బాలే! సహృదయాన్యసి, ప్రసీద దేవి రామో మే త్వద్ధర్మం రాజ్యమవ్యయం, లభేతామసితాపాంశే! యతః పరమవాత్సలీ. ౧౩. ధర్మ. గాస్త్రమొ. తత్త్రిశ్లో. వంశం.
- శ్లో. ప్రతా మ్య వాప్రజ్వలవా ప్రణస్య వా సమాద్రశో వా స్ఫుటితా మమాం ప్రజ, న తే కరిష్యామి వన స్ఫురారుణం మమాహితం కేకయరాజపాంసని.
- అయో. ౧౩. ప. ౧౧౧౪ శ్లో.
- ౩. ధర్మబంధేన ధర్మపాశేన బద్ధోఽస్మి త్యేకేనరామనివాసనం మనా గమజ్ఞాతం.

హృదయార్పణము

కవిసోదరులు : పువ్వాడ శేషగిరిరావు, చోడవరపు జానకిరామయ్యగార్లు

కైవసమైన ప్రేమలలికా నివహమ్మునఁ జూపునిల్చి వా

— తావధి నుంతుగాని; విరహమ్మున నీకయి వేగివేగి నీ

వేవము పడ్డ పైచి యొకటేమది గోరితిఁ; గాని దానిక

తావక మైన కాదుగీకతాగుణముగ వెలిసీయ వద్దిరా!

ఆదృతిలేనినాద్రణయ మూరడివోయినఁ బోవుఁగాక నీ

వేదటి; ప్రేమశూన్య మగునేమొ భవన్మతి; యంతచూచియుగ

సాదుతనంబటె యిది కసాయితనంబగుఁ గాని; కోరినక

పైదలి కాఁగిలింతలకు వ్రాలని నీయనమాననిష్ఠయుగ.

లోతగు నీదుడెంద; మతిలోలుపమైనమనమ్ము నాది; నీ

వో తడిలేని తామరపు; పోసిననీరము వీల్చు నాచు నేక;

కోరిలువడ్డ నాహృదయకోటరముం బగిలించి చూపి నీ

చేతలకెల్లఁ బాలుపడి సిగ్గటి చిక్కితి నిట్లు మిత్రమా!

ఎంతనివేడుకొన్నను ద్రవించదు నీహృదయమ్మునేయయ

స్కాంతపు తాతిముక్క జతగా నొసరించెనో తమ్మిచూలి; నీ

యంతన లాగుకొంటి హృదయమ్మును నన్నును సర్వముగ;

కృపావంతము తానినాడు రసవంతమ? స్వాంతము, రాగవంతమా?

భారవశమ్మునక వలచివచ్చిన నెచ్చెలి నూరడింపఁగా

నేరపు, ప్రేమతోఁ బలువనేరపు, చూడఁగ నేరపుక, సఖా!

తేరకుఁ దక్కినట్టి యువతిక కయికో విదియేమి? చాలునో

హో రసికాగ్రణి! వలపులూరని నీతలఁపేమి చెప్పమా!

నాధ! భవన్మనమ్ము కఠినమ్ము, శిలామయమై వియోగపుక

బాధలపాలుచేసె రసవంతము నామదిలోనిమాట, నీ

సాధన కేమిలే నయింపజాలని నాపయి నీశరత్తు దు

స్వాధమహానలమ్ముల నజ్జనముఁ జిమ్మెడి, నడ్డగింపవే?

ప్రాచీన చిత్రములు

(౧, ౩, ౪ చిత్రములు ఆనంద కే. కుమారస్వామిగారి చిత్రసంగ్రహము నందలివి.)

౧. దుర్గ (మహిషాసురమర్ధిని)

శ్రీ. రుక్మ (మహానరపర్వం)
మహాబలిపుర శిల్పచిత్రము.

కవితావ్రపందమును తిలకించుట ప్రతిమహానకు
సాధారణమగునని కాదు. శేత్రము లెన్నియుండి
నను, గమనసాధనము లెన్నియున్నను, నిగుపయోగ
ములు. అది యొకమహాకవి మహోద్వృత్తికే గోచరమగును.
అత డొకచోటనుండియే కవితావ్రపందమున నిగూఢ
ముగా దాగియున్న రసవద్విజయాలను కనుగొనగలడు.
కనుగొనుటయేకాక ఆరీజములను భావనాలవాలమున వెద
చల్లి ప్రతిభాసలీలములచే తెంపొందింది సముచితరచనా
దోషాదింబున పెద్దవృక్షములనుజేసి మహోత్తమములగు
తేత్సలముల నమూల్యముగా నుమనఃకుల కర్పించి తాను
ధన్యంమయ్య డగును. ఇదియును మలభసాధ్యమగునది
కాదు. బహుభవసహస్థితగుకృతవిశేషస్వయంచరణపక్త
యగు నావాణి యపొంగలేకమున కెవ్వడెట్లుడో తాదృ
శునికే యిది లభించును. కావుననే ఆనందవర్ధనాచార్యుల
వారు కృతకృత్యవ్యాఖ్యానాగ్రంథమున

‘పరస్వతీ స్వాను తదర్థనస్తు
నివ్యంధమానా మనాతాం కవినామ్,
అలోకనామన్య మభివ్యవత్తి
పరిస్ఫురన్తం ప్రతిభావిశేషమ్.’

మహాకవిత్వోచితప్రతిభాస్ఫురణ పర్యసాధారణమయి
నది కాదనియు నది వాగ్దేవతాప్రసాదస్వయంకృతమని
యును చెప్పి,

‘సోఽర్థ ప్రద్యుక్తికిసామర్థ్యయోగీ శబ్దశ్చ కళ్ళన,
యత్నైతః ప్రతిభిజ్ఞేయా తా శబ్దార్థ మహాకవే.’

సముచితరసాల సితవిష్ణుశుభ్రార్థ సంఘటనమే మహా
కవికి ముఖ్యముగా గమనింపదగినవిషయమనియును
వాక్రచియియున్నవారు. ఇట్టి విశిష్టరచనాగుర్ములై
నేటికిని కీర్తికాయులై యున్నవారు కొద్దియే.
అట్టివారిలో శ్రుతవృత్తుండగు భీమభూతి యొకండు.
ఆజానబమహాకవింక్షణలక్ష్మిగుం డగునీతనిచే రచితము

లయి పానలదీపజాతిరత్న ములవలె ప్రకాశమానములగు
కృతిరత్న ములు మూడు. వీటిలో వీరదసాధారణసాధరణ
గుణోదారవాచాంతోపేతంబగు నది మహావీరచరితము.
ఇం దీమహాకవిచే బాలకాండముమొదలుకొని యుద్ధ
కాండపార్యంతికగాని యాదిరి ననుసరించి చక్కగా
వర్ణింపబడియున్నది. ఈకవి తాను రచయితయేకాక,
‘భక్తస్య తత్ర ఘమరంత మహాపి నాచః’ అనునట్లు
స్వతస్సిద్ధభగవద్రామభక్తిపరిపూరితుడు గాన నైసర్గిక
కల్యాణగుణోన్మిద్రుండగు రామభద్రునిమహిమదులకు
మరింత వన్నె చెచ్చియున్నవాడు. ఈగ్రంథప్రథమాంక
మున విధాశ్రమమునందు కన్యకాసహితకుళగ్ధ్వజానికి
దాశరథిసహితవిశ్వామిత్రునికి సమాగమము వర్ణింపబడి
నది. ఇందు గాధేయునికి రేపేశ్వానురక్తముకంటె లోతొక
వ్యధవారణచతురీయయే చక్కగా నిర్దేశింపబడియున్నది.
‘జగదుపకృతిరీణం మైథిలీం ప్రాపయిష్యత్’ అనునట్లు
జగదుపకారహేతువను నానకిని శ్రీరామనితో గూర్చు
నిచ్చగల యారతపవ్వై రామలక్ష్మణులు వినునట్లు
ప్రకాశముగా

‘సందిష్టంచ మైథిల్య రాజర్షే రహ్యధీః. ఆచార
ఇతి యజమానోఽపి యజ్ఞే నిమంత్రితోఽపి. కుళ
ధ్వజస్తు సీతోర్మిలాసహితః ప్రేషితవ్యధిః. కృతంచ
తత్ప్రియసుహృదా.’

అని యనుటచే నిమంత్రణవ్యాజమున దీక్షితుడగు జనకు
నికి సందేశమంది సీతోర్మిలాసహితుండగు కుళగ్ధ్వజాని
తనమాశ్రమమునకు పంపునట్లు చేసి పురాణదంపతులగు
పీతారామల కన్యోన్యసందర్శనావకాశమును గల్పించి
పరస్పరప్రీతి సంకురింపజేసియున్నవాడు. ఇచ్చట ఆమ
మంగళముగా లక్ష్మణోర్మిలా ప్రీతిసూడ వర్ణింపబడి
యున్నది. ఇందలి కుళగ్ధ్వజహాశ్రమ మర్యాదగల
గృహమునికి పెద్దలయెడ సంచనలసిన భయభక్త్యాదులు
చక్కగా వర్ణింపబడియున్నవి. కాననే నూతునితో
సంభాషించునప్పు డీతడు

‘ప్రకృష్టకల్యాణో దర్శనంగమా హ్యేతే భవన్తి భగవన్
స్వస్థ్యసంధా స్వాత్మత్వైశ్చైత్ర బ్రహ్మణో మహర్షయః.

తమంవి ధ్వంసస్తే పరిణమతి ధూయ నుపశమ
స్వకృత్సంవాదేఽపి శ్రుతిత ఇహ చామృతత ఫలమ్,
అథ ప్రత్యాశంగః కమపి మహిమానం వితరతి
ప్రసన్నానాం వాచః ఫలమపరిమేయ మ్మృకువశే.

(స్వాత్మత్వైశ్చ పరబ్రహ్మలయ సత్యవాక్కులయ
పూజ్యులగు నిట్టి మహర్షి వర్ణ్యుల సంబంధములు గొప్ప
రాజోయెడి శుభఫలములకు కారణములు గదా! ఇట్టి
మహానుభావుల దర్శనముచే సమస్తాక్షాదములు నశించు
చున్నవి. మోక్ష హేతువగు సత్త్వభివృద్ధి గల్గుచున్నది.
ఒకసారి సంభాషించినను రెండుబోకములయందలిఫలము
చేమారుచున్నది. ఇట్టి మహానుభావుల విషయమై భక్తి
పూర్వకముగా ప్రత్యుక్తావాధివందనాదుల నొనర్చుట
చెప్పకకయ్యకాని గొప్ప మాహాత్మ్యమును విశేషముగా
కలుగజేయుచున్నది. ప్రసన్నులగు వీరివాక్కుల నిట్టిట్టిదని
చెప్పవలసిగాని ఫలమును పుట్టించుచున్నవి.) అని యని
నట్లు పాత్రవ్యాజముచే నట్టిపరిపక్వభావము లీకవిప్రంగ
వునిచే నిరూపితములగు గమనింపును. ఇంకను సిద్ధాశ్రమ
మున నీతనుగూర్చి గంభీరపవిత్రధీరభావుండగు రాఘవుని
చిత్త మెట్లుపవరితమో నిలకింపుము:

‘ఉత్పత్తి ర్దేవయజనా ద్భూత్వావాదీ నృపః పితా,
కుప్రసన్నో జ్వలామాన్ రిరస్యాంస్తే హంకరోతిమే.’

(దివ్యయజ్ఞక్షేత్ర ముత్పత్తిస్థావము, సతత పర
బ్రహ్మధ్యాన తత్పరుడు స్వకర్మవిరతుడునగు జనక
మహారాజు పెంపుతుండెడి. మనుప్రసాదకరమై మహాను
భావాలంకృతమగు శరీరము. ఇట్టిమెయందు నానువస్తు
న్నహయంక్ష మగుచున్నది.) ఇచ్చట స్నేహపద స్వార
స్యము జన్మాంతరమున సమమయాపములగు రెండువ్యక్తు
లకు సమాజ పదస్పరగ్రధిరమై మరల ఈ జన్మమున
మహ్నోధకవిశేషముచే స్వతోనిర్గతమై యొకరిపై నొక
రికి గల్గు ద్రవమాగు నిర్మలచిత్తస్థితి విశేషమని గ్రహింప
దగినది. మరియును ఇచ్చటి ప్రతిపదస్వారస్యము ధ్వస్య
లంకార తత్త్వచేదులకే గోచరమగునని విస్తృతిభితిచే

నిగమించుచున్నవాడ. ఇట్లు నాయకానురాగాసంతరము
దర్శనమాత్రముననే శ్రీతదిత్యనుబాసక ఎదుట సహాజ
కాపవిత్రుడనాదులచే వ్యక్తమహిమండగు శ్రీరాముని
విషయమై యామె హృదయ మిట్లు వర్ణింపబడినది.

‘సీతా — (సవిస్మయానురాగం నిర్వర్ణ్య)
సరీరనిమ్మాదసరిసో నీ అణుభావో.’

(శరీరనిమ్మాదోచితమయిన దీతని మాహాత్మ్యము.)

మరల తాటకావధనియుత్పండగు రాముని గూర్చి

‘హద్ధి హద్ధి ఏషో ఎవ్య ఎద్ధ జితితో.’

(అయ్యో ఎంతకష్ట మెంతకష్ట మీతఁడే యాకార్య
మునందు నియోగింపబడినవాడు.)

ప్రసర్విశ్వామిత్రవాక్యములచే తాటకాసంహారో
ద్యుత్పండుగు రామిత్తునిగూర్చి

‘సీతా — అహో పరాగతవీడ. హధిహధి

ఉత్పాతపితావలిరిత సా వాతాకా మహానుభావ
మభిద్రవతి.’

(అయ్యో, ఈగురుమారాకారుడు తాటక నెదురుచున్న
వాడు. ఎంతకష్ట మెంతకష్టమో ఉత్పాతసమాహము
వలెనే వ్యర్థాశయ యగునీదుష్టురాలు మహానుభావునెదు
ర్కొనుచున్నది.) ఇట్లు నైసర్గిక సద్భీలకోమలభావయగు
బాసకీకన్యయుక్కు స్వాభిలషితపరవిషయకాత్మక్యాచే
గత్రాసరత్యాదిభావము లెంతరమణీయములగు కమంగీక
దగును. ఇట్టిసందర్భముల నీకవిరాజు పరకవులచే నాయికా
నాయక సంఘటనావధరమున కుదకచాదివ్యర్థభాహ్యంగ
వర్తనలచే నాతవి దీర నొనర్చుటకు రీతి ననుసరింపక
యథావధిరపాత్రోచితగౌరవానుభావ వ్యంజకము లగు
నాయికానాయకసద్భావములను వ్యక్తపరచి విశేషజ్ఞులగు
సహృదయుల నాకర్షించుచున్న నా డని వేరుచెప్పవల
యునా? ఏవంవిధ నాయికానాయక కుతస్యజవిశ్వా
మిత్రసమావేశసమయమున కన్యార్థి రావణప్రేషితరాక్షస
పురోహితప్రవేశ మొనర్చబడినది. ఈపురోహితుడు తమ
ప్రభువుగురావణుడే సర్వాధికుడను తలంపున కాటోలు
ప్రథమమున కుతస్యబాదులగుగూర్చి

‘సందిష్టంచ వో మహారాజేన.’

(మహారాజును రావణునిచే మీకు సంభవించినది.)
యనిచెప్పి కన్యారత్న మయినది కృత్యాదివాక్యము
లచే సందేశార్థమును వివరించెను. ఇట్టిసందేశ శ్రవణా
సంతరమున జరిగిన శ్రీరామలక్ష్మణుల పరస్పరసంభా
షణ వైఖరి యెట్లు చిత్రితమో కమంగొనడు:

‘ఆర్య నిశాచరపతి దేవీ మిమాం ప్రార్థయతే.’

(అర్యా, రాక్షసరాజా మహానుభావురాలను నీకన్యను
యాచించుచున్నవాడు.)

‘రా—వత్స!’

సాధారణ్యాన్ని రాతంకాకన్యా మనోహర యాచరే;
కింపునర్హతాం జేతా ప్రహితః పరమేష్ఠినః.’

(హీనురా, సాధారణముగా కన్యకను సామాన్యమునుజూడు
గూడ యాచించుచున్నవాడు. జగత్తేతయై విశుద్ధబ్రహ్మ
వంశోత్పన్నుడగు రాక్షసాధిపతి యాచించెననుటలో
వింత యేమున్నది.)

‘ల—అతిహి సాజన్య మార్హస్య. తస్మిన్నపి
విపర్యస్తరిణి నిశాచరే బహుమానః.’

‘(అర్యుడను నీ సుజనత్వము మిక్కుటముగదా. ఎందువలన
వట్టిసూజకశ్రువను రాక్షసుడియందు గూడ గౌరవమో.)

‘శ్లో. యో న స్త్రయీపరిధ్వంసా
త్వాత్రిం శేఖోఽపకర్షణి;

అస్యాకం యశ్చ రాజాన
మనరణ్యం కేలాపధీకో.’

(హిత శేఖరములను వైరికకర్మలను వినాశ
మొనర్చి ఎవడు మనకు త్రియవీర్యము సంపర్శించెనో,
యేమరాక్ముడు మనకు పూర్వ్యుడగు ప్రజారంజకుడైన
యాచరణ్యగూఢాపాలని వధించెనో. ఇట్లమగ్నోద్ధిపకమును
శక్రునిమయకప్రస్తావనయందును వికృతివొందిన రామ
దేవునివాక్యములను గమనింపుడు.

‘రా—కామం శక్రుడితి వధ్య స్సాన్యో. నపునరతి
వీర్యమప్రమేయతపస మప్రాకృతిం ప్రాకృతవ ద్దృశి
వ్యవదేహ్యమ్.’

(శక్రుచని చందరివవాడనునుగాక! లోకాతీత
వీర్యతపోనిధానమును నొకయపాధారణపురుషుని సాధా
రణునివలె తూలనాడుటకు నీ వనర్హుడవు.)

‘ల—నిరస్తవీరపురుషాచారస్య కా వీరతా.’

(శూరబలమర్యాదను వదిలినవానియొక్క పరా
క్రమమేటిది.)

‘రా—వత్సమామైవమ్.

యద్విద్యావసవీ తావత్కేల పృథివీజనే
సర్వాత్మసృష్టిః మృతః
కింబ్రామోఽత్ర త దన్య దేవ న వస
స్త్రేయత్ర సత్వ గుణాః;
లీలానిర్జితమణ్ముఖాద్భుగవత
ప్రీతిమదగ్నాః దృశే
నిర్విఘ్నప్రతిపన్న విశ్వవిజయో
వీరస్తు కస్తాదృశః.’

(ప్రసిద్ధ బ్రహ్మవంశభాకుడయినను, విద్యాంసుడయినను
రాక్షసాధిపతి భర్తృహర్షమును వీడినాడనుటను గురించి
మే మేమిచెప్పుదుము? ఆవిషయము జేయు. సమస్తవిద్య
యు లోకఫలమునం దుండవుగా! అనాయాసముగా
మమారతేతయను మహానుభావుడగు పరమరాముని విడిచి
పూర్తిగా సర్వప్రపంచమును జయించినోదణునివంటి
వీరు దేవడు.) ఇట్లు దుర్గుణభూయిష్టుండగు శక్రువునం
దును గుణములనే గ్రహించి క్లాపించెడి మహారాజ
భావము శ్రీరామచంద్రునియందుకంటె మరెవ్వని
యందు కావించును? ఏవంబిధికోవాత్తధికోద్ధత
నాయకనిచక్రో చిత్రసంభాషణసందర్భాదులచే శ్రేణి
పుటముల నలరించెడి నీమహాకవి నెంతకొనియాడం
దగును. పూర్వప్రస్తుతరావణునిచేత శ్రవణాసంతరమున
మైశీరిదిత్తవృత్తి యెట్లుపవర్ణితమో చూడము.

‘సీ—హాధిక్, హాధిక్. రాక్షసో మా మభ్యర్థయతే.’

(ఎంతనిందితి మెంతనిందితిము. రాక్షసుడు నన్ను
గోరుచున్నవాడు.) మృదుప్రకృతికయగు బాలిక కింత
కంటె తనను గోరెడువ్రూదునివిషయమై యనవలసిన దేము
న్నది. ఈదృశభావ ప్రఖరులపయమున పాళిమానరాక్షసు

పురోహితగర్వపహతికొఱకును ప్రభావనాయకరామవీ
ర్మోలేజనముకొఱకును తాటకాప్రవేశము నూచిత మా
యెను. వాగాయతే ప్రాణయగు నీ మహామృత్యువును
చూచి యిందుకయు చలించని మహాధీరుడగు రామ
భద్రునిగూర్చి రాక్షసపురోహితుని వాక్యము

‘రాక్షసః—(స్వగతమ్) అయం స రామా చాశరణః.
యవమాః’

ఉత్తరతాటకోత్పత

దర్శనేఽప్యప్రకంపితః,

నియుక్త ప్రత్యేమాభాయ

ప్రేణేన విచిత్రత్వే.’

(అనశరభపుత్రుడగు రాముడా యీతడు? ఏ యిత
డు మహాధీయంకర తాటకావ్యాజ మహాోత్పతదర్శనము
సండును నిందుకయు చలించక తత్సంహారార్థము గాగే
యడ్రేకికుడై స్త్రీ యగుటచే సంశయించుచున్నవాడు.)
సూజాభిద్రావ్యేషణ స్వభావులగు నిట్టి రాక్షసులచేతను
కొనియాడందగిన ధైర్యసయాదులు శ్రీరామునికి తప్ప
మరెవ్వరి కుండును? ఇట్లు తాటకావళ సందిహామడగు
చాశరణుని డ్రేకిపించెడి విశ్వామిత్రవాక్యము లెట్టివో
యిసుకీరింపుడు:

‘ఏ—త్వరస్య వత్స, కిం వవశ్యేనీ బ్రాహ్మణజనస్య
సంఘాతామృత్యు మగ్రతః.’

(కుట్రా, తొందరపడుమా, బ్రాహ్మణ సంఘమున
శకకాలమృత్యువును దానిని మందర మాయుట లేదా?)
ఇచ్చట విప్రోచితవేగాధికయ మెంతరమటయియో చూ
డుడు. ఇందరి బ్రాహ్మణపదము సాధిప్రాయము. ఇట్టి
సమయమున నెటుచెప్పుటకు తోచక న్యస్తభరుడగు
కాసలేయుని కమ్రవాక్కురణిని గమనింపుడు.

‘ఏవం భగవంతో జానంతి:

సర్వకోపా నభిష్యంతా దాహ్నియసమతంగతాః,

యమేత్యేక మభ్యుపగమాః ప్రమాణంపుణ్యపాపయోః.’

(పూజ్యులగుమీరొంటిని రెట్లు రేలించుచున్నార. సర్వ
కోపరహితములయి వేదతల్పములగు మీయొక్కయంగి

కారములే పుణ్యపాపములవిషయమై ప్రమాణము.) పండిగ
స్థలముల మహామథావులవాక్యములయం దుంచదగిన
విశ్వాస మిట్టిచేకదా. కాశికవాక్యముగరామకృత మారీచ
జనవీమారణాసంతకము రాక్షసపురోధవాక్యములు లోక
న్యాయానుసారముగా నెటుల విశేషికృతములొ వినుడు:

‘రాక్షసః—భో ఆర్యే తాటకే కింహి నా మైతత్
అంబుని మజ్జ స్త్యలూబాని గ్రావాణః ప్లవంశే.’

(ఓమహామథావులగు తాటకా, దేమిటిది? నీటియందు
బెండ్లు మునిగి గుండ్లు లేలుచున్నవి.)

‘శ్లో. వ న్యద్య రాక్షసపతే స్ఫులితః ప్రతాపః
ప్రాప్తోఽన్యూతః పరిభవోఽన్య మమవ్యూహోతాః;
దృష్ట స్థిరేన చ మయా న్యజనప్రమారో
దైన్యం జరాచ నిరుదాధి కళం కరోమి.’

(ఓతాటకా, నీమరణముచే నివ్వకు రాక్షసాధిపుండరు
రాజునిపరాక్రమము ఓడించివది. మమవ్యూహాశ్రుం
డగు బాలునివః న నసంభావితమగు పరిభవము తేటస్థించి
నది దగ్గరే నుండిన నేను వాకండ్లార బంధు
మరణమును చూడవలసివచ్చినది. జరాదైన్యములు పున
శ్శత్రుప్రతిక్రియాయందు న న్ని సమర్థునిచేయుచున్నవి.
ఏమిచేయుచును.) ఇ ట్టివృద్ధుడు విచారించి మరల సంచీ
కము స్మృతికి రాగా ప్రత్యుత్తరాధియై విశ్వామిత్రకుశ
ధ్వజాల నెట్లు ప్రశ్నించెనో కనుంగొనుడు.

‘రాక్షసః—అయి భో! కి మస్మాకు వః ప్రతివచనమ్.’

(ఓహోయి, మావిషయమై మీసమాధానమేమి.)
ప్రళమమున సంచేశక్రవణాసంతక మెట్టియు త్తరమును
చెప్పుటకు తోచని గాధేయు డీలేరుణమున నంతప్రగల్భ
ముగా వదించెనో యలకంపుడు.

‘అత్ర సీరస్యతో వేత్తా కనిష్ఠోహి కుశస్యజః,
అస్యాః పితా సకన్యాయాః కులక్షేప్తః ప్రభుశ్చ సః.’

(మీప్రభువుచే సంపబడిన సంచేశవిషయమై శ్ర
త్యుత్తరము నెఱింగినవాడు జనకమహారాజు; కుశస్య
జాడు చిన్నవాడుగదా. అజనకు డీకన్యకు మెంచిన
వాడు. కులము పెద్ద. ఈకన్యక నెవనికిచ్చుటకును ఇతడే

సమర్థుడు.) ఈసమయోచితసమాధానమున తృప్తికొందక సర్వమాయము దనబరగు నీరాత్మసవృద్ధిగోమాయువు మరల

‘నోఽప్యాహ కుశస్యతో జానాతి కాళికశ్చేతి.’

(అతడును ఈవిషయమున తెలిసినవారు కుశస్యజకాశకులని చెప్పుచున్నవాడు.) వివక్షలు దీనికి మరల ఏమియు ప్రత్యుత్తరము నొసంగక చతురుండును గాధిపుక్రుండు దివ్యాస్త్రదానప్రస్తావనామిషచే కాలిలంబమును చేసి యున్నవాడు. దివ్యాస్త్రదానానంతరము ‘ప్రాదుర్భవతు తద్ధను’ రిత్యాదివాక్యములచే శివధనుఃప్రస్తావన చేయబడినది. ఈమధ్య దివ్యాస్త్రజ్యోతిరేతోవిరాజిత రామనాన్ని స్యముచే రమను లక్ష్మ్యపేట్టక తగుసమాధాన మియ్యకుండుటచే గృతాభిమానుండగు నీనికాటుండు ప్రకాశముగా కుశస్యజని గూర్చి

‘రాత్మసః—ప్రభో, కుశస్యజ, కియచ్చిర మనాచ్యుతోఽస్మి.’

(ప్రభువను కుశస్యజా, ఎంతయోనేపు నిరాదరింపబడినవాడ వనుచున్నాను.) మొట్టమొదట మహారాజగు రాజునిచేయకు సంబంధపడినదని సగర్వముగా బలికిన యీవృద్ధుని జోట విప్పటి కిట్టివాక్యములు వెలువడుటకు కారణమును చదువరులే సులభముగా నూహించుదుగాలే! ఈ ఈవృద్ధునిప్రశ్నకు మరల

‘ఉత్తమేత త్వీరస్యతో జానా తీతి.’

(జనకమహారాజా ఈ విషయమున తెలిసినవాడని చెప్పుబడినది.) ఇట్లు త్తరమును చెప్పిన యీకుశస్యజాదు ఇచ్చటితాళికనీతిజ్ఞులకు ఆచార్యక మొనర్చుటకు యుక్తుడని తలంపవలసియున్నది. ఏతదనంతరము శివధనుర్భంజనము రామలక్ష్మణులకు నీతోర్మిదానము ప్రస్తావింపబడినది. ఈసీతాదిదానానంతరము కుశస్యజవిక్యామిత్రసంభాషణ మెంతలోకానసారియో నిరీక్షించుడు.

‘వి—సుఖోత్తరం బహుమన్యాయుషే వక్తవ్య కేవలస్తస్మి.’

(మిక్కిలి బాగుగా అనుమోదించుచున్నాము. కాని చెప్పదగినది కొంచెమున్నది.)

‘రాజానవ్యాజ్ఞాపయ.’

(ఓమహానుభావా, అజ్ఞాపించుమా.)

‘వి—సుహితకా మాండవీ శ్రుతీర్తిక్య లేచి భరత శ్రుష్టుభ్యా మధ్యర్థయే.’

(ఆ నీకొమరితలను మాండవీ శ్రుతీర్తులను గూడ భరతశ్రుష్టులకాఅకు యాదించుచున్నవాడను.) విక్యామిత్రు డిట్టితాళిక తంత్రజ్ఞుడుగాననీ

‘రాత్మసః—(స్వగతమ్) తపస్యతో వనేచరస్య సతః శ్రుత్రియకుటుంబవై యార్థం బ్రాప్యాలస్య.’

(తపస్సు నాచరించుచు వనచారియైయుండెడి బ్రాహ్మణునికిగూడ శ్రుత్రియకుటుంబవ్యవహార ములయం దెమిదిట్టుతనము) అని తలంచియున్నవాడు. ఇట్లు తన నభ్యర్థించిన కుశకాశునిగూర్చి

‘రాజా—కిమత్ర కించి ద్విచార్య మస్తి. కిం త్వత్ర వస్తుని పరవా నస్మి.’

(ఈవిషయమునకొంచెమయినను విచారించదగినది గలదా? కాని నే నీం దిప్యాభీషడను.)

‘వి—కేవ ?’

(ఎవనిచేత?)

‘రాజా—నీకేవ తావ ద్భగవతైవ.’

(మొదట పూజ్యుడవను నీయొక్కవచేతనే.)

‘వి—అ థాన్యేన కేవ.’

(ఏమిట ఇంక నెవనిచేత?)

‘రాజా—ఆర్యసీరధ్యకేవ! గౌత మేన శతానం చేన చ.’

(అమ్మగారగు జనకునిచేతను గౌతమపుక్రుండును శతానం మనిచేతనున్నా.)

‘వి—నీరధ్యజితానందయో రహ మానేడయితా.’

(జనకశతానందులకు నే నీవిషయమున చెప్పుగలను.) ఇట్టిప్రాత్రసంవిధానానంతరము భరతశ్రుష్టుల నుద్దేశించి కుశస్యజపుత్రికాప్రతిపాదనంబును దిశరథునిగూర్చి నూత ప్రేమగాయు వర్ణించబడినది. ఈసందర్భమున ముదితలగు నీతోర్మిలయొక్కభావము లెంతసహజములో కనుంగొనుడు.

(భామా) ‘దిప్త్యై; అవిప్రవాస ఇదానీం భగినీవాం భవిష్యతి.’

(సంతోషము. అక్కచెల్లెండ్రమగు మనకందరికి ఒక వోటనే వివాహ మేర్పడగలదు.) నిసర్గామర క్తలగు అక్క చెల్లెండ్ర కింతకంటె నశేషముయే మెద్ది? ఇటు పిమ్మట దుర్విదగ్గ నిర్విదగ్గ రాక్షసపురోహిత ప్రలాప మనంత రము యజ్ఞ దూషకమారీచముచాహు ప్రవేశ మటుపిమ్మట తన్నిధనోద్యుక్త రామలక్ష్మణోద్వేగవిశేషములు నూచి తములై యంకపమా ప్తి చేయబడినది. ఇందు మూలకథకు

భిన్నముగా నాచితి నమనరించి భిన్న కారాదులయం దొవర్చబడిన యపూర్వాకావమోచన తాటకావధదివ్యా ప్రవ్రాసముచాహుమారీచప్రవేశాదులకు ప్రయోజనం బును గ్రంథార్థ్యేతలగు రసజ్ఞులే యూహింపగలరని పరి శిష్టాంకములనుగూడ మున్ముందు దిక్పాత్రముగా విమ ర్శించి పాఠకుల కందివ్యగలవాడను.

(నశేషము.)

విరహవిధురుండు

‘విధురుండు’

శ్రమధుమానచంద్రికల నీవరు వెక్కిరియ యేలపాటలో

కోమల పుష్పమంజరుల గుచ్చుకవుంగిటఁ దేలి సోలి యే
వో మధుగీతు లల్లుకొనిపోయెడి తుమ్మెద సోయగాలలో
నే మధురానుభూతియొ రహించి దహించును ప్రేమవేదనన్.

తీయనిమల్లెపూవుల హృదిన తలరేగి విడిల్చి హోరునన్
సాయలుసాయలై పొరలి పారెడితావుల యేల్లలోన, నో
ప్రేయసి! యొక్కట యుకిరి లిక్కిరి; యొంటిగఁ బట్టుశయ్యపై
కాయముఁ వాల్చుగానె, పెనుగాయము రేగిన మృత్యుబాధయా.

మదవతి! సాంధ్య హేమసువమా తటిసి నవరోది దూర్జితా
న్నదవియదజ్జ్వలాబ్ధమ్మదు సైకతవేదులఁ గూరుచుండి, నిన్
వెదకెదు కాంతిగోళముల విచ్చినకోర్కెల బేలచూపులన్
తెదరి వెలుంగుచుక్కవలె నీ వెట నుందువో చెప్పరాదట?

చెలియా! యీ సెలయేటియొడ్డుల, రచించెన్ మాధవ స్నిగ్ధఁ డూ
యెలగాఁ బూచిన జాతిపియల, నిం కీవంశఁ గ్రోమ్మానిమో
కలఁ ‘గూకూ’ లును ముమ్మరించె బ్రదుకంఁగా విశ్వసాందర్య సం
ప్రళయతోభల దాపు నిండుకొనె, చావంజోవ నే యాననో?

ఆయతితీపుతో బ్రదిమి నాచుకొలంది దురంతవిప్రలం
భాయతవేదనాభరిత యామిని నా కనునీట నాని పో
మోయఁగలేను; నాకనుల మూఁగిన దొంతరచింతలందు నో
తీయనిచూపుదాన! యొకతేవ కనంబడతాదె జాలికేన్.

“సెలయేలు.”

శ్రీ యుతులు మున్నంగి... శర్మగారిచే రచియింపఁ

బడిన "కృష్ణవేణి" యనునవలను చూచితిని. కడముట్టఁ జదివెతిని. అది వాహ్యదయమువైఁ గొంత కని చేయకపోలేదు. ఈనూతనయగమున వలలు వ్రాయుట యనువాగరికత ముచిరిపోయి వెమకఁబడునట్టి పీఠిగూడ కలుగుచున్నది. ఇట్టి పీఠిలో నీనవల కేవలము వెమకఁ బడియున్నది. కథాసంవిధానమున కిందు ప్రాముఖ్యము నేమాత్రము నీయలేదు. రంగమున ప్రవేశము నందిన పాత్రము లన్నియు సరియగు నిర్వాహమునకు వచ్చి యుండలేదు. మతీయ, పాత్రములకు సరియగు పరిష్కారము చేయలేదు. ప్రప్రథమమున ప్రదర్శించిన రంగరాయపాత్ర మెందులకో బోధపడుట లేదు. అతనికి నిర్వాహమున పెట్టిసంబంధము లేదు. కథ వారంభించు వాఁడే తానై యొక్కవలక్రమముతో వర్ణింపఁబడి, కొంతకాలము పనిచేసి బంధము నేర్పరచుకొనియొందిన ఈ రంగరావునంటిపాత్ర మిట్లు నిరాధారముగ నిర్వాహము లేక యంతరించుట బోధనీయము.

మతీయ నీతఁడు ఏఅంతస్తునందలిమనుష్యుఁడో, యితనిప్రవర్తనము, మనోభావము తెల్లుండవలయునో యనునంశములను గ్రంథకర్తగారు గమనించియుండ లేదు. పట్టపర్శియందు చుట్టియుండు కాబోవువాఁడు "రిజెక్ట్డ్" శ్రద్ధతోఁ జరుపుచుండువాఁడు ఏపీఠిలో నుండ వలయునో యట్లుంచక, యువతివై పున చాంచల్యముతో దృష్టిని బయింపజేసిరి. ఈతఁడు దుష్టుఁడో శుష్టుఁడో తెలియుటలేదు.

మార్గవారాయణపాత్రము నేమియుఁ బోషింప లేదు. రంగరావునంటి పరాయివాఁడు కృష్ణవేణిని మొగుటకై యంతప్రయత్నింపగా నీతని కేమియు చీమ వట్టలే! ఇంక వితరపాత్రములైనను తమతమయ్యర్థత లను నిలఁబెట్టుకొనియుండలేదు.

భావ

కవిరచనము గ్రాంథికము. పాత్రములు వాడుక భాషలో భాషించుచున్నవి. గ్రంథకర్తగారు ఆయా జిల్లాల వాడుకభాషల నుపయోగింపఁదలఁచిరి. కాని వారిస్వస్థానమున నవంతపురంజిల్లాభాషను వాడఁగలిగి నట్లు విశాఖపట్నంజిల్లాభాషను వాడలేకపోయిరి. గోదా వరిజిల్లాభాషయందైనను స్వాభావికత మట్టుకదినది. తమకు స్వతస్సిద్ధముగ నున్న యనుప్రాసలాంపట్టమున నాదిని, క్రమమును పొటింపక ప్రయోగములు గావించి యున్నారు. 3౮-వ పేజీలో "విరక్తులలో విలాసు లున్నారు. జావ్యాఖోర్లతో ఝూబాఖోర్లున్నారు. ధని కులతో దండుగుమారీరాము లున్నారు." ఈయూడిం బను, మధ్యమన్నవాక్యము పూర్వోత్తరములవంటి క్రమము నవలంబించినదా? 3౯-వ పేజీలో "పంతపాట వము తప్పుటచే న్నుటము తప్పినది" అని యున్నది. ఈ న్నుటపదము నుజీవాచకమైనది. ఇచట నుగవాచకము వలసినది.

కథాసంవిధానము

"కంచము చూర్చి మట్టెలు చేయుట"చే కథయం తయు ఖరాబైనది. "శ్రీకైలయాత్ర" అని వ్రాసిన నవల "కృష్ణవేణి" యనుటవలన, మధియతః భ్రంశము నందినది. "చల్లికన్న నుగుఁగాయ యొక్కవ" యొనట్లు ప్రధానకథకు కిందిమకారకమును శ్రీకైలయాత్రావర్ణ నము పుస్తకమునం దెక్కువభాగము వాక్రమించినది. మొదటనుండి యాఱుప్రకరణములు యాత్రాకథయే? మరల తొమ్మిదవప్రకరణము ప్రారంభమున కృష్ణవేణి పెట్టెను లైలలో రామచంద్రున కప్పగింతచేయించి నను, కమ్మయువకునిచే కృష్ణాపత్రికఁ జదివించి శ్రీకైల యునే ప్రత్యక్షము చేయించినారు. ఆనా రైలలో శ్రీ

శ్రీలక్ష్మణునితో కలసివున్నాడు, శ్రీమద్రామాయణమును సులలితముగా వ్రాసిన శ్రీమద్రామాయణమును చదివినవారికి యిది చాలక వారి సామర్థ్యప్రదర్శనమునకై కమ్మచాదరికధను కల్పించుట యీవధనర మైనదానిలో వనవధనమైనది. ఇది ప్రధాన కథకు కిందిత్రయిన నుపకరించవు. సాధారణసంవత్సరమునాటికి విధవావివాహము లింకను నాయకులచొరవైనాము లేక జరిగివారి కావుగా, అట్టిరోజులలో అందునను, శ్రీయగు రంగనాయకమ్మ అంతస్వీచ్ఛగా భర్తతో విధవావివాహమును సులలితముగా పురికొల్పట కేదల మనసుంజనము.

కృష్ణవేణి యంతర్ధానము నొందుటకు ముందు చాకి ప్రస్తావనలో నుంచినలేఖను బట్టి చూడగా, కృష్ణవేణి తప్పక శరీరశ్యాగ మొనర్చియుండవలసినదే. గ్రంథము నంతటితో (రామచంద్రునియంతర్ధానముతో) పరిసమాప్తి చేసియుండిన వెంటనే బాసగ నుండెడిది. కాని యిట్లు చేయక, మరల వెనుకొరున నీయిద్దరిని సమావేశపరచి పాతకులను రంటింపఁజేయవలయునని “శరత్” గారు ప్రయత్నించుట సుందరముగ లేదు. “ఎట్టిప్రేమ నైనను కొండెగాండ్రు విఫలన చేయఁగలరు. కావున, నిజ మరయిని”, మననాయకులవలెనే యకారణమున వినిపాతము నొందుదురు” అను నీతిని ఈ గ్రంథమునుండి నేర్వఁగలుగుదుము. ఇప్పుడేదియును గమపడదు. కృష్ణవేణి రామచంద్రులను సులలితముగా, ప్రేమ విఫలమైనందులకు దుఃఖించుటయా? సంసారబంధమును వదిలి వైరాగ్యము నొందినందులకు సంతసించుటయా?

కాలవిరోధములు

మొట్టమొదటిపంక్తి “సాధారణసంవత్సర” మాఖ బహుళ సప్తమీ భామవారము...” అని యున్నది. అప్పటి సంచాంగము తీసి చూచినచో సప్తమి సోమ వారమునాడై యున్నది. ఎత్తుగడతోనే తప్పు. “ప్రభువుకబళి ముక్తికాపాత” అనుపట్టు, దానికి సరియగు (తిథికి) క్రీస్తుశకపు లేది ౧౯౧౧ సం. రం శీబ్రవరి ౨౦ వ లేది యగుచున్నది. వారము ప్రధానము చేసుకొని

లేక్కిందినచో ముందు చూపు లేదీటకు ఒకటి తగ్గించు కొని చదువుకొనవలయును.

మన రంగారావు రైలులో పెక్కిపవెంటనే ఆంగ్లమున నుండు “టూలుస్టాయి రిసెర్చ్ క్” తీసి చదువ వారంభించినాడంటే. వంద్యాపుత్రుడు గగనవసును ములు ధరించినట్లు, అసలు ఆగ్రంథము ఆంగ్లమున నమర దింపఁబడి ప్రభుముద్రణమును ౧౯౧౬ లో పొందినది. ౧౯౧౧ లో వాతని కాగ్రంథమును మనశరీరగాను సంపాదించి పెట్టినారు. ఏమి సంభావ్యత?

౨౧-వ లేది ఉదయము బహులుదేసిన మన యాత్రికులు ౨౫-వ లేది మార్కా ప్రమయవేళకు శ్రీ శ్రీలక్ష్మణుని దేవాలయ ముఖద్వారమునకు చేరినట్లు లేలుచున్నది. ఎట్లునగా — ౨౨వ లేది శివరాత్రి. ౨౬వ లేది ఉదయమునుండి శ్రీశ్రీలక్ష్మణునియే యున్నట్లు ౨౦-వ పుట మొదలు ౨౮ వ పుటవఱకుఁ గల గ్రంథభాగముచే లేలుచున్నది. అంతకు ముందురాత్రి “బలుకులతో, వివవమన్నితో” శ్రీశ్రీప్రవాసము చేసినట్లు కమపమ చున్నది. దీనికి కొన్నిపంక్తులు ముందు “మార్కా ప్రమయవేళకు రంగారావు, వివాహమయ్యయు దేవాలయ ముఖద్వారమున నడుగిడఁగల్గిరి” యని యున్నది. కావున నది తప్పక ౨౫ వ లేది సాయంకాల మనును. కాఁగా మార్కాపురము నుండి శ్రీశ్రీలక్ష్మణునకు అయిదు రోజులు ప్రయాణముచేసినట్లు లేలుచున్నది. మనయాత్రికులు శివరాత్రియగు ౨౭-వ లేదివాడును, ఆమరునటి విసమునము అచ్చటనే యున్నట్లు నాలుగైదు-ప్రకరణములచే లేలుచున్నది. అయినవప్రకరణము చివర రంగారావు భీమపుల సంభాషణలో మరునాటిమధ్యాహ్నము భోజనానంతరము ఇంటికి తిరుగునట్లుగా చెప్పించి యున్నారు. ౧౯౧౧ సం॥రము లీపుష్యం నాకపోవుటచే ఆశీబ్రవరి ౨౮-వ లేదితో పూర్తయినను, కావున వీ రిచ్చటనుండి బహులుదేఁడలచినవేళ మార్చి ౧-వ లేది మధ్యాహ్నము అన్నమాట. మన మార్గవారాయణ శివరాత్రి శివనగా వాటిసాయంకాలము ౩౨ గంటల బంధిలో మార్కాపురంప్రేమలో దిగినాడు. “శివరాత్రి మార్కాపురముననే గడచినది” అనుటచే ఇరువది

యారు ఇరువదియేడు లేదీలు మార్కపురముననే యున్నట్లు స్పష్టము. నాటికి వాలవదినము పాయం కాలమువఱకును అచ్చటనే వేదియాన్నట్లు వ్రాయుచున్నారు. వాలవదిన మనగా మార్చి ౨-వ లేదీ. నాటి రాత్రి ౯ గంటలు నాటి మనయాత్రికులు మూర్ఝనారాయణ కలసికొన్నారు. ఇప్పుడంతయు కలయచూచినచో గర్భి కోశాలలో శ్రీశైలమునుండి మార్కపురము చేరినట్లు కలుచున్నది.

మద్రాసులో రామచంద్రరావునకు తెజవాడ నుంచి మూర్ఝనారాయణ వ్రాసినబాబు, విశాఖపట్నం నుంచి రంగనాయకమ్మ వ్రాసినబాబును మార్చి ౨౬-వ లేదీనాటి మధ్యాహ్నము అందినవి. నాడే అతడు "రేపు బయలుదేలుదును" అని రంగనాయకమ్మకు వ్రాసినాడు. రామచంద్రరావు మనకు మంగళవారము నాటి యుదయము ౬ గంటలకు తెజవాడస్టేషను ప్లాటుఫారముమీద మెయిల్లో కనుపడినాడు. అప్పటి రైలులో "కమ్మయవతుడు కృష్ణాపత్రిక విజృంభించి చదువుచున్నాడు." ఇప్పుడు కొంత చర్చించి ముందు చూపినలేదీలు అనియే యేల కావలయునో నిర్ధారించుచున్నాను. ఆపత్రికలోనివార్తలలో ౨౧-వ లేదీనాటి కలకత్తావార్తయొకటి కలదు. అందుననే శ్రీశైలపువార్తలకూడ కలవు. అందుచే నీ ౨౧ వ లేదీ శివరాత్రికి అవ్యవహితపరమగు మాసములోని దయి యుండవలెను. అవగా మార్చిమాసములోనిది. ౨౧-వ లేదీ ఫిబ్రవరిమాసములోనిది యేల కాదు? అని ప్రశ్నిచేయరాదు. ఏలయన, పూర్వము నిర్ణయించిన రీతిని మార్చి రెండవలేదీనాడు మనమూర్ఝనారాయణ మార్కపురం సత్రములో సాధుజీవేషముతో నున్న ఇనస్పెక్టరు నరసింగరావుతో మాట్లాడి యున్నాడు. ఆ ఇనస్పెక్టరు ఆరాత్రి రైలులో ప్రయాణముచేసి, పాతాళగంగలో పడి చనిపోయిన శ్రీ అన్నగార్ల నిరువురను అరెస్టుచేసియున్నాడు. ఆవార్త యీపత్రికవల్లనే తెలియుచున్నది. కావున నది ఫిబ్రవరిమాసములోని పత్రిక కాదు. అందులో "ఈ నెల ౨౧ వ లేదీ" అనుటచే అది మార్చి నెల యనుట స్పష్టము.

ఆలేదికి తర్వాత కనివారము ౨౫ వ లేదీనాడు వచ్చినది. కృష్ణాపత్రిక నాటిది. కావున మన రామచంద్రరావు తెజవాడ ప్లాటుఫారముమీద కనుపడిన మంగళవారము మార్చి ౨౮ వ లేదీయే తప్పక యగును. దీనిని బట్టి ఆముందులేదీలును స్పష్టములు. ఇప్పుడు ఇక్కడ నేర్పడిన వైపరీత్యమును గమనింపుడు. ఏనాడో నెల దినములక్రింద శ్రీశైలమున జరిగిన వార్తలను ఈనాడు ప్రకటించుట యేమి? కలకత్తాలో నాలుగుకోశాలక్రింద జరిగినవార్తలను నేడే ప్రకటించు యేమి? కృష్ణాపత్రిక కింతవక్షపాత మెంగులకో? రామచంద్రునకు తెజవాడ నుండి వచ్చినలేఖ "కృష్ణవేణి అదృశ్యమైనది" అని మూర్ఝనారాయణ వ్రాసినదై యుండవలెను. అట్లే విశాఖపట్టణమునుండి వచ్చిన లేఖ కృష్ణవేణి యిచ్చట చేరినదని రంగనాయకమ్మ వ్రాసినది. ఇందులకు ఆలేఖలకు చదువు ముడినప్పటి రామచంద్రునియందు చిలిచిన భావములే సూచకములు. ఇరువదికోశాలకు వైబుడి ఎన్నడో తప్పి పోయిన వ్యక్తినిగురించి ఇప్పుడా వాకబుచేయుట? ఈ వైయంశములచే ఈలేదీలను నిర్ణయించుకొనుటయందు శర్మగారు క్షమింపరాని పొరపాటు పడిరి.

రామచంద్రుడు విశాఖపట్టణమున నుండగా జరిగిన కథను తెలుపుటకై ౧౦-వ ప్రకరణము ఆరంభింపబడినది. దీని ఎత్తుగడ "సురువారము సాయంకాలము" అని. ఈసురువారము ఏది? నాటి లేదీ యేమి? తిథి యేమగును? అను నీయంశములను చర్చించును. ఇది యాతడు విశాఖపట్టణమున ప్రవేశించిన మంగళవారమునాటికి మూడవనాడను సురువారమే. ఏలయన? ఈతడును సోమమండరమును కలసి కృష్ణమూర్తి యను పటుని యొద్దకు పోయి యాతప్పునులేఖను గురించి ప్రశ్నించుటలో నాతని ప్రత్యుత్తరమువలన తెలియును. నాటకము ఆదివారమునాటి రాత్రి జరిగినది. ఈతడు సోమవారము మధ్యాహ్నము నరసిపట్నము పోయి మంగళవారము, బుధవారము "పొలాల గట్ల చూచుకొని", నేటిసాయంకాలము ఇచటికి చేరెను. అట్లే ౧౨ వ పుటలో కృష్ణవేణి చరమలేఖయందు "మంగళవారమునాడు రైలునుంచి వచ్చి సుమ్మమున బండి దిగి

మేడముంగిట మండిన వసుఁ జూచినమాపులును, గురువారము సాయంకాలము శికారు లేరలుచు....." అనురచన చేతను నిర్ణయించి చూడఁగా, ఈరెండును ఒక ప్రస్తావనలలోనివే యని తేలుచున్నది. అగుటచే విది యా మంగళవారమువాటికిఁ జూడఁబడఁ దగు గురువారమే యనియు, లేది ౩౦ మార్చి ౧౯౧౧ సం॥రం అనియు, దీని సాధారణసంవత్సర ఫాల్గుణ చ ౩౦ లు అనియు, నిరాఘాటముగ తేలివది. ఇప్పు డిచట వచ్చెడి విశోధములను గమనింపుడు. ౧౦౬ వ పుటలో ౧౧ వ ప్రకరణము ఆరంభమున "ఎనిమిదిగంటలు కావచ్చినది. సంతె వెన్నెల మకముకలాడుచున్నది." ఆహా! కటికఅమావాస్యవాడు మనశ్రద్ధగాదు వెన్నెలపంచిపెట్టుచున్నాఁడే! మరియొకటి: ౧౦౫ వ పేజీలో పోమమండరము మాటలలో "వట్టి అడవిమనిషిలా గున్నావు... ఇంకా దళివి నాలుగురోజు లున్నదిగా" అని వ్రాసివారు. ఈ కవి బ్రహ్మసృష్టిలో ఆమావాస్యకు నాలుగు రోజులలోపే దళివి వచ్చుచుండును కాఁబోలును!

ఉపసంహారము

ఈనవల ౧౯౩౨ సంవత్సరమున మండి, ౧౯౧౧ సం॥రమువాటి కథను వ్రాయుట. ప్రాతేకాలపు పరిస్థితులను భావించి వ్రాయుట బహుదు సరమైనవిషయము. ఏలయన, నిత్యస్థి హితములగు నాధునిక పరిస్థితులచే నాభావన లంతరింపజేయఁబడుచుండును. రచ

యిత ఎట్టి ముఱపు లేక జాగరూకుడై పోవుచుండువలయును. మనశ్రద్ధగా రిట్టిసందర్భములలో నేకాగ్రత నిలుపలేకపోయిరి. రంగారావు బి. ఎ. చదువునున్నానని చెప్పి యాపైది ఉద్యోగములు దొరక వసుసంగతులు చెప్పటలో ౧౯౧౧ వాటి గాలి ఏమియు లేదు. నేమనుట దిద్దుదాటు విషయమునఁ గూడ నట్లులే. ఆకాలమున నిందుమీసములే క్రేమింపఁబడుచుండెడిది. ఇప్పు డైనచో నరమీసములో, అసలు లేకపోవుటయో. ఇట్టి పారపాలులు మిక్కిలి వచ్చుచుండును. అందుచే పాఠకథలను వ్రాయఁబూనుటకన్న నెప్పటి కప్పుడు జరుగుచుండునట్లు కథలను వ్రాయుట మంచిది. ఈరీతిగా క్రవ్వివకాలాది ఎన్నియో దొరకుచుండును. నవలవ్రాతలను సామాన్యము కాదు. ప్రస్తావనలో ప్రారంభముననే "ఈనవలవ్రాత వాదోలిజరనము" అనివారు. "ప్రథమప్రయత్నమున్న పాడెవప్రయత్న మన్నమాట" అని పానుగంటివారిపాక్షి, "సృష్టి రాద్యేవ ధాతుః" అని కాలిదాసు. ఇం దేది నిజమో?

"వెదితే నమ్ముతానో లేదో; సాధారణంగా ఎవ్వ శ్లేషా ఏదేవా వ్రాసి పట్టుకొస్తారు, విమపించడానికి. నీ వన్నట్టే చగ్గా విమర్శించమంటారు. విమర్శించామా, వాళ్ళ కొరకొరలు. మనదా వూరికే బుట్టి పూశే మచ్చు కాదు. ఏదేవా తోచిందా, చీదాగా బద్దలేసి చెప్పవలసిందే! విన్నాడా సరే!—లేదా—వాచికరకం."

('కృష్ణవేణి', ౧౦౨వ పుట.)

पुष्पाङ्ग, पारिवारिक

5208

అందుకు ఇక్కడ లేదు, మరియు అలాంటి ఇక్కడ
లేదు; కాబట్టి ఇది లేదు. ఈ సమస్యను

1. பொருள் : கனகாட்சி சாமிமூலம் பூண்ட சிவ
 சேகரர், சைவரீதியை அடைந்தவராக விநாயகர் என
 சாத்திரம், சாத்திரகாரர்கள் பாட்டுச் செய்யும்
 பாடியைப்பற்றி பிறகு வரும் நூற்றிருபதுமாக அம்
 மரபுப்பாட்டு அமைந்தது.

உயிர்ப்பாடு, தாமிரம், இடி.

మనము నిజమైన ముగ్ధులము శివావర్ణం కలవలె
 ముగ్ధులము

మండారము

ప్రధానముగా పులిల బిళ్ళ పేర కాలవలవైర్లు నిర్మించినవి.

ಪಾಲಿಕೆಯು

అక్షరాల పాపాచర్యమును వదిలి భూమి పాపముల నది బ్రష్టులకు కుంభింకము.

நா.கே.மணியாசாமி சிவசுப்பிரமணியம் தரிசு
காரைக்கா இலி.

தேவநகரம் - பின்புலம்
பெரிய நகரம்

ಶೆಡ್ ಶೆಡ್, ಗಂಜಿವಡಲ್ ಪ್ರಭು ವಾಲ್ಮೀಕಿ
ಶೆಡ್ ವರ್ಮಿವಡಲ್ ಶೆಡ್.

ప్రజలకు అన్ని సేవలు చేపట్టే వాళ్ళే మేం అనిపించాలి.

అన . కలిగి లో కా క్లుప్తమి. ఎవరి
వేయగో'కాది.

అనంతరం తెలుగుదేశం పార్టీకి వ్యతిరేకంగా పనిచేసిన వారిపై పరిశోధనలు చేపట్టినట్లు తెలుగుదేశం పార్టీ నేతలు తెలిపారు.

మూల దేశవిద్యార్థులైన పట్టాభిషేకులతో ఆంధ్ర
రత్న భూమిలో ఉండినవి.

మొదట మేము ముగ్గురు మిత్రులుగా ఉన్నాము. ఆ తరువాత మేము ముగ్గురు మిత్రులుగా ఉన్నాము.

మందారము

అసంగతి కమక్కుందాము.

పారిజాతము

ఆలాగే.

౨

గంధర్వడు

దేవేంద్రు డానతిచ్చాడు, ఈలోకములో శిల
లన్ని పరీక్షించమని.

గంధర్వి

ఎందుకో ?

గంధర్వడు

తాను ప్రేమించినస్త్రీ గౌతమశాపమున శిల
యైనదట—

గంధర్వి

పాపము !

గంధర్వడు

ఏశిలలో నందనవనవాసవలు ఘుమ ఘుమ
లాడుచుంటునో, ఏశిలలో భయకంపితహృద
యము తటతట కొట్టుకొంటూ ఉంటుందో,—

గంధర్వి

ఎంతటివెర్రి దేవేంద్రుడికి !

గంధర్వడు

ఎందువల్ల ?

గంధర్వి

శిలారూపము పొందినస్త్రీకి స్త్రీత్వలక్షణము
లుంటవా, శిలాలక్షణము లుంటవా ?

గంధర్వడు

కాముకున్నిభ్రాంతి మన కీపని కల్పించిన దన్న
మాట.

గంధర్వి

ఎన్నిశిలలు పరీక్షించావు ఇంతవరకు ?

గంధర్వడు

ఎన్నిశిలలని చెప్పను. అన్న ఒక్కమాదిరిగానే
శిలాలక్షణములతోనే కనిపించినవి. పూర్వము
స్త్రీరూపమున నున్న శిల ఇది అని ఎట్లా
తెలుసుకోవడం నీవు చెప్పు.

గంధర్వి

నే నెన్నడైనా శిలారూపము ధరించి ఉన్న
ట్లయితే చెప్పికందును.

గంధర్వడు

స్త్రీవి కాబట్టి ఆమాత్ర మూహించలేమా ?

గంధర్వి

సుఖము దుఃఖముగా మారినది గదా, పాపము,
ఆహార్యకరు—పాపము చేసినందుకు ప్రతీకా
రము శిలారూపము గదా !

గంధర్వడు

అయితే—

గంధర్వి

ఆశిలారూపములో పశ్చాత్తాపము చూడ
వచ్చును.

గంధర్వడు

ఎట్లా ?

గంధర్వి

చివరదాకా విను.

గంధర్వుడు

నరే.

గంధర్వి

పశ్చాత్తాపమునకు ఫల ముండవద్దా మరి :
ఏమి టాఫలం ?

గంధర్వుడు

పాపము తొలీతము కాగా తిరిగి మానవజన్మ
పొందడము.

గంధర్వి

ఎట్లా ?

గంధర్వుడు

అది శాపములో ఒకభాగమే గదా !

గంధర్వి

ఏమి టది ?

గంధర్వుడు

శ్రీ రామపాదస్పర్శవల్ల శిల మల్లీ శ్రీగామ
రగలదని.

గంధర్వి

కాబట్టి భవిష్యత్తులో తనకు కలగగల మేలుకు
కారణభూతమయ్యే శ్రీరామ పాదస్పర్శకు
ఏశిల మృదులమై వేచి ఉంటుందో ఆశిలను
పెదుకుదాము పద.

గంధర్వుడు

అంతే కాకుండా ఇంకో విశేషంకూడా ఉండ
వచ్చును.

గంధర్వి

ఏమి టది ?

గంధర్వుడు

నైసర్గిక పరిణామమందు శిల శ్రీగామారదా
నికి ఎన్నియుగములకాలమో పట్టునుగదా!

గంధర్వి

అవును.

గంధర్వుడు

శాపకారణమువల్ల నిసర్గమునకు వ్యతిరేకమైన
కార్యము ఇప్పుడు ఒక్కతానములో జరిగినది.

గంధర్వి

జరిగితే ?

గంధర్వుడు

ఈ విపరీత పరిణామ కార్యములో తదవస్థలు
కొన్ని గోచరము కావచ్చునేమో ?

గంధర్వి

దేవేంద్రు డన్న నందనవనవాసనలు మొదలై
నవి చూడవచ్చుననా ?

గంధర్వుడు

కాదు—ఆశిలలో కొంతవరకు మానవత్వము,
కొంతవరకు పశుత్వము, కొంతవరకు జడత్వము
కానవచ్చునేమో ?

గంధర్వి

చూద్దాము పద.

3

మందారము

విన్నావా, పారిజాతం ?

పారిజాతము

ఏమిటి ?

మందారము

గంధర్వులు శిలలు పెదుకుకొంటూ ఈ వైపుకు
వస్తున్నారట.

పారిజాతము
ఎందుకో?
మందారము

అహల్య శిలగా మారినశిల ఏదైనదీ చూచి
దేవేంద్రుడికి చెప్పడానికి.

పారిజాతము
ఎవరు చెప్పారు?

మందారము
నాకొమ్మలమీద విశ్రమించిన చిలకలు చెప్పి
కొంటూంటే విన్నాను.

పారిజాతము
ఒకస్త్రీహృదయమును భగ్నముచేసి దానిజీవిత
మునకు చిచ్చుపెట్టిన ఐంద్రున కెందు కీ
తాపత్రయము.

మందారము
భగ్నప్రేమకు అశ్రురర్పణము ఆశిలమీద
విడుస్తాడు కాబోలు?

పారిజాతము
ఆశిలయందు తనప్రేమ కాస్పదమైనస్త్రీని ఆరో
పించుకొని పూజిస్తాడేమో?

మందారము
శిలగా నున్నా ఆమెకు శాంతి లేదు కాబోలు
ఈతనివల్ల!

పారిజాతము
తాను ప్రేమించిన లావణ్యము, సౌందర్యము,
తారశ్యము, సర్మభావము, మందహాసములు
శుద్ధజడరూపములో నున్న ఈశిలలో ఎట్లా

చూస్తావో ఈదేవేంద్రుడు? చిత్రం! తనకు
జరిగిన పరాభవమైనా తలుచుకొన్నాడు కాదు
కాబోలు!

మందారము
పాపము, ఈశిల ఎట్లా ఉన్నదో చూడు.
దుఃఖమంతా సునీభవించి శిలాకారమున అవత
రించిన ట్లున్నది.

పారిజాతము
పంకిలమైన దేహము పశ్చాత్తాపరేఖలతో
శిలారూపము ధరించిన ట్లున్నది—మనపాదము
లాశ్రయించినది, పాపము!

మందారము
చూడు, చూడు, ఎట్లు అది సంకోచవికోచ
ములు చెందుతున్నదో.

పారిజాతము
దుఃఖముతో కుమిలిపోతున్నదా అన్నట్లు!

మందారము
దుర్భరదుఃఖముతో కాబోలు ప్రత్యణుపూ
కంపించిపోతున్న ఈశిల మనసేవకు పాత్రమే
అనిపిస్తున్నది.

పారిజాతము
అరుగో గంధర్వదూ గంధర్వి వచ్చేశారు.

గంధర్వడు
ఇక్కడోశిల ఉన్నది.

గంధర్వి
చూడు, చూడు, గంధర్వా, ఈశిల, పాపం

గంధర్వుడు

హృదయవేదన కాబోలు ఆస్పందనకు కారణము; దానిలో మనుష్యత్వము గోచరించడం లేదా?

గంధర్వి

అది వశ్యాత్వాసము—ప్రీత్య మందులో గోచరిస్తోంది. ఆవైపు అనుస్పందన మెట్లా లయ మవుతున్నదో!

గంధర్వుడు

మానవత్వము పోయి, వశుత్వము సాగించి, శుద్ధ జడత్వస్థితి కొన్నాళ్లు అనుభవించడముకు సంసిద్ధమాతూన్నట్లుంది.

గంధర్వి

ఈజడత్వములో పరమార్థదీపి ఇమిడి ఉండడము గొప్ప విశేషము.

గంధర్వుడు

ఇది జడత్వము కాదేమో అసలు! శిలారూపమునుబట్టి జడత్వ మనుకోవలసినదే కాని అసలు ఈస్థితి నిత్యసమాధిస్థితి ఏమో?

గంధర్వి

నీవు చెప్పినమాట నిజము కావచ్చు.

గంధర్వుడు

చూడు, గంధర్వి,—పరిణామ మొందుచున్న ఈ శిలలో ఆతారశ్యరేఖలు—అవి నేత్రాగ్రువులు కాబోలు! ఆమార్గవ చిహ్నాలు—అవి దేహాగ్రువులు కాబోలు; ఆతరగ్రులు—అవి మందహాసరోచులు వెదజల్లే వక్త్రాగ్రువులు కాబోలు; ఆసారభము, అనైల్యము, ఆసాందర్యము, ఆసావర్ణ్యము, ఆఅకర్షణము—ఆమె దేహమందలి ప్రత్యగ్గుహా ఆశిలారూపములో ప్రతిబింబిస్తూన్నట్లున్నది.

గంధర్వి

ఆశిలలో లే వని; నీకళ్లలో ఉన్నవి—కాముకుడవు కాబట్టి.

గంధర్వుడు

కాదు గంధర్వి, నీలావగ్యానులే ఆశిలలో ఉండ చూచుకొంటున్నాను.

గంధర్వి

ఇక్కడిక ఉండరాదు, పద, దేవేంద్రుడితో చెప్పదాము పద.

గంధర్వుడు

హృదయమును నీవు చేస్తూన్న ఈశిలను చూస్తే బాలి పుట్టుతోంది.

గంధర్వి

పద, వెదదాము, పద—రా, గంధర్వా, రా.

౪

దేవేంద్రుడు

నాలహల్యకు శరణిచ్చినవట మందారపారి జాతాలు—అవి ఎక్కడో? ఆశిలను నేను గుర్తించగలనా?

ఇదిగో మందారము, ఇదిగో పారిజాతము—ఇదా ఆశిల—నాలహల్య! పాప మిది అన్నదే ఈశిలను తమపువ్వులతో పూజించి నాకృతజ్ఞతకు పాత్రమైనవి.

ఈశిలా నాలహల్య? ప్రేమాంకూరాలు
పుట్టడానికి పాదైన ఆహ్లాదము మేదీ? ఈ తట
తట కొట్టుకొంటూఉన్న భాగమా? అమృత
నిర్మలమగు అధరమా జేగురురంగుతో ఈ
మూల నున్న నున్నని గుండ్రని భాగము?
గాఢాశ్లేషణశీలములగు బాహువులా ఈ
మృదుల శిలాభాగమందలి ఈపచ్చనిజీరలు?
ఆమదిరాశి నేత్రముల తక్కులా ఈస్పటికా
కృతి నున్న ఈమూలశిలాభాగము?—ఈ
వైపున నున్న సువర్ణచ్ఛాయ కాబోలు ఆమె
దేహ చ్ఛాయ—ఈశిలేనా నాలహల్య!
అయ్యో, నాలహల్యకు ఎంతటిఅవస్థ పట్టింది!

ఔరా! ఈశిల నన్ను చూచి ఎట్లా
కదిలిపోతోందో! దారుణప్రయత్నము చేసి,
తననోటితో నన్ను పిలిచి, తనబాహువులతో
నన్ను కట్టివేసికొని నన్ను తనలో ఐక్యము
చేసుకోవాలని ప్రయత్నము కాబోలు—వ్యర్థ
ప్రయత్నము! ప్రేమసామ్రాజ్య పట్టభద్రులకు
సోపానాలు కట్టిన నాలహల్య ఇప్పుడు చేత
నారహితమై నాకు స్వాగతమైనా చెప్పలేకుం
డా ఉందా!

అహల్య, అహల్య! ఒక్కమారు నా
పిలుపుకు మారు పలకావా?—ఈశిలకు స్పంద
నము అధికమాతూ ఉన్నది. నాతో మాట్లాడు
టకు కాబోలు ప్రయత్నిస్తోంది. నీకనునయము
కల్పించడానికి వచ్చాను అహల్య, ఒక్క
మాట మాట్లాడవా— ఆశిలలోనుంచి శబ్దము
వస్తూ ఉన్నట్లుంది. జాగ్రత్తగా వింటాను—

శిల

(శబ్దము.)

దేవేంద్రుడు

ఏదో శబ్దమే అది—అహల్య, నామాట విని
పిస్తోందా? నాకు ప్రత్యుత్తరము చెప్పతావా?
మనమనదుఃఖములు ఒకరితో ఒకరము వెళ్ల
బోసుకొని దుఃఖోపశమనము పొందుదామా?
మాట్లాడు, అహల్య, జాగ్రత్తగా వింటాను,
మాట్లాడు.

శిల

(శబ్దము.)

దేవేంద్రుడు

ఆశ్చర్యము ఏమై ఉంటుంది? అది ప్రణవము
వలె ఉన్నది—తప్పు విన్నానేమో? దేవేం
ద్రుడా అని పిలిచిందేమో; మళ్లీ వింటాను.

శిల

(శబ్దము.)

దేవేంద్రుడు

అది నన్ను పిలిచిన పిలుపు కానట్లుంది. అది
ఇంద్ర శబ్దము కానట్లుంది. అది ప్రణ
వమో—లేక—రామ శబ్దోచ్ఛారణమో?—
నన్ను నాలహల్య గుర్తించలేదేమో? అహ
ల్య, నేను దేవేంద్రుడను, నీకోసం చూడు, ఈ
నందనవన కుసుమములు తెచ్చాను! చూడు,
వీటితో నిన్నులంకరిస్తున్నాను—నేను ఇంద్రు
డనే అహల్య. శ్రీకారాకారముగా స్పం
దిస్తున్న ఆ సీశోత్రాణువులతో నామాటలా
లకిస్తున్నావా, అహల్య, అలకిస్తున్నావా?

శిల
(శబ్దము.)

దేవేంద్రుడు

మల్లీ ఆశబ్దమే వినిపిస్తోంది. ఆమె ఆలకించడం లేదు. అది ప్రణవమూ రామశబ్దమూ మిలితమై కలిగినద్యని, — ఈనీనునిపై ఆహ్వానకు కోపము వచ్చింది కాబోలు. ఆమెప్రేమకు ప్రాతమద్యే విధ మేమిటి? అహల్యా, నీ కోసం వచ్చాను; నీవిచారాన్ని నేను తీసుకొని అనుభవించవలెనని వచ్చాను; నీకు అనునయము కల్పించడానికి వచ్చాను; నాతో మాట్లాడవా?

శిల

రా.....మ్.

దేవేంద్రుడు

రామశబ్దోచ్ఛారణమే అది. ఈశిల అణువులన్నీ తమస్వంధనములను ఏకముఖము చేసికొని రామశబ్దమును పలుకుచున్నవి. ఇంక నా కేమిగతి? అహల్యా, నామాట వినవూ?

శిల

రా.....మ్.

దేవేంద్రుడు

అహల్యా, ఏ కాకినై దుఃఖముతో ఇట్లా కుమిలిపోవలసిందేనా నేను? నీవు శిలగా ఉన్నానిన్ను నా అహల్యగానే భావించి పూజించడలుచుకొన్నాను, అహల్యా; నా సందనవసమంతా నీపాదాకాంతము చేస్తా; నా ఐరావతమును నీకు కావలి ఉంచుతా; నాస్వర్గమును

ఇక్కడికి తీసుకువచ్చి నీకు పరిచర్య చేయిస్తా; అహల్యా, మాట్లాడవూ?

శిల

రా.....మ్.

దేవేంద్రుడు

ఈ శిలలో అణువులన్నీ ఏకాగ్రమై ఒక్క రామశబ్దమును పుట్టించుటయందే లగ్నమైనట్లున్నది! ఎప్పటికైనా నన్ను ద్వేషించి పలుకుతుందేమో ఈశిల — ఓపికతో కూర్చుంటాను.

శిల

రా.....మ్.

దేవేంద్రుడు

చేతనా రహితమా ఈశిల? — కాన ట్లికంపమే సాక్షి. జ్ఞానరహితమా? అయితే ఈరామశబ్దం ఎట్లా పుట్టింది? ఎంత విన్నా నాపేరు వినిపించడం లేదు. ఎంత పిలిచినా పలకడం లేదు. ఇంక ఈమెను ఎంత వేడినా లాభములే దనిపిస్తోంది.

శిల

రా.....మ్.

దేవేంద్రుడు

ఆశ్చర్యము — ఈ శిలతోకూడా ఈ మందారమూ ఈ పారిజాతమూకూడా స్పందించి రామశబ్దము కలిగిస్తున్నవి.

శిల

రా.....మ్.

దేవేంద్రుడు

ఈ చిలకలూ, ఈ కోయిలలూ, ఈ పక్షులన్నీ కూడా రామనామమును పాడుతున్నవి. వాయు వీవృక్ష శాఖలలో దూరి రామనామమునే పుట్టిస్తూ ఉంది! అహల్య, నాకు నీవు దిక్కు కాదా? నాతో మాట్లాడవా?

శిల

రా.....మే.

దేవేంద్రుడు

శిల నాతో మాట్లాడుతుం దనే భ్రాంతితో రావడము నాదే తప్ప—ఈ శిల నా అహల్య కాదు! అయితే మాట్లాడే ఉండును—ఈ ఒక్కమారూ చూస్తాను, పోనీ మాట్లాడుతుం దేమో; అహల్య!

శిల

రా.....మే.

దేవేంద్రుడు

ఇక ఇక్కడ నిలిస్తే నాకూ రామశబ్దోచ్ఛారణ చెయ్య బుద్ధి పుట్టుతోంది. స్మృతివలన అహల్యను నిర్మించుకొని కొలుస్తూ ఉంటాను; అదే నా కనునయ మిస్తుంది — వెడతా అహల్య!

శిల

రా.....మే.

దేవేంద్రుడు

మళ్ళీ రామశబ్దమే! నా అన్నిప్రశ్నలకూ రామశబ్దమే ప్రత్యుత్తర మవుతున్నది—నేను వెళ్లి పోవడమే మంచిది!

శిల

రా.....మే.

మందారము

దేవేంద్రుడు వెళ్లాడు—వట్టి కాముకుడు!

పారిజాతము

పాపం, ఈ శిలకు మన ఆకులే చలన కల్పించ వలెను కాబోలు.

మందారము

మన రేమ్మలతో దానిని నిమిరి దానికి అనున యము కల్పించవలెను.

శిల

రా.....మే.

పారిజాతము

మన పక్షులు పాటలు పాడి దుఃఖోపశమనము చెయ్యవలెను.

మందారము

మన పువ్వులు తమ సారభాలను కలుపుకొని భవిష్యత్తులో దానికి ఆశ కల్పించవలెను.

శిల

రా.....మే.

పారిజాతము

నిత్యమూ ఈ శిలనుండి పుట్టే రామనామము వల్ల మన ప్రాంతమంతా పునీత మౌతుంది.

మందారము

అంతే కాదు; భవిష్యత్తులో మనకు శ్రీరామ దర్శనమే లభించబోతోంది, ఈ శిల ప్రభావము వల్ల.

శిల

రా.....మే.

పారిజాతము

అప్పుడు మనకు మనపుష్పములద్వారా రామ
పాదస్పర్శ అనే మహాభాగ్యం తటస్థమైంది—
అంతకన్న కావలసిన దేమి!

శిల

రా.....మే.

మందారము

శిల ఎట్లా రామనామం పలుకుతోందో!

పారిజాతము

మనకు మాత్రం ఈమాట లెందుకు? మన
మూ ఆపనే చేద్దాము.

శిల

రా.....మే.

మందారము

రా.....మే.

పారిజాతము

రా.....మే.

శిల

రా.....మే.

గ్రీష్మఋతువు

విద్వాన్ అల్లూరి వేంకటసీతమ్మగారు

పూర్వపుష్పైతి జీవులకు బోధయైనర్వగ నన్నివాయు లీ
యుద్విని జీవరాశి తల లూపగజేయు తలంపుతోడ నా
శర్యువికంటిమంటవలె సర్వము గాల్చగ వేడిగాల్చులన్
బర్వగజేసెనేమొ బలభద్రహుతాశను లుగ్రమూర్తు లై.

పడమరగాలి వీచె నొకపట్టున బెట్టుగ తాపతప్తమై
మడుగులు నిక్షిబార గరిమంబును వీడి సరోజపండ మా
యెడనెడ నెడమాపు లిల నేడ్వట దోచెను వేడిగాడ్పు చే
గడగడలాడె గ్రీష్మఋతుకాలమహత్వ మచెట్టిదోకదా.

“కొన్నికొన్నిచోట్ల జవాబుదారీ గల అధికారులు కొంచెం తమమధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేసి దొరతనమువారికిగూడా అపకీర్తి గలిగిస్తూ ఉంటారు. అట్టివానిని కఠినపదపలకు లోను చేయక పోయినయెడల లోకులకు సర్కారుపైగల విశ్వాసము, సదభిప్రాయము తప్పుట సమాజము, ప్రస్తుతపుకేసుకు సంబంధించిన ఈదోషి ఒకజవాబుదారీగల పోలీసు పార్లెంటుపదమున ఉండేము తనకర్తవ్యమును పాలింపక పోవుటే కాక తన కెంతమాత్రము సంబంధము లేని యొకవ్యవహారంలో జోక్యం కలిగించుకొని చివరకు రెండుప్రాణాలకు అపాయకారకు డైవాడు. ఆప్రాణాలను దీయవలెనని ఇతనిఅభిప్రాయం కాకపోవచ్చు. కాని ఇతడు తేనెన అరివేళపు పనివలననే వాటిరెంటికి నష్టం కలిగింది. స్వకర్తవ్యమునుడై ఇట్టిచేరం చేసినందులకు గాను ఇతనికి రెండుపదార్థాలు కఠినపక్ష విధింపడమైనది. ఇతనిబుద్ధివానతవల్ల గలిగిన అనర్థానికి ప్రతిఫలంగా ఇతడే శిక్షను అనుభవించవలసింది కాని ఇతరులు కాదు. కాబట్టి ఇతడు చెరసాలలో ఉన్నంత కాలం ఇతనికుటుంబనిర్వాహార్థం ఏదో కొంత సహాయం చేయుటకుగాను దొరతనమువారికి సిఫార్సుచేస్తున్నాను.”

అని జిల్లా మేజిస్ట్రేటుగారితీర్మానంలోని ఆంధ్రమవాక్యాలను వివరంగానే నాకు అపరిమితానందం అయిపోయింది. తాత్కాలికంగా ధర్మానికి అవజయం కలిగినప్పటికీ చిట్టచివర కడే గలుస్తుందని నిశ్చయపరచుకొన్నాను. న్యాయస్వరూపుడైన పరమాత్మ ఆత్మ్యాచారాన్ని ఎంతకాలమని సహింపకలడు? అని అనుకొన్నాను. పోలీసుపార్లెంటు లేమిటి? అధికారదుర్వినియోగం ఏమిటి? జిల్లా మేజిస్ట్రేట్ లేమిటి? ఈతీర్మానం ఏమిటి? ధర్మధర్మాల జమాపజయా లేమిటి?—అంటారా? వివరించి చెబుతాను.

వేలవాడ—సంతకం రైల్వేస్టేషనుమీద వినుకొండ, దొనకొండ ప్రేక్షకులమధ్య కురిచేసు అనేప్రేక్షక ఉంది. ఉత్తరాది ఇలాకాలనుంచి త్రైలానికి యాత్రకు లనేకులు ఇక్కట్లుంచుకూడా దిగిపోతూవుంటారు. ఈ ప్రేక్షకకు ఎదురుగా సుమారు నాలుగుమైళ్లదూరంలో చిన్న కొండలవరుస తూర్పుపడమరలుగా వ్యాపించివుంది. ఈవరసలోని కొండలన్నీ చిట్టడపులో నిండి వర్షాకాలంలో, ముఖ్యంగా ప్రాతఃపాయంకాలములందు—ఆకాశం లంబమావవ్వు చోప్పుచేసూకాంతమై ఉన్నపుడు—మాడడానికి మిక్కిలి సుందరంగా ఉంటాయి. ప్రేక్షకుకు నూటిగా ఎదురుగా వున్న కొండను జొంకమా ర్గాన్నే ఎక్కి అవతలి వేపు దిగి మరినాలుగుమైళ్ల నడిది పోయినామంటే సుండ్లకమ్మ అనేచిన్ననది అడ్డంగా వస్తుంది. దీన్ని దాటి అవతలిఒడ్డు ఎక్కంగానే తగులుతుంది ముడిచేయల అనే ఒకచిన్న గ్రామం. ఈ గ్రామపువరిసరాలే ఈకళాప్రమథాగానికి రంగ ఫలాల. గ్రామానికి పడమట మైలు—ముప్పాతిక మైలు దూరంలో గ్రామకీవనాని కంతా ముఖ్యాధారమైన ఒక సాధారణపు చెరువు వుంది. ఆవూరికి చెరువుకు మధ్య ఉండే మైదానమంతా ఆచెరువునీటివల్ల సాగయ్యే పల్లపుపాలారే. చెరువు సరిగా రెండుపర్యాయాలు నిండిందా అంటే ఒకకారు రాగిపంట నిరభ్యంతరంగా పండుతుంది. ఇటువేపు రాగి, తొన్న, సజ్జ గ్రామీణుల ముఖ్యాహారం. వీటినే చెరువులక్రిందా, వాగులఒడ్డున వున్న పొలాల్లో వేసుకొంటూవుంటారు సాధారణపు చెరువుల్లోని నీరు వరిపంటకు చాలదు. ఈ గ్రామంలో సుండా వద్దిన జొంకబాటూటి చెరువుకిందిపొలాలకు దక్షిణవచ్చిమంగా త్రాకి చెరువుకు ప్రక్కనుండా అక్కడికి రమారమి అయిదారుమైళ్లదూరంలో వున్న త్రిపు

రాంతక మనే మరొక గ్రామానికి పోతుంది. ఇటువేపు శ్రీమైయూత్రికులకు తగితే పెద్దగ్రామాల్లో శ్రీపురాంతకంగూడా వకటి. ఇక్కడా ఒక పెద్దచెరువు దాన్ని అనుకొని ఒక ప్రక్క శ్రీపురాంతకేశ్వరుని ఆలయం మొదలైనవి ఉన్నాయి. తైత్తికులు తోటాకబలావగాహన చూడి మహాదేవుని దర్శించుకొని పోతుంటారు. అది కాక ఇటువేపుల కంతా ఒకమాదిరి గ్రామం అవడంవల్ల సర్కారువారి వచ్చినా అక్కడే మకాంవేస్తూ వుంటారు.

ముడినేమట ఒక తుండ్ర గ్రామం. ఈ విశేషణం దీనికి ఒక్కదానికే కాదు ముందు! ఈ ప్రాంతంలో వున్న గ్రామాల కన్నీటికి అన్యాయం ఉంది. అన్నీంటికి అంటే మళ్ళీ ఎన్నో గ్రామాలున్నాయనిమాడా అనుకోవద్దు. ప్రతియేమో పంట పండుకుందనే నిశ్చయం లేక పోవడంచేత ఇటువేపు జరులే తక్కువ. జమలముబ్బే గ్రామాలూ. నేలలు పారవంతమైనవే కాని ఏంలాభం? వానల పూజ్యం. నదులను వాసులనూ బంధించి కాలవలను తీయించడానికి భూమి సమయైంది కాదు. చిట్టడపులు, తిప్పలు, కొండలు, ఎగుడుదిగుమనేలలు, నదుమనదుమ కొండవాసులు. ఒక్క ఇరవై మైళ్ళ కాల్య వేయించాలంటే ఎన్ని వియాడట్ల, ఎన్ని ఎక్కిడట్ల కట్టించాలో తెలియదు. కనీసపక్షం మైలు కొక అక్విడక్ట్ లేక వియాడక్ట్ లేక రెండింటినీ కట్టించి తీరాలి. ఇక లాకులకు రెక్క కొండలు. ఎన్ని కొండలు తోలివి సొడంగాలను నిర్మించాలో తెలియదు. ఇక కాల్య శ్రమ్యడానికి నేలయొక్క స్వభావం పూస్తామా అంటే రాళ్ళయం. రాళ్ళంటే ఇన్నీ అన్నీ అని కాదు. అనంతాలు. పలుసురాళ్లు, నుద్దరాళ్లు, నులకరాళ్లు, మరసరాళ్లు, పల్లరాళ్లు, నాపరాళ్లు, నుండ్రాళ్లు, ఓ, రాళ్లే రాళ్లు—నేలపైన రాళ్లు, దున్ని లే రాళ్లు, క్రెవ్విలే రాళ్లు. అడవులన్నీ రాళ్లు, కొండలన్నీ రాళ్లు, వాసులన్నీ రాళ్లు, దొంకలన్నీ రాళ్లు, వంకలన్నీ రాళ్లు—నేల అడుగడుగునూ రాళ్ళను ఈమకుండా అనిపిస్తుంది. దైవానుగ్రహంవల్ల కావలసినవర్షం కురిసిందా అంటే చాలు, ఈరాళ్ళలోనుంచే పేకరించుకొని మొలుచు

కొస్తాయి మరకతాలవంటి నానావిధవనస్సుకులూ, పచ్చనిపైర్లూ, శ్రేత ప్రమైనకాలూనూ. కాని ఒక్కొక్కమారు ఏళ్ళ పర్యంతం ఎగేస్తుంటాయి వానలు. రావణుడు తన చెల్లెలు చుప్పనానికి పసుపుకుంకుమక్రింద ఇచ్చాడని అంటూఉంటారు పెద్దలందరూ ఈ ప్రాంతాలనీ. రాక్షసులరాజ్యకాలంలో యజ్ఞయాగాదులు లేక పోయినప్పటికీ రావణుడిభయంచేత ఏమైనా కురిపిస్తూ వచ్చాడేమో వర్షాలను కాని ప్రస్తుతం ఆంగ్లేయుల రాజ్యకాలంలో ఆలాటిభయ మేమీ లేకపోబట్టి కాబోలు ఇంద్రభగవానుడు అటువైపు మొగమైనా చూపించడు కొన్ని ఏళ్ళ పర్యంతం ఇప్పుడు. ఏకారణమైనా కానీండి! అక్కడివాళ్ళ తలరాత అనండి! వర్ష శ్రయావా వృష్టి దేశాన్నంతటిని భస్మీభూతం చేసి, జమలందరినీ గడ్గోలుపరచి, తహతహ లాడించి, ఏడ్పించి, నిర్భాస్యుల వచేకులను అకాలంలోనే పరలోకసన్యాస స్వాగతాలకు అభ్యాగతుల గావించింది. చిట్టచివరకు బ్రతికున్నవారి పుణ్యప్రతాపాన్ని నాలుగోవీడు మంభ వర్షం కురిసి నేనులు వాసులు పొంగిపోయినాయి. చెరువులు కుంటులు ఏకమైనాయి. వట్టిపోయిన బావులు జలమయమైపోయినాయి. యమునిదగ్గరనుండివచ్చిన జలవంతపు ఆహ్వానాలను తప్పించుకోలేక స్వీకరించి శ్రయాజాలకు సిద్ధంగావున్న దౌర్భాస్యులందరూ తాము దీపికొన్న ప్యాసుపోర్టును ఆచరవాహాల్లో కలిపారు. ఏ ప్రకారంగానో అష్టకష్టాలుపడి చెరువుక్రింది పొలాల నన్నింటిని దున్ని బాగుచేసికొని రాగిపెరు వేశారు, రెండుపెల్లకు వైగా గడిచిపోయింది. చూడేండ్ర పర్యంతం భూమి బీడుపడివుండడంచేత కాబోలు మైలు నకవల లాడుతూ మహాజలురుగా ఎక్కివచ్చింది. నుబురులుగా పెరిగిన దుబ్బుమొక్కలే కాని ఒంటిమొక్క చాలా తక్కువ. ఎటు బాచినా మోకారిబంటి పచ్చనిపైరు నాల్లో లహలహలాడుతూ తరంగాలు కల్పిస్తూ ఈగు తూవుంది. పిల్లలూ, పెద్దలు, యువతీయువకులు, పిల్లవాళ్ళేమిటి, పొలాల్లో పనిపొటలు వున్నవాళ్ళంతా చెరువుక్రిందికి వెళ్లారు. సాయంతాలం నాలుగుగంటలు దాటి ఉండవచ్చును. పనిమట మబ్బు పట్టి ఉండడం

చేత ఎండ చల్లుబడింది. రండి, మనంకూడా ఒకమా రీతెరువుగట్టుమీదికి వెళ్లి వద్దాం.

అరుగో! కోక్కులకు ముళ్లు పెట్టి కట్టిన పొడు నుపాటికోలేసంచులు వీపులమీదా, ప్రక్కలనుండా ప్రేలాడుతూవుంటే వంగి కొందరును, వెనుక నేలమీద ఈడ్చుకొంటూ కొందరునూ, మానోని కొందరును కృష్ణకవచితలు తమతమ పొలాల్లో, మళ్లగట్టుమీదా కలుపుగడ్డిని దీసి ఒళ్లను నింపుకొంటూ ఉన్నారు. వహవా! ఈకోపుల్లో యెంతవయ్యారంగా వంగి గడ్డి కోస్తూండో! అదిగో ఆఅమ్మాయి ఏవో మానరాగాలు తీస్తూ గడ్డిని రోకి రూడిస్తూఉంది. అదో! పాఠలు చేత పుచ్చుకొని మళ్లకు వీళ్లు కడుతున్నారు—ఆ కృష్ణకులు. అబ్బా! వీళ్లకోటివంటి శుభసంస్కృతంతప్ప వేరేవిధమైన భాష రాజే. ముద్దుకు గాని, మరిపానికి గాని, ఎగతాళికి గాని, వత్తులాటకు గాని మోటుమాట లేకుండా వీరు మాట్లాడనే లేదు. అందులోనూ ఎంత గాఢమైన ప్రేమను, ఎంత ఎక్కువవరపాన్ని చూపించాలో అంత ఎక్కువ మోటువాక్యాలనుగూడా ఉపయోగించాలి. ఉప్పులేని చప్పని మారలాను మోటు మాట లేనివాక్యం వీరికి రుచింపనే రుచింపదు...నదు మ్రావుండండి. ఆగడం ఎందుకూ మధ్య మధ్య. అరుగో! ఆప్రక్కన వీళ్లలో పశువులు మహాఆప్యాయసంగా పేస్తున్నాయి. వాటిని కాయడానికి వచ్చిన ఈపిల్ల కాయలు వాటిధ్యానమైనా లేక మరోవేపు బిళ్లంగోడోటలో కేలింతలుకొడుతున్నారు. అది కనిపట్టి ఒకదొంగ కోడె మళ్లొక బారాలినని మెల్ల మెల్లగా తాకట్లాడుతూ వుంది. ఇదో! ఈవేపు చూశారూ! ఈఆవు ముద్దులు చూచకదంతో ఎంతమచ్చటగా వుండో! మెల్లో గంట, గజైలమాల! వంటినిండా పసుపు, మొహాన కుంకం. పామొత్తు వండిని లాగున్నది. ఆకురవా డెవరో దాని దగ్గర. వాడే బిళ్లగోడాటలో పాలుగొనక ఆవు మెడను రాస్తూ పూర్చున్నాడు. అది మహావందనో నెమరువేస్తూంది. సంకృప్తి, సంతోషాలు మూర్తిభవించిపలా గుండి దానిమొహం చూస్తే.....కాస్తంత నిలవండి...

ఎవరబ్బా! వీళ్లు... మనవెనుకాల మన మొచ్చిన బాట వెంటే ఇంతమంది పెద్దనంపుగా వస్తున్నారూ.....

ఉహూ! తెలిసింది తెల్పింది. ఎవరో అనుకొన్నా. మన తపాశీరదోరే. వెంట మామూలు సిబ్బందిని పెట్టుకొని వస్తున్నారు. ఇద్దరు పోలీసుజవాన్లు, ఇద్దరు బిళ్లబంట్రోతులు, మునసబుకరజాంటు, మరికొందరు మహాజనులు, త్రిపురాంతకపు పోలీసుపార్శ్వెంటు—ఇత్యాదు లున్నట్టున్నారు.

అరుగో! మనవండిని దగ్గిరకు వచ్చి ఆగారు. ఏదో ప్రసంగిస్తూఉన్నారు. వినండి! సావధానంగా...

తపా—కరణంగానూ! లోకమంతా ఒక విదిత్రం—అందులో జరిగేవన్నీ అంతకంటే విదిత్రాబో.

కర—చిత్రం! నెలవియ్యండి!

తపా—ఏమిందీ! ఏవస్తువుకోసం మనం ప్రాణేయ పడి ఎప్పుడు వెదుకుతామా అప్పుడావస్తువు దొరకదు.

కర—చిత్రం. అంతేనండి!

తపా—వెయ్యిప్రయత్నాలు చేసివా సరే అవన్నీ వ్యర్థమౌతాయి.

కర—చిత్రం! ప్రాప్తి లేకుంటే అంతేనండి.

తపా—కాని...అదే వస్తువు ఒక్కొక్కప్పుడు—ఆసమయవిశేష. మేమిటో కాని.....అప్రయత్నంగా, అకస్మాత్తుగా తావ్రతట అదే మనముందు వచ్చి పడుతుంది.

కర—మనకు దాని అవసరం తీరి అక్కర లేనప్పుడు...

తపా—ఉహూ! అది కాదు. అప్రయత్నంగా దొరకడాన్ని గురించి చెబుతున్నాను.

కర—చిత్రం.

తపా—ఇదివరకు చూచువాల్లు నెలలక్రింద ఆవు ఎక్కడైనా దొరికితే తీసుకొందామని కేతవిధాల ప్రయత్నం చేయించాను. కాని మనకుకు వచ్చింది

దొరికిందే కాదు—కరణంగానూ! ఆ మాన్యుష్యుగోవు ఎవరినంటే? ఆపిల్లవాడెవరు దానిదగ్గర?

కర—చిత్రం! అదాఅంటి! అది మనగ్రాహం నే! రక్షింపకయ్యింది. ఆకురా దత్తవికొడుకు. పేరు సోముడు. ఒరేయ్! సోమిగా! ఇట్లా రా! తపోత్ దారుగారు పిలుస్తున్నారు.

తపో—వద్దు! వద్దు! వాడెందుకు కుర్ర మంక...

కర—చిత్రం. వీడి, వీడి తలిదండ్రులకూ ఈ అవంతు మహాప్రేమండీ! అందులో వీడికా అవంతు ప్రాణం. ఎప్పుడూ దానిదగ్గరే వుండి నేన చేస్తూ ఉంటాను.

తపో—అట్లాగా! ఆవు చాలా అందంగా వుంది నుమండి... సరే మీ రింక చెనక్కు మళ్లండి మేం త్రిపురాంతకం వెళ్లాలి గాదు... దోషేదార్! సురార్ని ఇట్లా తిమ్మకూ...

కర—చిత్రం వెళుతు...

అదుగో, తపోత్ దారుగారు సుర మెక్కి త్రిపురాంతకం దోష పుచ్చుకొన్నాడు. కరణం మన సబాలు, గ్రామజనులు పూజోకి మళ్లారు... చిన్నారా! తపోత్ దారుగారి ప్రసంగమంత. ఆయావును పుచ్చు నునేలానుంది. సరే! పనుండి, మనకూ చెయ్యగట్టమీగుగా అటువేపునుంది గ్రామంలోకి పోవాలి.

2

ఆమర్నాడు సాయంకాలం సుమారు ౫ గంటలకు కరణంగాడు ఉదాహరించిన రక్షింపకయ్యు చెరువు కింది మట్టి మాపి వద్దామనే పుణ్యక్షేత్రో బయర్దేరాడు. కొంతమూలం పోయిసరికొద్దే యల్లయ్య అనే మగో పెద్దమనిషి కలికాడు. ఇద్దరూ మాట్లాడుకొంటూ పోయి చెరువుకట్ట ఎక్కి మళ్లకు అభిముఖంగా పోయి వెంట వెచ్చుకొన్న జిల్లేదారులతో మాట్లాడుకొన్న పొగ చుట్టలను ముట్టించి వాస్తూ పాలను ఆరంభించారు. అప్పుడు వారి కీదిధంగా సంభోషణ జరిగింది.

“యల్లన్నా! ఆఖరుకు ఎన్నాళ్లకు వయ వచ్చిందే మనమీద భగవంతుడికి!”

“ఏమారే! అయిందీ అప్పుడే, ఇల్లలకంగానే వంజగ?”

“ఇక్కడికి రెండై మైలందా! ఇంకోక్కచాన కురిసి చెరువు నిండిందా అంటే చాలు. మనవావ గట్టై క్కినట్టే... కాని కలకటేరు పెద్దగొర మనగ్రామా లన్నింటినీ తగిళి చేసి, మన మంచి చెడ్డా విచారిస్తాడని కరణమయ్య ఎన్నాళ్లమందో అంటూ ఎచ్చివాడు కదా. ఇప్పుటికి రాలేదేమే? వాన కుర్రవక ముందే వచ్చి వుంటే బాగుండేదిమనా!”

“ఏం? ఎందుచేత?”

“వరపాన్ని మాడేళ్లు వానబోట్టు పడకపోగా పశువులు తిరగడంచేత దుమ్ములు కేగుతూవుండేన ఈ చెరువును, మళ్లగట్టన్నీ నేల చదరమై ఒకేమాదిరిగా మండిన దీనిక్రిందిపాలాలూ, కుటుంబాలకు కుటుంబాలు కడుపు నేత బట్టుకొని ఉత్తరాదిసీమలకు హాలి వారి చేసుకోదానికి పోవడంచేత పాడుపడివుండేన మనగ్రా మాదులను కల్లార మాస్తే అసలుసంగతి తెలిసివచ్చేదిగా చొరగారికి. ఇప్పుడంటే మట్టి కొంచెం పచ్చపడిం దాయె ధూమి అంతా, వాన కురియడంచేత. వెనుకటిదీ ఇప్పుటిదీ అంతా కలిసి అంటగడుతారు ఇప్పుడు శిస్తుమనా.”

“వెంకన్నా! నీ చేకాలపు ముచ్చట్లో చెప్పు తున్నావు. పెద్దగొర వచ్చి మాడడంచేత మన కేమో ఒడుగుతుం వమకోడం వట్టి ఆత. చొర రాలేదేమో ఒకవిధంగా బ్రతికా మనుకో! మనకు బుద్ధి వచ్చిన కాణ్ణించి చూస్తున్నాం గానూ. ఒక్క అమట్టారుడో, ఒక్క నీటిమాపరింటో లేక ఒక్క ఇన్నీ ముక్కేర్కో వస్తేనే మనప్రాణంమీదికి వస్తూఉంటుంది, వారికి సవ్వయిలూ, సర్పరాలూ చేయలేక మన ఇంటిల్లిపాడికి రెండుమూణ్ణెలకు పరిపోయేగ్రామం వారికి వాలుగైదు రోజులకే చెల్లు. మనకడుపులను కట్టుకొని, మన కన్న చిడ్డల నోళ్లకు గట్టి, మనం చొరక మాడదానికై వా

నోచుకొని అచూపపువదార్థాలను ఎన్నింటినో, నీక్కడెక్కడనుంచో, ఎన్నితంటాలుపడో తీసుకొచ్చి వీరికి ఆరగింపజేసి తే చిట్టదినరకు వెళ్లేవాటి కేముందీ! తిట్లు, కాపవాదాలు, తెదరింపులు, ఈనడింపులనే ప్రసాదించి పోతూవుంటారు. ఈలాటి చిల్లరమల్లర అయ్యవాళ్ల నందరినీ వెంటేసుకొని పెద్దదొర వచ్చాడంటే, వచ్చామే వారికి సప్లయచేయలేక."

"అవన్నీ నామా తెలుసు. కాని మూడేండ్లు వరసాగా చివకు లేక మనం పడుతూవున్న చాధలమా, మనమొగాలమా, మనకొంపలమా చూస్తే మన వేరున్నా కడుగుతుందేమో అని అధికారికి. వారుమాత్రం మనుష్యులు కామా?"

"మనుష్యులే కాని అధికారకవచం తొడుక్కొగానే మనుష్యులైన దానంతట అదే మాయమాటుందో లేక బలవంతంగా దాని విడవ్వలసివస్తుందో తెలియదు కాని మొత్తంమీద కనుసరించదు. ఎంతకీనపదార్థాల వైవా కరిగించడానికి సాధనాలను కనిపెట్టారు వైజ్ఞానికులు కాని అధికారిసామ్రాజ్యం కరిగేలాను చేసే సాధనం వీరికి దొరికింది కాదు. వీరిచిత్తవృత్తికి దయకు అన్యోన్యభావసంబంధం, అంటే అధికారిచిత్త మున్నచోట దయ ఉండదు. దయ ఉన్నచోట ఆచిత్రానికి చోటుండదు. ముగోమాట. ఎవరికడుపాత్రానికి వారు తంటాలుపడుతూవున్నపుడు ఒకరిమీద ఒకరికి అనురాగం కలగడం అసంభవం. ఏదో విధంగా మనదగ్గర నుంచి బాగిలేనే కాని వీరికడుపు నిండదు. అందునిమిత్తం ఇంకో ఆధార మేమైనా ఉంటేకదా! మనదగ్గరనుంచి రాకపోలే రంబాకా ఆచరింపవలసిందే. గ్రామగ్రామం తరాల్లో వుండే మనలోటిరైతులనుండి దీనిన రసాదానం చేసేనే మదరాస్, బొంబాయి, కలకత్తాలవంటి విశాల నగరాల్లో వుండే గొప్పగొప్పయధికారు లనే మహామహీరుహా లన్నీ రోజుకు ఒకవిధంగా దిగిరిస్తూ పూలతో పిండులతో కలకల్లాడుతూవుంటాయి. అచరాలవల్ల రస దాతలకు ప్రత్యుపకారమైనా కలుగుతుంది. కాని సరాలవల్ల అది పూజ్యమే. సరే, అది అట్లా ఉండనీ! ఏదో వాళ్లు పూర్వజన్మలో పెట్టివుట్టారు. ఇప్పుడవ

భవిస్తున్నారు. మన కారాత లేదు... సప్లయలూ వస్తారాలు పుష్కలంగా జరుగుతాయో జరగనో అనేభయం చేత మనగ్రామాల్లాటి క్షుద్రగ్రామాలకు రానే రాదు కలకత్తావంటి పెద్దదొడ్లు; హాతుబిగ్రామాలకే పోతూవుంటారు. కాని తహశీల్దార్, రెవిన్యూ ఇన్స్పెక్టర్ తాకిమలప్రకారం కరణంమునసలులు మన దగ్గరనుంచి చూడా పోగుచేస్తూనేవుంటారు ఆసప్లయిల్లోని కొన్ని భాగాలను. ఒకవేళ దారిద్ర్య వస్తాడే అనుకో పెద్దదొర మనగ్రామాలకు. వస్తే మాత్రం మనలో మాట్లాడుతారా? అసలు మాట్లాడడం ఏలాగు? మన మాట వారికి తెలియదు. వారిది మనమా తెలియదు. అమల్దారుడే మునపనకరజాలను అడిగి తెలుసుకొని దాన్ని దొరగారికి ఎట్లా మనవిచేసుకోవాలో అట్లా వినిపిస్తే వారు సమస్తం రామరాజ్యంలాగు కుభిక్షంగా ఉంచని వ్రాసుకోమని వారినుకూస్తాకు చెబుతారు. ఆయన దొర చెప్పిన మాటలను మరింత తీర్చి దిద్ది రికార్డులో ఎక్కిస్తూవుంటాడు. వీటి నన్నింటినీ పోగుజేసి రాజ్యమంతా పౌఖ్యసంపత్తులతో తులమానుచున్నట్లు దొరతనమువారు ప్రకటిస్తూవుంటారు. కాబట్టి అసలు కష్టాలు అనుభవించేవాళ్లకు తప్ప ఇంకొరికి తెలియవు."

"అయితే మనగతి ఇక ఇట్లా తల్లవారవలసిందే."

"కాకపోలే ఇంకేమాటుం దనుకొన్నా? అంచేతనే కదూ ౧౫, ౨౦ ఏళ్లక్రిందట పాడిపంట లతో, పచ్చరిసంసారాలతో, కలకల్లాడే మొగాలతో నిండివుండే మనగ్రామం ఇప్పుడు తుమ్ము, బిల్లేడు, వెంపలి, తంగేడు, నాగజెముకు చుట్టుల పాడుదిబ్బలతో నిండి చీకటి పడితే బయటికి పోవడానికి భయ మనిపిస్తావుంది. మనకు తెలిసినంతమేర చుట్టుపక్కల ఉన్న గ్రామాల కన్నంటికి ఇట్లాటిపాథాగ్యమే కామా పట్టింది. అది సరే కాని, నీ వీమధ్య ఇక్కడ కాపురం ఎత్తేసి ఏగుంటూరుకో, తేనాలికో పోతా లనుకొన్నావట! నిజమేనా?"

"నిజమే. ఏం చెయ్యమ చెప్పు మరి. మామయ్య దాటిపోయినకాణ్ణించి గ్రహచారం చుట్టుకొంది మా

కొంపకి. ఒకపడు ఎరుకతోళ్ల కొంగతనం, ఇంకొకడు కొంపలకు నిప్పుంటుకోడం, ఆమరునటిసంవత్సరం గొడ్లకు తెచ్చు. ఒకయేడు పోతెరమ్మ ఎత్తిపోతలు. ఇంకొకడు అంకారమ్మ గొంతుకోతలు. ప్రతిసంవత్సరం ఏదో ఒక ఉత్సవం. ఏదో ఒక తంపి! ఎన్నింటిని తట్టుకోగలవ యెల్లయ్యా! అదివరకు ఉండే కరువుకు తోడూ మాడేట్లు పరసాగ్గా వర్షం లేకపోయేసరికి ఉన్న కాస్తా మాస్తా ఊడ్చిపెట్టుకొని పోయింది. పంటలు పండి ఇంటికి సింజలు చేరాయా లేదా అనేదిచారణ లేదు. నేలను దున్నిలే చాలు. పూరాశిస్తు ఇవ్వాలి. పిండే అంటారు సర్కారువారు. ఆమందిలేదు మళ్లీ వాగయ్యదగ్గర రోక్కం తీసుకొని శిస్తురాధ తప్పించు కొన్నాను కాని దాన్ని మించిన అప్పురాధ మీద పడింది. అతగాడు అంతకు పూర్వం చేసిన అప్పును, కొత్తదాన్ని కలిపి వడ్డీకి వడ్డీ కట్టడం మొదలుపెట్టాడు. అసలుకు రట్టింపు వాటింది అప్పు. గొడ్డుగోదా ఇంట్లోవిపోయినది పోగా రెండవకలపెడ్డూ, మాగంగమ్మ ఆవు మిగిలేయి. వీటిని మేపదానికే తలప్రాణం తోకకు వస్తూఉండేది. నేనూ, మాయంటిదీ, మాపిల్లాడూ ఎంతైనా సహించుకొంటూ వచ్చాం కాని నోరు లేని వాటి మొహాలను చూడలేక పొయ్యాము. మేయదానికి ముం దొకగడ్డిపోచయినా లేక దిగాల మమ్మల్ని చూస్తూ నిల్చునేవి అవీ. ఎటూ దారి తోచక ఒకకాడి ఎడ్లను తెగనమ్మాను. కొనలోలే కొరివి, అమ్మలోలే అడ్డివి గదా. అందులో కటిక్కరువు. ఉన్నవాటినే పోనొట్టుకొందామని చూస్తూఉండే సమయంలో కొత్త వాటిని కొనే వెవరూ? మహాకష్టంమీద వాటిఅసలు ఖరీదులో సగంకంటే తక్కువదబ్బు చేతికి వచ్చింది. నాగయ్య అప్పు పోగా మిగిలించాంతో గడ్డి కొన్నాను, ఎంతో ప్రయాసపడి. ఏట్లాగో గడుపుతున్నాం లేవం. ఈయేడైనా వెము డనుగ్రహించాడంటే సరి. లేకపోలే తట్టా బుట్టా వత్తి చేసికొని ఊరికి సొంత చెప్పాలినించే. ఇంతకూ ఒకకష్టకాలంలో మాగంగమ్మ మమ్మ ప్రాణం రక్షించింది దానికడుపు చల్లంగా. మా సోమిగాడు దానికి ఎంతో ప్రేమతో నేవ చేస్తూవుంటాడు. నోరులేని

పశుచేకదా! ఏంతవ మైతే నేం! యెల్లయ్యా! ఏజన్యపు సంబంధమో తెలియదు. వాడు గడ్డి వేస్తేనే కాని మేయడు. వాడు నీట్లు పడిలే కాని తాగడు. చూవానూ, దాన్ని చూస్తేనే కాని బువ్వ తినడు.”...

వీల్లిద్దరూ ఈ ప్రకారం మాట్లాడుతూ ఉండగా పోలీసుజవా నోకడు ముడివేముల వెట్టివాణ్ణి పెంట పెట్టు కొని చెరువువేపు రావడం మొదలెట్టాడు. చెరువుమరి నొమ్మకు దక్షిణంగా పోయిన బాటనుండా త్రిపురాంత కానికి పోతా రమకొన్నారు వీళ్లు. కాని వాల్లామా ర్గాన్ని వదలి తిన్నగా తాము కూర్చున్నవేపుకే వస్తున్నారు. దగ్గిరికి రాగానే వీల్లిద్దరూ లేచి నిల్చున్నారు. పోలీసును అంది వీళ్లకు కొంచెం లెండరమాడా కలిసింది. ఘటనాఘటనసమర్థుడనీ, పర్యవ్యాపి అనీ, పర్య క్తిమంతు డనీ పరమేశ్వరుడికి ఉండేవి ధిరుదులు. కాని రూపంలేని ఈశ్వరుడివల్ల మన కీనుగ్రత్రయంయొక్క సాక్షాద్దర్శనం లభించేది కాదు. క్రైస్తవశకహింసంతి, విశేషికతాబ్దాల్లో మనభాగ్యం పండుబట్టి, ఉపర్యక్త నుగ్రత్రయపు ప్రత్యక్షదర్శనం మనకు చేహరింది. ఏ ప్రకార మంటారా? రూపహితమైన పోలీసుజాతిమూ లాన్నీ. రజ్జాసర్పత్రాంతిలాగు భూరామ్మంచి ఏదో ఎర్రతలుగడ్డ కంట బడిలే చాలు. భయకంపాలు అనే శిస్తావుంటాయి చూపరులను. అట్లాంటప్పుడు, పాపం, వీరు గ్రామీణులు; విద్యారహితులు. విద్యావంతు లై లే మాత్రం! వాళ్లతరమా ఘటనాఘటనసమర్థుడత్యాదినగ్ర త్రయవిశిష్టరక్షకధటవర్గాన్ని ఎదురించదానికి? సరే! ఇంతలో సర్కారువాకర్లు వీరిదగ్గరకు వచ్చి ఆగారు. వెట్టివాడు వెంకయ్యను పోలీసువానికి చూపిస్తూ,

“అదుగో—అయినే వెంకయ్య” అన్నాడు.

“వెంకయ్యా—మిగోసం ఎంతనేఫణ్ణుంచో చె దుకుతున్నాము. కరణంగారిమాటమీద మీయింటి కెళ్లి లే చెరువుక్రిందికి వచ్చినట్లు తెలిపింది. వెతు క్కొంటూ వచ్చాం.”

“ఎందుకనీ?”

“తహశీద్ దారుగారు మిమ్మల్ని వెంటతెట్టు కొని రమ్మన్నారు.”

పోలీసునోటివెంట “మీ”, “మిమ్మల్ని” అని గౌరవనీయమైన మాటలు వచ్చేసరికి వెంకయ్యకు రవంత భయం తగ్గింది. వెంటనే,—

“నన్నా? ఎక్కడ ఉన్నారు? ఎందుకు?”

“మిమ్మల్నే! త్రిపురాంతకంమకాంలో! ఎందుకు పిలిపించినది నాకు తెలియదు. అక్కడికి వెళ్లి చే అన్నీ తెలుస్తాయి.”

అందుమీద ఈసమాచారం ఇంట్లో చెప్పమని యెల్లయ్యను నియోగించి, ‘సరే పదండి’ అని వెంకయ్య పోలీసువానితో త్రిపురాంతకంమార్గం పట్టాడు. ఇట్టి చాడూ, యెల్లయ్య పూర్వోక్త ముగ్ధుడు.

3

త్రిపురాంతకానికి పోతూ దారిపొడుగునా వెంకయ్యమనస్సు పరిపరివిధాల పోయింది. తహశీద్ దారుగా రెండుకు పిలిపించివుంటాలో యని చాలా గూఢం ఆలోచించినా సమాధానం దొరికింది కాదు. బాకీపడివున్న శిక్షామనరించి అదివరకే సైన్యం తెలిపి పోయింది. పొలాల్ని పండినా ఎండినా ప్రభుత్వపు యంత్రం వదుక్తావుండవలసిందే కాబట్టి, బొత్తిగా పండిని సంతకర్తృపుక్తు సగమంత్రం చెల్లించవలసిందని వచ్చిన సర్కారువుత్తరవుప్రకారం ఇతడు బాకీపడివున్న యెకటివీటి పన్ను ఈసంతకర్తృపుక్తుతో కలిపి ధాన్యపు నూర్ని క్లయిసినప చెల్లింపవలెనని హుకం ఇదివరకే వారీఅయివున్నందున ఇప్పుడాయవయమై ఏమీ అయి వుండదు. ఇంకెందుకు మనీ పిలిపించింది? పోలీసు జవాన్ను అడిగి తెలుసుకోవలె ననుకొన్నాడు కాని నిజాని కాసంగతి అతనికి తెలియదు. ఇట్లు తగిలిన వాడికి మళ్లీ ఎక్కడ తగులుతుందో అని భయమే కావున మరల తనమీద ఏమీ రానున్నదో అని తహతహపడుచు తన్ను తనవాళ్లనీ గడించమని తన ఇష్టదేవతలకూ, దోషకొండ గంగమ్మకూ, వినుకొండ అంకాళమ్మకూ

మొక్కుకొంటూ అతనివెంట నడిచిపోతున్నాడు. తుదకు వీరిద్దరూ త్రిపురాంతకం చేరేటప్పటికి రాత్రి ఎనిమిది గంటలు దాటిపోయివుంటుంది. తహశీద్ దారుగారు అప్పుడే భోంచేసి కాంపుడేరాముండున్న మైకానంలో ఒక ఆరాంకుర్చీమీద కూచోని మర్నాడ్లు సగ్గిటు పోవలసిన గ్రామాలనుగరించి, అక్కడ చేయవలసిన, విచారించవలసిన విషయములగురించి గుమాస్తాతో మాట్లాడుతూవున్నారు. వీ రంతకు ముందే చెప్పి వుండడంచేత వెంకయ్య రాగానే అక్కడ వున్నవాళ్లందరూ ఇతనిని ఒకవేపువకు పిలుచుకొనిపోయి తహశీద్ దారుగారు ఎందుకు పిలిపించిందీ తెలియజేశారు.

ప్రేమారు తమ ఆవును ‘గంగమ్మ’ కోరివున్నారని తెలియ గానే ఇతనిమనసులో ఒకవిధమైన వ్యాపలం కలిగింది. ఇవ్వ నంటే అధికారికి కోపం. ఇస్తా నంటే ఇంట్లో చిక్కా. ఇంట్లో చిక్కమిటి గాని దానిని ఇవ్వడానికి ఆసలు ఇతనికి ఇష్టం లేదు. పశువు లెన్నో వస్తుంటాయి, పోతూవుంటాయి. ఇవ్వాలే వున్నది రేపుండవు. రేపటివి ఎల్లుండి వుండవు. ఈరోజు పశువులసంతలో నూరురూపాయలు పోసి ఒకదాన్ని కొంటాం. రేపు మరోపదిరూపాయలు లాభం చూసుకొని అమ్మేస్తుంటాం. పాలిచ్చినన్నాల్లా దూడలనోళ్ల కూడా కట్టి మొదలంటా పితుక్కొని తెగి, ఎండిపోవడంతోనే ఇంకోరికి తోలిపెవకాము. కొంచెం ముసలి బొరూవుందని కను పడగానే వీ కసాయివాడికో అంటగట్టి వచ్చినముట్టుకు ధనం రాబట్టుకొంటాం. అట్టివిషయంలో ఎందుకు దీనిపై ఇంకవ్యామోహ మంటారేమా! వినండి! ఏదరి ద్రవు పిళివిగొట్టుమూర్ఖులో గాని, దయాదాక్షిణ్యాల కల సజ్జను లెవరూ పశువులయెడల ఇంక నిర్దోహులై, ఇంత కఠిమలై, ఇంత లజ్జాకూన్యులై, ఇంత రాక్షసులై వర్తింపరు. పశువులను బిడ్డలతో సమానంగా పోషించిన వాళ్లు, పాలిచ్చేవాటిని, అందులో ముఖ్యంగా ఆవులను, తెల్లులవలె అదరించి కాపాడేవాళ్లు వాటికి సమస్తవిధములైన సేవలను చేసేవాళ్లు ఎంతమందో వున్నారు. అవన్నీ ఆట్లా వుండగా, ఈయవు అతనిఇంట్లోనే పుట్టి అక్కడే పెద్దదయింది. అది జన్మించినరోజుల్లోనే

అగ్రామంలో పశువులకు తెనుళ్లు తగిలి అందులో డీని తల్లి కూడా చనిపోయింది. అది మొదలైంది ఇతరమూ, ఇతరభార్య వెంకమ్మ డీనిని అనిర్యజ్యజ్ఞపు అనురాగం తో తల్లి తనదీడ్డమలాగే పోషించి పెంచి పెద్దదాన్ని చేశారు. చానీకి బిళ్లమీద అటువంటి ప్రేమే. వీల్లిద్దరికీ ఏకపుత్రుడు సోమశికి ఈయావంటే ప్రాణం. పశువులే ఏం? ఏ ప్రాణి అయితే ఏం? నిరంతరధనవాహనంవల్లా, పెంచి పోలించడంవల్లా ఒకవిధమైన మమకారం ఏర్పడుతుంది పరస్పరం ప్రాణులకు. అందువలన ఈయావును ఇవ్వడానికి ఇతనికి మనస్కరించింది కాదు. ఆవిషయమై తెలియగానే ముగం చిన్నబుచ్చుకొన్నా డిరను. ఏమి చెప్పడానికి నోరాడింది కాదు. అక్కడనున్నవాళ్లంతా ఇష్టం వచ్చినలాగు సలహాల నిచ్చారు. వాటినిమన్నింటి సారాంశం ఆవును శ్రీవారికి ఇయ్యవలసినదనే. కాని ఇతడు సమ్మతించలేదు. అంత వారినిసహించారం శ్రీవారికి తెలియజేయగా దారినిని ఎదుటికి పిలిపించి, "వెంకయ్యో! నే నా ఆవును పుణ్యాలికి తీసుకో వెంచలేదు పరిగదా, ఏవో నాకు తోచింది నీచేతిలో పెట్టి పొగసంపుదామని కూడా కాదు; మధ్యవర్తి లేంకే చెబితే అంత ఇస్తాను. ఒక చేక నేనే మధ్యవర్తిల ఏర్పరచేయాలి వాళ్లు నా కనుకూలంగా చెప్పవచ్చును కాబట్టి నీవే వ్యర్థంపెద్దమనుష్యులను ఏర్పరచుకో. వాళ్లు న్యాయంగా దాని కొంత ఖరీదు ఇవ్వవచ్చునంటే అంత ఇస్తాను. పైగా నీకు ఈనానూడా ముట్టచేయతాను. బాగా అలోచించుకో" అన్నారు. అందుమీద నితడు చేతులు కోడించుకొని ప్రార్థనాపూర్వకంగా, "రక్షించాలి ఏలినవారు! దాన్ని పలు నేను అమ్మ తలంపుకోలేదు" అని అన్నాడు. అప్పు ధావ్రక్కన పున్న వారినుమాస్తా ముందుకు వచ్చి,

"వెంకయ్యో! వారికి దాంతో ఆవసరం వుందని తెలియంగానే నీయంతట నీవే దాన్ని తోలుకొని వచ్చి వారికి వప్పగించి పోవడానికి బదులు నిన్ను స్వయంగా ఎలిపించి వారంతటివారు నీ కొంతగా చెబుతూవున్నప్పటికీ నీవేమేమో తలపటాయస్తా వేమిటి? వారు వాక్లర్ల నెవరినైనా రవంత హెచ్చరించారా అంటే చాలు,

ఎక్కడున్నా దాన్ని లాక్కొస్తారు ఒక్కగడియలో. కాని వారు కేవలం ధర్మస్వయావులు. వారు తమకున్న అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేసుకొనేవారు కారు. నీ ఇష్టమిస్తానే నీ చేతిమీదుగా నీవే ఇస్తే తీసుకొందామని వారు నిన్ను పిలిపించారు. మరోలాస్తే ఆవునే తెప్పించుకొని నీకు ఖరీదు పంపేవారు. బాగా యోచించుకో! వారిమాట తీవెయ్యకూ" అని అన్నాడు.

"నా మనవిని ఆలకించి నన్ను కాపాడండి. పెద్దోళ్లం మే మెట్లాగనా సరిపెట్టుకొంటాం. మాకుర్రవెనక దాన్ని విడిచి ఒక్కవాడై నా ఉండలేదు. అన్నందినక ప్రాణాలు విడుస్తాడు. వాణ్ణి రక్షించండి" అని నీవంగా వేడుకొన్నాడు ఇతను.

"నీవే బాధిగా పట్టువాడైపోతున్నావు. మీగా డేమిటి? కుర్రవెనక ఆవుకోసం పక్షు ఉండడం మేమిటి? నాకు ఆశ్చర్యంగా ఉంది" అని మరోపెద్దమనిషి అందుకున్నాడు.

"ఆశ్చర్యం లేదు. నేను పట్టువాడిలాగు మాట్లాడడం కూ లేదు. సంగతి సందర్భాలన్ని తెలిసినవాణ్ణి కాబట్టి మొదపెట్టుకొంటున్నాను. మానామా అదీ ఒకరి నొకరు విడిచి వుండలేదు, అదేజన్మసంస్కారమా!"

"నీమాటలు వింటూవుంటే నాకు నవ్వు వస్తూ ఉంది. ఏజన్మంలోనైనా నామా అదీ మొదలూ పెండ్లాం కారుకదా?" అని ఎగతాళిగా నవ్వుతూ అన్నాడు సుమస్తా.

"ప్రభువు లేమన్నా సరి వస్తుంది. నే నేమని జవా నియ్యగలను? ఏజన్మలోనో తల్లికొడుకు లేండుకు కాగూడమా" అని నెమ్మదిగా బదులిచ్చి నాడు వెంకయ్య.

"సింగినాదం కాగూడమా! వాడికంటే నీపట్టే ఎక్కువలాగుండే" అని సుమస్తా వెంకయ్యను అధికారంతో చూస్తూ,

"నాలుగుడప్పు లావెనకచేతిలో పడిస్తే వాడూరుకోమా? ఈమాత్రానికి నీవేమో మహా కిందుమీ

దయ్యేమాటలన్నీ మాట్లాడుతున్నావు" అని మరింత నిష్ఠూరంగా అన్నాడు.

"దయ వుంచండి, అయ్యా! నేనువదిచేసుకునే వన్నీ బూటకపుమాటలు కావు. కడచిన మాడునాలుగేండ్లలోపల దాన్ని అమ్మినేయలేకిన ఆవసరాలు ఎన్నీ చూర్లో వచ్చాయి. కాని ఆపని జరుగనియ్యలేదు. మీం పడుతూవుండేన మహాదురవస్థను జూచి ఇరుగుపొరుగునా శ్రేష్ఠీతడవలో దాన్ని పోగొట్టుమని చెప్పారు. కాని దానిని ఆమ్మదలచుకొంటేనే మా కెట్లాగో వుండేది. మాకు తిండిదాని కేమీ దొరకని పాడు రోజుల్లో పస్తుపడుకొన్నాం గాని దాన్ని ఒకరికీ ఇయ్యలేదు. అనుగ్రహించండి! అయ్యా! నామనవిని ఆలకించండి" అని మహాదీనంగా వేడుకొన్నాడు ఇతడు. అంత వప్పుడు తహాశ్ దారుగాదు కొంచెం దిడిముడిచాటుతో, "నరే! ఇత న్నువతరికి తీసుకొని వెళ్లండి" అని అక్కడున్న వారితో చెప్పి, యథాపూర్వం తమ స్కీటు విషయమై పరామర్శించడం మొదలుపెట్టారు సుమాస్తాతో. నాకర్నూ, చాకర్నూ, అక్కడ వుండడం తిట్టగొందిన కొందరు కద్దెమమయ్యలు వెంకయ్యను ఈవరికి పిలుచుకొని వచ్చి తలా ఒకవిధంగా ఇరిన్ని ఒప్పించాలిని ప్రయత్నం చేశారు. కాని సాధ్యం కాలేదు. ఈప్రకారం పిరిక్కడ ప్రసంగిస్తూ వుండగానే రాత్రి చాలాపొద్దు మారిపోయింది. శ్రీవారు సుమాస్తాతో సంభాషణం చాలించి జేరాలాకి పోయి శయనించారు కొంతసేపటి కాకాంస్ అంతా నిశ్శబ్దమై పోయింది, వైయక్తిక చేసేదాటన్నీ కురీయావస్థలో ఏకీభవించి ఆచంద ముఖభవినూవున్నాయి. కాని వ్యక్తిత్వం బావుకోలేక ఆరాత్రంతా ఒకమూల జాగ్రదవస్థలోనే గడిపింది వెంకయ్య తీనాత్య ఒక్కటే.

౪

అత్యంత ప్రాచీనకాలాన్నుంచి భారత వర్షం స్వామిభక్తికి ప్రసిద్ధి కెక్కినదేశం. తమకు ప్రయితమా లైనవాటిని, భవభాస్యరాసులను, విహికపర్యవ్యంనూ, తమకు ప్రాణాలను సైతం సమర్పించి స్వామికార్యాలను

వెరజేర్చే నిఃస్వార్థభిరోమణులు, పరాక్రమవంతులు, శూరవీరులు, సేధావులు వైవపురుషపుంగవు లీభారత భూమిని అలంకరిస్తూవచ్చారు. సరే! ఇప్పుడో! ఇప్పుడు మాత్రం మనదేశం విట్టిపోయింది దనుకొన్నారా ఏమిటి? నేను పూర్వకాలంకంటే వేయిమడుగు లెక్కిన సంప్రవర్ధమానమై, సందీప్యమానమై, ఖండ ఖండాలతరవాసుల చేతనే కాక భగోశ్వాసులచే గూడ జేగీయమానమై, మనుష్యమాత్రులకు ఆశ్చర్యదాయకమై, అనుపమానమై, అనేకప్రవాహలరూపంగా ఈస్వామిభక్తి! మనదేశంలో తాండవమాడుతూ ఉండడం, అభోగతిపాలై, నిర్వాన్యలమై ఉన్న మన ఏ జన్మ జన్మాంతరసందీత పుణ్యప్రతాపంచేతనో అయివుంటుంది గాని మరోటి కాదు. ఈకాలంలో స్వామిభక్తికి అధిష్టావధూతాలు చాలా ఉన్నాయి. కాని ముఖ్యాధిష్టావధూతం రక్షకభటవర్షం. ఈవర్షానికి జెందిన మనభ్రాతృవరులు చూపిస్తూ ఉన్న స్వామిభక్తినిగూర్చి వ్రాయాలనంటే కలాని! సాధ్యం కాదు, చెప్పాలింటే నోటికి సాధ్యం కాదు. జాతి కులాభిమానాలకు నీళ్లు వదలకోవలసి వస్తుంది ఒక్కొక్కప్పుడు, ఈస్వామిభక్తిని ప్రదర్శించుకొనవలసినసంకట సమయంలో. పాప మోక్షగ్గియు లందులకు చెవదీయరు. లజ్జావమాన పరిహాసాలకు తలలు వంచవలసివస్తుంది: చెవదీయరు. విశ్రులను, మారపుబంధువులనే కాదు, పన్ని పిత పితృమాతృపుత్రకళతాదులనుగూడ త్యజించవలసి వస్తుంది: చెవదీయరు. ఓహో! ఏమి జొదార్యం, ఏం త్యాగం! ఈ మహాపురుషులు ప్రకటిస్తూ వున్న స్వామిభక్తి! సువర్ణకుంచీలతో, స్వర్ణద్రవమతో, సువర్ణఫలకాలమీద చిత్రంపడగనది. చూచి ఆహూనింపతగినది. విని ఆనందింపతగినది, ఆశ్చర్యపడతగింది. మారదప్పై లేని స్వార్థపరాయణులు కొందరిట్టిస్వామిభక్తివలన అనర్థాలు కలుగుతా యంటారేమో! కలగనియ్యండి. ఓట్టి భక్తిదీవతముందు ఇట్టివాటి నన్నింటిని బలి ఇక్కవలసిందే. ఎంతటిఅనర్థాలు కలిగినప్పటికీ స్వామిభక్తుడు వాటిని లేకమాత్రం లక్ష్యం చేయకూడదు.

స్వామిభక్తి! సంపన్నుడి!—పీడికడుపుచల్లగా— ఎప్పుడూ ఒకటే యావ. ఏవిధంగా స్వామికార్యం

సామూలం అవుతుందా అని అహర్నిశకాలా ఆలోచిస్తూనే ఉంటాడు స్వామిభక్తుడు. త్రికాలావస్థలయందు ఇతని కిదే చింత ; అది నెరవేరేవరకు అతనికి అన్న పాపాలూపాదా సరిపడవు. స్వార్థసిద్ధికి స్వామి ఒక ఉపాయం కనిపెట్టకలిగితే కష్టమొదల స్వామిభక్తుడు వెయ్యి ఉపాయాలను కనిపెడుతాడు, అవలీలగా, అదే సమయంలో, తపఃశీలదారు స్వయంగా అడిగినా, అక్కడన్న వారందరూ అనేకవిధాల చెప్పినా, వెంకయ్య అవును ఇయ్యడానికి వస్తుకొనకపోవడం చూచి ఏల్లాగైనా దాన్ని తోలుకొని వచ్చి శ్రీవారికి వర్పించి వారితో సత్కారపూర్వకంగా సర్వీఫీకేటును పొందాలి ననే ఒక దివ్యమైన ఆలోచన అక్కడ ఉన్న స్వామిభక్తిపరాయణుడైన శ్రీపురాంతకపు పోలీసుపార్శ్వంట్లు తలలోకి దూరింది. ఇది తపచేతిలో ఉన్న పని కాబట్టి శ్రీవారికి గాని తక్కినవారికి గాని ఎరుకపరచడం, వాళ్ల సమ్మతిని పొందడం అనవసరం అనుకొన్నాడు. అది గాక; ఎవరికి ఏమీ ఎరుక లేకుండా కార్యం సఫలంజేసి అందరినీ ఒక్కమాదుగా చకిరులుగా గాదించాలని ఇతని అభీప్రాయం. కాబట్టి దీనిప్రస్తావనగూడా లేలేదు ఇతరులదగ్గర.

మర్నాడు తెల్లవారంగానే తపఃశీలదారుగారు తుదిమయమై ఎవరితోనూ ప్రసంగించలేదు. రాత్రి ఏర్పాటుచేసుకొన్న ప్రకారం సర్కిటుపోవలసిన గ్రామాలకు బయల్దేరి వెళ్లారు. వెళ్లుతూ గుమాస్తా మొదలగు నీబ్బందిని ఫలానిగ్రామంలో వచ్చి మకాం చేయవలసిందనీ, అక్కడనుంచి క్రమక్రమంగా దారిలో వున్న గ్రామాలను చూసుకొంటూ ఒక్కవారంలోపల మార్గాపురం పోయి కలెక్టరుగారితో కలియాలననీ చెప్పి వెళ్లారు.

స్వామిభక్త పార్శ్వంట్లు ఇంతపోతున్నప్పుడు తడవ తడవా వ్రాయడానికి వాహు, చదవడానికి మీహు కష్టంగానే వుంటుంది కాబట్టి దాణ్ణి పోడిఅక్షరాలను మాత్రం తీసుకొని పోధిసాఅని వాడుకొందాం ఇకనుంచి. తపఃశీలదారుగారు వెలిపోవడంతోటే మనసాధిసా ఎవరితో ఏమీ చెప్పకుండా ముడినేములూర్గం వుచ్చు

కొన్నాడు. ఆసంగతిని కాంపును ఎత్తివేయడపు పనుల్లో మునిగిఉన్నందున ఎవరూ కనిపెట్టారు కారు. మిగిలిన వాళ్లందరూ వెంకయ్యతో మళ్లీ చెప్పారు అవును శ్రీవారికి ఇయ్యడాన్ని సరించి. వారు చాలా సమృద్ధులు పులనీ, వారిని ఆగ్రహపరచడం మంచిది కాదనీ, వారి ప్రాప్తుడల వుంటే ముందుకు చాల తేనుకరమనీ, వారి మనస్సును సమాధానపరచి వారిచ్చే ద్రవ్యంతో మళ్లీ ఇంకోదాన్ని కొనుక్కోవచ్చునని తలచుకొనినంగా ఇతనికి బోధించి చెప్పారు. ఇతడు భావభానం వహించి ఇంటికి బయల్దేరాడు. శ్రీవారి అనుచరు లందరూ కాంపు సామానును రెండు రెండెడ్ల బళ్లమీద నేయించుకొని వారు చెప్పిపోయిన గ్రామానికి పయనమై వెళ్లారు.

ఇటువైపు సాధిసా సగంమూరం వచ్చేసరికి శ్రీపురాంతకం చెట్టివాడు మాదిగ నర్సిగాడు ఎదురై వాడు మళ్లీ ఇద్దరం కలిసి వడ్డామని తనకు తోడుగా ఉండడానికి వాణ్ణిపూడా వెనక్కు తిరగమన్నాడు సాధిసా. రాజుగారి ఉత్తరువుకు, నుదకు యనుగర్భరాజుగారి ఆజ్ఞకు తిరుగు ఉంటే ఉండవచ్చు కాని, పోలీస వాని హుకుంతు వెనకా ముందడడం వుండదు. నర్సిగాడు కిమ్మనకుండా వెనక్కు మళ్లారు. వీరిద్దరూ ముడినేముల పూరిబయలు చేరేసరికి మూడునాల్గు గడియల పొద్దెక్కింది. ప్రాణి వర్గ మంతా స్వస్వకార్యాచరణంలో మునిగివుంది. గుండ్ల కమ్మ ఒడ్డుమీది తోటల్లో కొందరూ, చెరువుక్రింది మళ్లల్లో కొందరూ కృషకులు వారివారిపనులను చేసుకొంటున్నారు. వారికి చద్దన్నం చల్లముంతలూ అందించడానికి గ్రామ్యవనితలు వేరువేరు బాటలనుండా నడిచి పోతున్నారు. కొన్ని పశువులు పూరిబయటికి చేరాయి; మరికొన్ని వస్తున్నాయి. మనవెంకయ్యకొడుకు సోమడు కూడా వాడి ఈడు పిల్లకాయలతో వచ్చి గొడ్డను మేయడానికి తోలి కొంచెందూరంలో మాచోని వున్నాడు. తపఃశీలదారుగా రానాడు అవును జూచి ప్రసంగించి వత్తుడు సాధిసా వెంటనే వుండినందున ఇప్పుడితనికి దాన్ని గుర్తించడానికి ఆలస్యం పట్టలేదు. ఇతన్ని చూడంగానే అక్కడ వున్న బాలకు లందరూ మరి కొంతదూరం వెనక్కు పోయి నిలుచోని చూస్తున్నారు.

ఇతర ఆవును సమీపించి వెంకయ్యగారి ఆవు ఇదే కదా అని అక్కడవున్న ఒక పెద్దపిల్ల వానిని అడిగి, వాడు ఆవు నవగానే దానిమెడలో రబటుగా చుట్టబడివున్న పలుపును విప్పి పట్టుకోమని నర్సిగాడితో చెప్పాడు. ఈమాట విన్నతొడమంటే సోమడికి భయపడిపోదామని కల్గాయి. ఎట్లా తోచలేదు. తెల్లబోయినమొగంతో చూస్తూ నిలుచున్నాడు. నోటివెంట మాట వచ్చింది కాదు. నర్సిగాడు పలుపును పట్టుకొంగానే అనవక రంగా నాజోలి కెందుకు వస్తున్నారని ప్రశ్నిస్తూ ఉన్నట్లు ఆవు మొగం పై కెత్తి తనచుట్టూ ఉన్న వాళ్లను చూస్తూ నిలుచుంది. ఆవును సాధసా దీన్ని తపోతోదాడుగారికోసం పట్టించుకొని పోతున్నానని అక్కడిగాలకులతో చెప్పి నర్సిగాడితో పదమన్నాడు త్రిపురాంతకందోవనూ. వాడు పలుపును లాగుతూ నడి పించుకొని పోతున్నాడు. పిల్లవాళ్లకు ఏమీ తోచక దిగులుపడి చూస్తున్నారు. ఆవు పదిగళాలచూరం పోయి వుండవచ్చు. అంతవరకు లోలోపల ఎంత విలపిస్తున్నాడో తెలియదు కాని, తనఆవు ఆకొంచెంచూరం పోవడంతోనే కెత్తున కేకవేసి ఏడుస్తూ దానివెంట పడ్డాడు సోమడు. ఆవును వెనకాలనుంచి తోలుక పోతూవున్న సాధసా వీడు రావడం చూసి, “దగ్గిరికి వచ్చావంటే వీవు వాయగొడతా జాగ్రత్త” అని కసరి కొట్టి, “పదరా నర్సిగా, తొందరగా” అన్నాడు. వాడు మరికొంచెం తొందరగా పోవడం మొదలెట్టాడు. సోమడు మరింత దగ్గరగా ఏడుస్తూ ఆయోధువులోనే మాగంగా అంటూ పలవరిస్తూ వెంట పోతున్నాడు. మరి ఇతరచేతారలు కడచాయి. ఇంతవరకు నర్సిగాడు లాగుతూవుంటే, సాధసా వెనుక తోలుతూఉంటే ఆవు వెదుక్కుగా నడిదిపోయింది. కాని ఆస్వల్పంచూరం గడ చినతరువాత దానిమొగం గంభీరమైంది. కోపం ఆనేకం చిందింది. ఒక్క యిట్టితో నర్సిగాడిచేతిలోని పలుపును వదిలించుకొని వెనక్కు పరుగెత్తికొని వచ్చి సోమడిముందు నిలుచుంది. దానివంటిమీద చేయి వేసి తడుపుతూ సోమడు మరింత దగ్గరగా ఏడ కడం మొదలుపెట్టాడు. నర్సి సాధసాలు దానివెంటనే

వెనక్కు చూశారు. కోపంతో సాధసా సోమడిపైత్రి మీద ఒకచరపు చరిచాడు. దానితో వీడివీడుపు మరింత ఎక్కువైంది. అటుట్లుప్రక్కల నిలుచున్న పిల్లకాయల్లో ఒకడిచేతిలో ఉన్న మరొకపలుపును లాక్కొని ఆవు మెడకు అంటగట్టి, మాడవచ్చిన ఒక పెద్దమనిషిని ఆరెంజోపలుపును పట్టుకోమని ముగ్గురూ మరల ప్రయత్నం సాగించారు. సోమడు మళ్లీ వెంటపడ్డాడు. మా గంగా, మా ఆవు—అయ్యో! అంటూ కోపనం చేస్తూ వెంట పోతున్నాడు. ఇంతలో పొలాలలోపల పడులు చేసుకొంటూవున్న కృష్ణకు లనే కులు ఈ గలభాను విని బయటికి వచ్చారు. జరుగుతూ వున్న సమాచారం తెలుసుకొన్నారు కాని సాధసాను ఎదిరించడానికి ఒకడికి గుండె నిబ్బరిందింది కాదు. భయ వ్యాకులాలతో చూస్తూ నిలుచున్నారు అంతమంది కూడా. ఆవు వెనక్కు లాగడం, సాధసా మనుష్యులు ముందుకు లాగడం. కష్టంతో నడిపించుకొని పోతున్నారు. కన్నీళ్లు భారలుగా గార సోమడు ఏడుస్తూ నడుస్తున్నాడు, వీరివెనుక, చాలాచూరంలో. ఒక్క ఫర్లాండుదూరంపోయివుండవచ్చు; మరల ఒక్కరూడింపుతో రెండుపట్లనూ విడిపించుకొని పరుగెత్తుకొని వచ్చి సోమడిదగ్గర నిలుచుంది గంగ. ఉగ్రుడైపోయినాడు సాధసా. అంగలు పంగలు వేసుకొంటూ పరుగెత్తుకొని వచ్చి అక్కడెవరినీ నిలుచోవద్దని చుట్టూ మూసేవాళ్లను తరుసుకొట్టి, మరిపలుగురు బలిష్ఠులైన రైతుల చేరుకొని, మరినాలుగు తాళ్లను తెప్పించి రెండుకొమ్ములకూ రెండు తాళ్లనూ, వెనుక రెండుతాళ్లనూ రెండుతాళ్లనూ గట్టించి, అదివరకున్న రెండుపలుపులుపట్టేకం ఒకచేపు ముగ్గురూ, రెండోప్రక్క ముగ్గురూ ఆతాళ్లను బట్టుకొని ముందుకు లాగుతూ ఉంటే, ఆవు ఇటూ, అటూ, వెనక్కు, ముందుకూ, గింజుకొంటూవుంటే, మహా ప్రయత్నంతో నడిపించుకొనిపోవ మొదలెట్టారు. ఈతడవ గుంపును తరుసుకొట్టడంలో సాధసాగారి బలమైన పాదప్రహార మొకటి సోమడికుంటిమీద పడింది. తొమ్మిదేళ్ల కుర్రబెడవ దానికే ప్రకారం తాగుకోగలడు. కింద పడి ఏడుస్తున్నాడు. కాని పునహా కట్టుదిట్టం చేసి తన

ఆవును లాక్కొని పోతూవుంటే లేచి కుంటుకుంటూ మల్లి వెంటపడ్డాడు, మాగంగా అంటూ ఆవురావురని ఏడుస్తూ. నుంటిమీద నుంచి చెట్టే తరిలినందున ఈపర్యాయం వీడికి వాళ్లను బాగా వెంటబడించడానికి శక్తి లేకపోయింది. అటు గంగమాదా మహాఘోరంగా మెనుగులాడుకునే ఉంది కాని, దానితో చప్పున సాధ్యమైంది కాదు యమమూర్తల్లాటి మనుష్యులపట్లనుండి తప్పించుకోవడానికి. పాపం, సోముడికి చాల మారమై పోయింది. చెట్లచాటున కనుపడడంనూడా లేదు. కాని వాడు అదేవిధంగా ఏడుస్తూ కుంటుకొంటూ పోతూనే వున్నాడు. వీడి వెంట వున్న కృష్ణకులు కొందరు వెనక్కు మరలించుకొని పోవాలి అని చూశారు కాని వాడు మరలలేదు. మాగంగా అనే ఏడుపుతప్ప వాడితోటివెంట ఇంకొకమాట రావడం లేదు. అక్కడే వెనుకనుంచి ఎవరూ కనుపడవండున ముందుకు లాక్కొనిపోతూవున్న సాధసామనుష్యులు కొంచెం తాళ్లను సల్లవదిలారేమో తెలియదు. ఆతరుణం గనిపెట్టి రంయ్యనుని గింజకొని ముందుకు దూకి ఆసలు దారిమండి ప్రక్కకు చెంగలించి శ్రుతికాలంలో వెనక్కు మల్లి వాయుకాళ్లగాలవ్వతో వెనుకనాళ్లకు చిక్కిక, మందువాళ్లకు కొరక్క, ప్రక్కలనుండి వచ్చువాళ్లకు పట్టుపడక కట్టుతాళ్ల తాకుళ్ల చేత నేలమీది చిన్న చిన్న కంకరరాళ్లు, మొక్కలు ఎగిసి చింద రవందరగా నలుచిక్కుల పడుతూవుంటే, పేరాలు దీసు కొంటూ మేఘాలనిద పారినలాగు వచ్చి సోముడిముందు వ్రాలింది గంగ. ఈతడవ సాధసా హీరణ్యకశిపుడై పోయినాడు. ఏమిటో! పేదకమైన ఆవుగదా, తోలు కొని వచ్చి తనతోట దారుగారికి వప్పించి బిరుదు గొట్ట వచ్చు నమకొన్నాడు కాని, ఇంతటి మహా ముండిభింధి గడుముదనపు పెంక ముదరవ్వపు పొనురుతోడుగొడు రాప రిస్తే దానిమూలాన్ని ఇన్ని అగచాట్లు, ఇంత హైరాన్ పడవలపికస్తుందని కలలోవైనా అనుకోలే దితమ. ఇక ఇంతవరకు వచ్చినతర్వాత దీనికి పోనిస్తే నలుగురిలో తనది నపుబాట్లమారి బ్రతు కాకుందని భయం. తోవం చిలిమించిపోయింది తననికీ, ఒళ్లు పొంగిపోయింది. కళ్లైర భారాయి. పట్టుకొన్నవాళ్లను లెగదిట్టి వెంటనే మరల

పట్టుకోవడానికి వెనక్కు తరిమి తాను పరుగెత్తాడు. అంతదూరాన్నుంచే ఎవరికీ పట్టుపడకుండా పరుగెత్తు కొనివచ్చి సోముడిముందు ఆవు నిలచుండడం చూశాడు. ఇన్నిసార్లు తంటాలుపెట్టినందుచేత సాధసాకీ కాక లెక్కినవాళ్లకు గూడా ఆగ్రహం వచ్చింది. ఈతడవ పట్టుకొని ముక్కుకు తాడు పోసి కాళ్లకు బండకొయ్యి వెయ్యాలనని నిశ్చయించుకొన్నాడు. వీరిపామ్యేమో పోయినలాగు మహాధాటిగా పరుగెత్తుకొని వస్తున్నాడు. పదిగజాలదూరంలోకి వచ్చాను. ఇంకొక్క చూపు దులో వచ్చి కట్టుతాళ్లను లంకించుకొంటూ రవగానే రెప్పపాటికాలంలో తోక ఝాడించి మెరుపు మెరిసిన లాగు కుప్పించి ఎగిసి ఎవరికీ పట్టుపడకుండా పల్కిమో త్తరానికి కరుగెత్తింది గంగ. ఈ కుప్పించి యెగిన వేగంలో ఎడంకానికి కట్టివున్న తాడు ఆప్రక్కనుంచి పట్టుకోవడెనని వచ్చిన ఒకపెద్దమనిషికి భయపడగలిగి, తగిలినంతమేర వాతపడ్డట్టయింది. ఆవు మక్కులనిద ఎగిరి పోతూఉంది దొరకుండా. సాధసాకు వాళ్లంతా భయపడ మండిపోయి, మందూ వెనుకా ఏమీ తెలిసినది కాదు. అక్కడెవరిదగ్గరనుంచో ఒక చాంతాడును లాక్కొని, ఈ పాపిష్టిముండాకొడుకుమూలాన్నికదా ఇంత నూడిందని సోముడినిద పది వీపు తాట చూడేలాను కొట్టాడు. దాంతో వాడు స్పృహ తప్పి క్రింద పడిపోగా, అప్పుడు వాణ్ణి వదిలి మల్లి ఆవును వెంటబడించడానికి పరుగెత్తా దితను, తనవాళ్లను వెంటేగుకొని. తర్వాత అక్కడ వుండడం తటస్థించిన మనుష్యులందరూ సోముడియట్టూ చేరి భయకోకాలు ముప్పిరిగొన కళ్ల నీళ్లు పెట్టుకొంటూ వాడికి ఉపచరించడం మొదలెట్టారు. అటువంటిస్థితిలో చేరాడు అక్కడికి శ్రుతిరాంతకాన్నుంచి ఇంటికి బయలుదేరిన మన వెంకయ్య. దగ్గ రున్నవాళ్లు జరిగిందంతా చెప్పారు. కొడుకును చూసేసరికి కళ్లకు అంధకారం కమ్మింది. భారాపాతంగా బయలుదేరిన కన్నీళ్లను తుడుచు కొంటూ కొడుకును బుజంమీద చేసుకొని ఇంటికి బయలుదేరాడు.

గ

తెల్లవారినతర్వాత గడ్డను తోలు కట్టడానికి ముందు ఇంత చిద్విన్నం తిని ఇన్ని చల్లనీ నీలం తాగడో కాని. రక్తిని దిగమంతా కటికలంకిరం, పచ్చిగంధైవా తాగలేదు, సోమము. ఎంత పల్లెటూరి మోటుతుంటేనా, ఇంకా రేతవల్లే కదా పాపం! మూసామూస మైంది. వీళ్ళూ, ప్రక్కలూ తెగ కంటాయి. పెక్కుచోట్ల పెక్కురు ఓడుతూవుంది. కుంటంతా వాచిపోయింది. తలపోటూ, దిమ్మ. చప్పున ముందు మాట వేయించి కొంచెం ఉప శమనం కలిగిరేచడానికి, ఈపాడు కొంపల్లో వైద్యుడా వలకాడా! లక్ష్మీనంపమ్మలకు పెద్దపెద్ద పట్నాల్లో లెక్కలేని అప్పగ్రులూ, లెక్కలేని వైద్యులూనూ; కాని ఆనాథలకూ, అనాథలకొంపకూ వైద్యు లెక్కజ్ఞుంది? ఇటువంటి వేకహితపంథలన్నీ దరిద్రులకు కనే ఏర్పడుతూ వుంటాయి. అనాథలకు ధర్మముపక్రలనీ, వీడిలకు ఉచిత వైద్యాలయాలనీ, దరిద్రులకు యూనానీహాలులనీ ఎన్నో వెలుస్తూ ఉంటాయి. పైకి పే రెట్లా ఉన్నా, అపేరును నిలుపుకోడానికి వీరులకు రవంత సహాయ పడుతూవున్నా, మొత్తంమీద ఈధర్మార్థ ఉచిత ధైర్య ధాలయాల్లో భవభంతులకే ఎక్కువ సౌకర్యాలూ, వైద్యాలూ జరుగుతూ వుంటాయి. భాగ్యహీనులకు ఎక్కు దున్నా నకటే. ఇక ఈమండ్రగ్రామాల్లో గ్రామపరస రాజే అప్పగ్రుల, ప్రకృతిపరివర్తన మే ముందు. భగవంతుడే వైద్యుడు. ఏదో ఈశ్వరానుగ్రహంవల్ల పునుకుంటారు, పెరుగుతూ వుంటారు. పరిశుద్ధ మైన ఆహారం, వాయుజలసేవనం వలన గ్రామీణులు సాధారణంగా ని రోగులుగా నే వుంటారు. కాని ఈలాటి గలభాలూ, కొట్లాటలూ సంభవిస్తే, అందులో ఉపద్రవకరములైన గాయా లేమైనా తగిలితే, అటు మార్కాపురానికో, ఇటు వినుకొండకో తీసుకొని పోతూవుంటారు రోగిని, ఓసులకమంబుమీద వేకు కొని, నలుగురైదుగురు మోసుకొని. ఇప్పుడు వీటి మార్కాపురం తీసుకెళ్లడానికి తహశీల్దార్ పోలీసుల భయం ఇంతవరకు అయింది కాక ఇంకా పెత్తిమీద

కేం తెచ్చికెడుతారో అని. సాధనా ఇంత అగదానో కారణం గాని, తహశీల్దారుకు ఈవారూ కృత్యంలా తోక్యం ఎంతమాత్రం లేదని తుయవాగులకు తెలియదు. కాబట్టి వాళ్ళూ కిళ్ళూ చెప్పిన చిల్లరమల్లర వేపాకువైద్యా లెన్నింటికో చేశారు. కుంటిని కాచి పట్టు వేసి, వీళ్ళూ ప్రక్క లంటటా కొబ్బరమూసా పూశారు. రెండుమాడు గంటలవరకు కుర్రవాడికి ఒంటమీద స్పృహ లేదు. తరువాత కొంచెం తెలివి వచ్చింది మొదలుకొని ఆహ్వా! ఆహ్వా! అంటూ మాలుగుతూనే వున్నాడు. సాయం కాల ముచ్చోటప్పటికి మహాప్రచండంగా జ్వరం పెట్టు కొచ్చింది. రాత్రి మిరిసకొలది జ్వరం ఎక్కువతూ పోయింది. రేపామంతా కాలినపెడలా గుంది. కొడుకును ఇంటికి తెచ్చింది మొదలుకొని రెల్లి వాణ్ణి వదలేదు. ఆవేళ ఇంట్లో ఆన్నపానాలు లేవు సరికేదో, వీళ్ళరురవంతు వారిపడి పక్కింటమ్మ ఇంత అన్నం నీళ్ళూ తెచ్చియిస్తే కిళ్ళకు తాకడానికైనా బుద్ధి పోలేదు. రెల్లి వాణ్ణి ఒళ్ళో పెట్టుకొని మహాభారతంగా ఏడుస్తూ ఉంది. “నాయనా! మాటాడ వేం? తండ్రీ! నిండుపడి వెలలు కడుపున భరించి నేలమీద పడిన దారి మెత్తని పాత్రికలో నడి చురుగు రాచి రాచి నేపెంచి పెద్దతేన కేరమా ఇది! ఆహ్వా! ఎంత కమిలిపోయిందీ! వాడికి చేతు రెట్లాడాయి రండ్రీ, నిన్ను కొట్టడానికి. లేకమాత్ర మైనా నీవు వారి కపరాధం చేయలేదే! వాడికి రేరా నీవంటి విడ్డలు? నాయనా! పరుగెత్తనైనా పరుగెత్తక తిన్నగా నిలుమానే తిన్నాపూ దెబ్బ లన్నిటిని. ఒక్క రైవా అడ్డపడడానికి రాలేదా?” అనిభోరువ ఏడుస్తుంది; నెత్తి కొమ్ము కొట్టుకొంటుంది; నేలమీద విసురుకొని పడుతుంది, లేస్తుంది. వాడిచేతు రెత్తి తనమీద వేసు కొంటుంది. ముద్దు పెట్టుకొంటుంది. కాగిలించుకుంటుంది. నాకడుపులో చిచ్చుపడ్డదే అని వలవల ఏడుస్తుంది. రవంత ధైర్యం తెచ్చుకో అని వెంకయ్య, దగ్గర ఉన్నవాళ్ళూ ప్రయత్నిస్తారు. కాని ఆరుభాన్ని ఆర్పడం కిళ్ళరథమా! ఆమె విలాపం వాచి కిళ్ళకే దుఃఖం పోగి పోగి వస్తూఉంది. ఆమెను ఉర దించబోతే వీరికి నోటిచెంట్ల ఏడుపే వచ్చేది. కుర్ర

వాడు జ్వరపుడున్నారంటే ఏమేమో వదరుకున్నాడు. ఆ యర్థంచేసిమాటలు వింటే తల్లి కడుపు తరుక్కినిపోతూఉంది. మరింత తలుచుకొని తలుచుకొని విలపిస్తుంది. రాత్రి రెండుమూడు గంటలు చాటుండవచ్చు. ఏడ్చి ఏడ్చి అలసి ప్రక్కను వ్రాలివుంది వెంకమ్మ. హఠాత్తుగా పిల్లవాడు “అమ్మా” యనేసరికి ఉల్కిపడి లేచింది, “ఏం నాయనా? ఏం తండ్రీ!” అంటూనూ. కుర్రవాడు కళ్లు తెరిచి చెరిగి తల్లిని చూస్తూ, “అమ్మోన్!...అదుగోనే మనగంగ... అదుగో...అదుగో...దా న్నెవరో పట్టుకపోతున్నారమ్మ...గంగే...నావేపు చూస్తూంది...నన్ను రమ్మంటుందే...అమ్మా! నేనుకూడా పోతా” నంటూనే కళ్లు మూసుకొన్నాడు. జ్వరం వచ్చినప్పటినుంచీ ఏదో అర్థం లేకుండా వదరడమే కాని కుర్రవాడిట్లా స్పష్టంగా మాట్లాడింది లేదు. ఇప్పుడు బాగా మాట్లాడడంచేత జ్వరం కొంచెం తిరుగుమొగ మ్రొందమకొంది పాపం, వెంకమ్మ. “ఏం నాయనా! ఎట్లా ఉంది తండ్రీ! అని పలుకరించింది. నోట మాట లేదు గీటా లేదు. కళ్లు, నొట్ట, పళ్లు, చిగురుకొని పోతున్నాయి. ‘అయ్యో, నా తండ్రీ! అని నెత్తీ, రొమ్ము మోడుకొంటూ కొడుకు మీద పడిపోయింది.....

ఈకోకవార్త కుట్టిల్లిన రెండుమూడురోజులకు ఎర్రగొండపాలెపు ఆడవిలో పెద్ద చిరుతగం దొకటి ఎక్కడిదాన్నో ఆవును ఒకదాన్ని వేసుకొనిపోయిందని ఛార్జెట్టుగాళ్లు ముతరాసిపెద్ద కటారి కన్నయ్య దొర త్రిపురాంతకం వచ్చి చెప్పిలే ఆసంగతిని ముడి వేములవాళ్లు విని పదిపన్నెండుమంది ఆదొరను వెంట పెట్టుకొని పోయి ఆడవిలో వెదికారు. పరుగుధాటిలో ఊడి కాని, తెగి కాని పోయినవి పోగా మిగిలి శిథిల మురై పడివున్న తాళ్లను బట్టి అచట ఇటూ అటూ చెల్లాచెదగుగ పడిఉన్న పసుకేటరావశేషములను గంగవే యని నిశ్చయించుకొని వచ్చారు.

ఏవిషయమైనా మితి మీరిపోయినపుడు పిరికి వందలకునూడా ధైర్యం వస్తుంది. మితి మించినప్పుడు పిల్లికూడా తిరగబడుతుంది. గండపుచెక్కయితే తెగ అరగడీయడం మొదలిడితే కీతలచందవానికి బదులు అన్నిని పుట్టిస్తుంది. ఇంటిదిగ్గర సోముడి దుర్మరణం అడవిలో నిశేపంవంటి ఆవు పులివాత పడి చావడం విశేటప్పటికి ఆవురెవాళ్ల కండ్లికి అరికాలమంట నెత్తి కెక్కింది. అందరూ కట్టు కట్టి తత్తణం మార్కపురం వెళ్లారు. తాలూకాసమాచారం యావత్తూ కనుక్కోడానికి వచ్చి అక్కడ దిగివున్న పెద్దకలెక్టరు ఎదుటికి నిర్భయంగా పోయి జరిగిన దారుణాత్యాచారం గూర్చి మొరపెట్టుకొన్నారు ఏకగ్రీవంగా. కలెక్టర్ యూరోపియకొదొర. సాధారణంగా వారిదొరల స్వభావం ఎట్లా ఉంటుందని తోడుండంటే, ఏవిషయాన్ని గురించి అయినా అందరూ కలిసి ఒక్కపర్యాయంగా ఒక్కవిధంగా మొరపెట్టుకొన్నయెడల దాని కేదో ప్రతీకారం చేశీరుతారు. కాని ఒకడో ఇద్దరో వస్తే పిరి కంఠలత్త్యం ఉండదు. గ్రామానికి గ్రామం ఏకమై వచ్చిందని దొరకు తెలియగానే, వెంటనే ఆ తిహితీదారుమా, ఆపోలీసుసార్వెంటుమా, ఇంకా ఆ కేసుతో సంబంధం ఉండవచ్చునని తోచినవాళ్ల కందరమా అర్జెంటునోటీసుల పంపి పిలిపించాడు.

రెండుమూడురోజులు అఖండవిచారణ జరిగింది. నిజం లేటపడింది. అసర్థాల కన్నీంటికి పోలీసుసార్వెంటే కారకుడని విస్తృతమైంది. వెంటనే పొదుగుపాటి తీర్పు జడ్జిమెంటు వ్రాసి కోర్టులో వినిపించాడు. ఆతీర్పులోని అంతిమవాక్యాలే

“అధికారులు కొందరు తమ కిచ్చిన అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేసి.....” ఇత్యాదులు. సాధనామీద కోప్పడేరు సుమీ! ఇకమందు ఇతడు వెంకయ్యకుటుంబానికి పరమావుదొతాడు. రావోవుభాగంలో చూడండి.

పాయలు గాఁగ నీతనువుపైఁ బడుచున్ జలదాలె గుత్తులై
 పోయినవో యనన్ జలుంగుప్రోవులు నించిన నీ వినిలశో
 భాయత కైశికమ్ము జడయల్లితి వేటికిఁ జూచువారి కం
 దోయిని బట్టి లాగికొను నూతనమోహనశృంఖలమ్ముగా?
 వదులుగ నున్న నీదు జడపాయల యల్లికలోన నామనం
 తెదియె మనోజ్ఞవాంఛ యుదయింపఁగఁ జిక్కువడెన్; విముగ్ధమూ
 ర్తి! దిగులు లేక యీతభుక్కుఁడీవలయందలి పూలతోడనే
 యొదిగి సుఖమ్ముగా వలపుటూర్పులఁ గాలముఁ బుచ్చివైచునో.
 బాలిక! నీకనుంగవ కృపాభరితప్రణయావలోకనో
 స్మీలితమై యెనంగ, రజనీకబరీభరమున్ మనీయనే
 త్రాలకు నడ్డుగా నిడి నిరంతరసంజనితాశ్రుమాలకున్
 మేలిముసుంగు నేయుము, నిమేషము మాత్రమై, గ్రుడ్డి నయ్యెడన్.
 నీకయి కోర్కె లేఁగ రజనీముఖ మంతయు వేచియుంటి, నీ
 చీకటిజాత్తునీడఁ గయినేయుము స్వాగతమున్; బ్రభాతశో
 భాకుసుమాల వాసనలు ప్రాఁగని శాశ్వతమైన రాతిరిగ్
 జేకురఁజేసి యాకనపుఁజిన్నెల నీజడ కష్ట మీయెడన్.
 ఒకచిరుపూవునై నిమునమో తీణమో భవదీయసుందరా
 లకల వసించి ప్రేమభరలాలనలన్ మురిపెంపు లేత కో
 రికల సుఖంచెడన్; బలుకరింపఁగ, వాడి కృశించిపోయి నే
 లకుఁ బడిపోవ జీవితవిలాసము నంతయు ధారవోసెడన్.
 నీజడ నామెడన్ మలచి నీకనులన్ గరుణాశ్రు వొందు నీ
 ర్వాణజముగా మదీయహృదయంబునకున్ జలువలే ఘటింపుచున్
 దేజరిలంగఁ, దక్కుమని నీపెడవిన్ జలునవ్వు పెల్లఁగా
 రాజముఖ! బిగింపు మురిత్రాడుగ న్వర్ణసుఖప్రదమ్ముగా.

చెఱువు లన్నిట్లో కలిగిరి - చెఱువంటి మృ
గాల్లో మృగరాజులాంటిది; వృక్షాల్లో
అశ్వత్థమంటిది. ఆకలిగిరి చెఱువు నడివేసవి
కాలాన ఒకసాయంకాలము కడుపునిండ గుడి
చిన లేగమాడలాగ గట్లు నాక్కింటు, తన
వైబడే సూర్యకిరణాల గిలిగిలింతలకు యెగిరి
గంతులువేస్తూ ప్రకృతితో నాడుకొంటూంది.
గట్టుక్రింద తొడలపైకి తన చితిగిన చిన్నిచీర
నీగగట్టి, చాలిచాలని పంటను మల్లించి నడు
ముకు జాట్టి, మాటిమాటికి కండ్ల కడ్డమువచ్చే
కుఱుచ పెండ్లుకల నప్పడప్పడూ వెనుకకు
దిద్దుతూ, తనలో తానే చిఱునవ్వు నవ్వు
కొంటూ, అలల నాదములో తనస్వరమును
మేళపించి, నిమ్మళంగా ఒక్కొక్క నుడుగు
గొణుక్కింటూ, గుడ్డ లుతుక్కింటూంది
చెంచి. కొంతసేపటికల్లా, దూరాన కట్టమీద
మోజాల కీర్రుకబ్బం వినొచ్చింది. చేతిలోని
తడిబట్టను కాళ్లమధ్య నుంచుకొని, తటాలున
పైట విప్పి పండ్లతో బట్టుకొని, రెండుప్రక్కల
నద్దుకొని కట్టవైపు చూచింది. వచ్చిన నీపా
య్యాల బూడ్పులు, చాకల్లాడి మొగం జూడని
ఖాంతనిదారు, మాసికలు వేసిన చొక్కా,
దానిపై నొక అటచొక్కా, మెడలో నల్ల
దారం, చేతిలో ముల్లదుడ్డు కట్టితోటి తెల్లని
కాబూలా డొకిడు ప్రత్యక్షమైనాడు.

చెంచీకేసి కన్నార్పకుండా చూడడ మా
రంభించాడు. “బాబో! ఈగుడ్డల్లో దుమ్ముతా
దులిపితే చెఱువెల్లా బుడదలై పోతుందేమో”
ననుకొని చెంచి పక్కన నవ్వింది. తన్ను
జూచి నవ్విం దనుకొన్నాడు కాబూలాడు.
రసికుడు తనభావాన్ని వెలిపుచ్చడానికి, చీలి
చేయని యిత్తడిలేకులాంటి పల్వరసను బయట
బెట్టాడు. చెంచీకి భయమేసింది. గుడ్డలు జవురు
కొని కట్ట దిగి తన గుడిసెవంకకు వడివడిగా
నడిచింది. చీకట్లో దయ్యాలభయ ముండే
పిల్లవాండ్రలాగా వెనక్కి తిరిగి తిరిగి చూస్తూ
ఊరిబయటనే వుండే గుడిసె చేరి చెంగున
లేడిపిల్లలాగ యెగిరి గుడిసెలో బడ్డది. లోపలి
నుండి పాముపిల్లలాగ తొంగిచూచింది కట్ట
వంక. కాబూలాడు మైలురాయివలె నిలోచ్చి
చూస్తున్నాడు. ఆరాత్రి కలలో, కట్టమీది
కాబూలాడినవ్వు కనబడ్డది చెంచీకి. చెంచి మగడి
దగ్గరకు మఱింత జరిగి నిద్రలోనే గట్టిగా వాని
కావిలించుకొన్నది. మఱికొంతసేపటికి ఉలికి
పడి పెద్దగా కలవరించింది. చెంచుగాడు “పిల్లా!
పిల్లా!” అని తట్టి లేపాడు.

“నన్ను కఱుచుకొని పండుకో మామా.
కలలొస్తుందాయి. బయమేస్తుండది.” అని
నిద్రపోయింది మల్లా చెంచి.

మఱునా డుదయ మయింది. చెంచుగాడు,
చెంచి పంతులింటికి పని కల్గారు. “నాకేమో

కళ్లు మనకలు గమ్మిన ట్టుండాయి పిల్లా! మంటలంటే ఆ పసురు బోసినా దయ్యారు. అప్పటినుంచి కళ్లొకటే దురద. చీకటి గమ్మిన ట్టుండాయి" అన్నాడు కండ్లు నలుపుకొంటూ చెంచుగాడు, రెండవచేత్తో నీళ్లు కావిడి బట్టు కొని. "నీళ్లు బాగలేకపోతే నాకన్నొక టిస్తారే మామా, నీ కొకటి నా కొకటిచాలు" నన్నది పిచ్చినవ్వు నవ్వుతూ చెంచి. ఇద్దరూ నవ్వుకొంటూ మాట్లాడుకొంటూ నీళ్లు దెస్తున్నారు కరణం పంతులికి. కొంతసేపటి కల్లా చెంచుగాడు గబాలున నవ్వు చాలించి, "ఆ వాచ్చే మాసెవరు పిల్లా, బాగా చూడు" అని భయముతో అన్నాడు. చెంచినవ్వు పెదవులపైనుండి పిట్టలాగ యెగిరిపోయింది. యెందు చేతనో శరీరం వడకింది. పైకి మాత్రం గుండె దిటువుతో, "వా డెవుడో సాయిబులే" అంటూ మగడిప్రక్క కొదిగింది. "యెవుడో సాయెబు గాడే. మనకు గుడ్డలిచ్చిన కాబూలాయి న గడో?"

"మన కెప్పుడిచ్చినాడు గుడ్డల?"

"ని వ్వెరగవులే. మనపెండ్లికి ఆయినదగ్గర తెచ్చినా అప్పుకు గుడ్డలు. వాదిలి పెట్టడు గామాలే యెట్టబ్బ!" అంటుండగానే కాబూలాడు కట్టి నేల తాటిస్తూ నమిపించాడు. చెంచుగాడి కేమి మాట్లాడనూ తోచలేదు. కాబూలాడు కొద్దాడేమో ననేధయ్యాన్ని కప్పి పుచ్చడానికి వెట్టి చిటునవ్వు నవ్వాడు పెద్ద కుక్క యెదట కుక్క-పిల్లలాగా.

చెంచి నీళ్లకడవతో నాలుగడుగు లావలికి నడిచి తిరిగి కోరచూపులు చూస్తూ నిలబడ్డది. పోవడానికి పీలు లేదని తెలిసీగూడా ముఖం చిట్లించుకొని "రా మామా, యెండ బడ్డది." అని పిలిచింది తప్పంతా చెంచుగాడి దైవట్లు. చెంచిగాడు బడికి బాయ్యే పిల్లాని లాగా మొగం వేలవేశాడు. కాబూలాడు వానిచెవ్వు పట్టుకొని "మాబాకీ కట్టచూ లేదురా? యేంజబాబ్" అంటూ చెంచివంక జాకాడు నాటకాల్లో రాజువేషగాడిలాగ. చెంచుగాడికి ముఖం చిన్నబోయింది. "ఒదిలి పెట్టయ్యా! కట్టాం గాని మహాడబ్బు" అని విడలించాడు. చెంచీకంట్లు కావుర్లుగమ్మాయి. "నొప్పిగదంటయ్యా చెవు బట్టుకుంటే. ఒదిలి పెట్టు" అన్నది. దానినోటిమాట కానందించాడు కాబూలాడు. వదలిపెట్టి "అయితే నీ మొగ్గి బాకీ నువ్వు తీర్చేమీ, వాళ్ళి నెప్పి బాకీ" అన్నాడు. చిటునవ్వుగూడా నవ్వాడు. "తీర్చుకొంటాములే" అని గొణిగింది చెంచి. "సందాల కట్టెయ్యాలబ్బ బాకీ. వాయిదా పానాదినా ల్లయిపోయింది; ఖబడ్డార్" అంటూ వెల్లిపాయ్యాడు కాబూలాడు.

"మనపెండ్లికి దెచ్చిన కోకా పంచా అప్పు మామా?" అని అడిగింది కొంతమూరం నడిచి చెంచి. "ఊం" అన్నాడు. మతేమీ మాట్లాడకుండా నవచిపాయ్యారు ప్రక్కప్రక్కనే. ఆ పగలంతా పంతులొరింట్లో తిరనిపని యిద్దరికీన్నీ.

చీకటి బడుతోంది. చెంచుగాడు నగ మల్లిన యీతాకుల చాపపాయమీద గూర్చొనిజోలువాయిస్తున్నాడు మిఠుగురు పురువుల్లాంటి చుక్కలజాస్తూ. చెంచి వానికెదురుగా.

“నమ్మదాలు దాటిపోతే
నక్కనైన తోపు లుండయి
నల్లగా ఆచెట్ల నీడల
నరన మాడునమా! మామా తారి
పోవుదమా”]

అని పాడుతోంది మెల్లగ చిందుదొక్కుతూ.
“ఆపదము గాదు పిల్లా! సందమామ పదము పాడు” మంటున్నాడు చెంచుగాడు. కాలయముడిలాంటి కాబూలాడి కాళ్లజోడు శబ్దం వినోచ్చేసరికి అప్రయత్నంగా జో లాగి పోయింది. పదం నిలిచిపోయింది. వెన్నెలల వంటి వాళ్లనవ్వలకి మబ్బు లడ్డమయినాయి. తుపాకిగుండు దూరిన పిట్టగూటిలాగ వారి కుటీరం నిశ్శబ్దసమా ధయిపోయిం దొక్క ఊణములో.

కాబూలా డారంభించాడు : “ఏంరా! ఏయీరూపాయలు”.

చెంచుగాడు : “ఎవరిస్తారు సాయిబయ్యా దిక్కులేనోళ్ల కు మాకు. నాలుగుదినాళ్లు నిదానించయ్యి, రూడన్నా కుదవుండి నీబాకీ గట్టుకొంటాము.”

“అరే! పాప్యని ఇన్నాళ్లుంటే యింకా నాల్గుదినాళ్లు? నహ్! నాయాన్ని కాలం వైదేరా యిప్పు. కడ్తావా లేదా చెప్ప.”

చెంచుగాడు బిత్తరి చూపు లారంభించాడు. చెంచి తల వంచుకొని, “నీఋణాన బోములేవయ్యా, గొంతుమీద గూసుంటే యెట్ట, యే అయ్యాకాళ్లన్నా బట్టుకోని చాకిరిజేసి దీరస్తాములే” అన్నది దీనంగా. సాయెలు మరొకచిటునవ్వ నవ్వాడు. “ఔలే మాడుకా నాన్ని పనికి రారాదు. యెవరు అయినా మూత్రం యెక్వ యిస్తారా” అన్నాడు చెంచి నడుమువంక జాస్తూ. “అట్లే వస్తారేయ్య రేపుటినుంది; తమురంగటి కొస్తా లేయ్య” అన్నాడు చెంచుగాడు సంతోషంతో.

“నీపెళ్లాంగూడా వస్తే జల్లిగా బాకీపైన గ్లామా?”

“నేను రాను లేయ్యా! పంతులింట్లో పని జేయ్యాల. కూడుబెట్టే మారాజులు గదయ్యా వోరు. మామామ వస్తాడులేండి.”

కాబూలా డింకేమా అడగదలచికొన్నాడు; కాని మాట రాలేదు. కొంతసేపు నిలబడి “మీయిష్టం, బాకీమూత్రం మీహిష్టం” అంటూ తిన్నగా కదలిపోయ్యాడు. వాడు వెనక్కి తిరిగినప్పటినుంచి చెంచికి పట్టరాని నవ్వు. ఆత్రగా డన్నము దురుక్కొన్నట్టు నోటినిండ గుడ్డబెట్టుకొన్నది. కాని కండ్లు నవ్వు లొలుకుతున్నాయి. కళ్లెంబడి ససిమి టెండలో వానచినుకుల్లాగ నీటి చుక్కలు రాలాయి. కాబూలాడు దూరమై పోయిన తర్వాత గుడ్డ దీసి కలకల నవ్వుతూ, “మామా! సాయిబుకొలుపుకు బోతే అట్లాంటి నల్లాడ మొకటి దెచ్చుకో. చెటొక కాలిలో బండుకోని దాగుడుమూత లాడుకొందాం”

అంటూ డోలావలికి నెట్టి, చెంచుగాడి ఒడిలో యెగిరి కూర్చుని పదిమూర్లు ముద్దెట్టుకున్నది, మార్చి మార్చి రెండు చెక్కిల్లు. చెంచుగాడా చెంచా యీ చెంచా దిస్సుకొంటూ కూచున్నాడు అవ్వదగ్గిర ముద్దుగార్చే మొద్దబ్బాయిలాగ.

మఱునా డుదయాన చెంచి పంతులింట పనిచేసి గుడిసె కొచ్చింది. యెన్నడు జంట బొయని దోసాన దాని కా ఒంటిపాటు దుర్భరంగా తోచింది. విసుగెత్తి చాపకట్ట ముందు వేసుకొని మెల్లగా అల్లుకొంటూ కూనరాగా లారంభించింది. కొంత నేపటికి నిద్ర నచ్చి చెఱగు బరచుకొని నిద్రపోయింది. నిద్రలో మోజాల కిట్టుకల్లు విసవచ్చినట్లుండింది. ఉలికిపడి లేచి కూర్చున్నది. కల గాదు. వాకిట కాబూలాడు కూర్చోనున్నాడు తన మంద హాసముతో. “మా మామేడయ్యా?” అన్నది పాప మాతృరతతో. కాబూలాని చిఱునవ్వు ముదిరి నవ్వయింది, తొండ పూసరితెల్లయినలాగా. “బలే మొగునబ్బా మీ మామకి సూస్తే నీకు. మామిందగూడా అట్న్న పండాడు” అన్నాడు. చెంచి తల వంచుకొన్నది. దేహం కంపించింది. చెమట బట్టింది. “మామా! మామా!” అని కేకలు వేసింది, మామతేడని తెలిసి గూడాన్నా. “మాయింట్లో వొడ్లు దస్తా పుండే మామ యిక్క యెక్క పుండాడు. పోనీలే. ఈకోక సూడు, నీకు బాగా పుంటా దేమా” అంటూ ముంగుకు జాచాడు పసుపు పువ్వుల కోక. “మా కెట్లా వొస్తాయయ్యా

పేదోళ్లకు” అంటూ గుడిసెలోనుండి బయట బడి కరణంపంతులింటివైపు పరిగెత్తిపోయింది పిల్లికూనలాగ. పంతులుగారి నందువాకిట వేప చెట్టు నానుకొని కూర్చున్నది చెంచి మగడు వచ్చే దారి చూస్తూ. వాడు రాగానే కాబూలాడి కథంతా చెప్పా లనుకొన్నది.

మల్లి ఆలోచించుకొన్నది. “మామ మాత్ర మేమిచేస్తా డా రాకాసోడ్ని. కాకంటే మొగునులో మణి దిగులుపడతాడు. యెండుకులే చెప్పేది. దేము డుండాడులే నాయ మన్నాయం విసారించను” అనుకొని పొంగి పొర్లి వచ్చే ఏడుపు నాపుకొన్నది. చెట్టునీడను చల్లగాలికి నిద్రొచ్చింది. పసిబిడ్డలాగ కన్నీళ్ల తోనే నిద్రపోయింది. చెంచుగాడు ప్రాద్దు కొండలో బడేవేళ కొచ్చాడు తూలుకూ సోలుకూ. వాడికూత విని ఉలికిపడి లేచి గుడిసెకాడికి జోయింది.

“గంజి దాగు మామా! యే మ ట్లుం డావు. ఆడ తనృడక లాడుతుండావేమి మామా, గుడిసెవాకి లీడుంటే?”

“నాకు కళ్ల ప్రపడ్డంలేదు చెంచా! సూదలు గుచ్చిన ట్లుండాయి. దినమంతా బడ్లు దంచి అదిరిపోయినాయబ్బా, అనలే మనకలు గమ్మిన ట్లుండిన కళ్లు. ఈ కళ్లింక అక్కర కొచ్చే దేందో పిల్లా” అన్నాడు బాధతో యేడుస్తూ. చెంచి మగడికళ్లు దడిపింది. రేపుటి నుంచి వాడికొంపకు పోవొద్దు లే మామా! యెట్టయితే అట్టనృతుందిలే. పాణం సరిగ్గా

పుంటగదా మామా, అన్నీ సుకాలు. బాకీలూ" అంటూ చెంచుగాడిచేయి బట్టుకొని మెల్లగా తీసుకపోయింది గుడిసెలోకి. "యే గుంటలో నన్నా పడి నస్తా మనిపిస్తోంది పిల్లా, ఆ బాకీ బాద పడేదానికన్నా. నా కీకళ్లలోగం కుద రదు. మెట్ట దీరుతుందబ్బో యింతవ్వ. ఒకటి అర గాదే, ఆరురూపాయిలు. దానికి చాణానికి ఒడ్డిగట్టేవా డాపాపిప్పి సాయెబు" అన్నాడు మోకాళ్లపై గడ్డ ముంచి కూర్చోని చెంచు గాడు. చెంచికండ్లనుండి నీటిధారలు కారసా గాయి. కన్నీళ్లు దుడుచుకొని, "దిగులు పడొద్దులే మామా! మా అమ్మగా రూరికి పోయి తీసకొస్తాలే మా అమ్మ నడిగి డబ్బు. నన్నుంచి నీ కెందుకు మామా, కష్టం." అన్నది.

మఱునాడు రెండు బారల ప్రాద్దెక్కింది. చెంచుగాడు బాధతో మూలుగుతున్నాడు. చెంచికి రాత్రల్లా నిద్ర లేక మొగం వాడి పోయింది. మొగుడి కండ్ల కేవో చికిత్సలు జేస్తోంది. "మెల్లంగా మెల్లంగా పిల్లా" అంటు న్నాడు పాపం బాధ కోర్వలేక.

"గుడ్డిలో చేరుండాకే యిద్రూ: పెళ్లాం ఘోళ్లో పని మర్చిపోయ్యా వేంరా? భేష్! భలే నౌఖరయిందే మాకు. మీసుట్టూ తిగ్గ తుండడం" అని వినోచ్చింది కాబూలాడికంఠం. చెంచుగాడు నిద్రలో బిడ్డలాగ ఉలిక్కిపడ్డాడు. చెంచికి చిరా కెక్కువైపోయింది.

"తెల్లారకతిలకే వొచ్చి కూసుంటా వేమయ్యా! మాయిమెటుకు పాగాలుగదూ.

సాపుబరకల్లో పుంటే యేమిపని, పోయ్యా. ఈ యాళ రాడు పో" అన్నది వడకే గొంతుతో.

"రాళ్వోతే జట్టు పట్కొని లాక్క పోతాం, వద్దు కొంటాం? వ్వారే! దొంగ చేష్టా లూదగ్రా". అంటూ గుడిసెలోకి దూ రాడు ఆగ్రహంతో. చెంచి పెద్ద పెట్టున యేడ్చింది. నీకాళ్లకి మొక్కతా సాయి బయ్యా! మామామ నేమనొద్దు. బాదతో పుండాడు మాతండ్రీ!" అంటూ వాని దుమ్ము నిండిన నల్ల మోజాలపై వ్రాలిపోయింది. మో జాలపై బడ్డ కన్నీటిబొట్లు చారలుగ క్రిందికి దిగజారడం ప్రాణములేని చెప్పలుగూడ కంట తడిబెట్టిన ట్లుండింది.

కాబూలాడి కాగ్రహ ముగిసిపోయింది. వంగిన చెంచి నల్లని మెఱుగువెన్నుపై చేతితో తిన్నగా దిగచాటిమాడు. పండెపు సాపురాన్ని బట్టుకొన్నట్టు దాని సన్ననినడు మొకతూణము బట్టుకొని వడలేసి లేచాడు. "రేపుయెల్లుంట్లో కట్టండబ్బ. ఆనాక అగ్లో యిగ్లో అంటే పర్యోజనం లేదు" అంటూ నెల్లిపోయ్యాడు కాబూలాడు.

చెంచి కీమాటు నవ్వు రాలేదు. ప్రక్క లెగరవేస్తూ తనలో తానే కుమిలిపోయి దేడుపుతోటి. చీర చెఱుగు తడిసిపోయింది వేడికన్నీళ్లతో. మగడి మెడ కావలించుకోని యేడ్చింది. "మామా! మా అమ్మగా రూరికి పోయి డబ్బు తెస్తా. మళ్లీ వస్తా. నేను లేనని దిగులుపడొద్దు మామా! బాకీ నీరినపాట

సుగంగా పుందాములే. నీకళ్లకు మందు రాసుకోని తెప్పన బాగుజేసుకో. చూపు లేకపోతే మన మెందుకు పనికొస్తాము మామా, పని పాటలు జేసుకొని తినాల్సినోళ్లము, పచ్చల్లాంటోళ్లము.” అని వెక్కిరించి యేడ్చింది. చెంచుగాడి చీపురుకళ్లనుండి కన్నీటి బొట్లు చావపైకి జారినాయి. చెంచుని ముద్దిడు కొన్నాడు. మాట రాలేదు. దాని హేళనంతా తడవినాడు.

“తెప్పన రా. అమ్మగారియిల్లని అట్లనే కూర్చోవద్దు. నీవు లేకంటే నేను.....” అని యేడ్చు మ్రోగినాడు. “ఊర్కో మామా! మామా, ఊర్కో” మంటూ చెంచి పెద్ద పెట్టున యేడ్చింది. కండ్లు దుడిచికొని బయటికి కొచ్చింది గుడిసెలో నుంచి. రెండడుగులు బెట్టింది. చెంచుగాడు, “చెంచా! చెంచా! పిల్లా” అని పిలిచాడు. తిరిగివచ్చింది. “..... యేమో చెప్పాలనుకొని మతిచిపోయాను... పోనీలే పిల్లా! యెనురెండ తే పెప్పడైనా బోదువులే” అన్నాడు దీనంగా.

“కాదులే మామా! అప్పగీతే మన ల్పడిగేవాళ్లు లేరు. పోయి మా అమ్మను బతిమాల్తా. తెప్పన పస్తాలే మామా. నిన్నుజూడకుండా నేనుండేదాన్నేనా” అంటూ నాలుగుడుగులు నడిచింది. కాళ్లు తడబడ్డాయి.

“మామా! యేమంటే.....” అంటూ మల్లా గుడిసె దూరింది. “ఏమోమాట జెప్పాలనుకొని యింతలోకేమిటాపొచ్చిందిమామా”

అంటూ చెంచుగాడి వాడిన కడుపువంక జూచింది. బోరని దుఃఖము చలిజ్వరములాగ వచ్చింది. మగడిచక్కన బోర్ల బడి, “నేను బోను మామా, పోతే నీకు గంజినీ శ్లెట్టా? నేను బోలేను మామ. అప్పులో డొచ్చి సంపితే సంపుతాడు లే” అన్నది.

“నీవు పోనేవద్దులే. అస్తమాన మైనాక పంతులో ర్నడిగి చూడాములే”.

సూర్యుడు కామాయాలు గట్టుకొని అడవులు కొండలు దాటి వెళ్లిపోయాడు. చెంచుగాడిచేయి బట్టుకొని మెల్లగా నడిపించక పోయింది పంతులోరింటికి చెంచి. కరణం వీధి గుమ్మం దగ్గర సూర్యుని చుట్ట గాలుస్తున్నాడు. చెంచి పంతులెదుట చేతులు గట్టుకొని తన నవీస్తారమంతా చెప్పకొన్నది. చెంచుగా డప్పడప్పడు అందుకొని ఒక్కొక్క మాట జెప్తుండేవాడు. డబ్బుమాట వచ్చేటప్పటికి కరణం పంతులు రూపమే మారిపోయాడు. చుట్టప్రీతి ఆవల పారవేశాడు. “మీ థాశ్లెట్లయినా ఛెంచుకోండి. ఈవెధవనేమాలు నాకు బనికిరావు. ఇంట్లో అంట్లు దోమడానికి దోవలేదు గాని, డబ్బుట డబ్బు! వెళ్లండి వెళ్లండి” అంటూ లేచిపోయాడు తుట్టున, అత్తమీద అలిగిన అల్లునిలాగా. చెంచి చేతులు విసుక్కుంటూ నిలబడ్డది.

ఆలుమగలు సందువాకిట్లోకి పోయ్యరు. పంతులుభార్య చేత గరిట బట్టుకొని పంటింటిలోనుండి యెవరంటూ బయట కొచ్చింది.

చెంచి గబాలున ఆమెకాళ్లమీద బడి, “రచ్చించమ్మా, లచ్చిమిదేవమ్మా, రచ్చించు” అని యేడ్చింది. కాబూలాని గుండె గరిగించిన తన యేడ్పు పంతులుభార్యకు కరుణ బుట్టింపడా అనుకొని మఱీ యేడ్చింది. లచ్చిమిదేవమ్మ చెంచి నెత్తిన ఇనుపగరిటతో ఒక్క-మొట్టు మొట్టి, “మడి గట్టుకోని వంట తేస్తుంటే వట్లు తెలియక తాకుతావా పెనవా?” అంటూ లోపలి కెల్లింది. పంతులుకూతురు, యేదో నవల జదువుకుంటుంది, యేమిటోనని కిటికీ దీసి చూచి, “అయ్యో, పాపం” అంటూ ముఱల కిటికీ గట్టిగ మూసివేసింది.

దిక్కు లేని దంపతులు గుడిసెవంకకు నడిచారు, బిడ్డను బూచ్చి వచ్చేవారిలాగా. కొనవలకు ఒకరి నొకరు పలుకరించుకోనైన లేదు. చూపుచెడిన మగడ్డ గుడిసెలో వదలి చెంచి బయట నిలబడ్డది. “మామా, నీ కాకలి గదా! వ్రండు. బితాన నాలుగిళ్లకు బోయి కవళం దెస్తా” నని నిట్టూర్పులు విడుస్తూ పూరి వంకకు వెల్లింది మల్లా చెంచి. “అనాదపచ్చి నమ్మా! ఒక్కకవళ మేయండి లెల్లే” అంటూ ఒక్కొక్కవాకిటా కేకలేయ సాగింది వేదనా మృదులమైన స్వరముతో. కొంతసేపటికే తోలె నిండిపోయింది. ఆరాత్రి మగడు పెండ్లము కడుపునిండుగ దిన్నారు. మిగిలినకూడు ఆపూరి కుక్కలకు వేశారు.

మఱునాడు చెంచుగాడికండ్లు పోతుక్కు వైపోయింది. తొప్పలు తెఱవడ మసాధ్యమై పోయింది. దినమంతా పడకే. మూలుగులు

పొచ్చినాయి. చెంచి తహతహలాడుతోంది. చేతవైనా వైద్యాలన్నీ చేసేసింది. “నానూపు దీనుకొని నాపెనిమిటి సూపిచ్చేయి దేముడా” అన్నది సూర్యుడివంక జూస్తూ. చెవిటిసూర్యుడి కీ దీనాలాపాలు వినరాలేదేమో, వానికి చూపు రాలేదు. దానిచూపు పోలేదు. సాయంత్రము వరకు తంటాలుబడ్డది చెంచి. యెంతమాత్రం నయము గనుపించలేదు. “పాణంబోలే బాగుం డును రామా, ఈబాదకన్నా” అన్నాడు పెట్టి స్వరంతో చెంచుగాడు. జ్వరంగూడా ఆరంభ మయింది. చెంచి యేడుస్తూ పరుగెత్తుకపోయి వరిచేలల్లో కావలియుండే ముసలివైద్యుణ్ణి కణ్ణి బ్రతిమాలి పిలుచుకొచ్చింది. “మామా మకు సూపు దెప్పించు తాతా! నీపేరు చెప్ప కొని బతుకుతాము” అన్నది. “బయపూ ధ్వులే అమ్మా, పొద్దటికి ఆకలిగిరమ్మ దయ వొల్ల బాగవుతాది. చెంచయ్యకు కూడు బెట్టు” అన్నాడు ముసలాడు. “బ్రదంగా జూనుకో తాతా. కబళము దెస్తాఫణంలో” నంటూ తోలె బట్టుకొని బయలుదేరింది.

చిమ్మచీకటి. పుటపుట చినుకులు రాలు తున్నాయి. ఆకసమువంక జూచింది నడుస్తూ. చిన్న తెల్లమబ్బాకటి కుందేలిలాగ గునగున బోతోంది. దాన్ని తరుముచున్నట్టు కారు మేఘ మొకటి వెంబడిస్తోంది. త్రుటికాలములో తెల్ల మబ్బు మాయమయింది. కారుమబ్బుల్లో మిళితమైపోయింది.

చెంచికి జాలేసింది. పాప మా చిన్న మొబ్బును మింగేళింది గావాల ననుకొంటూ

అశ్వయుజమానము]

అడుగుబెట్టింది. కాలికింద చిన్నకప్ప బడి కీడుచున్నది. దేహం జలదరించి మిడిసి ఆవల బడ్డది చెంది. చీకట్లో నిదానించి చూచింది. కప్ప కొంత తెప్పరిల్లి ఆలస్యంగా ఆఫీసుకు బాయ్య గుమాస్తాలాగా గంతులువేస్తూ జోయింది. వెనకన్నే వాయు వేగముతో మఱొక పెద్దకప్ప దానిమీదికి పోతోంది. తెప్పపాటులో చిన్నకప్ప నేల గఱుచుకపోయింది. దాని చిన్నమూలుగు పెద్దకప్ప బెక బెకల్లో లీనమైపోయింది. చెంది కేవో విచారిత భావాలు స్ఫురించాయి. విషాదపు చిఱునవ్వుతో వెల్లిపోయి దూల్లోకి. కరణంపంతులింటి వాకిట చీకట్లో నిలబడ్డది. గదికిటికీలోనుంచి పంతులు కూతురు ఆవలితట్టున యెవరితోనో, “ఈమాటల కేమిలేండి. పై నెలలో మీకు వేనవికాలపు సెలవు లయిపోయి మద్రాసుకు జోలే నామాటే జ్ఞప్తికి రాదు. మీలోకంలో మీరుంటారు. ఇక్కడ నా అవస్థ...” అంటోంది. చెందికి తన దుఃఖములో నవ్వుచ్చింది. అణచుకొని, “అనాదపచ్చినమ్మా” అన్నది. పంతులు కుమార్తె చివాలున తిరిగి, “వచ్చేవాళ్లేవరు లేరు పోవే” అని మఱుల కిటికీవంకకు దిరిగింది.

చెంది చీకట్లో వీధిన బడి పోయింది. దాని కేకలవ్వని దూరానకు జడకొనలాగ నన్నమై పోయింది. నాలుగువీధులు తిరిగింది. జోలి సగమైన నిండలేదు.

ఒక నన్న గొండెలో ప్రవేశించి ఒక యింటివాకిట “కబళి మెయ్యండి తల్లీ, అనాద

వచ్చికి” అంటుండేసరికే యెలుగుబంటిలాంటి కుక్కొకటి గుఱ్ఱముని పైన బడిపోయింది అమాంతంగా. పాపము చెంది చేతిలో జోత జారిపోయింది. “అమ్మా” అని పెద్ద కేక పెట్టింది. ఇంతలో యెవరో యింటిలోనుండి వచ్చి కుక్కను పట్టుకొన్నాడు. “కట్టెయ్య య్యా, పాడుకుక్కని; నాసాగా లెగిరిపోయి నాయి నాయినా.” అన్న దింకా వణుకుతూ. చీకట్లో దానిముఖంవంక పారజూచాడు, కుక్క నొకచేత బట్టుకొని. చెంది! కాబూలాడు రెండుచేత్తో చెందిచేయి బట్టుకొని “కర్పిదా” అన్నాడు. చెందికి కుక్కభయానకన్నా మనిసి భయ మెక్కువయింది గుర్తించింది. “కరవ లేదులే సాయబయ్యా; చెయ్యి విడిపించయ్యా. తెప్పన జోవాల. మామామ కొల్ల నిమ్మళంగా లే” దన్నది. “పోతున్నే, రా” అంటూ యింటి లోకిడ్చుకవెళ్లా జోకచేత చెందిని, ఒకచేత కుక్కని. చెంది యేడ్వలేదు; అరవలేదు. గుమ్మము దాటేటప్పుడు, మామ, మమ్మ, కప్ప, పంతులొరిపిల్ల, అప్ప—అన్నీ తలలో గిఱ్ఱిన తిరిగాయి. మేకపిల్లలాగ వానిమెంట పోయింది.

తూర్పుకేకలు మైలయిదుస్తోన్నాయి. సెం ద్యమమ్మ లెట్టో లేచిపోయినాయి. ఆకాశ మంతా తేట పుల్లనీళ్ల కుండలాగ నిర్మల మై పోయింది. ఒక్కొక్క మూలనుండి అప్పుడప్పుడు కోడికూతలు మాత్రం ఎగిస్తున్నాయి.

చెంచి అడుగుల్లో అడుగులేసుకొంటూ, బాటనేళ్లు చూసుకొంటూ వీధిగోడల ప్రక్కన రాచుకొంటూ బోతుంది. దానిభావ ప్రపంచము తారుమారయిపోయింది. తనకు తానే అసహ్యకరమైన వ్యక్తిగ కనుపించింది. మాటి మాటికి ముందుకు వంగి తుప్పుతుప్పున తన పొట్టమీదనే ఉమ్మివేస్తోంది. తన శరీరాన్ని పుడవవుతున్నట్లు గట్టిగ చీల్చుకొంటుంది. ముంజేతులు పండ్ల గాటుకు గాయాలైపోయినాయి. తల పెంట్లుకలు నగము తెగి దానివేళ్లకు జాట్లుకొన్నాయి. మాసివ పీలిపిట చీలికలై నేల వేలాడుతోంది. రాతిగోడలకు రాచుకొన్న లేతభుజములు నెత్తుటిగుడ్డయి పోయినాయి. తనలో తానేమో గొంతుకొంటూ, నవ్వుకొంటూ, మాట్లాడుకొంటూ పోతుంది వీధిన బడి చెంచి. వేకువన పాతాలు వల్లించను లేచిన కుట్టవా డెవో వాకిటనుండి దాన్ని జూచి, “అమ్మో దయ్యమే” అని అరుస్తూ తల్లి నానుకొని దుప్పటి గప్పుకొని పండుకొన్నాడు. చెంచి విన్నది. “దయ్యాన్ని, దయ్యాన్ని, భూతాన్ని, రాచ్చేసిని, పంతున్ని, కాబూలోణ్ణి, లచ్చిమి దేవమ్మను” అని పెద్దగా అరుస్తూ, అరచే కుక్కలను దడిపిస్తూ పరిగెత్తిపోయింది చెంచి వూరు దాటి.

చెంచుగాడికి బాధ తగ్గి నిద్రపోయాడు. మైద్యు డెల్లిపోయాడు. జ్వరబాధలో వాడికి చెంచి బోయిందే తెలియదు. తెల్లవారి మెళకువోచ్చింది. చెంచికోసం చెయిజూపాడు. తప్పుడు

కాదాడు. కొత్తయీతాకులచాప ముట్లుమాత్రం చేయి దగిలాయి. చెంచి లేచి.

“చెంచా, చెంచా! పిల్లా” అని కళ్లు నలుముకొంటూ మెల్లగా పిలచాడు నిద్రలో లాగ. గుడిసెంతా తడవుకొన్నాడు, నిజేపానికి చీకట్లో తన్నడుకాడే లోభవానిలాగా. చెంచి లేచి.

కొంతసేపటి గ్రామతలారొక డొచ్చి, “చెంచుగా, బయటికి రారా! పోలీసులు మునసబుకరణాలు చేరి వుండారు చెయ్యకట్టమీంద. చెంచినీ దేవి బయటేశారు, రారా” అన్నాడు. చెంచుగాడి గ్రుడ్డికళ్లలో మెయిములు మెత్తిపి నట్లయినాయి. “మాచెంచినా నారయ్యా? మాపిల్లనా నారయ్యా? ఇంకే ముండది దేముడా” అంటూ గుండెలు బాదుకొంటూ కలిగిరి చెయ్యకట్ట యెక్కినాడు. వాని వెళ్లి కేకలకు దూరాన పశువులు మేత మాని నిట్టార్పులు విడువసాగాయి. గ్రామస్థులు “ప్రాణం బోయినా కళ్ల దగ్గలేదు చెంచకి” అని తల లూపారు. పోలీసాయన బుజ్జిమీసాలు దువ్వకొంటూ చాలాసే పాలోచించి, “అయితే నివ్వేనంట్లా దాన్ని చంపి నీళ్లల్లో వేసింది?” అన్నాడు చెంచుగాణ్ణి. “నిజం చెప్ప చెంచుగా, నిన్ను కొట్టడలే అయ్య” అన్నాడు మునసబు. కరణంపంతులు “జాతి తక్కువ పెదవలు లెండి. అదేమో పోకిరిపని తేసి వుంటుంది. ఈకుంభ దానిగొంతు నులిమివుంటాడు” అన్నాడు. “సోముల్లారా! దణ్ణం

దేముడ! రాత్రితో రాత్రి వాల్ల ముగ్ధుడూ చూచినాడు. ముగ్ధుడూ యింకా దిక్క-దా చూచుట
బోయి బాణీ గట్టను చూపాయలు చెచ్చింది. గామో సయ్యూ మాచెంది. వొచ్చేటప్పుడు
చీకట్లో నేమో పడిపోయిందయ్య నాయిల
యేల్పు" అంటూ పాప మేడ్చాడు. కొందరు
గ్రామస్తులు చూడలేక తల లావలికి దిష్ట
కొన్నారు. పోలీసాయిని చెందికవాన్ని కాల్తో
యివతలికి మల్లించాడు.

"కేసు పెట్టాం, రిపోర్టు రాయండి"
అన్నాడు ముననబుత్. మల్లీ బుట్టమీసాలు

డాం. యేం హాష్పర్యం" అని గొణుక్కొ
న్నాడు.

చెంచుగాడు, "నా బంగారు చెంచా!
మీ అమ్మగారింటికి పోయినావా, నాకు జెప్ప
కుంటా, మానాయినా" అంటూ దానిపై బడి
గొట్టుకొన్నాడు. కరణంపంతులు ముననబువంక
జూచి, "చేసి వారికి చేసినంత" అంటూ తలూ
పాడు.

మఱి చెంచి యేమరుకొన్నదో.

అజగన్మాతః బరికించినంత ఎడఁద
 కలఁగిపోయి వడఁకిపోయె, జలదరించె
 మేను, ఉన్నతగాఢతమిన్ భయద
 విశునకాండరేఖాలి ప్రాపించె కనుల.
 బ్రదుకునం దేదో పరితాపరక్తశిఖల
 రేపె, నిలువఁగా సీదేని లేని విహగ
 మటుల నారకయాతన మనుభవించి
 నాయెడందను పూత మొనర్చికొంటి.
 ఆకరాళమధురమూర్తి లోకమూత
 కాంచె నన్ను క్షమాలోకనాంచలముల;
 ఎగసిపడితి, చెమర్చిపోయినది బ్రదుకు,
 నన్నగిలె గొంతొ కన్నీటిజడులఁ దడిసి.
 దిగుతగాలి రెపరచిని చెదరి చొరని
 యా నితాంతజీమూతగర్భాలయమున
 కనలు కర్పూరఖండశిఖాలి, విరతి
 లేని నిట్టూరుపులకే చలింప సాగె.

ఎవరొ నాప్రకృతావస్థ యెల్లఁ గాంచి
 నన్నుఁ గాంచి, జాలి నొకింత నవ్విపోవ.
 అపుడు తెరలుతెరలుగా నవ్యక్తలజ్జ
 శుష్కజీవితమందుండి సోనవారె.

ఎవరొ

“ఇది సఖిపచరుధిరవాహిని స్రవంప
 దినముదినము పునీతమయిన తలమ్ము.
 ఓయి సుకుమార, కవికుమారా, యిదేటి
 వనట, ఇచటనా నీ శోకమునకు తావు.”

నేను

“బాష్పధారామలినమైన పతితజీవి
 వలపుతడిజీర నునుచేత పదనువోయి
 నవ్యపరితాపభారవిసమ్రు యగుట
 కిదియె మొదలాయె నోయశరీరవాణి.”
 అంబికాపాదలామృతాంకభాగ
 ములకు జోహారు వెట్టె చేతులు తమంత,
 “ఈనిరాశానిబిడవేదనానుతప్త
 హృదికి శాంతి చేకూర శాసింపు”
 మనుచు.

అశ్రువీక్షించలమ్ముల నట్టె మోద్య
 జ్యోతిరానందశీలవై పొగసి నీవు
 శిథిలహృదిని తేజస్సు వర్షించినావు;
 విశ్వ మపుడు ప్రేమైకరూపిణిగఁ దోచె.

ఒక్క-దెబ్బకు రెండుపక్షాలు

అలూరి రామకృష్ణరావుగారు, బి. ఎ., యల్. టి.

అనంగనంగ ఒక రోజు సాయంత్రం ఒక స్త్రీడను, ఒకడాక్టరు కలిసి పికారువెళ్లారు. దారిలో ఒకరైతును కలిసి కొన్నారు.

స్త్రీడను, డాక్టరు ఉన్నచోట కబుర్లకు తక్కు-వా! ఇహయిద్దరు మొదలు పెట్టారు వారి అనుభవములను గురించిన కథలు, స్త్రీడను ప్రతికథలోను, రైతులు, వాళ్ల తెలివితక్కువ తనమునుగూర్చి లేపుక ముచ్చటించేవాడు. డాక్టరు కోతల్లో స్త్రీడనుకు తీసి పోతాడా, మనకు తెలియదూ. విప్పాడు ఈయనగ్రంథం ప్రతికథలోను రైతులు, వాళ్లఅజ్ఞగర్భ, వాళ్ల అనారోగ్యముమీద నొక్కేవాడు. ఇట్టా ఇద్దరూ ఒకరు చెప్పేటప్పుడు రెండవవాడు పొట్ట ఉబ్బ వవ్వచూ రైతును హేళన చేశారు.

మనరైతుకు వాళ్లిద్దరిని మింగేంత కోపం వచ్చింది. ఆఖరుకు అన్నాడుగదా, 'నేనొక కథచెపుతావినండి: మాపూర్ణోకరణంగారి పెద్ద బ్బాయికి అకస్మాతుగా శిరస్సులో రోగం పుట్టింది. వెంటనే పదిమందివైద్యులు పోగయి ,

రోగించాలా అసాధ్యమైంది. ఆసుప్రతికి తీసు కళ్లమన్నారు. అట్లాగే అబ్బాయిని ఆసుప్రతికి తీసుకెళ్లితే అక్కడుండే పెద్దడాక్టరు మత్తుపెట్టి మొదడుకోసాడు. చావం! నెత్తురు చూసేప్పటికి కళ్లుగిరువతిరిగి డాక్టరు క్రిందపడ్డాడు. ఎట్లా గోతెప్పరిల్లి చెడిన భాగాలు తీసివేసి, మంచి భాగాలుపెట్టి మళ్లీకుట్టాడు. కాని గాభ్రాలో, కోసి బయటకు తీసిన అంతరాత్మ(Conscience) ను మరల లోపల పెట్టడం మరచి పోయాడు. ఆకారణంచేత, రోగం నయమైనా, అబ్బాయి ఏడిద్యోగానికి పనికి రాకపోయాడు. అందు వల్ల స్త్రీడను పరీక్షచదివి, కరణంగారి అబ్బాయి యిప్పుడు స్త్రీడరైనాడు."

ఈకథ ముగిసే టప్పటికి స్త్రీడరికి, డాక్టరికి ముఖము ముడుచుకుపోయింది. అయితేలోపల లోపల 'అరే, రైతుఒక్క వేటున మన లిద్దరిని కొట్టాడు; మనకంటె గొప్పవాడా' అని అను కొంటూ, పికారు చాలించి యింటి కెళ్లారు.

జ్వలియించు పూగుత్తి, పరిమళించెడుమట్టి
 దుఃఖతప్రణయినీ! తొలగించను నన్నియును;
 సాంధ్య నిస్తబ్ధ తేజస్సు శాంతించు,
 విలపించగా మానివేయును గాలి,
 బ్రదుకొక్క కల్పనాకథవోలె ముగియు.
 జీవితంపు గులాబి కావిరేకుల నడుమ
 సరళానిలముగాగ మరణ మెప్పుడు వీచు,
 బాధావిలానేకవర్షముల్ కడువ
 శాంతి నెచ్చెలియట్లు నముఖాన తోచి
 జాలిహస్తాల బాష్పములు తుడుచు.
 మృతిలోన విధిక్యవక్ ప్రతివస్తువును ముగియు-
 ఆశయు, వలపు, ఈలలతిమనుజశ్వాస,
 కాంతాధరములు, సిగ్గరి సంచెచుక్క,
 ఇకముందు మడిసిన విపుడు జీపించి
 వరమనోజ్ఞములైన వస్తువు లెల్ల
 ఒక తెల్లనగుమంట, ఒక కెంపుమంటయుగా
 శాంతివేదనల ప్రోజ్జ్వలకీల, లానడుమ
 వస్తువుల్ కడచనుక వచ్చినదారి...
 ఇవియెల్ల నడచిపోయిన అసంతరము
 ఆత్మ స్వీయోపస్సునందు జ్వలించు.

ఎరుపుమంటకు పైన, తెలుపుమంటకు పైన
 నీడదేంలేని ఉన్నత జాతి తేజస్సు
 మనుజుఘోషల కందుకొనరాని నిబిడ
 నిశ్శబ్దమున నున్న సత్త్రవేది
 నేకాంత రాజ్యము నేలు సమాట్టు,
 దుఃఖతప్రణయినీ! తొలగించను నన్నియును
 నాతీవభారపు జ్వలిత ప్రసూనము,
 నీయకీణీకనువు తీయనిమట్టి,
 మనప్రేమ దేనికొమ్మలు కాంచె నట్టి
 మనకయా తీవనోన్మాదంపు తరువు.
 తొలగునన్నియు ఒక్కతుదిఅరపులోన;
 నీరమ్ము, హరిణమ్ము, నీవు నేనునుకూడ,
 అలసముల్ ప్రాకు నీడలు మనమీద!
 కలలెరుంగని, అమోఘు, మగాధమైన
 ఒంటరి నిద్రలో నురలును బ్రదుకు.
 నిష్ఠురా హతహృదీ! నీ కేడ్వ విక నేల?
 బేలకనులార! మీ కేల అశ్రువులు, మీ
 బాధారహస్య గహ్వరములందుండి?
 ఆనంద మికమీద! వానవిధాన
 గతియించి మగిడి రాగలుగరు మీరు.

పిట్ట కథలు.

ధనము—మోక్షము

శ్రీమతి కల్పాకిం శ్రీలోకసుందరమ్మగారు

ఒకానొక పూరిలో ఒక బీద బ్రాహ్మణుడు నివసింపచుండెను. అతనికి చాలామంది నిడ్డలుండిరి. వంపాదించి వారిని పోషించుట కతనికి చాలా కష్టముగానుండెను. అతను యెన్నివిధముల పాటుపడినప్పటికిన్ని ధనము చిక్కనందున, విసుగు చెందిన వాడై భగవంతుని ప్రార్థింప నారంభించెను. యిట్లుచాలాకాలము ప్రార్థింపగా ఒకనాడు భగవంతుడు దర్శనమిచ్చి, 'నీవు కోరిన కోరిక యెట్టియో చెప్పు' మనెను. అంత ఆబీద బ్రాహ్మణుడు నాభార్యను, పుత్రులను కాపాడుటకుగాను ధనమును యివ్వమని ప్రార్థించెను. అంతట భగవంతుడు 'నీ కీజన్మము నందు ధనప్రాప్తి లేకు. మగు జన్మమునందు నీవు

కోరినదానికి పదిరెట్లధికముగా నిత్తు' నని చెప్పి మరిగి పోయెను. అంత ఆబీద బ్రాహ్మణుడు అధిక చింత చెందిన వాడై తన యాటుబిడ్డలను వదలి అడవులలోనికి వెళ్లి ఒకమూను క్రింద కూర్చొని మోక్షము కొరకై తపస్సును చేయ నారంభించెను. అతని తపస్సును మెచ్చినవాడై భగవంతుడు తననిజన్మరూపము తోదర్శనమిచ్చి "ఒక తపస్వి శ్రేష్ఠుడా, నీ కీజన్మము నందే మోక్షమును, ముందుకోరిన ధనమును యిచ్చితి" ననిచెప్పి తాను మరిగిపోయెను. అంత నా బ్రాహ్మణుడు ఆ ధనమునంతయు పౌరులకు దానముచేసి తాను దేవలోకమునకు పోయి చేరెను. కథ కంచికి, మనం ఇంటికి.

యుక్తితో ముక్తి

శ్రీమతి వింజమూరి అలిమేలమ్మగారు

ఒకనాడు అనగా ఒక ఊరు. ఆ ఊర్లో నువ్వి శెట్టి అనేకోమటి చిల్లరదుకాణవ్యాపారం చేస్తుండేవాడు. ఇలా ఉంటుండగా ఒక నాడు యమధర్మరాజు నువ్వి శెట్టిని పిలుచుకు రమ్మని

భటుల కాజ్ఞాపించాడు. భటు లొచ్చి నువ్వి శెట్టిని రమ్మన్నారు. గుండగుభేలంది నువ్వి శెట్టికి. ఎలాగురా నరకం తప్పించు కోడం అని ఆలోచించడం మొదలెట్టాడు. ఆఖరు కొక

యుక్తి పన్నాడు. ఎవరు మిమ్మల్ని పంపించింది? పాతయముడా, కొత్తయముడా? అని భటులు హాడిలిపోయేట్టు అడిగాడు.

అడిగి కనుక్కొస్తామని వెళ్లి యమధర్మ రాజుతో చెప్పారు జరిగిన సంగతంతా భటులు. కొత్తయముడనే మాట వినేసరికి గుండెల్లో రాయిపడింది యముడికి. తనకి తెలేకుండా ఒక వేళ బ్రహ్మ ఇంకోడ్ని కొత్తగా సృష్టిచేసుండచ్చని బ్రహ్మదగ్గర కెల్లాడు కనుక్కొడానికి. నాకేం తెలేదన్నాడు బ్రహ్మ. విష్ణుమూర్తేమన్నా ఈయేర్పాటు చేశాడేమో కనుక్కుందామని ఇద్దరూ వెళ్లారు. ఎక్కడికి? విష్ణుదగ్గరకి-నాకేం తె

లేదన్నాడు విష్ణువు. సరే ఇంకేం, ముగ్గురూ కలిసి సుబ్బి శెట్టి దగ్గరకొచ్చారు కనుక్కుందామని. ఏమిటని అడిగారు సుబ్బి శెట్టిని. 'ఆ ఊరి' అనలేదు సుబ్బి శెట్టి. విష్ణుమూర్తి రెండుపాదాలూ కటిక్కిన పట్టుకోని రక్షించమన్నాడు. విష్ణుమూర్తి పాదస్పర్శయితే మోక్షమేగామరి. సుబ్బి శెట్టికి మోక్షం కలిగింది. వైకుంఠాని కెల్లాడు.

అంతా భక్తితో ముక్తి పొందుతూంటే సుబ్బి శెట్టి మాత్రం యుక్తితో ముక్తి సంపాదించాడు.

కథ కంచికెల్లంది, మన మింటి కొచ్చాం.

నెచ్చెలీ!

వీరురాలవు గదవె నీవెడలు దారి
స్వర్గవాసులు సుమములే చల్లినారు
నామనోహరి! నీనీడ నడువ లేక
నేను మాత్రము పేదనై నిలిచినాను.
ప్రేయసీ! నిన్ను నాకొగిలింతునుండి
లాగికొని పోయినారు క్రౌర్యమున నెటకొ

పురిపండా అప్పలస్వామి, (కవితాసమితి)

పంజరనిబద్ధ కీరమ్ముభాతి నపుడు
జాలిచూపులు నామీద చల్లినావు.
నెచ్చెలీ! నెచ్చెలీ! యెటే నీ ప్రయాణ
కఠినదృశ్యమ్ము పైచికోగలను? ఎటులె
ఆరనిదవాగ్ని నాహృదయము దహింప
ఈయభాగ్యజీవమ్ము భరింపగలను?

రాటము

౧

కొ. నరసింహాచారిగారు

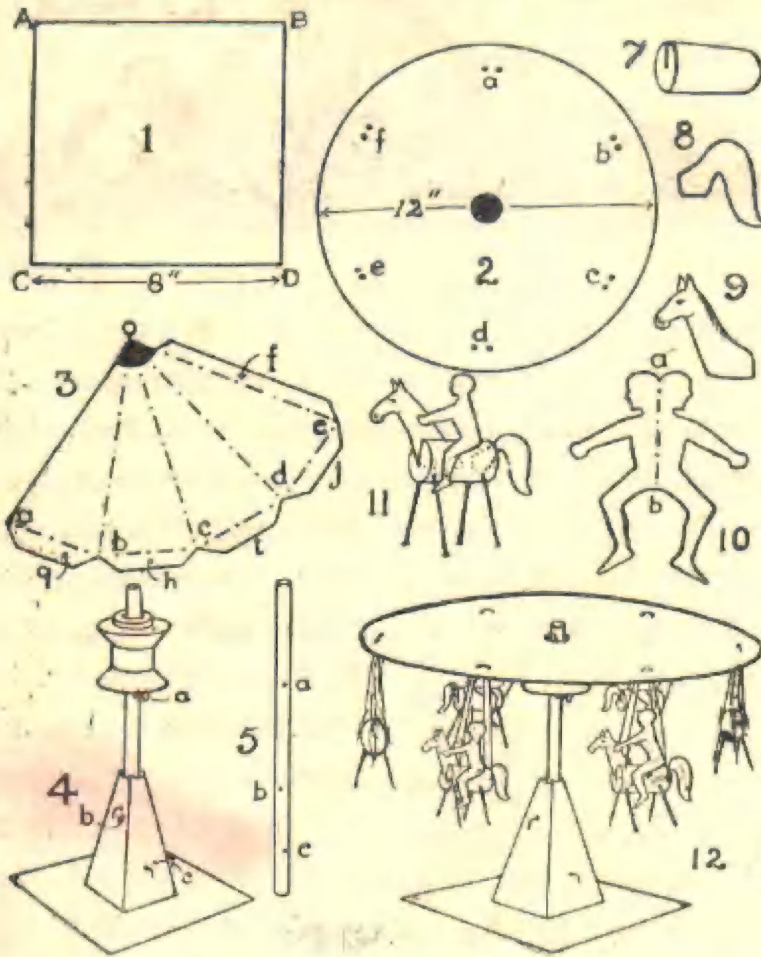
౮ అంగుళముల పొడవును, అంతయ
వెడల్పును గల ఒక గట్టి అట్ట చతురమును
(A B C D చిత్రము ౧) తీసికొనవలసినది.
మరియొక పెద్దగట్టిముక్కను దీసికొని దానిని
౧౨" వ్యాసము (Diameter) గల వలయముగా
కోసికొని దానిమధ్య ఒక అరయంగుళపు
రంధ్రమును చేసికొనవలెను. (చిత్రము ౨).

పిమ్మట మఱియొక అట్ట ముక్కపై
(చిత్రము 3) o a అను అర్ధ వ్యాసముతో
(Radius) o a e అను ఒక వలయ భాగమును
వేసి, దానిని a b, b c, c d, d e సమభాగముగ
జేసికొనవలెను. దానిలో, అతికించుటకు
f, g, h, i, j అను తునకలను వదలవలెను. o
వద్ద నల్లగా జూపబడిన భాగమును కత్తిరించి
పిమ్మట o b, o c, o d రేఖల వెంబడి మడుచు
కొని గోపురాకారము (Pyramid) గా జేసికొని
f అను అతుకుతునక (flap) ను o a అను
అంచుకు లోవక్కు అతికించవలెను. ఈగో
పురమును, ౧-వ చిత్రపు అట్టపై, ౪-వ
చిత్రమునందలి విధముగ నిలువబెట్టి అతికించ
వలెను. g, h, i, j అను అతుకుతునకలు లో
వక్కుగా నుండవలెను.

౫-వ చిత్రముననుండునది ఒక పేము
తునక. ఇది సుమాగు ఒక అడుగు నిడివిగను,
లావుగను ఉండవలెను. పేమునకు బదు
లుగా నన్నని పెదురుముక్కయైనను చాలును.
పెదురుముక్కలో a, b, c, అను చోట్ల నన్న
చీలలు గ్రుచ్చుటకు రంధ్రములు చేయవలెను.
పిమ్మట పెదురుముక్కను ౪-వ చిత్రమునం
దలి విధముగ గోపురములో నిలువబెట్టవలెను.
దానిని కదలనియక b, c అను చోటులలో గోపు
రముగుండానున్న పెదురుగుండానున్న పోవు
నట్లు చీలలు బిగించవలెను. పెదురు పైకొన
యందు ఒక దారపుబండిని పెట్టి దానిని క్రిం
దికి జారనియకుండుటకు a వద్ద నొక చీలను
గ్రుచ్చవలెను.

రాటపు గుట్టములు

౮, ౯, చిత్రములయందలి విధముగ
గుట్టపుతోకయు, తలయు గట్టి అట్టముక్కల
కత్తిరించికొనవలెను. తర్వాత ఒక పొడవైన
కార్కు (cork) ను (చిత్రము ౭) తీసికొని
దానికొనలందు చిన్న కోతలు చేసి వాటిలో
తలను తోకను, బిగించవలెను. (చిత్రము
౧౧). ౧౦-వ చిత్రమునందలిరీతిగ నొక జంట

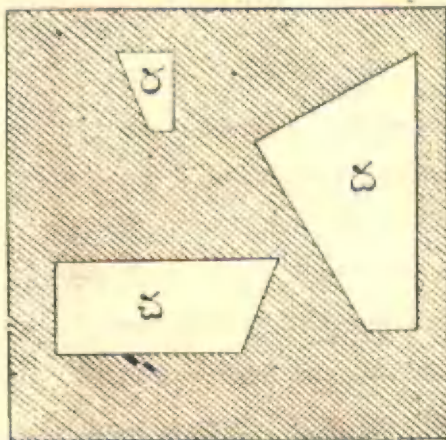

రూపముగల మనిషి బాహ్యము కట్టించుకొని, దానిని a, b రేఖ వెంబడి మడిచి గుట్టముపై కూర్చుండబెట్టి దారముతో కుట్టిగాని, గుండు సూదులతో గ్రుచ్చిగాని, దానిని విగిలవ వలెను.

ఇట్టి గుట్టములను, మనుష్యులను అతని టిని తేసికొని, వాటిని ౨-వ చిత్రపు అట్టవల యమునకు a, b, c, d, e, f, అను చోట్లయందు

దారములతో వ్రేలాడగట్టవలెను. పిమ్మట ఆ అట్ట నలయమును, ౩-వ చిత్రము నందలి దారపుబండిపై పెట్టినయెడల ౧౨-వ చిత్రము నందలి విధముగ రాట మేర్పడును.

ఈచక్రమునకుగుట్టములనేకాక, పూర్వ వ్యాసమునందలి ఆనందచక్రమునకు కట్టబడి నట్టి తొట్లనుగూడ వ్రేలాడగట్టి వాటియందు చిన్న బాహ్యులను ఉంచవచ్చును.

౨

చదరము

పై చదరమున 'ర' గురుతుగల ముక్క పంటివి రెండును, 'చ' గురుతుగల ముక్క పంటివి నాలుగును, 'ద' గురుతు ముక్క పంటివి నాలుగును, అట్టముక్కలు కత్తిరించుకొని మరల ఆ పదిముక్కల నమరిచిన పై చదరము పంటి చదర మేరుపడునా? ఎట్లు ఏగుపడునో ప్రయత్నముచేసి చూడు.

౩

సిపాయి

ఈ సిపాయి బొమ్మలో ఆరుచోట్ల గీతలు ముగియుచున్నవి. వానిలో ప్రతిదానిచివర చుక్క ఒకటి ఉన్నది. సిపాయి టోపీపయిన ఒక పెద్దచుక్క ఉన్నది. దానిక నుండి దానితోకలిసి ప్రతిగీతచివరకుగల చుక్కలను ఎంచిన ఇరువదిమైదామాత్ర ముండునట్లు ఎన్ని విధముల ఎంచవచ్చును? ఏయేత్రోపల ఎంచ వచ్చును?

[పై వానిని (౨-౩) సాధించువిధము ముందు సంచికయందు ప్రకటితము కాగలదు.]

జీవప్రబోధనామక
భావానందప్రబంధబంధురభాషా
ప్రచీణ్యము వెలయించిన
దేవిక జగదంబ భారతిని సేవించుకొ

౧

అంటఁగా రాని మాయాంచలం బంటి,
పిన్నవై పెద్దవై ప్రేమభావమున,
చాలనోటన పెద్దపలుకులు పలికి,
చాలచాపలఁ గాంచి, ప్రకృతి మోహించి,
నాచెలి, నాచిడ్డ, నాప్రాణ మనుచు
విశ్వకుటుంబంబు వింతగాఁ బెంచి;
ఆశానుబంధపాశార్చికిఁ జిక్కి,
ఆద్యంతశూన్యండ్లవై యున్న నీవు
తుది యేది మొద లేది తోచకున్నావు.

తుది దాఁకఁ జోదు వాదోసంబు లేదు;
మొదటికే పోదువా మోసంబు లేదు;
అది గాక యిది గాక యంతరాళమునఁ
దుది మొద లేజిఁగి ప్రస్తుతిఁ గాంతువేని
నడిమింటి చిక్కులు నాటనే తీరు.

జీవుఁడా! నీలోనఁ జిక్కుకొన్నదిర!
దేవుఁడా, యనిపించు తెలివి యున్నదిర!

౨

కొడుకులసంపదఁ గూర్చియే చింత;
కూతుండ్రసుఖమును గూర్చియే చింత;

యిల్లాలిపెత్తనం బెంచియే చింత;
మనుమల కమ్మనిమాటకే చింత;
తనవారి కని యిట్లు తలపోతలాయె;
తన ముందుగతిఁ గూర్చి తలఁపలేదాయె;
తన కనిత్యంబైన ధనరాశికొఱకు,
తన కనిష్టంబైన తగులంబుకొఱకు,
తనుఁ గానివానిఁ జిత్తంబున వలచి,
తన కదియే ధన్యతమమని తలచి,
ఆత్మానుబంధంబు లన్నియు మఱచి,
మోహానుబంధ మేమో నిజంబనుచు
తనకు మానినయట్టి ధర్మంబుకొఱకు
పరమార్థ మెఱుంగక పరువు లెత్తెదవు.

జీవుఁడా! నీలోనఁ జిక్కుకొన్నదిర!
దేవుఁడా యనిపించు తెలివి యున్నదిర!

౩

వింటివే యేశాశ్రువిధులలోనైనఁ
గాలంబు వెనుకకుఁ గాంచినయట్లు,
కంటివే యేలోకకథలలోనైన
వాహిని వెనుకకు వచ్చినయట్లు.
కాలంబు నీగట్లు కదలిపోయినది;
వాహిని నీవంక వదలిపోయినది,
నీకన్నవారికి నిలుకడ లేదు.

నిలుకడఁ గనియున్న నీజీవనమునఁ
గన్నవారికి నీకుఁ గలియనియపుడు

సిగూత్యగతికిఁ జింతించుట మాని
వారికై నీకన్నవారికై యిట్లు
కన్నీరు విడుచుట కళవళపడుట
శులంబు గూర్చిన తటమట గాదె!
మోహంబు పేర్చిన ముచ్చట గాదె!
జీవుడా! నీలోనఁ జిక్కుకొన్నదిర!
దేవుడా! యనిపించు తెలివి యున్నదిర!

౪

జీవితంబే తనచేతఁ బెట్టితివి;
మూలంబు వానికే మూటఁగట్టితివి;
పెల్లలేదని యేడ్చు పెద్దాముఁ జూచి,
పెంచలేదని యేడ్చు బిడ్డనిఁ జూచి,
యిల్లెలఁ దనదని యేల యేడ్చెదవు?
ఇంకా మెల్లఁ దనదని యేల యేడ్చెదవు?
ఇదియె సత్యంబని యేల యేడ్చెదవు?
ఇదియె నిత్యంబని యేల యేడ్చెదవు?
తనశక్తిఁ గానక తలరుట గాక;
తనముక్తిఁ గానక తలపోత గాక;
యిహలోకసామ్రాజ్య మెడసినవేళ
పరలోకయాత్రకై పరుగిడువేళ
సత్యమై తనవెంట జాయ రాఁగలదె?
నిత్యమై తనయుండు నీవెంటఁ బడునె?
జీవుడా! నీలోనఁ జిక్కుకొన్నదిర
దేవుడా! యనిపించు తెలివి యున్నదిర!

౫

చిమ్మచీకటిలోనఁ జిక్కిన నీకు
మిగులుగురుపురు వేమిమేలు చేకూర్చు?
పొలి యేటిలోఁ బడి పోయిన నీకు

శీర్ణతృణం బేమిసేమంబుఁ గూర్చు
కార్చిచ్చులోఁ బడి కందిన నీకుఁ
బల్వలం బేపాటిభద్రంబుఁ గూర్చు?
సుడిగాడ్చులోఁ బడి స్రుక్కిన నీకుఁ
దిరిగెడి యా కేమితేకువఁ గూర్చు?
జ్ఞానసాధనల కంజబిజలం బిచ్చి
మాయాప్రకృతిఁ జిక్కి, మమతలోఁ జొక్కి
సంసారమెల్ల నైజంబైన దనుచుఁ
బామరత్వంబునఁ బ్రాచులాడెదవు
పరమాత్మవయ్య నుపాధిభేదమున
వగచుచున్నావు జీవభ్రాంతి నిట్లు
జీవుడా! నీలోనఁ జిక్కుకొన్నదిర!
దేవుడా! యనిపించు తెలివి యున్నదిర!

౬

త్రావియుఁ దనతృష్ణ తఱుంగని యప్పు
డమృతవిభ్రాంతి లో నందంగ నేల?
పలికియుఁ దనమది పట్టనియపుడు
సత్యకల్పభ్రాంతిఁ జరియింప నేల?
ఎఱిగియుఁ దనమోహ మెడలనియపుడు
సుప్రబోధభ్రాంతిఁ జూడంగ నేల?
కలిసియు నైక్యంబుఁ గాంచనియపుడు
మోక్షవిభ్రాంతిలో మునుఁగంగ నేల?
అది యమరత్వమే-యది బ్రహ్మపదమే
అది జ్ఞాననిలయమే-యది ముక్తితెరువె?
భవసముల్ తాసించుపురుషోత్తమునకుఁ
బ్రకృతిరాగంబునఁ బ్రజ్ఞాన మడఁగె;
తా నెవ్వరికి గాక, తన కేరు గాక,
వసియించు తనకు విశ్వభ్రాంతి యేల?

జీవుడా! నీలోనఁ జిక్కుకొన్నదిర!

దేవుడా యనిపించు తెలివి యున్నదిర!—

2

అణువు బ్రహ్మాండమై యలముకొన్నపుడు
అణువులో బ్రహ్మాండ మడఁగియున్నపుడు
అణువుగా నీ వుండునది నిజంబైన
సంతట నీ వుండు వను టనత్యంత?
పిన్నకుఁ బిన్నవై పెంపొందినావు;
పెద్దకుఁ బెద్దవై పేరుఁ గన్నావు;
మానాభిమానాల మఱుఁగనినాఁడు,
కష్టసుఖంబులఁ గలఁగనినాఁడు,
వెలుఁగుచీకటులకు వెఱవనినాఁడు,
జీవవిశ్వభ్రాంతిఁ జెందనినాఁడు
తగులంబు నీ కేల-తాటోటు గాని,
మోహంబు నీ కేల-మోమోట గాని
ప్రకృతిఁ బాలింపఁ గాఁ బలికితి వేమొ?
మాయ నేలింపఁగా మఱచితి వేమొ?
జీవుడా! నీలోనఁ జిక్కుకొన్నదిర!
దేవుడా యనిపించు తెలివి యున్నదిర!

౮

జ్ఞానభాస్కరకిరణప్రసారమున
మోహనీహారాంబుముగ్ధుల ముడిపి,
సత్యబోధానందచంద్రోదయమున
మాయాంధకారంబు మాయంగఁ జేసి,
ఆత్మతత్త్వానుభవాధారనాక
సంసారగంభీరజలనిధి దాటి,
అన్యదర్శనభవరమార్గమై యొప్పు
నిత్యసత్యబ్రహ్మనిలయమై యొప్పు
నీపురాణానంద నిలయంబుఁ జొచ్చి
ధ్యానయోగారూఢతత్త్వంబుఁ గాంచి
వరుసకుఁ బరుడవై బ్రహ్మానుభూతి
విజ్ఞానమూర్తివై వెలుఁగుదు గాక!
ఏకైకమూర్తివై యెసఁగుదు గాక!
ఘనయోగముద్రలోఁ గనుమోడ్చు గాక!
జీవుడా! నీలోనఁ జిక్కుకొన్నదిర,
దేవుడా యనిపించు తెలివి యున్నదిర!

ఇరువదివారుగేండ్లయ్యాడున
అజ్ఞాదాదిభట్ల నారాయణదాసుగారు

తెలిసిన పెద్దలు గొప్ప కొల్లుకూటముల పేలకొలం
దిం దిన్న పెద్దలు హాయి నోలలాడునట్లు మాటాడవల
యుక దీయగా గొంతెత్తి, పాడవలయు నోయ్యార
ముగా మువ్వడివరుస తప్పు కాడవలయును మరియు బలు
తీరుల యొడలి కదలికయందములఁ జూపరకున్ దీపు
లొదవింపవలయును. ఆట పాట మాట మీటల వింతవింత
తెన్నుల నెప్పటికప్పు క్రొత్తపన్నికల నొరులయొద్ద నేర్పు
కొనకయే తనంతట దానేర్పరచుకొన్న చొప్పున లాటి
వారల కలివికాని చందమున నుడివడల సాగసుల నెల్లరి
వీనులకు న్జూపులకు న్నూడ విందుకావింపఁ జాలనివాడు
మాటకారి లయకాండ కానేకాడు. ఆట పాట మాట మీ
టల నారితీరిన వాని కొక్కరికే యెచ్చటనైన న్నాఁ
గోరుకొన్నట్లు హాయిగా బ్రతుకు కొనసాగఁగలదు.
సాగఁగూగా నాడఁజాలనివాడుపాడఁజొచ్చు; నందముగాఁ
బాడనేరనివాడు మాటాడఁబూనుకొను; మాటాడఁ
జేరకానివాడు చదువును; జరుపలేనివాడు వ్రాతకలవ

దును; వ్రాయనోమనివాడు మీ-లం బర్కించును.
ఆట పాట మాట మీట చదువువ్రాతల స్థిరగాని
సోమరిపోతుములచ, యొరుల న్జూలవాడు చెందైనప్పని
కిరా కంటు తెవులువలె నెల్లరిచే నేవనింపబడును. మంచి
యాట పాట మాట మీటల నేర్పున్న నుఱుకు వేవ
వేల స్థిక్తిరిసిన నిండుకొల్లుల నెంతోనే పొడర్లు మఱి
పించి వేడ్కనోలలాడించుటయే. దుడ్డు పూర్వుకొను
కొర్కితో నాడివదలుకాదు పీకులాటకాని; పాడి
నది పాటకాదు చెడుపాటగాని. మీఠినది మీఠుకాదు
చేతితీఁడుగాని; చదివినది చదువుకాదు గొడ్డుపొదువుగాని;
వ్రాసినది వ్రాతకాదు చెఱుపునేతగాని; కట్టినది మేళ
ముకాదు గందరగోళముగాని. ఊపిరి తీసికొనుటవలె
నాట పాట మాట మీట వదువు వ్రాతల తెల్వితేటలు
పుట్టుకతోడనే తమంతట న్దామబ్బవలయునని నేర్పు
కొన నేరీతరము. ఒకరి యుసురు మంచిచెడ్డ లింకొ
కరికి రానట్లొకరి యాటపాటల తెల్వితేట లింకొకరి
కంత చేవులాడినప్పటికి నేమనమాను పోర్కిగానైన
న్ముమ్మాటికిం బట్టుపడనేరవు. ఆట పాట మాట మీటల
తెవ్వియో పక్షిక జ్ఞేర్పర్చువారలలో నొకవంతు నెట్టి
వారు. తొంబది తొమ్మిదిన్నెజవంతు లొంకెత్తుకొం
కెటకటాంకులు న్నాకతీరదు. పెండ్లి పేరంటకములు,
పెయ్యి తగ్గ పద్యలు, చదువు సంఘలు, వ్రాత
కోతలు, కుడి యెడములు, మడి మైలులు, క్రిందు
మీఠులు, పొట్టి పాడవులు, లావునన్నములు, కొద్ది
గొప్పలు, తూర్పు పడమరలు, డా వలచె పులు, విన్ని
చూపుంచవివెగటులు, మజీయు నన్ని తీరుల మంచిచెడ్డలు
న్నిక్కముగా నున్న దినుసులంబట్టి కావుగాని యెవరెవ
రెట్లెంచుకొని యలవడెదఁగో వారివారి యాయాతలం
పులకొలంది న్దేలుచుండును. పుట్టు తెల్వితేటలు గల
మాటకారిలయకాం ద్రెయ్యదియు నేవనింప కన్నిట
న్మొగులఁ దన్వగొని పండొలిచి లోనిగుజరు తినునట్లు
నేరము లవలఁద్రోసి తప్పు లొప్పులు కావించుకొని తమ

తోటిపాటివారలందరికీ స్వేచ్ఛ చేయనంది తాము పడు పాటంతయు వ్యాసని నాటయే, తీయనిపాటయే మంచిమాటయే, మేల్కొలుపయే యిరుగుపొరుగు లందరి చేత వారాయని మెప్పించుకొని నెమ్మదిగానే కొదువ యుట్టని మంచికాపురమున నొడలువంది పాటుపడుట కంటె నెల్లడింపదను నాట పాట మాట మీట చదువు వ్రాతల వేష్టయింకెద్ది? ఎవరి యాట పాట మాట మీటలు వారికింపు. మెచ్చనీ లేక తిట్టనీ, యెవరేమను కొననీ గాని గాలిగాని యాటపాటలు గాలిగానివే, మరి పోలిగాని యాటపాటలు పోలిగానివే. ప్రేవారు తిని త్రాగినంత నెవరికైనఁ దమ యాకలి దప్పికలు తీరువా? చుట్టారేర్పరచిన పెండ్లికొడుకు తావలచిన మగఁడు కాంగలఁడా. కాకిపిల్ల కాకి ముద్దుగా. మెడకట్టవచ్చు న్నాని యెడకట్టనేరీతరము. తమంత వ్రామెట్ల పుట్టి గిట్టువారి కొరల పడికట్లు మెడపట్టని మేడరికమునలే గిట్టువా? పలుతెగల వంగడములు, వావివరుసలు, కూటి కమ్మర్తి బావిసకొలుపులు, లేనిపోని మోమాటములు, కల్లలిచ్చుకములు, చాటుమాటలు, సందుకొందులు, కల్మి లేములు, పొంగుకుండులు, కొద్దిగొప్పలు, తెప్పతిరు నాల్గు, వేల్పుముచ్చట, జమకటివారి వెట్టి గొల్ల గుడ్డులు, మింటిమిదల సాగములు, పుట్టకముందు గిట్టినపిదప నయి కాబోవు మంచిచెడ్డల కవిలకట్టలు—వేయేల నూపిరీతీసి కొనుట, యాకలి డప్పికలు తీర్చికొనుట మొదలగు నొడలిపనులకువలె నాట పాట మాట మీట చదువు వ్రాతమాటములు తానెంచుకొన్న వేతనకుసరిపడునుగాని యెరులబల్కి పడికట్లకు లోబడిన యెరుగు మెతుకు కలి కిన బ్రతుకు క్షదండుగే. కట్టులకు లొంగినపుడెంతవారైన నాల్మగ లొండొరులతో నిచ్చకమాడుకొనక తీరువా? పెండ్లికిముందున్న నలపువేడి పిదప నానాటికిఁ జగ్గర కుండువా? క్రొంగొల్ల వింతవింత చవులు కోరని నారేడ్డీ? పండుగనాడు వ్యాతమగడేనా యన్నట్లే కొద్దిలెతుకునందు పొడినపాటే పొదురా పావిపండ్ల వాసనీయన్న సామెతగాఁ దన కోరినట్లుల పాట మాట మీట చదువు వ్రాత నడువడు లేల జగుపుకొనకూడదో! తను యిరుగుపొరుగుల కొక్కింతయేని గీడొనరింపకుం

దుటకన్న నెవ్వరికైన న్నయికోనదను కట్టుపాట టెంకెద్ది? నేలయందన్నిచోట్లవారు-నాడువారుకానీ, మగవారుకానీ గాని యెండొరుల పొత్తుగొని యెండొరులమికచెడని చొప్పున నెవరెవరు కోరినట్లు వారు వారాల పాట మాటలు మొదలగు వేష్టల నోలూడవచ్చును. నడుమఁ బ్రాతపడికట్ల గొడవ యెంచుకు? తనబ్రతుకు హాయిగా జగుపుకొనుటకై తానొరులపొత్తు గొనక తీరదు. కాపు లేకున్నచో వంగినకొమ్మకుండున కెవఁడు చేయి చాఁచ కుండును? మొత్తముపై కట్టుబాట్ల లొంగినవారు తాము కోరుకొన్నట్లు హాయిగా బ్రతుకు గడుపుకొననేరరు. ఓద్దులేని యెంబెత్తులకక్కిరి తాటోటు కట్టకపడికట్లకు లోబడక పిచ్చినమ్మకమున ముక్కుమొనలేని ప్రాజ దువు సోదలకు లొంగక తోటిపాటివారితో సరిగాఁ బందుకొని కూడు కుడువఁగల యోర్పరులే యాట పాటల హాయిగాఁ దమ బ్రతుకు గడుపుకొనఁగలరు. బాపం డ్రెలు, దొరలెలు, బేయలెలు, కాఁపులెలు, మఱి యెంబ రానివారెలు, నీర్ని ప్ప మడిమైలలెలు, చదువుసంఠెలెలు, వ్రాత కోఁతలెలు, చాపు పుట్టు లూపిరీతీసికొనుటలు, మిన్ను, మన్ను, నీరు, నిప్పు, గాలు లెల్లరికొక్కటే కదా—యెండొరులు హాయిగాఁ గలిసిమెలసి తమతమ కోర్కెలు నెరవేర్చుకొనఁజాలని యాడుముదిరిన వారి కల్ల నాట పాట మాట మీట చదువు వ్రాత నడువడి సాగను చెడక తప్పదు తప్పదు. నంజాడు స్తేపలు న్నమల కే యుసులులైన నొప్పింప కెవ్వరికి స్టేటుకోర కంద అను మిగుల హాయిగానుంటకే యెల్లపుడుం బ్రొద్దు వేల్పున కొక్కయడలంటే మొక్కుచుండువార లొ క్కరే యాట పాట మాట మీటల న్నడదేరి హాయిగా బ్రతుకజూరెదరు. తా వేపనులు చేయనపుడు తనకు న్నన తోటిపాటివారికి గూడ నొడలెడలలు రెండింటికి స్థూడ నుసులున్నంతవఱకు హాయి కొనసాగుచుండునో యా ప నులకే యాట పాట లను పేరు నిక్కముగాఁ దగి యుండును. వేయేల? యాట పాట మాట మీట చదువు వ్రాత కూటమి మొదలగు వేపనుల కైసప్పటి కొంటిగాఁ బుట్టిపెరిగి యెంటిగా గిట్టకతీరని యే మైతా ల్పనకైన నొరుల పడికట్లతో నిగుమంతయిం బునలేనే

లేదు. కాని యొకప్పుడు తన తోటివారు చెప్పినట్లు తనకోర్కె నెఱవేర్చుకొనుటకొకటే తాను నడుచుకొనక తీరదు. తమమేలుకొకటే యెరుల కెవరైన స్త్రీలు కా వించుచున్నారనిగాని తామెనత్తిన మందికి మాటు చెడ్డ తప్పక వచ్చునని తెలిసికొన్నవారు నూతనగూతిన తెచ్చి లికి న్నయితో డీచెఱచున, ప్లూడటస్సంగలు పామునోటఁ బాలుపోయ నొల్లని తెఱచున, తమ తోడివారలకుఁ గల వైన స్త్రీలుచేయ దొరకొనెదరా? ఏపని చేయుటచేతఁ దనకు న్నవతోటిపాటి మైతాల్యలభ్యున్నాడ వోయి కలుగు నో యాపనియెల్ల వాట పాట మాట మీట చదువు వ్రాత కూటమి మొదలగు వేడుకలలోఁ జేరినవే. కావున వాట పాట మాట మీట మెలపుల న్నవకుగాని, తమ తోటిపాటి సేని తాల్యలకుఁగాని కీడుకామింపని తీరున న్నడుపుకొనుటకన్న మేలయిన పడిక ట్లింకెవ్వయు న్నాసేరవు. తన యూపిరి మెలఁపుకొను ముకుపు తనపుట్టు కతోనే తన కలవడియుండగా నాయూపిరి తీసికొను వర వఱుంగుటకై ప్రాణదువులం లిక్క పెట్టి వల్లింపవల యునా? యెల్ల నాకన్న వారల కాట్లసిమకవలయునా - డబ్బుకక్కుర్తిబడి గువల వడలవలయునా - దిమ్మదిరిగి యెల్లడ వేళ్లఁ జెఱువుల నూతుల న్నునిగి కొఱచువార వలయునా? మగవాడు మగవాని నాడు దాడుదాని న్గలి యుగోరరుగా కనుక మగవాని యాట పాట లాడు దానికి న్మఱి యాడుదాని యాట పాటలు మగవాని కిం పుగాక మానవు. మగవానికొక కాడు దాడుదానికొకట మగవాడు న్నడుమకమానరు. ఎవరి కట్టుపాట్లు వారికొ కరి బంకొకరికి సరిపడవు. సిగ్గుమాటి మాటకారి ననుకొని మగవాడు పురిటాటి కాన్పువొప్పు లుగ్గడింపుదుఁ జేపర పావరతీఁగలఁ జేవలబుట్టినట్లు పనికిమాలిన పన్నిక న్నాగి తము కలము సిరా వండుగవ్రాతల స్వెల్ల డించని మఱియు వాడది మగవాండ్రుగార్చి తనకుఁ దోచినట్లు కొరగాని వ్రాతకూతలం బన్ననీ గాని, మగవారైన నాడువారేని తమ్ముం దామే తెలిసికొనఁజాలరుగా. ఇక నొండొరు గడింపఁగల్గుటెట్లు? నిజముగా నాలూలేదు చాలూలేదు కొడుకు పేరు కొటయ్యయను పామెరగా నోటికివచ్చిన మాత్ర చేరికివచ్చినవ్రాత డబ్బుకక్కుర్తి మాటకారి

నము. తనబొమ్మ న్నా వ్రాసికొనలేదుగాని యెరుల య చ్చునుచ్చు వ్రాయువెంగలి; తన్నుఁ దా బ్రతికొంచుకో లేదుగాని యెరుల యునులుగావఁబూను వెకలి; పుట్టి కముందు నిట్టిన పిదపన్నాడఁ గడవిదది కాఁబోవునదియు న్నూడఁ లెక్కింపదొరకొను వెడఁగు; తాఁగోరుకొన్న కలయైన న్ననఁజాలక తన తలిదండ్రు లెవరో తనంతదాఁ చెలిసికొననేరక వేల్పున్నాది యెద్దియో పోదెవ్వఁ ద్రాబ; యేవాఁడో చెల్లి పోయిన మా తాతగారు వ్రాసిన ముక్కలు వారి నోటవచ్చినట్లే సేవచ్చుముగాఁ బాడఁగల నను తన్నులాడు; ఒకం కెనేసి పదివేల నున్నలుచుట్టగా నెంతలెక్కవచ్చునో యన్ని వేలేండ్లక్రిందట నీసేల పుట్టి యుండక తప్పదు లెక్కలం చేరిక్కి డెబ్బదేండ్లుమాపుఁ బవలనక పలువోట్ల నెలకొన్న పెక్కుమంది వేరువే రుగాలెక్కించినపు డందటికిస్వరిగాఁ చేరిన లెక్కంబట్టి మింటం జందమామకు వెనుదట్టు లొమ్మిదివేలలొమ్మిది వందల లొంబదిలొమ్మిది ముప్పావంత మొత్తముచే హెచ్చవేయఁగా వచ్చినన్ని యామడలమేరయపు కొక యెట్టుచీమలబారు వంకర టింకరగాఁ బ్రాతరువన్నదని నిక్కముగానె నొక్కి వక్కాణింపఁగలనను టక్కరి; నే నెవరికి బుట్టితినో నాకుఁ చెలియదుగాని వ్రాత వ్రాతలం ప్రాణదువుల వారితీరినవాడ నామాట నమ్మ కతీరదు; వేల్పునోటినుండి బాపఁడు, తెబ్బలనుండిఁజేయ, తొడలనుండి కోమటి, యడుగునుండి కాపు పుట్టివారు. కనుకఁ గ్రింపినుండి మీఁదివఱకుఁ గల్గినవారు వరుసగా నొకరికన్న నొకరు గొప్పవారు. గొప్పవారికిఁ గొద్దివారు తప్పుపట్టరాదు. మఱి యొండొరు తెగలవారికిఁ గంచము మంచము పాత్రలు పనికిరా వను పలువ; కట్టు బొట్టు, జాట్టులంబట్టి వేవవేలతెగలయి యొండొరులన్ను కొని తెగ టూర్పుకొనఁబురికొల్పునెంబఱ, తప్పులెన్ను వారుతమతప్పు లెఱుంగరన్నట్లు రచ్చకెక్కి కూటికక్కుర్తి న్నగవుచెప్పు తంటాలముచ్చ; మొత్తముపై నిండ్లు వాకిళ్లు కూడుగుడ్డ లొరుల నెల్లయినఁ జెఱచి తాబాగుపడుటకై దేవులాడు కులంప. మొదలుగాఁ జెడుగొ ట్లెట్లెట్లో కొం బెరిన మునఁ దాము పన్నివ కుట్రయంతయు న్నొల్లిటిపెద్దలం చేసినపడికట్లనిచాటుకొనుచుండురు. మగవార లాడువార

లందఱునూడ నెన్నోటనైన నొందోరుమికతోఁజూచి
పొసఁగి హాయిగాఁ గలసిమెలసి తమతమ బ్రతుకులు గొప్ప
గాఁ జొడిగించుకొనఁదగు వరవెలిగి సరిగాఁ గూడునడ్డలు
వంతు పంచుకొని కుడువనెంచుటకన్న మేలగుననువడి
పడిక ట్టింకెడ్డియు నున్నాటటికి న్నేనేరేదు. తొల్లింటి
పెద్దల పడికట్టన్నియు నందఱు నొందోరుమిక న్నొత్తు
గొని కలసి మెలసి హాయిగాఁ దమతమ బ్రతుకు కొనసాగిం
చుకొనుటకే కదా మోచ్చురించుచున్నది. గాలి, నీరు,
నిప్పు, మిన్ను, మమ్ములవలనఁ గలుగు చావు ముప్పైవ్వరి
కైన న్దప్పించుకొనఁ దరముకాదుకదా! అది యట్లుం
డఁగాఁ గోరి లేనిపోని తంటాలు తగుల్పుకొని యొందో
రులం జంపుకొనుట యొక తగవగునా! యుగులుల న్దంపి
తిన నలవడిన కట్టిండు లొందోరుల న్దమతోఁ దమ్ముజంపు
కొనకమానరు. కనుక చేపలన్నంజాడు వినకొల్లని జారి
గుండియు లొక్కరే యెవ్వరికైన న్నేలొనర్పదగియుం
దురు. అట పాట మాట మీట చదువు పందె లట్టి జారి
గుండియలకే నిక్కమగాఁ జెట్టని సామ్యులగును. మఱియు
నెల్లప్పుడు న్దమతోటిపాటివారికి మేలే తలంచు మాటకారి
లయకాండ్ర కొరుల పడికట్టతోఁ బనియేరేదు. కలనైన
న్నంజాడు నమలకొల్లక తమ తోటిపాటివారితో సరిగా
వంతులు పంచుకొని యొందోరుమికతోఁ గూర్చు తిండి
మాటమి హాయింబ్రతుకు పొడిగింప నెంచుకొను మంచి
చారికిఁ బ్రాజరువు సంఘలుగాని, గుడి బడి మడి మెలు
గాని, పలుతీర్ల కట్టు, బొట్టు, జాట్టు, వాలకములుగాని
వెక్కిరింపు బుక్కులుగాని, బాపన, దొర, కోమటి,
కాపు, మాల మాలతెగలవాసిగాని, మఱి యేబూటకపు
కటికిపడికట్టుగాని కసింతయు న్నొరకాసేకావు. ఒకరి
కన్న నొకరుమాడు నుడ్డలెక్కవగాఁ గూర్చుకొనఁగోరిన
ములుచలే తనక ట్టింకొకరికి ముక్క యను పామెతగాఁ
వైవివరించిన కట్టడిపడికట్టుం బన్నుచున్నారు. నిక్క
మగు మాటకారిలయకాఁ దొరుల కట్టుబాటున కొలిం
తయు న్నోబడకొల్లడు. మఱియు నిక్కమగు మాట
కారిలయకాఁ దొక్కడే తన తోటిపాటివారికి మేలు
చేయఁగల మగవాఁడు. తోటిపాటివారందఱు న్నెచ్చు
కొనుతీరున నాఁడుదిగాని మగవాఁడుకాని యేనాఁటివాని

గాని మఱెట్టివారైననాని చెల్లడించు నడనుడులన్నియు
నృంచి యాట పాట మాటకీమీట చదువు వ్రాడలే—
ఒకరిపాట యింకొకరికి మొట్ట; మఱియు నొకరియట
యింకొకరికిఁ జిట్ట. మంచిచెడ్డలు తలంపులకొలంది వ్రాటు
మా అగుచుండును. పనిలేనిపాటుగాని యాటపాటలు
వేరే కొనిలేవలయునా—తన పిల్లల మద్దుమఱిపెములు
తన యిల్లాలి నర్కిలి సాలపుమాపులకన్నఁ దాఁ గని విని
యుప్పొంగఁదగు నాట పాట లింకెవ్వి—దబ్బుదండుగ
నెమ్మదిచెటుపు తప్పుఁ బరిమి నేర్చుకొని యంటించు
కొన్న బూటకపుటాట పాట మాట మీటలవలనఁ గాసిం
తయు న్మేలు చేమారదు. దబ్బు కక్కుర్తితో నాడిన
యాటగాని, పొడినపాటగాని, మడివిన మడుపుగాని,
మీడినమీటగాని, వ్రాసినవ్రాతగాని, చదివిన చదు
వుగాని, చేసిన మఱిచేతగాని పూటమాళ్ల తిండివలె,
వెలయాలిమాటమీటగు, చెడిపె నోముమాడ్కి, చేటు
లేకమానవు. తన తలిదండ్రులెవరో తనమామగనఁ దా
నెట్లుండెనో కుంతయు దైరియంబాలని వెంగలి తాఁదలి
సిన చదువరి, మాటకారిలయకానివలె లేనిపోని సారకా
యలు నఱకుటెంత దుండగము? ఎంతతెలిసిన వారంత
తెలియన ట్టడగి యుండురు. మఱియుం దమ తప్పులు
చెల్లడిగా నొప్పుకొందురు. చదురులేనిపెంకే ప్రేరి
పడునన్నట్లు వెలితికడవతోణుకు మోచ్చున్నతీరున,
దబ్బరిపాటుకుఁ దలద్రిప్పుటలు మెం దెన్న పామెతగా,
నెదవుతొక్కల చక్కదనము చాపు మాటకామలవలె,
లిక్కపెట్టి వల్లిందుకొన్న నాలుగెగిరిముక్కల డాబు
చేయు వకలికక్కుర్తి ఒక్కరి కొంటె పొగరుఁబోరుల
యాట పాట మాట మీట ప్రాతేప్రావి బూటకములకుఁ
దగు కొల్లుమాటముల న్పండిరాదు. దావల నొడ్డెలు
ను జీవల పలనరవలు న్నూడి నేలవేము చిన్ని పూఁచేని
యవ్వలె పెగతెగు లిగురుబోఁడ్లగాను, కేటతీయని తెలుఁ
గాట పాటయందము న్నెగటు కావింపుచున్నారు.
గుండె నిబ్బరములేని మోట యరవబయకాండ్రు సెవమె
త్తినట్లు తలకాయ లాపుచు, ముక్కుపాట పొడుచు,
మెత్తనితెనుగుపల్కుల మాతిలిగించి, దొడబాడించి
నములుచు సరిగా గొంతెత్తి యంచము బ్బరియింపఁజాలక

మువ్వడిరవళుల పడికట్లు వడుపు నేర్పున మిగులఁ గొఱత
 వడి నెక్కిరింపు వెలితి మొట్టలిడు లొడవిడకుఁ గనిక
 రమే చాటుచేయనేరని మంచి తెలుఁగునాటువారు వింత
 పడి తెలిసి తెలియక తలచుగా మోసపోవుచున్నారు.
 కన్నడము కన్నురి, తెలుఁగు గేట, యరవ మద్దానము,
 హిందూస్తాన్, తా నను సామెతకుఁ దార్కాణ
 ముగా—వవ్వలో గవ్వలు గిలకరించునట్లు—చెంబునీ
 రొలకబోయునట్లు క్రింతయైనవానికలెని మోటుయరవ
 మాట పాటలు—చదువరి మాటకారి తెలుఁగునాటి మేటి
 లయకాండ్రు పాటించవలెను. పాట కరవము పనికిరా
 దనిచేకదా యరవలు తమ వాటుపల్కులు మాను
 కొని తెలుఁగు దర్బలు మరుగవలసివచ్చెను. బాపురే!
 యింటికుడుపు సరిగాలేనపుడేకదా వెలిచవివగులుట కల
 వడకతీరదు. ప్రాజదువులు పిక్కిపెట్టి బల్లింది వల్ల
 నేయునట్లు పలువురుమాడి యొక్కపట్టున అచ్చకెక్కి
 యంటించుకొన్న యెరవుతెక్కల బణాయిమాపు
 బొంతకాకులవలె నవచు కలుగుటరవమోటుకజీబయకాం
 డ్ర కల్ల పల్కుల కుబ్బుచేటల సేమనవలయును? నేలయం
 డెల్ల చూర్పువఁగడలి, పడమట నడప, చాపల నొప్పిలి,
 వలపైపు తెల్లూ తెల్లలుగా నడుము తెన్నకజేయెలు,—
 గోదరి, వాగేళ్లు, నాల్గు వ్యలవైపునుండి చాపలివైపున
 నలరారుచోటంతయు దెలుఁగునాడే. యెల్ల తెలుగుల
 పాడిపంటల దెల్వితేలుల వ్వన్నవాసుల న్నన్నకల్మి చెలి
 నలవరాణు లిరువురికిం బుట్టిల్లయి, చదువరి మాటకారి
 లయకాండ్ర కన్నతల్లియై, యెదురులేని మేటిజగ తెట్టి
 దొరల కాపురమై, యెప్పటికి స్వేరుపెంపుల నీడుగాన
 కొప్పురుచున్నది. ఒడల్ల న్నారనలు పెక్కించి వడను
 డుల నిల్కడ నెడలించు నెడనెగ తెనులుగాని, యెల్ల
 త్రనీక మేనుకొఱడువారింది వడనడ వడఁగించు మంచు
 పాటుగాని, యొక్కింతయు న్నానక, పోలేరుగు చలి
 యెండల హాయికాదించు తెమ్మర—తెనుఁగునాటునకుఁ
 తెట్టనిసామ్య—కనుకనే నేనవేల విన్నపెద్దల న్నిక్కి
 తిసిన గొప్పకొల్లులం బూటలకొలది న్నొండలమాటు
 మ్రోగింపఁజాలు నందములఁ గురియింపఁగల మేటిచరు
 వరి మాటకారి లయకాండ్రు—నిల్కడగల తొల్కరి

మొట్టలిడు లొడవిడకుఁ గనిక
 రమే చాటుచేయనేరని మంచి తెలుఁగునాటువారు వింత
 పడి తెలిసి తెలియక తలచుగా మోసపోవుచున్నారు.
 కన్నడము కన్నురి, తెలుఁగు గేట, యరవ మద్దానము,
 హిందూస్తాన్, తా నను సామెతకుఁ దార్కాణ
 ముగా—వవ్వలో గవ్వలు గిలకరించునట్లు—చెంబునీ
 రొలకబోయునట్లు క్రింతయైనవానికలెని మోటుయరవ
 మాట పాటలు—చదువరి మాటకారి తెలుఁగునాటి మేటి
 లయకాండ్రు పాటించవలెను. పాట కరవము పనికిరా
 దనిచేకదా యరవలు తమ వాటుపల్కులు మాను
 కొని తెలుఁగు దర్బలు మరుగవలసివచ్చెను. బాపురే!
 యింటికుడుపు సరిగాలేనపుడేకదా వెలిచవివగులుట కల
 వడకతీరదు. ప్రాజదువులు పిక్కిపెట్టి బల్లింది వల్ల
 నేయునట్లు పలువురుమాడి యొక్కపట్టున అచ్చకెక్కి
 యంటించుకొన్న యెరవుతెక్కల బణాయిమాపు
 బొంతకాకులవలె నవచు కలుగుటరవమోటుకజీబయకాం
 డ్ర కల్ల పల్కుల కుబ్బుచేటల సేమనవలయును? నేలయం
 డెల్ల చూర్పువఁగడలి, పడమట నడప, చాపల నొప్పిలి,
 వలపైపు తెల్లూ తెల్లలుగా నడుము తెన్నకజేయెలు,—
 గోదరి, వాగేళ్లు, నాల్గు వ్యలవైపునుండి చాపలివైపున
 నలరారుచోటంతయు దెలుఁగునాడే. యెల్ల తెలుగుల
 పాడిపంటల దెల్వితేలుల వ్వన్నవాసుల న్నన్నకల్మి చెలి
 నలవరాణు లిరువురికిం బుట్టిల్లయి, చదువరి మాటకారి
 లయకాండ్ర కన్నతల్లియై, యెదురులేని మేటిజగ తెట్టి
 దొరల కాపురమై, యెప్పటికి స్వేరుపెంపుల నీడుగాన
 కొప్పురుచున్నది. ఒడల్ల న్నారనలు పెక్కించి వడను
 డుల నిల్కడ నెడలించు నెడనెగ తెనులుగాని, యెల్ల
 త్రనీక మేనుకొఱడువారింది వడనడ వడఁగించు మంచు
 పాటుగాని, యొక్కింతయు న్నానక, పోలేరుగు చలి
 యెండల హాయికాదించు తెమ్మర—తెనుఁగునాటునకుఁ
 తెట్టనిసామ్య—కనుకనే నేనవేల విన్నపెద్దల న్నిక్కి
 తిసిన గొప్పకొల్లులం బూటలకొలది న్నొండలమాటు
 మ్రోగింపఁజాలు నందములఁ గురియింపఁగల మేటిచరు
 వరి మాటకారి లయకాండ్రు—నిల్కడగల తొల్కరి

నిక్కిముగా నాడువారికి మగవారు న్నగవారి
 కాడువారు లాట పాటల స్థనలకతీరదు. మగవాండ్రు
 మగవాండ్ర వాడునా రాడువారల న్నయ్యతీరున వారిని
 వీరు స్వీరిని వారు స్థనలు లెంత నగుబాటో - తెల్ల
 బియ్యము పోటి మానిక - వడ్లగింజలో బియ్యపుగింజ -
 యదెవ రెలుఁగరు? మగవాడు నీల్లాడఁగలఁడా లే
 కాదుది చూల్చింపఁగలదా? మొగము నున్న చేపి
 కొన్నగాని చొరను జూడరాదట. మీసల న్దీయించి
 కొని గాజులు తొడిగించుకొని తెలువేసికొని మగవాడు

తైత్తిక్క లాదినఁగాని యాఁడుది మెచ్చదట. యే మీ
 చెట్టి-యూహలకము! మగవాం ద్రాదువారివలె, మఱి
 యాఁడువారు మగవాండ్రవలె - బాపడు తురకలగున,
 మఱి తురక బాపనివలె-వాలకము వేసికొన్న వ్రప్పు
 వాట పాట మాట మీట లేపాటియం బాటికెక్క-
 జాలకుంట నీనాల్గుతెగల యేర్పాటు నెంతయో తోల్చి
 వన్నెవామలు గొన్న యావాటివ ర్విపు డిట్లు పడటం
 గలియవలసినచ్చెనా? శోటిపల్కులే నిక్కతులు గాని
 చేల్పు మదులుం బ్రాజదువులు, వ్రాతకోఁతలు మింటి
 మిదైలు, నుడిబొమ్మలు, తెప్పతిరునాళ్లు, శవమెత్తుటలు,
 టక్కిరి యెరుక పోయె, పెక్కల తాను వ్రనతోటి
 పాటి వారికెల్ల హాయిగా బ్రతుకుటకై నొసటిచెమ్మల
 నూడ్చి పాటుపడి మాడుగుడ్డల స్థూర్చుకొనఁడని యెల్లరు
 న్నెచ్చుకొనఁజాలిన పనులు తప్ప - దక్కిన వెనుకటి
 పుట్టుకలు రాఁగల పుట్టువులఁ గూర్చికాని-మింటిపాలదారి
 నలరు చుక్కల లెక్క స్థూర్చికాని-తాము పుట్టకముందు
 గాని చెల్లినపెనుకఁగాని యయి కాఁబోవు పనులఁగూర్చి
 కాని, వ్రాసిన వ్రాతలన్నియు నుత్తకోఁతలే-బ్రాత్రుగాఁ
 జెలుపుచేతలే. టక్కిరి ముచ్చ పోమరిపోతు
 వెంబడియిత్తు దబ్బర పన్నికలే. మింగి మంటిదినుగు
 లన్నింటి ముట్టించుచు నెంచుచు వ్రనలోఁ గల్పుకొను
 వేల్పు, మైతాల్పులకల్లఁ గావలసిన యాట పాట మాట
 మీటలవేడ్క వారి వారి బ్రతుకులందు నడనుడుల నిమిచ్చి
 యేయున్నాడు. లాలివారు తన్ను మెచ్చి తనకోర్కు
 లిచ్చుటకుఁగాని ను శేకట్టుబాటులకై లొంగవలసి
 వచ్చుటచేతఁగాని యెట్టి మలివైననాని మఱి చెల్లడింపక
 తీరని యెట్టియొడలికదలికయైననాని తనకుఁగాని, యెరు
 లకుఁగాని, నిండుతనివి, హాయి మేల్కెప్పటికైన ననిడఁజా
 లవు. నిజమైనమైతాల్పు పోడేములం బన్నినవేల్పు న్నొని
 యాడఁబో కెంతయో దుడ్డు వెచ్చబెట్టి మోజుబొమ్మన్నొని
 తెచ్చుకొని దబ్బుకమ్మగిరితో నాబొమ్మనుం దాని
 న్నెక్కిన టక్కిరిగ్లాడ మెచ్చుకొను వెంగళలవలె బొమ్మ
 లాటలు, కొయ్యమీటుచప్పుడు, మగయాడు వాలకముల
 పోకిళ్లు, పిక్కబెట్టి వల్లించుకొన్న లాతిపల్కులు వెక్కి
 రింపునడనుడులు, పిచ్చినమ్మకముచేఁగాని కొంపెనెపము

నఁగాని తాము చదువరి మాటకారి మిన్నలుగా మరి యివి
 కాండ్రుగా నొరులు లేమ్ము మెచ్చుకొనఁగోరి శవమెత్తి
 నట్లు వణఁడుతెనులు తగిలిన తీరునఁ దలబాఁపుచుఁ
 జేవులు బెల్లులువడఁ జప్పట్లు చరచుచు, వెకలివత్తులు
 వత్తుచు లేనిపోని గోలపెట్టు దేతల కీ మప్పుడు మెప్పులు
 తప్పవు. తుమ్ము విననొల్లక దిగ్గజగా వరచుటయు,
 డొక్కుబాదంటుము, బ్రాజదువుల మెట్టిపెట్టుటయుఁ
 గూలికఱచుచు దుమ్మురేఁగ న్నాళ్లకు జంగలు కట్టుకొని
 వెలతోత్తులుచిందులుద్రొక్కుట మొదలగునల్లరులన్నియు
 న్నొంపెనెపము పన్నికయెత్తులుగాని నిక్కమైన యాట
 పాటలు కానేకావు. ఆట పాట మాట మీటలచవి గురై
 జేగిన మాటకారిలయకాం ద్రొకరిద్దటికి మిందియెండైన
 మంట కడునఱుదు. మిగిలినవారందఱు న్నొడ్డల్లే. కొందఱు
 నానవేసిన గొడ్డళ్లు, మఱి కొందఱు నానవేయని గొడ్డ
 ల్లింతే యారెండు తెగలవారికి వాసి. ఆటపాటలు తెలిసిన
 పైదియో మూర్ఖుడు వెడవెడవత్తులు నవ్వు చిడ్డదిడ్డ
 ముగాఁ జరుపుచుఁ దోఁచినట్లెల్ల నఱుచుచు వైలినీ తెలియక
 కొందఱి నెచ్చుచు న్నొందటి నేవగించుచు-మువ్వడిఱవ
 శులు కనిపెట్టుఁజాలినట్లు తలబాఁపుదు, తేతులాడించుచు
 నుడినడల నుట్టెఁగినవారివలె గొందఱియెడఁ తెదవులు
 విటుచుచుఁ దనవారు కొనియాడిరను నెవమునఁ గొం
 దటి న్నొండాడుచుఁ జప్పట్లు చిఱచుచు లేనిపోని పిచ్చి
 యోడువారే నానవేసిన పాటగొడ్డళ్లు. నిజముగా
 నా కాల పాట లొక్కింతయు స్మరిపడవుకుమా;
 బొమ్మతెను లంటినట్టి తేలుకుట్టిన వేసిలాగు గోలపెట్టు
 చొక తొడలు విఱచుకొని యొద్దియో యఱచుట విన
 నోప; నెందుకు పనిచేటు, దబ్బు దండగ, పనికి
 మాలిన దేబం దుడ్డు పాడుచేసినకొననీ పనిబాట్లకుఁ
 జెడనీ, నేమమట్టు కి మాటకారిలయకాండ్రవైన నా
 గుమ్మ మెక్కుటకుఁ గనింతయు నొప్పుకొందువా యని
 గోటుచూపు కొంటె తంటాలముచ్చ నానవేయనిపాట
 గొడ్డలి. మొత్తముపై నెవ్వరో తప్పు నెందైన నంద
 ఱుగ్లాడ నీరెండు తెఱుల గొడ్డళ్లలోఁ జేరినవారే, ఆట
 పాట మాట మీట వడిఱవరుల న్నిందుకొలుపుల వేడ్కఁ
 జొక్కించఁగల చేప న్నొఱవడినవారే యిట్లుగుమాత

వ్రాతకోతలకు దిగవలసివచ్చును. నిక్కమగు మాటకారి లయకాండ చాడి పాడి నిండుకొలుపులఁ దన యాటపాట ల మెలఁపు స్వల్పడించుచుఁ దనంతఁ దాఁ బన్నుకొన్న యాటపాటల చెలువు గుర్తించుకొనుటకొఱకే గొప్ప వ్రాయసకాఁడై యాటపాటల స్వేచ్ఛకుటలన్గూడ వేర్య టుగా వ్రాసి చెల్లడించుచుండును. లయకాండ కని వాడు మాటకారి కానేరఁడు.

మఱి మాటకారికాని కాని యాట పాట మాట మీటలపని కొలవనకుఁ బనికిరాదు. కావున మాటకారి యు న్నయకాండన్గూడ వొక్కఁడే కాక తీరదు. బొంత కాకివలె నతయచు నెన్నియో మాట x కొలకువాఁడెల్ల మాటకారి కాఁడు. సెండియు వ్రన యాట పాటలలో గుట్టెఱుంగని మొజ్జు లయకాండ వాఁడు. మాటకారియు న్నయకాండన్గూడ వొక్కఁడేయె యెవఁడైన నెప్పుడేరిఁ బెక్కిండ్లు చోయిబ్రతుకఁ గల్గుట యెక్కడవయిన న్నిక్కరి యగుదు. ఆట పాటల చవి కని విని చోయి గొవనేరని మూఁగలు వ్రాతగుర్తులు మామిగొని యేమో తమకుఁ చెల్వీ తేట లచ్చె వనుకొని యెట్లు ములచ లుగురెడలివారి ముచ్చటించు వెంటఱుటకారే. వేల్పు వన్నిక లగు కుత్తుకపల్కులు న్మఱి యొడలి కడలి కలే నిక్కముగా నాట పాటల స్వల్పడింపఁ గలవుగాని తక్కినవారు పన్నిన బొక్కుల వ్రాతలు మొదలగు వని యాట పాటల నీడలు, చాలకములే కాని నిక్కము టుకావు. పిల్లకాయలు దైవ్యతేటలులేని వెంగళులు స్థంబులు తప్ప మనుజులేనిపనిముట్ల మాత్ర వ్రాత చేతలఁ బుట్టు చేపగల మాటకారిలయకాండ్రు సరకు చేయవోల్లదు. పెండ్లిమాఁతురుం బెండ్లికొడుగు లొండొ రులకువినిపించి యగపరుచుకొను మనీషణలచెలవముకన్న నిక్కముగ నాట పాట మాట మీటల వేడ్క యింకెద్ది? బదులట, గునులట, పడికట్లట, యూపిరితీసికొను సేర్పు మప్పుటకుం బడువు వ్రాతల పరపు సేర్పుటకు నెలసంబళము కొల్వగోటులట, సిరికొలదిఁ జిన్నెలు మగనికొలంది న్వన్నెలు, నూనూగు మీసల మగవాఁ డెడిగిన పడుచు న్నచరించు కుల్కపల్కులకంటె గని వినఁదగు నాట పాటలు వేరేమి? పదునాలుగేండ్ల

యాడు మీటారియుం బరునెన్నితేండ్ల కోడెకాఁ డాడి వదే యాట; మరియుం బాడినదే పాట, యన్నదే మాట, మెలపినదే మీట, కాని—యాపిదప వాఁడెడిగాని మగవాడుగాని యాడుముదిరినకొలంది వారివారి యాట పాటలు నకకముచెడి పెంతుకట్టిన తాటిముంజవలెఁ దీయదనమునఁ గొఱతవనక తప్పుదు — మొత్తముపై ముప్పదియేండ్లు వాఁటిన యాడునఁ గాఁపురపుటిడుమలు మోచ్చినకొలది కెద్దియో నెపమునఁ గగ్గుజేరిగా నాడి పాడి వొడవకలసివచ్చును—గనుక—నొరులపడి కట్టకు లొంగినకొలది నాటపాటలు చప్పనఁగాక తీరదు. అంటించుకొన్న రంగులవలె, నెరువుతెచ్చు కొన్న పొమ్ములతీరున, నెల్లుకొఱకై కాని పేరు గడించుకొనుటకైగాని, యెన్నియో లేనిపోని చాలక గడించుకొనుటకైగాని — బక్కిరియెఱుఱుపన్ని నాలుచేయువారల యాటపాటలు — చెట్టినిళ్లవలె నప్పటికిఁ గొంచెము వేడ్క వొదిలించియుం దుదకు మంచికి మాటు వేడ్క చేయకమానవు—నిచ్చట కెల్లవార లొండొరుల పొత్తునఁ గూడు గుడ్డల కత్తి సరిగాఁ బంచుకొని కుడుచుచుందుకో—యచ్చట వాడువారుగాని మగ వారుకాని యేయిడువారైనగాని యెవరిమట్టున వారు చోయిగాఁ దమతమ కోరినట్లు వేడ్కతో నాటపాటలు చెల్లడించుకొని యెరుల స్వనియించి తాము తనియఁ గలరు. ఒకొక్కరిదొకొక్కగొంతు — మఱొకొక్కరి దొక్కొక యొడలికదలికతీ రొకరిసాగ సింకొకరి కెంత తిన్నుకొన్నను మరెంత సేర్పుకొన్నను రాదు, రాదు. అలవాటు మచ్చికల కొలది నెవ్వరికైన వ్రమనికాని పైవారివికాని యాట పాటలు చవిగొల్పక మానవు. ఒకొక్కనాటన కొకొక్కయేచ — అట పాటలపట్ల చిన్న పుటినుండియు సేయేచ కలవడిన వారి కాయేచయే చవిగొల్పి వేడ్క రెట్టింపఁగలదు. ఒకరి యేచ నింకొకరు—కుత్తులు మఱి యొడళ్ల తీర్లు పలు తెరగులుకనుక—బట్టుట కుంకించువెడల—నాయాట పాటలు జెక్కిరింపు వేకొకోళము—లరవబయకాండ్రకు వలె గొంతెంతకవిమాటుపు పుట్టిచిన్నప్పటికి—నిట్టక కదకు వెగటువిగులుకులక రెట్టింపకమానవు. పుట్టుచేవ

తల్లిపాలవంటిది. మరియుఁ బెట్టుచేత పోతపాలవంటిది—
 తన కన్న తల్లిపాల్టొలి పెరిగినవిడ్డవలె యే దాదిపాలవో
 యెదిగినవిడ్డ తనకన్న వారిపరువు నిలఁబెట్టుకొన నేరదు—
 మిక్కిలి చేడి కలవోటఁ బుట్టిపెరిగినవారల గొంతులఁ
 గాని చతువడినాని తలంపులనాని నెమ్మది నిలుకడలు
 కొనసాగఁజాలవు. అందు కరవలే వల కడలిదావునఁ
 దారాగ్రాము. నిక్కముగా నరవనాటివారికి మొత్త
 ముపై గోతవడలేతీరులు తోఁబుట్టువులు. కనికర మా
 మూటకడపాట టక్కిరి పెంకెయరవలు తమవతి
 నీమెత్తని తెలుఁచువారు సాగకుగా వాడి పాడఁజాలరని
 చాటుచాటువ వదరుదు — మాటకారిలయకాండవలె
 నోటికివచ్చిన ట్లఱుచును — తేలిక వచ్చిన ట్లెల్ల నచ్చు
 వ్రాతలు వెలిపుచ్చుచుండుదు. పుట్టుచదువరి మాటకారి
 లయకాఁ దీడుముడిరినకొలంది స్తోటిపాటివారలకు సరి
 పడునట్లు పఠాదులు, మగఁటిమి, పెనరు, వగవు, చెర,
 యబ్బురము, కినుక, యేవ, యను లోమిడివదువుల
 చొప్పునఁ దన పుట్టుతెల్వి తేటలంబట్టి యాట పాట మాట
 మెలపులనెల్లి గురియును—నొరులకు పోయిగొల్పి తా
 నిండులేదనివి జారగొనుచుండును. కాని యెంఁబెత్తు
 టక్కిరి సోద ముచ్చు గుంటరి వెంబరి నిత్తులు, వారి
 కంఁబె మీరుగొప్ప మీరికంఁబె వారు తక్కువవారని —
 కొంఁబెతమనఁ గొందఱిఁ బొగడుచు— మఱికొందఱిం
 దగడుచు—తెప్ప రేమైనప్పకే తమకు దుడ్డు సమమారినఁ
 బాలుననితలలఁపును—దగవరులవలెదమతప్పులుమాటు
 పరిచి యొరులకోసంఁబె లెగించుచు— లేనిపోని పాఠకవి
 లెకట్ట బొంతకాకులవలె చెవులు చిల్లి వడ నఱుచును బది
 వేలయెండ్లక్రిందట నేనాఁడో చెల్లి పోయినవారి పేరుపెట్టి
 యడ్డదిడ్డపడికట్లు కొన్ని యేర్పరిచి తమకుఁ బనికివచ్చిన
 తీరునఁ గొన్ని సామెతలు విప్పిచెప్పను—నిది తోలుచదు
 వు లివి వేవేలయెండ్లక్రిందట జిమ్మచీకటితప్ప మఱే
 దినువైనను లేనపుడు తనంతఁదాఁబోడమివ వేల్పు నుడులని
 వాడుకలో లేని నోటఁబట్టని కఱకువ్రాలను—ముక్కు
 మాఁతులు విగించి యేమేమో తడిపొడి తారుమాటుదు
 పులు—వడువడుమఁ చెచ్చుకొన్న కట్టుబాటు గోటుల
 వాలకములతోఁ దమవలె వాటపాటల టక్కిరి లగపరచనే

రని మంచివారల స్పృహనాలిన మొద్దులని తూలవాడునుఁ
 దమ యిరుగుపారుగులకన్న నెక్కుడు కల్పిహర్షుకొను
 టాటోటులు—పుచ్చిన గొట్టెమంద సంతయు న్నఱుచు
 నట్లు—తాముచెనుటయేగా కొరులనూడఁ జెనుచున్నా
 రు. మెతఁబు లంది తెవరియంతవారు వారెటో పుట్టి
 పెరిగి గిట్టకదీరకుగా. తనమేలుకొట్టి తనతోటిపాటి
 వారితోఁ దాఁ బోతుగా మెలంగవలయు ననుపలు కొక్క
 టియే పెద్దలవలనఁ విప్పలు తప్పుక నేర్చుకొనవలయును
 గాని—యూసిరితీసికొనుటయు స్త్రీక్క మెలపుకొను
 టయు స్త్రీకనుటయుం, బండుకొనుటయు, మేల్కొను
 టయుం, బల్కుటయు, నాడుటయుం, బొడుటయుం,
 దలంచుటయు మొదలగు నొడలికవతిలు—పుట్టుకతోనే
 యబ్బవలసినపోడిమి యెవ్వరికైన వ్రనంతటఁ దాఁ బోడ
 గట్టవలయునాని — యొరులయొద్ద నేర్చుకొన్నపుడు
 సాంపుచెనుటయే గాక బ్రతుకుసకుఁగూడఁ జేటు లేక
 మానదు. సిరి యబ్బదు కాని చీడ యబ్బునన్నట్లు తెల్వి
 తేట లబ్బువుకాని వెక్కిరింపు చదువువ్రాతలు—పనికి
 మాలిన బూటకపు టక్కిరివాలకములే పట్టుపడక
 తప్పువు. ఒరుల చెడ్డపనులు నేర్చుకొనవచ్చునుగాని
 మేలుచేయుట కొకరి కొకరి కొండొరుమికకన్న సులు
 వికెడ్దియు న్మంచి మప్పఁజాలరు. తనయెడల నొరులెట్లు
 నడువఁగోరుదుకో తా నొరులయెడల నట్లు నడచుకొనక
 తీరదను మంచిదారి నొక్కటియే సిన్నలకుఁ దగిన పెద్ద
 లగపరుచఁగలరు. బాపండ్లట, దొరలట, చేరులట,
 కాపులట, విాల మాటమాదిగలట, యెన్నెన్నో తెగలట,
 యంటరాదట, మట్టరాదట, యెండొరులఁ దన్ను
 కొని కొవి కొరి యెండొరుల బొలయున ట్లిగిబిగి
 గాలి నీళ్లకు — మడిమైలలం దన్నుఁ గట్టఁ ద్రాళ్లు
 తాఁ చెచ్చుకొన్నట్లు తెలిసీ తెలియని కట్టడము
 లాహా! యొకరి యాటపాట లింకొకరికిఁ గట్టక
 యెండొరుల నేవగించి, నిండులేదని యొరులమై
 నెల్లడ నిండుకొన్నవేల్పుం దమతోటిపాటి వారి
 వ్రమ్మవ్వలె నెమ్మివ్రమ్మ తెన్నునఁ గొలవనొల్లని పొగరుఁ
 బోరుల బ్రతుకు పోకిళ్లు నిక్కముగా నెల్లడ వల్లుకొని
 యొగ్రబాతు నంటుతెవుల్లె—నంజుడు ననుల కేయిదరి

3. విష్ణువు

అయిదవ శతబ్దమునాటి మధురాశిల్పచిత్రము.

(కుడిప్రక్కది సింహము తల. ఎడమప్రక్కది వరాహముతల.)

౪. బేరాముగూర్

(సింహములకు చంపు .)

'మహామ' లోని చర్మచిత్రము నకలం, పదునాల్గవ శతాబ్దమునాటిది.

తాల్పులనైన స్థంపవొల్క—వెట్టినిగ్ల దైర్ఘ్యమాలి తూలి
పడక—యిరుగుపొరుగులతో సరిగా వంతు పంచుకొని
మాడు గుడుచుచు, నొప్పించుచు పాటుపడి, యిందు
కేనియు నెవరినైన నొప్పించక, లేనిపోని గోటుజూప
కండటియొద్దఁ దిగు నడిచువతోఁ దిరుగ నేర్చినవా రెట్లు
పాడనీ యాడనీ పల్కునీ మఱిపనులైన నేయనీ
యొన్నొండయిన స్వీతుకనీ యట్టిచనువరి లయకాండ
యాటలే సయ్యాటలు. పాటలే తేనెయాటలు;
మాటలే ముద్దులమాటలు; డబ్బు గడించుకొనుటకై
లేనిపోని వాలకములు వేసికొని విట్టివిగరాదు. చెట్టు
చేరు చెప్పుకొని కాయ లమ్ముకొనవలె? తన తాత
గడించిన దుప్పటిం దా గడించినట్లు దాబుచేయఁ జెల్లు
వా? యొరుల యాటపాటల పరువుతీసి చచ్చి చెడి
నున్నమై తమవలె నేర్పుకొన్న చేతల స్వేక్తిరింపఁ
జాలినంతనే తామెంతో చదువలీ నెఱజూని మిన్నలవలె
నెరుపురాముల స్థయిచేసికొని గోటుమాపు బూకరి
ముచ్చుల కూడేమి చేరేమి? అయిదుబడులు నేర్పుట
తన తలంపుల జెల్లడించుతీరున వ్రాయఁగల్గుటకుఁ గాని
కొల్వకూటములఁ దానొకవ్రాయనకానివలె నెప్పటి
కా యయిదుబడులే వ్రాసి చూపించుటకుఁ గాదుగా.
వొల్లించిపెద్దలు వేలువేలు తెన్నుల వ్రవతోటిపాటివా
రెల్ల నాడువారుకాని మగవారలుకాని తమతమబ్రతుకుల
స్థోరఁదగిన నింతులనివి చేపూరుటకుఁ గావలసిన యొం
డొరుమికం బండించి వేడ్కలేనియ లూట లూరించు
మార్మి మోర్మి పేర్కూల జతగూర్చ నమవగు పడికట్ల
న్నియు నప్పటప్పటి యదను పడుట కొలంది నేర్ప
రిచిరికాని—యప్పటి కప్పుడు నెనరుమైఁ బాఁడిపంటలు
కొనసాగించుటకై ప్రాద్దువేల్పు కురియించిన వాననీ
రెల్లెట్లు మిఱ్ఱుపల్లముల పరిచేసికొని యే యే చెరువు
లేయే పొలముల కాయాపంటలకుఁ దగునట్లు మలఁపు
కొనవలయునో యా తెరవెఱిగి తెల్వీవేటలు కలవారు
తమ కోరినపంటలు పండించుకొనఁగల్గిన తీరున— నెల్ల
వారలు తరుణమునకుఁ దగునట్లెల్ల పనిబాటల స్నేర్పు
తోడమలఁదాముపొత్తుకొనియప్పటికప్పుడుతగినదారు
లేర్పరుచుకొని యే నెపమునైన నొంకొరుల నేవనింప

కేయునులులనేనిం జంపనొల్ల కేనంజుడువై నఁ జనియాడ
దొరకొన కన్ని తెవుకుల న్నావ్వుడగు కాయగూర పా
ర్వెరుగు వెన్న జామ్మ మీఁగడ నేయి మజ్జిగల పెం పం
దించు వాలమండల న్నాపాడుకొనుచు మంచినీట న్నగదీర్పు
కొనుచు నెట్టి యిడుమలైన నోర్పుకొని పడివెలలు కడు
పునమోసి పిల్లలస్థాంది పెంచి తమ యునులులకన్న
నెక్కువగాఁ గాపాడు నొప్పులకుప్పలగు నిల్లాండ నే
నెపమునైన నొప్పించు, కీందు చలనీ ముగ్ధిబోవునున్న వారి
చేతిపట్టున కందీయందకీ యొడ్డునకు నెట్టి బ్రతికించు
నేర్పరులవలె దెవరిన గుట్టుములనెల్లఁపున ద్రిష్టకొను
దొవలలాగున మచ్చిక న్లోకున కావించుకొని పొరపాట్లు
వైరించుకొని యిరుగుపొరుగు దొరాయని మెచ్చుకొనుతీ
రున తమ మంచి నడువడినాంచి తమంతఁ దమ తప్పులు
దిద్దుకొని పరువుల స్తోపుకాఁపురము న్నొనసాగించుమం
తెద్దపేరెక్కిన మగవారలు న్నూడ నాడినదే యాట మఱి
పాడినదేపాట వేసవేలు విన్న పెద్ద లుల్ల నిల్లనట్లడుగుకొల
రెట్టింపునడి నేర్పుమై నాడుచు న్ననతలంపుల పాడిమిం
తాట మాట కూర్చుల న్ననుపండువు స్వీకుల విందు న్నాటి
మాటికి న్నొత్తవపులు వెల్లిగురియింపజాలక వల్లించు
కొన్న తెలివీ తెలియని వాలు గెంగిలిముక్కల న్నాడిన
పాటపాడురా ప్రావిపండ దావీ యన్నట్లు లాటిపన్ని
న పాట మాట కూర్చుల న్ననోటికివచ్చినట్లు మాటికొను
వేసగాడు నిజముగా నొరుల మాట మోయు కుంటి గాలి
గాడే. మఱియిది లంకపలుకుల యెక్కిరింత పిట్టర్నించు
కొల్వగడ్డియ నెక్కించి మెచ్చుకొనువాఁ డొక నాఁడ
గాడే. తనయొక్కచ్చిపాటికొలంది న్ననతలంపుల న్నడు
వంత వంత యాట పాట మాట మీట చదువుసంఘె
పొడల నెప్పటికప్పుడే క్రొంగ్రొత్త చవులూర నచ్చ
నాటు తేటమడుల న్నాని లే కొక్కవేల్పు నొడుపులనాని
చెడనల్లి వేలకొలంది విన్న పెద్దల న్నెడ్డు నోలలాడింపఁ
గలవాడే నిండుకొల్వగడ్డియ నెక్కించగిన చదువరి నెఱ
జూ మాటకారి లయకాండు గాని యదైవేడ్డు నరవవెక్కి
రింపు టక్కరివేసగాఁ జెల్ల నుత్త తిండిపండుగ కొఱగాని
కొంఁటగాడే తననొంతునవలిపడి యేర్పరుచుకొనఁజాలని
ములుచకుఁ గొయ్యదుక్కవ్రాత యొకకొంత యూత

కై పనికివచ్చినప్పటి కాదొక్కొకద నిక్కముగా నొక నోటిపాట కాంగల్లునా? కొమ్మవలె నొయ్యబొమ్మ కాపురము చేయగలదా? ఒకఁ డెద్దియో చదివి చెప్పుచున్న ముచ్చట నైరినకొనఁజాలక యాతాటాకుకట్ట వ్యేలాడు నులకత్రాడ న్నూది తనమగని మొలత్రాడు న్నలంచుకొని చెక్కిచెక్కిచ్చు తెంపితిమ్మక్కవలె “యెందుకు పెద్దలవలె” అను పాఠయొక్క పొగసంతయు నద్దానివచ్చి పొడిన లయకానితోనే చెల్లిపోయెనామేటిపాటకారి కుత్తుకరవలిచేడ్క—యాగొప్పవరువరితోడనే సమనిపోయె—నామేలుబంతి పొడినతీరిచేయని సిగ్గురి నేటి టక్కరి కొయ్యకీల్వస్తన తోచినట్లు చప్పుకు చేయుచు—నోహో, యెంత చెల్లడిగాఁ గొంచెమైనఁ గొంతెత్తఁజాలక ప్రేరించునలవాటుతో వచ్చివయందము రాని కట్లు మొజ్జుకొడ నంది పచ్చడిచేయుచున్నాఁడో—యే మా జా చే మా యొరయి కే మాయారు కే మాలా గే మా యో గే మా కచ్చుబడి యే మా పంపక మే మా అవ యే మా పొడి యే మా లేలేదన మాపోకడ లేమారాకడ లను తెలిసీతెలియని చెట్టి మొట్టిమెప్పురులంబట్టి కట్టెఁమోతలు పేరక్కవలసి వచ్చెను. వాడు మీసలు గొఱిగించుకొని పైలువేసి కొని యాడుదానివాలకముగై కొని కొల్లవనాడునపు డే నిజమైనయాడుదికాని పనికివచ్చునా? వాడు బానంత డొక్కుకడుపు తగుల్పుకొని పురిటాలినొప్పులు పడునట్లే నీళ్లుదానాడుది పడఁగలదు? బాపురే వీడుకొయ్య యూదులు—వీడు డోలుమొత్తుట—వీడు డొక్కు తట్టుట—వీడు తాళము కొట్టుట—వీడు తీరగఁ బ్రాముట—వీడు కట్టెచాటుట—మీటలుట—గీయట—రాయుట లోహో వేయేల—యే నోటిపాటయైనం బనికి వచ్చునా—అదేమోకాని యే నోటిపాటయైనదాని నా చెవికి గిట్టనేగిట్టదునుమా—నేటి కొల్వంత యొక్క గొట్టమాదుట కే యేర్పాటు కావించితిని—నీడ పిడికిలఁ జిక్కని మాననీ కాని—యానీడవృట్టుకొనుట తీరదు తనతెలివిలేట రెంత చెచ్చఁతెట్టుచున్నాఁడో—యా తంటాలుపడుటకే నూటపదాలు లేదను—నాహో, వాడు పొడినట్లే వీడు పొడుచున్నాడు—తలయూదుట;

మూలి ముక్కులు త్రిప్పుట, దోడిలాసించుట, మాటలు నమలినమలి పెనవులు దిగించి ముక్కుపాట పొడుట, తన పొడు పాట తలంపులెట్లయిన నెట్లడించనీ కాని—చేతులెట్లో యాడించుచు గింజాకొంట—యోహో యెరువు చెక్కిరింపు వాప్పు డాట పాట మాట మీట చదువు పంకర టింకర యొడలి కడలిక లద్దిరా చెట్టివెంగ కొయలకుఁ దప్ప సరియగు చదువరి మాటకారి లయ కాని న్నరివడునా? తన తలంపుల స్వతోటి పాటివారి కవతెవరి కప్పు డైపైల్లెట్లు తెలుపని యునో యా తీరు పెద్దలవలన నేర్చుకొన్న వస్తువనుకుఁజోచిన టైలరైన మాటాటఁగూడదు, చదువఁ దగదు, వ్రాయరాదు, మరియు న్నూడుగుడ్డలు కూర్చు కొనుటకు నిండ్లు వాకిళ్లు, తోలులు నొడ్డు కాల్యలు బావులు చెలువులు మొదలగు బ్రతుకువకుఁ గావలసిన వెరవులెల్ల ముందుపూతు లదనుపదనులు దొట్టి యన్ని పనిపాట్లు నెరవేర్చుకొను ముఖపులు తగినపనివాండ్ర వలన నేర్చుకొనక పట్టుపడనేరదు. వేయేల? యాట పాట మాట మీట మెలఁపులు తప్పు దక్కినపనులన్నియు నొరులయొద్ద నెంతనేర్చుకొన్న నంత మందిదేకాని—నిజముగా నాట పాట మాట మీటల తెల్వితేట లెవ్వరి కైన వ్రువుట్టుకతోనే యబ్బవలయుదాని యొరుల యొద్ద నేర్చుకొని యొకరిలా గాడుటకుదాని, పొడుటకుఁ గాని చేపులాసిన కొలంది నొరుల యాట పాటల పొగను తమ కబ్బదు సరేకదా యదివఱకుఁ దమకుఁ బుట్టువుతోవచ్చిన సాంపునూడ మొదలుచెడి మనువు ద తీరి యెవ్వరికైన స్తన వివనింపుగా కొకటికొయతోయి యింకొకటి కొనపట్టారులకు వెగటనుటయేకాక పై పెచ్చి చీవాట్లునూడఁ దప్పక లేకమానవు—ఆటపాట రీడుముదిరినకొలంది నొకనాటి కొకనాఁ డలవాటు పెంపొరివకొలంది మునుపెక్కి పుట్టుతెల్వితేటలు కొనసాగి—నిండుకొల్వ మూటమల నేలకొలంది విన్నపెద్ద లందఱికి స్తప్పక మిక్కిలి హాయి కావించగలుగును, తినక, చనియొరక లోఁను తెలియరా దమనట్లు పుట్టటపాటల సాం పాడి పాడినకొలంది న్వన్నెవాసుల నెన్నిక స్తనుచుండును, తనకుఁ

బుట్టినవాడు నిక్కముగా దన కన్నకొడుకని పరువైనవాడు వెల్లడించుకొనఁ జెల్లువ్వాని యెరువకుఁ బుట్టినవాని ద్వాఁగన్నట్లు చాటుకొనుట నగుపాటు కాదా! తన పుట్టుతెల్వితేటలంబట్టి తనగొంతు రవలి నృతీయుఁ దనయొడలి కదలిక న్వల్లడింపజోడి— పట్టు లంకించుకొను టక్కరితనమున నొరుల వెక్కిరింపుల కుట్టు ములుచల న్లోఁగొనఁగోరి—లేనిపోని వాలక ములువేసి తలకు మించిన పరువులిడు పలుఁగాకులాగా యాట పాట మాట మీటల పరువుతీయుచున్నారే. తమతమ తోచినట్లు తమపుట్టుచేత న్నెలకొల్పి—యెడ తెగని గొప్ప యలవాటుకొలంది—నెవ్వరి కెద్ది యిం పగునో యాగుట్టు తెలిసికొని—తమంతటఁ దా మొరులు కొరినట్లెల్లఁ బలుపోకల నాట పాట రెనలేని సేర్వరితన మున — నప్పటి కప్పుడు వింతవింత తీరుల న్నొండెల యేలు పొంగిపాటలి పిన్న పెద్దయలల నిమ్ముచుట్టి కుత్తుకబంటి తీయలి లేట నీటి న్వల్లిగొల్పి చందము న—గొప్పకొల్వకూటముల నలరింపఁగల చదువరి మాట కారి లయకాం ద్రొక రిద్దరికి మించి యెన్నఁడైన నెం దైన నానాటికి నన్నెవాసుల స్మృతుఁడు, దను వలది నన్ని యెం డ్లోడలి వింకమున నెట్లయిన సేకొంతయు గ్గానక—తోటిపాటివార లందఱికి వ్వానాటికిఁ దమ పైఁ గూర్చికట్టింప—సాటిలేని సేరుపెంపునం బాటి కక్కఁగల చూపరి పేల్పుండు లీ సేలయందెల్ల నుండు రేమా? ఒరులయొద్ద నీవు సేర్వకొని యలవాటు చేసి కొన్న వెక్కిరింపులు మా కక్కఱలేదు — నీయంత నీవు నీ పుట్టు తెల్వితేటలకొలంది నీ కలంచినట్లు పన్నుకొన్న యాట పాట మాట మీట మెలఁపులే మాకుఁ గావలయు న్నాని యెరుల యొగిలిముక్కలు కకుక కెరవుసామ్యుల ద్వాల్వి గోటుచేయ కొరుల పోల్కి మచ్చ నొక్కింతయు న్వల్లడింపక నీపుట్టుచేత యెద్దియో తెల్వఁ గల్గెదవేని యా నిండు కొల్వ గద్దియనెక్కమా—యని తగిన చదువరులు నొక్కితక్కాడించినపుడు—దొరకొల్వన నిలిచి తన యాట పాట మాట మీట మెలఁపుల న్గంటలకొలంది న్నవపండుపుగా పినులవిందుగాఁ జెక్కువేల పిన్న పెద్దల

నోరినట్లెల్ల హాయిగొల్పి కొల్వఁ జూరగొనఁగల మగవాఁ డేడి—కచ్చకట్టినదెల్లఁ బప్పువండుసేర్వనా? కొరినట్లెల్ల నొక్కవేల్పు నుడిగ్గాని లే కొక్కనాటుమాట న్నాని వలదిన చవులు వెల్లిసరియఁ నుత్తుకరవగ్గాని— వడిగ్గాని — హెచ్చుతగ్గు రెట్టింపుకొల నొకింతయు న్నప్పక—మొక్క మొలదినట్లుటపాటలం తెక్కువేల పిన్న పెద్దల హాయి న్నొక్కించువాడే నిక్కమగు చదు వరి లయకాండు, ముఱయెక్కుచేతఁ దిరుగ మొదలిడిన గడియారపుముల్లు నడకవడిగ గడియారు మెల్ల మెల్ల గా వామరయెక్కు పడలి విగి తగినకొలంది సరిగా నొక తీరు కొలత వ్వానుగూడఁ దగ్గుచుండియును దన యడుగు వడి తగ్గుదలమేర రివ్వంతయేని నెవ్వరు న్ననిపెట్ట నలవి కావట్లు నుద కాగిపోవును, మొదటి గొంతురవలి గాలి వడి రానురాను లావుసన్న ములు కాకతీరదు. మఱియు న్ను పక కొల నింపాది కాకమానదు. కొఱవి మొనయందలి చిచ్చుమెఱ పొకొఱవి కదలికన్నట్టి తాఁగదలుచున్నట్లు— మఱియుఁ బలుతీరుల నెల్లగపడునో—యట్లే రవలి కదలికం బట్టి యుద్దాని హెచ్చుతగ్గులకొల తోయెచుండును. తలపు కొలంది న్ను లివుసొదవించు పనిముట్లగు కుత్తుకవరముల లావుసన్న ములంబట్టి రవలి వడి హెచ్చుతగ్గు లేర్పడు చుండును. కొఱవికొనఁచువలి చిచ్చు కొఱవి కదలిక న్నట్టి పలుచెల్వములనోయనట్లు గొంతునరముల కదలికం బట్టి నులివు నెక్కుతెఱగుల హెచ్చుతగ్గు రవలివడుల నివ్వనడును. ఎట్టి కదలికయైననాని మఱివంకయున్నాని లేకయే కొఱవి కదలికవంకలంబట్టి యుద్దానికొనగ్గుల మెఱ పుకదలిక చెలువులదూపట్టున ట్లికుత్తు నరములకదలికంబట్టి నులివు పలుతీరుల హెచ్చుతగ్గు గాలిపోలేలవలనఁ బలు తీరులఱవలివడులనివ్వనగును. కనుక వాటపాటల నుంచిచెడ్డ లన్నియు నెవరెవ రెట్లెట్లునొ నెదకో యాయాతీరులనొప్ప డఁగట్టుచుండును. మ రెవరెవరు తలంచుకొన్నట్లు వారివారి కాయాటపాటలు తోయెచుండును. నిక్కముగా నేయే పడికట్టంబట్టి యెవరితలంపులేట్లెట్లుదవుచుండునో యాయాయిపడికట్టకన్న సేర్వర్పయగిన కట్టుబాట్లాట పాటల కుమటివే తేవనఁగా వాటపాటలయ్యార్చి యెవరిపడికట్టు వారిది కనక మాటకారి లయకాండ్రందలు నెవరంతవారు

లములు లేకుండపోవును; విదేశాంగవ్యవహారములను చక్కజెట్టుటలో స్థిరత్వము లేకపోవుట తగ్గిపోవును. ఒకప్రభుత్వము రాజీనీయవలసిన పరిస్థితు లేర్పడినప్పుడు పరిపాలనాచక్రమున కేర్పడమైన అడ్డంకియు లేకుండ ఇంకొకప్రభుత్వము ఏర్పాటు కాబడుటకు దానివలన కల అవకాశములే దీనికి కారణము.

ఇంగ్లండునందుండుచుండిన* ద్విపక్షపద్ధతికి వ్యతిరేకముగ యూరప్రఖండమందలిదేశములలో వివిధ పక్షపద్ధతి అమలునందున్నది. దీనిప్రకారము ఆయా దేశముల పార్లమెంటుసభలలో భిన్న రాజకీయాభిప్రాయములు కల అనేకములగు పక్షము లుండుటయు, వాటిలో కొన్నిటిసమన్వయమువలన ప్రభుత్వ మేర్పాటుకాబడుటయు, ఆయాపక్షములమధ్య సంయోగము తగ్గిపోయినపు డాప్రభుత్వము పడిపోవుటయు, మరల అట్టి అస్థిరముగు ప్రభుత్వమే కానిస్థానమందు పరిపాలన నడపుట కేర్పాటుగుటయు జరుగుచుండును. ఫ్రాన్సు, జర్మనీ మొదలగుదేశముల రాజకీయపక్షములచరిత్ర మనము గమనించినచో అచ్చుల పక్షప్రభుత్వ మెంత అస్థిరముగు పునాదులపై ఏర్పాటుకాబడినదో తెలియగలదు. వివిధ పక్షవిధానమునందలి లోట్లను కొన్నిటి నీక్రింద పొందు పరచెదము:—

(i) ప్రభుత్వవిషయములలో సమత్వము, ఏకత్వము లేకుండపోవుట. ఒకప్రభుత్వమువారు కొంత పనిని చేసి విడిచినచో ఆపనిని గురించి వేరొకవిధానము నింకొకప్రభుత్వమువారు ప్రవేశపెట్టుటకు ప్రయత్నించి నప్పు డీలోటు రాగుగ సుష్టపడును

(ii) ద్విపక్ష పద్ధతియందుండు ప్రభుత్వముల యొక్క స్థిరత్వ విపక్షంలో నుండదు. కొన్ని పార్టీలు కలసి ప్రభుత్వము నేర్పాటుచేయుటకు పూనుకొనినచో, మరికొన్ని కలసి ఆప్రభుత్వమును త్రోసివేయుటకు ప్రయత్నములు చేయుచుండును. ప్రభుత్వస్థిరత్వము

ప్రతి దిన్న పక్షముయొక్క అభిప్రాయములపైనను, చర్యలపైనను ఆధారపడియుండును. ప్రజాసమూహమునందల్పసంఖ్యాకులుగా నున్న పక్షమువారు ప్రభుత్వముల తీవ్రములనుగూర్చి నిర్ణయించుట కవకాశములు కల్గియుండురు.

(iii) ప్రజాపరిపాలనావిధానము (Democratic Government) నకు ప్రధానముగు ప్రజాసమ్మత్యము ననుసరించి పరిపాలన జరుగుట యనుమాత్రము ఆచరణలో నుంచుట కవకాశములు దీనివలన చాల తక్కువగ నుండును.

పైన చెప్పిన దానినిబట్టి రెండు రాజకీయ-పార్టీలుండటవలన అంతయు బాధమే యనియు, ఆపద్ధతి యందు లోపము లేవియు లేవనియు తలంచుట సారపాటు. ద్విపక్షపద్ధతియందలి గొప్పలో టొకటి కలదు. అది ఏదన:—ప్రజాస్వామ్యపరిపాలనాపద్ధతి ప్రకారము దేశమందున్న వివిధపక్షములవారికిని, వివిధాభిప్రాయములవారికిని, వారివారికి ప్రజాసమూహమునందు గల బలముప్రకారము చట్టనిర్మాణసభయందును, పరిపాలనావిధానమునందును తగ్గప్రాతినిధ్య ముండవలెను. అనగా ప్రతి అల్పసంఖ్యాకపు పక్షము, అభిప్రాయము మాడ ప్రభుత్వవిషయములందు పాల్గొనుటకు, తమయభిప్రాయములను తెలియచుటకు తగునవకాశములు కల్పింపబడవలెను. ఇట్లు అల్పసంఖ్యాకుల అభిప్రాయములను వ్యక్తీకరించుకొనుట కవకాశముల నొసంగని ప్రభుత్వవిధానము ప్రజాస్వామ్యపరిపాలనా మాత్రముపై నాధారపడియున్నదని చెప్పటకు వీలు లేదు. ద్విపక్షవిధానము ప్రకారము అల్పసంఖ్యాకుల యభిప్రాయములకు మన్నన దొరకుననుట చాల తక్కువసంసర్పములలో జరుగుచున్నది. సర్వసాధారణముగ పక్షనాయకులు, పక్షమునందధిక సంఖ్యాకులుగ నున్నవారు ఏవిధముగ చేయుమనియో దగ్గో ఆప్రకారమే పక్షవలంబు లందరును చేయవలసియుండును గాని సొంత యభిప్రాయముల ప్రకారము

* ఇంగ్లండులో కార్మికపక్షము ఏర్పడి పార్లమెంటునందు బలమును సంపాదించునంతవరకు ద్విపక్ష పద్ధతియే ఆచరణయందుండుచుండినది. కాని తరువాత మూడుపక్షము లేర్పడి బహుపక్షపద్ధతిలో నుండు కొన్ని లోట్లు ఇంగ్లండుదేశరాజ్యాంగవిషయములలో మాడ ప్రవేశపెట్టబడినది.

వదుచుకొనుటకు వ్యక్తుల కవకాశ ముండదు. ఇట్లు వ్యక్తిత్వ భిప్రాయములను, అల్పసంఖ్యాకుల యభిప్రాయములను తెల్పుచుచేయుటకు అవకాశముల నీయకుండుటయు, వాటి నంతమాత్రము గణింపకుండ నుండుటయునే ప్రజాస్వామ్యపరిపాలనా నూత్రమునందును, పార్లమెంటరీవిధానమునందును ప్రధానమగు లోపములలో నొక్కటనియు, వాటియందు ప్రజలకు నమ్మకము క్రమక్రమేణ తగ్గి పోవుటకు ముఖ్యకారణమనియు మనము గ్రహింపవలసియున్నది.

కాన ద్విపక్షవిధానమునందునూడ కొన్ని లోపములు కలవనియు, బహుపక్షవిధానమునందునూడ కొన్ని లాభములు లేకపోలేదనియు జ్ఞాపక ముంచుకోవలెను. ఇప్పుడు ఈ రెండుపద్ధతులలో ఏది హిందూదేశమున కెక్కువ లాభదాయకము, ఎక్కువ అనుమలమైనదియు మన మాలోచింపవలసియున్నది. ఇప్పటిపరిస్థితులలో హిందూదేశమందు మత సాంఘిక భేదముల ననుసరించి పక్షము లేర్పడుట ఆచారముగ నున్నదినియు, రాజకీయవిభేదము వనుసరించి పక్షము లేర్పాటుకాబడుట ఎక్కడవో కాని జరుగుటలేదనియు, దేశీయ రాజకీయ పరిస్థితులను గమనించు ప్రతివారికిని తెలియవగును. ఈ మతవిభేదములపై నాధారపడియుండునట్టి పక్షములు నాధారముగ జాత్యైక్యమున కడ్డంకులనియు, జాతీయ భావములను, సంఘభావమును పురికొల్పుటకు బదులవి జాతీయందు పరస్పర విరోధములను పెంపొందించుననియు కూడ ఎల్ల రకును తెలియును. దేశమునంతను జాతి మతవిభేదములపై నాధారపడియుండు చిన్న చిన్న చీలికలుగ చేసి ప్రభుత్వమును సరియగుపద్ధతులపై ఏర్పాటు చేయుటకు ఇవి కిలు లేకుండ చేయును.

ఇన్ని లోపములు మతము ననుసరించి ఏర్పడుపక్షము లుండుటవలన, అందరకును తెలిసినప్పటికిని కలవనిఈ ఆగష్టు 2-న లేదీని బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు తయారుచేసి ప్రచురింపజేసిన, మత సాంఘిక నిర్ణయమునందు (Communal Award) నూడ ఈ భేదములను పెంపొందించుట కనుమలముగ నుండునట్లు ప్రత్యేక సాంఘిక నియోజక వర్గములే ఏర్పాటుచేయబడుటకు నిశ్చయింపబడినది.

ఈ ప్రత్యేక నియోజకవర్గములు ప్రతి అల్పసంఖ్యాక పక్షమునకును ఏర్పాటుకాబడవలెనని దాని ప్రకారము నిర్ణయముకాబడినది. హిందూదేశమందలి వివిధ మత సాంఘికక్షులును తమలో తాము ఈ సాంఘిక సమస్యను పరిష్కరించు కొనలేకపోవుటయే బ్రిటిషు ప్రభుత్వము వారి విధముగ నిర్ణయించుటకు ముఖ్యకారణమని ప్రచురింపబడినది. పై చెప్పబడిన ప్రభుత్వనిర్ణయమే అమలులోనికి వచ్చు సందర్భము లేర్పడినచో హిందూదేశమునందు పార్లమెంటరీపద్ధతులు ప్రవేశపెట్టబడినప్పటికిని ఆవిధానము వివిధపక్షనూత్రముపైనే ఆధారపడి ఆచరణలో మంచబడునని తలంచుట కవకాశములు కలవు.

కాని నిజముగ మనదేశములో ప్రజాస్వామ్య పరిపాలనమాత్ర మాచరణయందు నుండవలెనని మనకు నిశ్చితాభిప్రాయము కలదేని, దానికి ప్రధానమగు మార్గము ప్రజలలో జాతీయైక్యభావములను పురికొల్పుటయు, మతసాంఘిక విభేదములతో సంబంధము లేకుండ పరియగు రాజకీయభిప్రాయ భేదముల ననుసరించియే పార్లమెంటరీపక్షములు ఏర్పాటుగనట్లు చూచుటయుచాల ముఖ్యము. ఈ ఉద్ద్యమములు రెండును ఒకదాని ప్రక్కనింకొకటి పనిచేయును, మత సాంఘిక విభేదములు తగ్గి పోవుటయు, రాజకీయములపై నాధారపడియుండు పక్షములు ఏర్పాటుకాబడుటయు, ఒక్కసారిగ జరుగవలసియున్నది. కొంతకాలమువరకు మతవిభేదములపై నాధారపడియుండు ద్విపక్షపద్ధతియే జరుగుచు వచ్చినను, తరువాత ఎప్పటికైనను ఎంత తక్కువకాలములో ఈపని జరిగిన అంత శ్రేయోదాయకము. దేశక్షేమము స్వపక్షపద్ధతిపైనే ఆధారపడియుండునట్లు చేయుటలోనే ఇమిడియున్నదని గ్రహింపవలెను. అప్పుడునూడ పార్లమెంటరీ భాగ్యతాయుత ప్రభుత్వము (Responsible Parliamentary Government) జయప్రదముగ నుండవలసివచ్చినచో, అల్పసంఖ్యాకులుగా నున్న వివిధపక్షములవారి యభిప్రాయములకు సరియగు గణన నిచ్చుట అవసరము. లేకపోయిన ఇప్పుడు యూరప్ ఖండమందంతటను ప్రబలముగ నున్న ప్రజాస్వామ్య పరిపాలనానూత్రమునకు ప్రతిమూలాభిప్రాయములు మనదేశ

మందుకూడ ప్రవేశించి వేతమును డిక్లేటరు ప్రభుత్వము నకు సురిచేయునటుల నిశ్చయము.

ఈవిధమైన భయమును తొలగించుటకు ముఖ్యముగ వెంటనే చేయవలసిన పనులు రెండు కలవు:—

(i) కాననసభలకు సభ్యుల నెన్నుకొనుసంబంధములలో సంయుక్తనియోజకవర్గముల శేర్పాటుచేసి వాటిలో అల్పసంఖ్యాకులకు స్థానములను ప్రణ్వేకించి నిర్ణయించుట.

(ii) ప్రపోజ్షనల్ రిప్రజెంటేషను అవగాపవత్తమున కంతబల మున్నచో దానినిబట్టి ఆపక్షము వారికి తగినట్టియు, పరిపూర్ణమైనట్టియు ప్రాతినిధ్యము శేర్పాటుచేయు పద్ధతిని ఎన్నికవిధానమునందు ప్రవేశపెట్టుట.

ప్రజాప్రతినిధిసంఘములద్వారా పనిచేయుప్రజాస్వామ్యనూత్రమునందు ప్రజల కనిష్టత మోచ్చకుండ చేయుటకును, వాటిపైననే ఆధారపడియుండు ప్రభుత్వ పద్ధతికి వ్యతిరేకముగ నుండకుండు పద్ధతు లేర్పడకుండ కాపాడుటకును, ఇదియే లాభకరమగు మార్గములు.

పైన నూచించినచే కాక వేరు రెండుమార్గముల వలన కూడ అట్టిఫలితమును పొందుట కవకాశములు కలవు:—

(i) ప్రజాసామాన్యమునందు ప్రణ్వేకజాతీయతనుగురించి మాత్రమే ఆభిప్రాయముల నెక్కువగ పెంపొందించుటకు మారుగ అంతర్జాతీయభావములు, అంతర్జాతీయసామ్రాజ్యము మొదలగు విషయములను గురించి ప్రచారము చేయవలసి యుండును. ప్రజాస్వా

మ్యప్రభుత్వ మీకాలమున అంతర్జాతీయనూత్రముగ మార్చి ప్రజాస్వాదయములందు వికాలభావములు ప్రవేశించునట్లు చేయుటలోనే ప్రపంచోద్ధరణమార్గ మిమిడి యున్నది.

(ii) హిందూదేశములో ప్రాచీనకాలములో ఎక్కువ ఆభివృద్ధిగా నుండినట్టి గ్రామపరిపాలనాసంఘములు (Village Assemblies), పూర్తిగ ప్రజాసమ్యతముపై నాధారపడియుండునట్టివాటిని, పునరుద్ధరింపవలసియున్నది. అవగా గ్రామములను పరిపాలనాపద్ధతికి పునాదిగ దిరిగి ఏర్పాటుచేసి, గ్రామపంచాయతీసభలను ఆభివృద్ధిపరచి, అవి గ్రామముల పరిపాలనావిషయము లన్నింటికిని బాధ్యత కల్గియుండునట్లు చేయవలెను. హిందూదేశమునందు ప్రజాస్వామ్యప్రభుత్వ నూత్రము చిరస్థాయిగ నుండవలెననిన, ఈవిధమైన సంస్కరణమును ప్రవేశపెట్టుటయే దానికి మార్గము. పునాదులయందు బల మున్న, వైఅంతస్తులలో బలము దానివెంబడినే వచ్చును. కాన గ్రామములలో ప్రజాభిప్రాయము ననుసరించి ప్రభుత్వవ్యవహారములు సాగుచున్నప్పుడు పెద్దరాజ్యభాగములలో కొంతవర కానూత్రము కొరతవడినను అంతేనష్ట ముండదు. సాంఘిక, మతవైషమ్యములకు గ్రామములో ఎప్పుడు ఆవకాశముండనో (పైన చెప్పిన మార్గమువలన ఆవైషమ్యములు చాలవరకు తగ్గిపోవుట కవకాశము లేర్పడును), అప్పుడే ఇతరచోట్లగూడ వాటికి స్థాన ముండదు. అప్పుడే పూర్తిగ రాజకీయవిభేదములే ప్రధానముగాగల రాజకీయపక్షము లేర్పడుటకు అనుకూలపరిస్థితు లేర్పడును.

చిత్రకారుడు: కప్పగిల భుల విశ్వనాథంగారు.

భారత కార్మిక మండలమునకు సన్నిహిత గ్రామ తీవ్ర సంబంధ ముండుట గమనార్హము. లేని యెడల భారత తక్కువ కూలికి పనిచేయగలుగుటకై నను, చాలకాలము సమ్మెకట్టి యుండగలుగుటకై నను పిలువడదు. సాధారణముగ పని యావుదల చేయబడినంతనే కర్మాలయ కార్మికుడైనను, గనిపనివాడైనను, తన స్వగ్రామమున కేగి పని మరల ప్రారంభింపబడునంతవరకచ్చట ఇతరములను పనిపాట్లను చూచుకొనుచుండును. అందువలన కార్మికసంఘములు తీవ్ర ధనవసతి యేమియు గూడ లేకుండ సమ్మెకట్టుట కెంతయు సుకురుసున్నది. అంతయే గాక, అసలే కిటకిటలాడుచున్న సగరముల యందు వారు పనిపాట్లు లేక తిరుగులాడుచుండుట కవకాశముపైత ముండును.

భారతకార్మికోద్యమము ౧౮౮౦ సంవత్సరమున సమారంభమయ్యెను. అప్పటినుండి భారతదేశమున పరిశ్రమ లభివృద్ధి పొందదొడగెను. ౧౯౧౫ సంవత్సరము వర కీయోద్యమము వైశవావస్థయందుండెను. ప్రతిజనుము మున్నగు పరిశ్రమ లనేకము లభివృద్ధిలేముగ నభివృద్ధి పొందెను; కాని అనంతరము ౧౯-వ శతాబ్దమున ప్రతిజనునం దవలంబింపబడిన విధానమువంటి పరిస్థితులవలన కార్మికుల కత్యంతదురవస్థ ప్రాపించెను. కూలి విక్రీడితక్కువ, కార్మికులు (ప్రీపురుషులు) అందరు వారు పనిచేయు కార్ఖానాలయం దొకభాగముగ పరిగణింపబడిరి. కూలి కలసివచ్చునని పనివారిచే పనిచేయింప దొడగిరి. పనినేళలు హెచ్చింపబడెను కావునముందు కొంపలు వైతము మంచిది కావు. కర్మాలయముల కాపన మమలుపరచు బడెను. కాని యందు మానవశక్తి పరిగణింపబడినట్లగపడెను. ప్రాణ నష్టమును, అవయవాదినష్టములనా వారిందుటకే యది యుపయోక్తమగును. కేయల, భారతకార్మికుల యవస్థ మొత్తముచూచక ప్రత్యేకమున వసాధారణకాపనము నమలుపరచిన పిమ్మట వాసంక్షోభము తొలగెను. ఇతర ప్రాంతములయందు

ఇక రెండవదశ 1915 నుండి 1921 సంవత్సరము వర కుండె ననవచ్చును. యుద్ధ సారంభ మైనపుడు ఇండియాలో తయారైన వస్తువుల కనేక కారణములవలన మంచి వ్యాపార ముండెను. కావున దేశమునం దంతట కార్మికుల కెంచిరికైన పని యుండెడిది, ధరలు పెరిగి పోయినవి. పలువిధములను పరిశ్రమలు తలయెత్తెను. పనివారికి కూలిపైతము సమ్మెకట్టు బెదిరింపువలన చాలవరకు హెచ్చెను. నిత్యయుముగ భారత కార్మికమండలమున కది మంచిరీతి లనవలయును. పరిశ్రమల నింకను అభివృద్ధిపడువజాలక పోవుటయు, తగినంత కార్మికసిబ్బంది లభింపలేకపోవుటయు తప్ప, మొత్తముచూచక కార్మికపరిస్థితు లెంతయు చిరకాలమువరకు నిక్షేపమువలె ముండెను.

కాని వాస్తవ్యులు సంది జరిగితరువాత దాని ప్రతిఫలములుమాత్రము కార్మికోదేశముచొప్పున మన దేశమునం దరిప్రవాహకము లయ్యెను. వ్యాపారము సన్నగిలెను. పరిశ్రమలు క్షీణించెను. కావున యజమానులు విధిలేక కూలిని తగ్గించవలసినవారైరి. అశ్మాదానాదు నూది మిల్లుల యజమానులు మొట్టమొదట నూటికి ౨౦ వంతులు కూలి తగ్గించునట్లు ద్వీశించిరి. కాని, తత్క్షణము కార్మికు లందరు ౨ నెలల వరకు సమ్మెకట్టి యుండినందున మడుకు ౧౫% వంతులు మాత్రము తగ్గించిరి. ౧౯౨౫-వ సంవత్సరమున బొంబాయి మిల్లుయజమానుల సంఘమువారు కూలిని ౧౧.౨౨% వంతులు తగ్గించుటకు ప్రయత్నించిరి కాని కార్మికులును స్థిరముగ ౩ నెలలవరకు మొక్కుమక్కుని సమ్మెకట్టియుండినందున వారిప్రయత్నము కొవసాగదయ్యెను. సభాయంతుడగు రాజప్రతినిధి స్వదేశీసరకులపై విధింపబడుచుండిన ౩౨% సుంకమును రద్దుపరచుట కొక ప్రత్యేకమున వసాధారణకాపనము నమలుపరచిన పిమ్మట వాసంక్షోభము తొలగెను. ఇతర ప్రాంతములయందు

పైత మప్పు డనేకసమైక్యము జరిగెను; కాని కార్మికుల యందు తగిన కట్టుదిట్టములు లేనందున నవి యంతగా విజయవంతములు కావరైయ్యెను. తరువాత కొంతకాలము వరకు యజమానులు హాలిని తగ్గించుటకు మానుకొనిరి. అంతలో ధరలును చాలతగ్గి పోయినవి. అందువలన ౧౯౧౪ సంవత్సరమున తాము పొందుచుండినదానికన్న నీప్పుడు తమకు హాలి హెచ్చియే యున్నట్లు కార్మికులు గ్రహించి తమ నిరుద్ధులై ఖరీదీ త్యజించుకొనిరి. ఇది భారతకార్మికోద్యమమునందు మూడవదశ. ఇది ౧౯౨౨ నుండి ౧౯౨౩ సంవత్సరమువర కుండెను. ఈకాలమునందు సమైక్య లసే కములు జరుపబడుటయే గాక కార్మిక సంబంధకాసనములు పైత మనేకము లమలుపరుపబడెను. ౧౯౨౧ సంవత్సరమున బెనీవాలో నొక యున్నతజాతీయ కార్మికకాఖాలయము స్థాపింపబడెను. వారు సిఫారసు చేసిన సంప్రదాయము నంగీకరించి భారతకేంద్రరాష్ట్రీయాది ప్రభుత్వము లులుజరుప దొడంగినందున కార్మికుల కత్యంతసౌకర్యము లొసగూడెను. వారి పరిస్థితులు పైత మభివృద్ధి పొందెను. ౧౯౨౨ సంవత్సరమున కార్మికకాసనము సవరింపబడెను. గనులచట్టము పైత మత్యంతాభ్యుదయదాయకముగ సవరింపబడెను. కార్మికులకు పరిహార మొసంగు కాసనము గూడ నపుడే అమలులోనికి కొనిరాబడెను. ౧౯౨౬లో నొక కార్మికమండలకాసనము మంజూరు గావించబడెను. కాని యాదశయొక్క యంత్యకాలమున వ్యాపారము ఊహించినందున యజమానులు హాలిని తగ్గించక యితరవిధముల వ్యయకర్తన మొనరింప దొడగిరి. కార్మికులను సాధారణముగ పనిచేయించే యొక్కవపని చేయవలసినదిగా యజమాను లాదేశింప దొడగిరి. భారత కార్మికమండల చతుర్థదశాభాగ మిటువలె సిగందరగోళముతో వారంభమయ్యెను.

౧౯౨౩ సంవత్సరమునందు ఇండియన్ నేషనల్ కాంగ్రెసునందలి కార్మికసభ్యు లందుండి విడిపోయి కార్మిక రైతుజనసంఘమును వేరుగ నెలకొల్పిరి. కార్మిక సంఘముల నభివృద్ధియొనర్చుచున్న ఇతరుల యాజమాన్యమునుండి కార్మికులను తప్పించుటకు దోహద మొన

రించుటయు వారి యుద్దేశము. రషియను కమ్యూనిస్టు రాయబారుల సహాయమున వా రా సంవత్సరము మే నెలలో “క్రాంతి” (అనగా విప్లవము) అనుపేరిట నొక పత్రికను స్థాపించిరి. ౧౯౨౨ సంవత్సరపు వేసవిలో విలేండ్వారులయొక్కయు, కమ్యూనిస్టులయొక్కయు తీవ్రప్రయత్నములు విజయవంతము లయ్యెను. బొంబాయిలో తీవ్రమగు నొక సమైక్య యుద్యమించి ఆరు నెలల పర్యంత మది కొనసాగుచుండెను. ఆ తరుణముననే జంషెరుపూరులో లోహకార్మికులు పైతము సమైక్యకట్టిరి. ఖరగపూర కారావాాయందు బంగాళా నాగపూర్ రైల్వేకార్మికులును, తిరుచినాపల్లియందు దక్షిణ ఇండియా రైల్వే కార్మికులును గూడ సమైక్యకట్టిరి. అంతయే కాక, దేశమునం దనేకప్రాంతములలో మునిసిపాలిటీలు, పోర్టుట్రస్టులు మున్నగుసంస్థలయందును విప్లవమును పమైక్యము జరిగెను. ఇంతకు ఇండియాలో సమచిత విధమున వ్యవహారమును జరపి గొప్పసమైక్య నేర్పాటు చేయింపజాలనందున, మాస్కోలోని కమ్యూనిస్టుల తృప్తి కరింపబడియుండుటవలన సంక్షోభము మధ్యయంత్రేయుటకు కారణభూతులు కమ్యూనిస్టులే యని విచితమగును.

౧౯౨౪ సంవత్సరమున బొంబాయి “గిర్మికాంగార్” సంఘమువారు మరియొకసమైక్యకట్టు నేర్పాటు చేయించిరి. ఈ సంఘమునందు విలేండ్ వారులకును, కమ్యూనిస్టులకు నెంతేని పలుకుబడి కలదు. ఈ సమైక్య ౧౯౨౪ ఏప్రిల్ ౨౬ తేదీ లగాయరు ఆసంవత్సరము నెప్టెంబరు ౧౨ తేదీ వరకు జరిగెను. అప్పుడు ప్రభుత్వమువారిొక విచారణసంఘము నేర్పరచి పరిస్థితులను చక్కగ గమనించి యాగందరగోళమున కంతకు ‘గిర్మికాంగార్’ సంఘమే కారణమని తీర్పుగావించిరి. కమ్యూనిస్టు లనేకు లాసందర్భమునందు అరెస్టుచేయబడిరి. వారి కేసు ఇంకను మారటులో జరుగుచునే ఉన్నది. దానితో మనదేశమునందు కమ్యూనిస్టులకు జన్మముక విరిగిపోయినట్లే యయ్యెను.

ఆ సంవత్సరము నాగపూరులో జరిగిన కార్మిక మహాసభ యెంతయు గమనార్హ మనదగును. పండిత

జవాహర్‌లాలు నెహ్రూగారు దానికి గ్రామసాధిపత్యమును వహించిరి. విలేండ్‌వాడులును, కొందరు కమ్యూనిస్టులును సదరు మహాసభను తమ వశ మొనరించుకొనుటకు తలకొందులుపడిరి. కాని అనుకూలవాదులగు బి. కెవరావు గారు మున్నగు ప్రముఖులవలన తుద కంగు చీలిక యేర్పడనయ్యెను. వారు బహిరంగముగా ముమ్మారు కమ్యూనిస్టుల మోచనల కనుకూలముగ పోటుచేసి రోష మంతయు ప్రతిపక్షియులదే యని లోకచిదిత మొనరించిరి. అందువలన బోషిగారివంటివా రాసభలో నుండుట కవకాశము లేకపోవుటచే వారందఱు విడిపోయి కార్మికమండల సమాహారమును నెలకొల్పిరి.

కాని యిప్పటినుండియు కార్మికసంఘ మహామండలమును, కార్మికసంఘ సమాహారమును ఏకైకవర్గముగ సమన్వయ మొనరించుట కనేక ప్రయత్నములు గావింప బడుచున్నవి. అందు కడపటి ప్రయత్నమును గత జూలైలో సంఘభావమహాసభవారు చెన్నపగరమునందు గావించి, యుభయవర్గముల కొక సామాన్య వేదికను సిఫారసుచేసిరి. సమాహారవర్గమువా రాసిఫారసును గమనించి మొత్తముమీద తమ యనుకూలాభిమానమును ప్రకటించిరి; కాని కాంగ్రెసువర్గమువారు నైత మట్లే యభి

మానింతు రనుకొన్న, వా కేమాదిపోయిరి. ఈవర్గము వారు నెట్టెంబరు ౧౦, ౧౧, ౧౨ తేదీలయందు మద్రాసులో సమావేశమై బొంబాయి గిర్నీ కాంగ్రెస్ సంఘమువా రామోదించిన చర్యవిధానము ననుసరింప తీర్మానించిరి. కార్మికసంఘమహాసభవర్గమున కాచర్య విధాన మేతీరున ననుకూలంపడు. కావున బారతకార్మిక మండలమునందు ప్రస్తుతము శ్రేణు యూనియన్ కాంగ్రెస్ (కార్మికసంఘమహాసభ) యనియు, శ్రేణుయూని యను ఫెడరేషన్ (కార్మికసంఘ సమాహారము) అనియు నుభయ భిన్న వర్గము లేర్పడ వలసి వచ్చెను. ఇదియే గాక యాచర్యారత నైత్యకార్మికమండలసమాహార మను పేరున మరియొక ప్రత్యేకవర్గము కలను. భారత కార్మిక వర్గములయందలి మంచి కట్టుదిట్టములు గల ప్రజల వర్గ మేదియును లేదు. శ్రేణుయూనియన్ కాంగ్రెస్ నుతోడ గాని, శ్రేణుయూనియన్ ఫెడరేషనుతోడ గాని యీవర్గమున కెట్టిసంబంధము లేదు. అయినను మొత్తముమీద ఏ వివిధవర్గముల పరస్పరవిభేదములు కేవలము తాత్కాలికములు, సామాన్యములు కావున దేశమునందు కార్మికావ్యయ మభివృద్ధి నొందుకొలది నీ విభేదములు తమంత సంతరించు నవడగును.

శ్రీ మంతు డా!

మం. పేంకటేశ్వరగారు

ఓయి శ్రీమంత, మేలుకోవోయి యింక కనులు తెరచి ప్రపంచమున గనగదోయి వీనుల దర్శిద్రదుఃఖముల్ వివగదోయి కన్నులున్నట్టి గ్రుడ్డివి గాకుమోయి చెవులు గలిగిన బధిరుడ వనకుమోయి తోడివారిపరిస్థితుల్ చూడవోయి నీదు చేళీయసోదరుల్ నిలువ నీడ కూడుగుడ్డలకును మాసి నోడు గుడువ దివ్యభవనంబులుం దుండి దినదినంబు

నవ్యహమాన్నములు మెక్కి భవ్యవస్త్ర ధారివై నిత్యకేరీవిహారి వగుచు మనువు గడుపు యే శరమార్గ మగునె? అన్నవస్త్రాద్రి లగుచు నీయన్నదమ్ము లింద రిన్ని విధంబుల నేడ్చుచుండ నిండుగా నొక్క నీకొట్ట నింపుకొరకె దండిగా నీవు ధుస్తులు చాల్చుకొరకె గొప్ప పోకులతో నీవు. కులుకుకొరకె భోగివై సౌఖ్యముల తులదూగుకొరకె

విమతివై గర్వమున విర్రవీగుకొరకె
ధూర్తువై సాధుసరణికి దొలగుకొరకె
నీచువై ధర్మమును గాల రాచుకొరకె
ఋచవై భగవంతుని మరచుకొరకె
ద్రోహివై దుష్ప్రియల కెల్ల దొడగుకొరకె
ఇంత సిరి నీకు భగవంతు డిచ్చినాడె?
అతడు నీ కిచ్చినట్టి యనంతమైన
సంపదంతయు నీవు నీస్వంతమనుచు
నొడలు తెలియక దుర్వినియోగపరచి
వ్యర్థపరచెదవో లేక సార్థకముగ
సాధులకు బీడలకు సమాధానలకు
త్యాగివై మించి సద్వినియోగపరచి
ధర్మకర్తృత్వమునకు నే దగుదు నింక
నెంత మైశ్వర్య మిచ్చిన నిమ్మటంచు
నీవు క్రియచేత నుత్తరం బిచ్చునట్లు
లుందువో లేదో యని చూచుచున్నవాడు.

నీకు కరణీయ మేదియో నిక్క మరసి
మెలగి దేవుని మెప్పింపవలయు నీవు.
ఎంతబాధ్యత నతడు నీ కిచ్చినాడో
ఎంతభారంబు నీతల నిపుడు గలదో
తెలిసి తగురీతి నీవు వర్తింప వయ్య!
ఈశ్వరాదేశము నిరాకరింతువేని
ధర్మవాణిని పెడచెవి దార్చువేని
ప్రజలఘోష సహింస పాల్పడెద వేని
ప్రజల గోడును జూడ మున్నడెదవేని
ప్రజల నెదిరింపగా దలపడెదవేని
ప్రజల హింసింపగా సిద్ధపడెదవేని
ప్రజలసామ్రాజ్య దిన నాశపడెదవేని
ప్రజలకొలుపుల కుబలాటపడెదవేని

నీదుసంకల్పసిద్ధి కాబోదు వినుము
నీదుకోరిక చేకూరబోదు వినుము
నీదుయత్నంబు నెరవేరబోదు వినుము
నీదుపేరాన ఫలియింపబోదు వినుము.
నీవు దేవునియాజ్ఞ మన్నింతువేని
నీవు సన్మార్గమున గమనింతువేని
నీవు నెరదాతవై యీవి నెరపుదేని
నీవు నిరుపేదలను గరుణింతువేని
నీవు దీనులపాలింట నిలుతువేని
నీ వనాథలపై ప్రేమ నింతువేని
నెనరు చూపుల దేవుండు నిన్ను జూచు
నెమ్మి మీరంగ దేవుండు నిన్ను మెచ్చు
నిండులక్ష్మిని దేవుండు నీకు నిచ్చు
నిత్యసుఖములు దేవుండు నీకు నిచ్చు
సంఘమున నీకు మర్యాద సంఘటిల్లు
నందరికి ప్రేమ నీమీద నతిశయిల్లు
భాగ్యభోగ్యాలు నీయింట పరిధవిల్లు
శాంతభావంబు నీయందు సంపత్తిల్లు
ఇంగితజ్ఞానసంపద యెచ్చరిల్లు
నీతివిస్మృతభావముల్ నివృత్తిల్లు
భక్తివిజ్ఞానవైరాగ్యవల్లు లల్లు
ఒక్కటాకటిగ దుర్బుద్ధు లోనరిల్లు
మెల్లమెల్లగ పరివర్గమెల్ల తెల్లు
విస్మయంబుగ శీలంబు విస్తరిల్లు
సకలజనమును నిను జూచి సంతసిల్లు
సురలసంఘంబు నీమీద విరులు చల్లు
విబుధమేఘంబు కురియు దీవెనలజల్లు
తరతరము నీకు శ్రేయస్సు తారసిల్లు
త్రిభువనంబుల నీకీర్తి తేజరిల్లు.

క్షయరోగము: సానటోరియం, మైసూరు

పెద్దాది కామేశ్వరప్రసాదు, బి. ఎ

ఇంగ్లండు, అమెరికా మొదలగు దేశములలో క్షయ రోగము క్రమముగా తగ్గిపోవుచుండ, భారతదేశములో ఈ రోగము దీనినివాధివృద్ధి పొందుచున్నది. ఇందుకు ముఖ్యకారణములు:—

౧. ప్రజలయొక్క నీరసము: వారిద్రవ్యమువల్ల బలమైన ఆహారము లేక పోవుచున్నారు.

౨. ఈ జబ్బునుగురించియు, ఆరోగ్యమార్గముల గూర్చియు ప్రజల అజ్ఞానము: ఇందువల్ల రోగకారణమైన క్రిములు విచ్ఛరివిడిగా ప్రజలలో పెరుగుచున్నవి.

౩. బాల్యవివాహములు, ఘోషా లోనగు దురాచారములు: చిన్నవాడే సంతానాధిక్యమువల్ల శరీరపటుత్వము తగ్గిపోయి రోగము పెరుగొనగల శక్తి లేక పోవుచున్నది.

రోగమునకు కారణములు

౧. క్షయరోగమునకు ప్రధానకారణము మాత్రమే జీవీయగు క్షయరోగక్రిమి. ఇది ఎట్లు క్రొత్తవారిని ఆశ్రయించి క్షీణింపజేయునో ముందు తెలుపబడును.

౨. తలదండ్రులకు క్షయరోగ ముండినయెడల ఆసీరసము సిల్లలకు వచ్చి, అందువల్ల వారు త్వరగా క్షయరోగక్రిమికి లొంగిపోవుదురు.

౩. ఇతర రోగములవల్ల లొంగిపోయినప్పుడు అంతవరకు ఆరిగియున్న క్షయరోగము బయటపడి శరీరమును క్షీణింపజేయును.

౪. తగిన విశ్రాంతి లేకపోవుట; కారీరక మానసిక బాధలు; తాపత్రయములు; అత్యధికమైన పని; గాలి లేని అనారోగ్యమైన ప్రదేశములలో నివసించుట.

క్షయరోగక్రిమి

క్షయరోగక్రిమిని గురించి కొద్దిగా తెలుసుకొనవలసి యున్నది. వేయిరెట్లు పెద్దదిగా మాపు మంచినకం భూతదర్శనతో (Microscope) పరిశోధన రంగులు వేసి చూచినయెడల ఈ క్రిమి కనిపించును దీనికి క్రొత్త పంబంగమైన కనచ మున్నది.

దీనికి శరీరములో స్థానము దొరకిన అనుకూలమైన ప్రదేశమున తేరి అనేకమై వృద్ధిపొంది పురుగుజనంటి కట్టడము ఏర్పాటుచేసుకొనును. ఇది క్రమంగా పెద్దదగును. కొన్నాళ్లకు ఇది చితికి, లోని క్రిమియయమైన పదార్థమే చిక్కని స్లేష్ముంగా క్షయరోగులు ఉమ్మి వేయుదురు.

ఒక్కొక్కసారి ఉమ్మివేసిన స్లేష్ములో లక్షల కొలది క్రిము లుండును. అజ్ఞానముచే ఈరోగు లన్నిచోట్లను ఉమ్మివేసెదరు. అది ఎండి, గాలికి ఎగిరి, దుమ్ముతో సర్వత్ర వ్యాపించి, ఆదుమ్మ పీల్చినవారి గొంతులోను, శరీరములోను స్థావర మేర్పరచుకొనును.

అయితే, అచ్యుత్తవకాత్తు శరీరములో మనతరపున ఈశక్తువుతో పోరాడెడి బలము చాల ఉన్నది. అందువల్ల అనువు గానప్పుడు ఈ క్రిములు అట్లే ఆరిగియుండును. ఇందువల్లనే ప్రజలలో నూటికి 90 మంది ఈ క్రిములను శరీరములో కలిగియుండినను రోగభూయిష్టులు కారు. నూటికి పదిమందిమాత్రమే లొంగిపోవుచున్నారు.

ఎంగిలి తెనుటవల్ల, రోగ మున్నవారు త్రాగిన కప్పులలోను, గ్లాసులలోను త్రాసుటవల్ల, రోగ మున్నవారు ముద్దుపెట్టుకొనుటవల్ల కూడ ఈ రోగము ఇతరులకు పట్టుకొనుచున్నది.

క్షయరోగము రాకుండా ఏమి చేయాలి?

౧. బలమైన ఆహారము తీవ్రతలను—పాలు, పెన్ను, పెరుగు, పండ్లు, పచ్చికూరలు, మాంసాదులు తినెడివారు కోడిగుడ్లు, మాంసము మొదలగునవి తీవ్రతలను.

౨. పరిశుభ్రమైన గాలిలో ఉండవలెను. వసాతాలో పరుండుట ఉత్తమం. లేదా, కిటికీ లన్నీ తెరచి యుంచవలెను.

౩. పిల్లలకు సాధ్యమైనంతవరకు దుస్తులు లేకుండా ఉంచి, ఎండ తగులనియవలెను. సూర్యరశ్మివల్ల చాలా ప్రయోజన మున్నది.

౪. తీవ్ర కషరక్తు ఉండవలెను.

౫. వేరకు భోజనము చేయుట, నిద్రపోవుట అలవాటు చేసుకొనవలెను. నాటకములు, సినిమాలు సాధ్యమైనంతవరకు తగ్గింపుకొనవలెను.

౬. క్షయరోగసంస్కృతి మున్నచారి పిల్లలకు చేపనూనె (Cod-Liver Oil) ఈయవలెను.

౭. క్షయరోగులు ప్రతిరోజు తమ శ్లేష్మమును ఉమ్మకుండినయెడల సంఘమునకు మహాపకారము చేసిన వారగుదురు.

వైద్యము

నేనుమాడా ఏస్వల్పమో క్షయరోగమువల్ల బాధపడి ఆరోగ్యాశ్రమములలో ఎనిమిది నెలలు మైగా నుండుటచే దీనిని గురించి కొంత తెలుసుకొంటిని. ఈవ్యాధి చికిత్సకు తోడ్పడు ముఖ్యవిషయములు:—

౧. సంపూర్ణమైన విశ్రాంతి.

౨. బలమైనటీయము, విటమిన్లు (Vitamins) ఉన్నటీయము మంచి ఆహారము.

౩. పరిశుభ్రమైన గాలి.

ఇవి కాక నిపుణులు ఇతర విధములైన వైద్యము చేసెదరు; ఔషధములు, ఇంజక్షన్లు, శస్త్రవైద్యము, కొన్ని బాపతులకు సూర్యరశ్మి, అల్ట్రా వైలెట్ కిరణ

ములు (Ultra-violet rays by arc lamp) లోపగునవి ప్రయోగింతురు.

మొదటి మూడు మార్గములే ప్రధానములు. ఇతరములు వానికి తోడు. ఇవన్నీ కూడా ప్రత్యేకం క్షయరోగమునకై నిర్మింపబడు ఆరోగ్యాశ్రమములలో జరిగినట్లు ఇతర వోట్ల జరుగవు. అందువల్ల ఈ జబ్బు చేసినవారందరూ ఆరోగ్యాశ్రమమునకు (Sanatorium) వెళ్లి వైద్యము చేయించుకొనవలెను.

ఇందు గమనింపవలసిన విషయములు

౧. అనేకమందికి ఒకదురభిప్రాయం ఉన్నది. శానటోరియంలో ఇతరుల జబ్బు తమకు అంటుకొనునని భయపడి ఆచ్చటికి వెళ్లుట. ఇది చాలా పొరపాటు. ఇట్టి అన్యాయపు నమ్మకము కొందరు డాక్టర్లకు కూడా ఉండుట చాలా వోద్యము. అయితే, చాలామంది డాక్టర్లకూడా శానటోరియం ఎన్నడూ చూచియుండక పోవచ్చును. ఆచ్చట నిపుణులైనవారు అపాయకరమైన శ్లేష్మముగూర్చియు, ఇతరవిషయములగూర్చియు చాలా బాగ్రత్తపడెదరు కాబట్టి రోగములు క్రొత్తగా ఇతరులకు అంటుకొనుటకు అవకాశములు లేవు.

౨. శానటోరియంలో చాలానెల లుండవలెను; తొందరపడకూడదు.

౩. తరువాతమాడా సాధ్యమైనంతవరకు ఆ శానటోరియం పద్ధతులపైనే నడచుకొని ఆరోగ్యము కాపాడుకొనవలెను.

మనచేతలో ఈ శానటోరియములు చాలా నక్కువ. అందు నేను ఉండి ఆరోగ్యమును పొందిన దానిని గురించి వ్రాసిన కొందరికి ఉపయోగించవచ్చు.

మైసూరు శానటోరియం

మైసూరుపట్టణమునకు రెండు మైళ్లదూరమున విశాలమైన బహిష్కరణములో శ్రీ మహారాజావారి రెండవ సోదరియగు కీ|| శ్రీ|| రాజకుమారి కృష్ణజమ్మమ్మగారి పేర ఈ శానటోరియం కట్టబడెను. ఈ మై క్షయరోగమువల్ల

నే తీవ్రమును కోల్పోయిరి. ఈశానలోరియము మొదలు
విన్నదిగా ప్రారంభించేసిరి. పురవాసులు, ఇతరులు తిరు
వారే విపులమైన విరాళముల నొసంగి నూతన భవనముల
నిర్మించిరి. ప్రస్తుతం 170,180 మందికి ప్తావ మున్నది.
ఇది మైనూరుప్రభుత్వమువారిచే నడుపబడుచున్నది.

ఆధునిక పద్ధతులపై వైద్యము చేయుచున్నారు.
ఆన్నివిధములైన శస్త్ర చికిత్సలు, ఇతరమాద్యములు ఉప
యోగించి చాలా జయప్రదంగా నడపుచున్నారు.

డాక్టరు బి. జయరామ్ గారు, M. B. B. S., L.
R. C. P., T. B. D., ఇచ్చట ప్రధానవైద్యులు. వీరు
కడు నిపుణులు; అపార ధూతదయాపరులు.

ఆఫీసు, శస్త్రశాల వగైరా

బివ్యయ్య వార్డు

ఇచ్చట నిర్మలహడా చాలా తక్కువ. ఉచితముగా ఉంది, వైద్యులచేసి, ఆహారమిచ్చే వార్డులహడా ఉన్నది. కాని వాటిలో ప్రైవేటికి కాఫీ యుండదు అందు.

౧. "బన్మియా వార్డు" (Bunmiah Ward) అని చెప్పబడుదానిలో రోగుల ఒక్క రూపాయి.

ఒక్కొక్కరిలో ఇద్దరు రుంటారు. భోజనం, వైద్యం ఇందులోనే.

౨. ప్రత్యేకపు వార్డు(Special Ward). రోగులు రు. 2-8-0.

బన్మియా వార్డు — బోపలిభాగము

ప్రత్యేకపు వార్డు (Special Ward)

ఈ విషయములగుర్చి వివరములు కావలసిన వారు మెడికల్ ఆఫీసర్, కావలిశివం, మైసూరు (Medical Officer, Sanatorium, Mysore) అని వ్రాయవచ్చును. ముందు వారికి వ్రాసి, జవాబు పొంది కాని ఎవ్వరూ వెళ్లకూడదు.

మైసూరున కలవు. ఈస్థలము సుమారు 2,500 అడుగుల ఎత్తున ఉన్నది. వేసవిలో మాడ ఉష్ణము 80 డిగ్రీలు దాటును. వర్షము సంచత్వరం మొత్తానికి 85 అంగుళములు (70 చుక్కలు) ఉంటును.

విశ్రాంతిముఖ భవనము (Recreation Hall)

శ్రీమద్భగవద్గీతానివారణమునకు కావలసిన సమస్తోద్ధృతి, ఎత్తయిన స్థలము, తక్కువ వర్షములు అన్నీ కూడా

ఆంధ్రదేశమునకి వెళ్లినారు ఉన్న బట్టలు, కంబళ్లు తీసుకొని వెళ్లవలెను.

నివేదన-౪

శ్రీమతి చావలి బంగారమ్మగారు

అమవాసమర్నాడు అంపితిని కలుగు
సూర్యదేవుడు నిన్ను చూచి చెప్పేడ?
వింటివా నాకథను విపులమ్ముగాను?
వింటివా, నాతండ్రి, వివరమ్ముగాను?
కంటివా నారూపు కనులారగాను?
ఈరితి నున్నాను: ఇనునిచే నేను
ఏసాయమును బొందజాలకను నిన్ను
ఎఱులైన తోడితెమ్మని కేడినాను.

నిన్న నే విన్నావు నేను వచ్చేవు;
నీవలెనే మావాని తోడితెచ్చేవా?
అతిశీఘ్రముగ నీవు అతనికడ కేగి
మరి విడిచి స్థితి చెడిచి తీసికొని వచ్చి,
పతి గూర్చి ఈపుణ్యఫల మందు మయ్య!
మారుకల్లులు పల్కి- ఒకయిల్లు నిల్చి
లోకోక్తి గలదయ్య! — నీ కేల చెప్ప?

అ స్పృ త

ఇది ప్రారంభమై అనేకశతాబ్దములైనది; గాని ఫలముమాత్రము నేను కలిగినది.

విజయగర్వమువలన మనహృదయ లోక తేగవారిని అస్పృశ్యులని యూరిబయటికి తఱిమివేయఁగా, దాస్య దైన్యమువలన తత్ఫలమును మన మిప్పుడు పూర్తిగా అనుభవించుచున్నాము.

బ్రాహ్మణమతము సజీవమై యున్నంతకాలము మనవారికి అస్పృశ్యులయెడల "అయ్యో! తోడి మానవులే. మనజాతివారే. వారు లేకున్న మనకు తుణుకు గడువలే. తక్షణోరళికు యేల?" అని కనికరము లేకపోయినది. అప్పు డస్పృశ్యులు మన యాధత్వమున కోపజాలకపోవుటలో దమ మానవత్వమునే మఱివిపొయినారు.

మహమ్మదీయు లిట్టిభేదము లెఱుంగనివారే; గాని వారు అస్పృశ్యులయెడల ప్రత్యేకశ్రద్ధ చూపలేదు. మసలో పీలై సంతమందిని తమలో కలుపుకొనుటకే వారు ప్రయత్నించివారు. వారస్పృశ్యులకు మానవత్వమును బోధింపనూ లేదు. మసలో మనకు విభేదములను గలిగింపనూలేదు. వారికి ఆపని తోచకపోగా, ఈపని అవసరము లేకపోయినది. ఏమంటే? వారిక్కడ స్థిరపడి పోయినారు. ఇక్కడ డబ్బుమాడబెట్టి మఱియొకచోటికి కొనిపోవు పద్ధతి వారు పెట్టుకొనలేదు. ఇక్కడి మంచిచెడ్డలకు తమ జన్మదేశమువారికి జవాబు చెప్పవలసిన బాధ్యతగూడ వారు పెట్టుకొనలేదు. పైగా ప్రభుత్వము విమయమున వారు పూర్తిగా నిర్లక్ష్యమునే నమ్ముకొని యుండినారు.

కాగా మహమ్మదీయుల హయాములోగూడ అస్పృశ్యులకు వెంట కనబడలేదు. గురకమతమున కలిసిన వారు కలిసిపోగా తక్కినవారు అస్పృశ్యులుగనే—అంధకారభూషణమునందే యుండిపోయినారు.

ఆంగ్లేయుల ప్రభుత్వమున వారిచేక బయలుపడిన దినుసుకంటె మనమే కష్టములెఱచినామటలు సోగసు. ఏమంటే? ఆంగ్లేయుల రాకవలన రాజకీయముగా మహమ్మదీయుల రాకవలన కలిగిన ఫలముకంటె విలక్షణమైన ఫలముకలిగినా సాంఘికముగా మనము బానిసదీనాము. ఆంగ్ల భాషాపరిధితివలన, ఆంగ్లేయులతోడి సంపర్క సాహచర్యములవలన మన యభివృద్ధి, మన పై తిరపతనము మనకు బోధపడినవి. మనుష్యులకు జన్మతః ఉత్తమాధమ భేదములను గల్పించు అధములు మనకంటె మఱియొకరు లేరని మనకు తెలిసినవచ్చినవి. నేటికిగూడ పూర్వాచారమే అంధవిశ్వాసమే చాలవఱకు రాజ్యముచేయుచుండినా వర్ణకల్పన, స్పృశ్యాస్పృశ్య విభేదము మానవులు చేయవలసినవికావనీ, వాని వనుసరించుట యీశ్వర ద్రోహమనీ మసలో అనేకులకు బోధపడియే—హృదయములలో మళ్లన గావించుచునే యున్నది.

ఇట్టి యావేదనవలననే రామమోహనులు, దయానంద సరస్వతి మొదలగు తత్వవేత్తల అస్పృశ్యులయెడల ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహించి వర్ణకల్పనమును, తెగలభేదములను మొదలంట రూపుమాపుటకు పూనుకొనినారు.

మానవత్వమునకు సంబంధించిన యీ యావేదన యిట్లుండగా క్రైస్తవ మిశ్రమణిలు నిన్ను జాతులననేకులను లేమమతమున గలంపుకొనుచు, తస్మాత్మున వారిని మనకు ప్రత్యేకి కోటిలో చేర్చుచుండుట మసలో వికాలహృద

యుల కనేకులకు బలవరింపు కలిగించినది. ఈకారణము వలన మనలో ననేకు లస్పృశ్యతను దూపుమాపుటకు తీవ్రప్రయత్నములను ప్రారంభించిరి.

ఇది యిట్లుండగా అస్పృశ్యులకు రాజీయముగా ప్రత్యేకత తటస్థించినది. దేశపరిపాలనయున సంబంధము క్రమక్రమముగా అధికారము, —గురుకు ప్యయంవిర్గత యధర్మము, నేతృత్వ మునకు ప్రాప్త్యయైన కొలదిని దొరతనమునా రస్పృశ్యులను చేరదీయకొనిరి. ఈ విషయము గ్రహించి దీనికి ప్రతిక్రియ చేయబూనిన రాజ్యతంత్రజ్ఞులలో లోకమాన్యులు ప్రథములను, ప్రముఖులైన నిలిచినారు.

నేను గాంధీగారు అస్పృశ్యుల విషయమున ప్రాయోపచేతము చేయుటకే సిద్ధపడినారు.

ఏవంచ : పరప్రత్యయనేయ బుద్ధులగు కొందఱ పాటి అస్పృశ్యవాయకుల కుకామవాదము ననుసరించి బ్రిటిషు ప్రధానమంత్రి రాష్ట్ర మాక్స్ వాల్టెగారు నిన్ను జాగులకు ప్రత్యేకనియోజక పదములను తీర్మానించుట అస్పృశ్యులకు చాలమంచిదే యైనది. ఏమంటే? మాక్స్ వాల్టెమంత్రి అట్లు తీర్పుచేయవచ్చు గాంధీగారు ప్రాయోపచేతమునకు పూనుకొనియుండరు. గాంధీగారు ప్రాయోపచేతమునకు పూనుకుండిన దేశమున అస్పృశ్యులను గురించి యింత యలజడి, యింత తపాతపా, యింత యాచేవన పాడయిపియుండవు.

అయితే : ఈరాజకీయపు టెన్టువలన మాత్రమే అస్పృశ్యులకు పూర్తిగా విముక్తి కలుగదు. గాంధీగారి ప్రాయోపచేత సంకల్పమువలన రాజకీయములయందలి నిన్నుజాగుల ప్రాతిపదికలు నేటితో నంతరించిపోవచ్చును; గాని దీనివలన అస్పృశ్యులకు సాంఘికముగా కలుగగల మేలు పరమాణుమాత్రమే.

మనలో సవారతన ధర్మ వారులుగూడ అనేకులున్నారు. సాధారణముగా గ్రామీణులందఱును గతానుగతికులు. సతాతనధర్మవాదియైన ప్రతిదేశపోయినా వారు సంస్కార వారులగుదురు. ఈ యంతయుపక్షములవారు నస్పృశ్యులను దేవాలయములలోనికి రానిట్లురా? తాము

వాడుకొను చెఱువులయందు, బావులయందు నీరు తీసి కొననిట్లురా? పాళశాలలలో చేరనిట్లురా? తమ వదుమ సంవిరించుటకును, నివసించుటకు సంగీకరింతురా? లేకున్న ఈయొడంబడికవలన అస్పృశ్యులకు కలుగు ప్రయోజన మేమి?

పోనీ : ఒకతెగవారిని అస్పృశ్యులుగానుంచుట వలన మనకేమైన ప్రయోజనమున్నదా? మతాంతరులను నిశ్శంకముగా తాకుచుండిన—ఇంద్రియానికి రానిచ్చుచుండిన మన మస్పృశ్యులనుతాకుట సరేనహేతువనునా? ఈ యస్పృశ్యులే మతాంతరులై వచ్చిన మన మేమిచేయుచున్నాము? మన మతమునం దుంచుటవలననే వారస్పృశ్యులారా?

వాస్తవముగా అస్పృశ్యతనుగురించి మన మంధులమై యున్నాము. దానినిగణించి మనము వినినమాటలను విముక్తులున్నామే గాని సాంఘికముగా నేమియు ఆలోచించుట లేదు.

నిన్నుజాగులు జన్మతో మనకంటె హీనులుకారు. అవకాశము లుండినచో వారు సకల విషయములయందును మనతో తుల్యురూగగలరు.

ఇంతకీ : ఒక్క అంటేచ్చిరుగా రద్దుకొనుటవలన మన రాజకీయరంగమంతయు ఘటితమైపోయినది. 7 కోట్ల అస్పృశ్యులను మేలుకొని నిలిచిన మన సవర్గత యాపేగాను, నేరు గూడ లేకుండబోవును.

శాస్త్రీ.

యుద్ధవిరామము

నేను ఏభండమున మోచినను, ఏదేశమున వినినను “యుద్ధము లంతరింపవలయు” నను ప్రకాశనోప చాల తీవ్రముగా నున్నది.

శౌరికమను నాధికృతమును, విహికములను పౌఖ్యములను అపించి యొకదేశమువారు, అట్టియాశలతోడనే యుండిన మఱియొకదేశమువారిని కిండకండ్లలుగా నల

కుట, దుమ్ముఘాళిగా కాలిబట్టయు నమామకృత్యము లనక తీరదు. ఇట్టి జాగ్రత్తయు నికలైన విరమింపవలయు నని ప్రజలు భావించుట వాస్తవముగా మంచిదే.

“అయితే: యుద్ధము లంతరించుట యెట్లు?” ఇదీ యిప్పుడు హేమహేమీ లండనును చర్చించి చున్న విషయము.

“ఎవరిమట్టుకు నా రాజ్యరక్షణమునకు చాలినన్ని ఆయుధములను మాత్ర ముంచుకొని తక్కినవాటిని రూపు మాపుటయే యిందుకు మార్గ” మని దీర్ఘాలోచనరూప వారు తేల్చుకొనినారు. ఈయూహతో వారు సభలు చేయుచున్నారు తీర్మానములను వ్రాయుచున్నారు. చర్చలు సాగించుచున్నారు. భువికు లెక్కమంతయు ప్రదర్శించుచున్నారు.

ఇంకేగాదు: పైకి యిట్లు చెప్పుచు ఎవరిమట్టుకు వారు రకరకపు యుద్ధనాకలను కట్టుచునే యున్నారు. శతఘ్నస్థి మారణయంత్రములను నిర్మించుచునే యున్నారు. విషవాయువులను తయారుచేయుచునే యున్నారు. పైగా తమతమ దేశీయులలో పరదేశీయులను గుఱించి విషభావములను వ్యాపింపజేయుచునే యున్నారు.

యుద్ధవిరామమును గుఱించి నేడు పాశ్చాత్య నాగరికులు నడపుచున్న రంకు ఇదీ.

ధిక! ఏమి నాగరికత యిదీ? వాస్తవముగా నీ ప్రయత్నములు యుద్ధముల నంతరింపజేయుటకా, గిల్లి కజ్జా పెంచుటకా?

కారణములు బలపడుచునేయుండగా కార్యములు నిలిచిపోవలయు ననుట చాల సాహసమే. అయితే: పాశ్చాత్యు లిప్పుడు మునిగి తేలుచున్న భోగలాలసతో యింతకంటె మంచిమార్గమును గనపడనియకుండుటలో నక్రమము లేదు. విజ్ఞానగర్వము గూడ వారికి పెడ బుద్ధులు పుట్టించుటలో వింత లేదు.

నిజముగా నాకు యుద్ధము లంతరించుటకే ప్రయత్నించుచున్నారా? అయినచో నిదికాదు మార్గము. “యుద్ధము లంతరించుట యెట్లు?” అని కాదు ప్రశ్న. “యుద్ధము లేల జరుగుచున్నదీ?”

యుద్ధకాకలు, శతఘ్నములు, విషవాయువులు, విమానములు, ఇత్యాదులు యుద్ధపాధకములుగాని యుద్ధ కారణములు గావు. ఇదిలేకున్న మఱియొకరకపు వస్తువు లతో—కుంచకు లాత్యకట్టలతో యుద్ధములు సాగింపవచ్చును; కావున మూలకారణముల నున్మూలించుకొనవలయును; గాని ఆయుధములను తగ్గించుటవలన ప్రయోజనము లేదు. ఇంకేగాక: కారణములు కారణములుగనే యుండగా ఆయుధములకు తగ్గించుటగూడ పాపగని పని.

అయితే యుద్ధకారణము లేమి? ఆదికాలమున, మొన్నటివఱకును అనూయ, ఆక్రమణవాంఛ, సార్వభౌమపదవివాంఛ—ఇట్టివి యుద్ధకారణములై యుండెడివి. ఇప్పుడుగూడ నివి సమూలముగా నంతరింపలేదు; గాని నేటి ప్రధానకారణము వాణిజ్యము.

నేడు ప్రతిదేశమునందును రాకాసులవలె లెక్కలేనన్ని ఛాక్లరీలు రాత్రింబగళ్లు పొగలుగ్రుక్కచు ఆపారములైన వస్తురాసులను సృష్టించుచున్నవి. వాటికి విడుదల కావలయును. ఇందులకై విదేశముల బహులను స్వాధీనము చేసికొనవలయును.

నేడు స్వతంత్రదేశముల ప్రభుత్వములన్నియు తమ ప్రతిభను, చాతుర్యమును, శక్తిని ఇందుకే వినియోగించుచున్నవి. ఇందుకే ఒడంబడికలు. ఇందుకే ఒడంబడికల తిరస్కారములు. కుండీందుకే యుద్ధములు. ఈ కారణమువలననే నోరుమాల్చిన కోల్లకొలది జనుల సంఘమరణములు.

మానవవాస్తవము అంతలు లేని చాతుర్యము—కళనే ప్రదర్శించును; గాని ఇట్లు వస్తుపర్యవేషములను నిర్మించి ప్రభుత్వముల సవ్యబుద్ధిని భ్రష్టుచుచేయుదు. దీనికిదోడు ప్రజలకుత్పత్తి, ప్రభుత్వములకు నియామక శక్తియు నున్నచో ఈపోటిలకు, ఈ సంఘర్షణములకు, ఈ సర్వవాశనములకు నిక హేతువు లుండవు.

ఇందుకే గాంధీగారు యుద్ధములను బహిష్కరింపవలయునని బోధించుచున్నారు.

అయితే: శేవలము చేతిపనులవలన నేటి యావశ్యకములు తీరువా? ప్రజల యభిరుచుల భూట యట్లుండ ప్రభుత్వములు పాగుబడిన సచకాశము కలదా?

నిజమే. యంత్రములవలననే కొనసాగు కొన్ని పనులున్నవి. వాటికి యంత్రములనే వాడవచ్చును; గాని ముందు తృప్తి యు దవలయును! స్వదేశమున ఆవసరమై సంతకముకే వస్తునిర్మాణమునునిశ్చయము కలుగవలయును.

నేను దేశములన్నియు చమకాళ్ళమీదనే నిలుచుటకు కోరుచున్నవి. మనదేశమునందలి పల్లెటూళ్ళన్నీయు సీదవైపోడనే తీర్చి నిద్దబడినవి. కావున ప్రతిదేశము వారును ఎరుమగులను కట్టి కట్టవలయును. నేను యంత్రము లంతరించుట కిదిరూప నొక గొప్ప యుపాయము.

శాస్త్రి.

మెలుంగు

మాడేవలోకాలు

పూదేనెపాకాలు

మీదాక రాసియరా?

పూదండ

చేదైన పోసియరా?

మానిగ్గుతెరచాటు

మీదగ్గు పారమాటు

పైకెగ్గు తోచిందిరా,

లోసిగ్గు

పైమొగ్గు పూచిందిరా!

మాకంటి నిప్పులో

మీపంట పప్పులో

లోకాలు జీవించురా:

రాకాసి

నీకాలు నేవించురా!

మానేత యెఱుగెత్త,

మీతాత పలుగెత్త,

ఏజాతి తలయెత్తురా?

నీరాత

యీరీతి వెలుంగెత్తెరా!

కుందుర్తి నరసింహరావుగారు

మీనేల పెడవిలో

మానోటిచదువులో

ప్రాణాలె పరుగెత్తురా,

ఈనాటి

కాణాచి నిలువెత్తురా!!

మాపిల్లి గర్జించ

మీ పిల్లు వర్జించ

ఏతల్లి చూపోవురా?

వారెల్ల

మీతల్లి పైకాపురా!

కడుపులో నీరుండె,

తడవరా నీగుండె,

నడుము గట్టి బిగింపరా;

పిడుగైన

పడి జార, తలవంపురా!

పైనున్న మాకంట,

మీకన్న వారింట,

ఎన్నెన్ని నేరాలురా;

మీతెన్ను

మున్నీట మారాలిరా!

(శ్రీ) రొవీను ఫటర్జీ గారు, అలహాబాదు

ఇతడు ఘం. ౭౧, వి. ౪౫ కాలము నీటిలో ఈడు చునుండెను. ప్రపంచమున నింతకాలము నీటిలో నీడుచుండినవారు మరెవ్వరు లేరు. ఇతనికింటే కొంచెము తక్కువ కాలము, నీటిలో చాలనేపు ఈతయందు ఓర్పుయాపినయితడు. ఘం. ౭౧, వి. ౨౩ కాలము ఈడుచుండగలిగెను.

సహారాయెడారి క్రింద మహాజలరాశి

కొంచెము వైజ్ఞానికులు భూమియందలి ప్రతిరహస్య భాగమున బరిశోధించుటకు గడంగిరి. వారిలో ప్రాంచు జేరియులు కొంచెము కొన్ని మాసములక్రిందట దుర్గమును ను, దుర్గవగాహమును నను సహారాయెడారిని మోటారులపై దాటిరి. ఆ దాటిసప్తమ వారా మరుభూమియందలి యొక యద్భుత చహాస్యాంశమును గనుకొనబడిరి.

తీరనూర్యాశముచే బరితప్తమగు రజస్సుముద్ర (Sand Sea) మనదగు నా యెడారిమధ్యను ఇసుక తుపానులు లేచి ఆకాశములకు ప్రంభములగట్టు మహాగ్రీష్మ వేగ, కాల్లు కాలచుండ, తల మాడుచుండ, గొంతుక యెండి దప్పికచే పరితపించుచు నాయెడారిని బడి పోవు నేబాటపోతిలోగాని 'ఓయీ, నీపాదములక్రింద నలికితల జలసముద్ర మున్న'దని చెప్పిన విశ్వసింపగలదా? కాని ఆ వైజ్ఞానికు లీమరుభూమియొక్క యడుగుభాగమున దానిసమతలమునుండి ౨౦౦ లేక ౩౦౦ అడుగులలోతున నొక మహాజలరాశి యున్నదని విశ్వసించుచున్నారు. ఆ వైజ్ఞానికు లీయెడారిని దాటునపు షోకనాట రెండు కృత్క హాసములను (Artesian Wells) చూచుట తలపించినది. అంత వారాయెడారిక్రింద జల ముండితీరునని యానొంది యాస్థలమున జలయంత్రముల గొట్టములను (Boring Pumps) భూమిలోనికి దింపిరట. అట్లు ౩౦౦ అడుగుల లోతునకు దింపగా జలము లభించినదట. పైకి యంత్రములమున వచ్చిన జలముతో పాటు సముద్రతీరములను కొన్ని వచ్చియుండెను. చేపలు, నల్లలు, పిల్లలు సరిగ మనము బయట సంప్రములకడ జూచు నాకృతులే; నిట్టిభేదమును లేదు.

ఈ జల చూట యనుకొందమున్న ఈ సమాధి చరము లెందుండి వచ్చినది?

పాధారణముగా మరుధూమలయ్యత్వైతి సమాధి చులనుండియే యగును. ఎప్పుడో అంబుధియొక్క యొక కొంతభాగము చతుర్ముఖముల నుంచుకొని పోయి మద్య ధూపదేశమును వదలియుండును. ఆస్థానము సహారా యోవారి యొయుండెను. ఇందుకు ప్రమాదముగా నీ యోవారికింపనుండి లభ్యమైన న యామర్త్యములు దృష్టి కర్తరిహీనములైయుండెను. ఎన్నియో వేల వర్షములు గాఢాంధకారమున బడియుండుట నీవారికి దృష్టికర్త లొందినది. కేవలము మనము పీక్షించునట్టి ఉదధి కాక పోయినను కటిక చీకటులకు నెలవగు స్వతంత్రమైన యొక మహాజలరాశి యాయోవారికింప మన్న దని యాధియగు చున్నది. పరిశీలించికొలది, జ్ఞానశీత్రము వికసించిన కొలది నీ మహాజగద్విశ్రకాలయం దెట్టియత్రావ్యవృత్తి యులు పొడగట్టుకొగదా!

మరకాని పరాత్పరరావు.

కరుణరసంలో ఆనందము :

పాదుగుంటి జగడం విన జేడుక

కరుణరసంలో ఆనందం ఎక్కడివని కొందరి పోట్లాడు. దీని కిహమిత పనికివస్తుం దనుకుంటా. అనుక ర్యుడు ఏడుస్తుంటే మాచేవాండ్లనూ, ఆడేవాండ్లనూ, కా వ్యాలలో, చినేవాళ్లనూ, ఏమికొంప ముణిగింది. తమాషా గా వింటారు. చినే కనే వారిలో కదా రసం పుట్టడం. అయితే వీరికిన్ని ఏమచేవస్తుంది కాని, పరాయి ఏడుపు కాద తమాషాగా పుంటుంది. ఇది మానవప్రకృతి. ఇట్లామాదా కరుణరసానికి ఆనందరూపత్వము సమ హూర్వకొవచ్చు.

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి.

కీ. శే. వండిత శ్యామసుందరచక్రవర్తి గారు

వీరు సుప్రసిద్ధ కంగీయత్రాహ్మణ కుటుంబమున జన్మించినవారు, మంచి విద్యాధికులు, నిష్కళంక దేశ భక్తియుతులు, విశ్వాసముననుసరించి తలచెట్టిన కార్య

మును ఆచరించుటకు గడంగినవారు. గాంధీమహాత్ముని యుద్ధముమువారు చేరిన కిష్కలలో అగ్రగణ్యులగు నొకరు. దేశసేవకై, కాంగ్రెస్ ప్రచారమునకై, ఉప యోగపడుటకు 1920 లోనే పీఠాంగ్లమున 'సర్వంబో' (సేవకుడు) అను పత్రికను స్థాపించి స్వీయ సంపాదక

త్వమున చాలయేండ్లు అద్భుతముగ, నిర్భయముగ పడి పిరి. తర్వాత వంగభాషను 'మనుమతి' దినపత్రికకు సం పాదకులుగ నుండిరి. దారిద్ర్యముచే చాల బాధపడుచు న్నుచు దైర్యమును వీడక దృఢముగ ఈశ్వర విశ్వాస మును గలిగి యుండినవారు. దబ్బులేమిచేతనే ఆధురుకు వీరిపత్రికలు ఆగిపోగా, దుర్బలగున కేవాసిరితో కల కత్తానుండి వీరు పల్లెటూరి నివాసమునకు మరలిపోయిరి. త్రివిధబహిష్కారములను చివరవరకు నమ్మినవారు. వా సుగాని కాసనసభాప్రవేశము వీరి కిష్టము లేకుండెను. గాంధీగారు దివరకు దాసు, నెహ్రూలతో గావించిన ఒడం బశిశుచక్రవర్తిగారు ఒడంబడికలగుండిరి. క వి వీరియం దలిఅపారగౌరవముచే చిత్తరంజనుడు వీరికి తన అంతము వరకు ధనసహాయ్యము చేయుచుండెను. శ్యామసుందరు డు నిష్కళంక మగు నైతికప్రవర్తనము గలవాడనియు, పరిశుద్ధ ఆత్మికవాది యనియు లెంగాలులో చెప్పుకొం దురు.

జ. బి.

గాంధీమహాత్ముని ప్రాయోపవేశము: ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు

౧

1932 మార్చి 11-వ తేదీన ఏరవాడ చెరసాలనుండి గాంధీమహాత్ముని ఇండియామంత్రియగు హోదాగారికి వ్రాసిన లేఖ:—

“కాంతుచేదీలు సభలో ఆల్పసంఖ్యాకుల హక్కులనుగూర్చి వారి ప్రతినిధులు మాటలాడినపుడు ఆవిషయమునుగూర్చి నేను నా అభిప్రాయమును తెలుపుచు చివరకు,

‘నిమ్నజాతులకు ప్రత్యేక నియోజక వర్గముల నేర్పరుపకుండ చేయుటకు నేను నా ప్రాణములను గూడ సర్పించెదను.’

అని చెప్పియుంటిని. ఇది మీకు జ్ఞాపకముండ నచ్చును. తాత్కాలిక ప్రేక్షకులవలన గాని భావమును దృఢముగా తెలుపుటకు ఉత్కర్షణ గా గాని నేనుటల తెలిపియుండలేదు. నా ప్రాణముల సర్పించియైన దీనిని నిరోధింపక తప్పదను దృఢసంకల్పముతోనే నే నటుల తెలిపియుంటిని.

అందువలన నేను ఇండియాకు వచ్చినప్పటినుండి ప్రత్యేక నియోజక వర్గములపట్ల ప్రజలకు ప్రతిహేతుభావమును కలుగజేయుటకు ప్రయత్నింపవలెనని ఉద్దేశించితిని. కనీసము ఆస్పృశ్యులైన ప్రత్యేక నియోజక వర్గములను కోరకుండునట్లు ప్రచారము చేయవలసివినగాని అది అటుల జరుగ లేదు.

నాకు చెరసాలలో వార్తాపత్రికల నిర్బంధముండుటవలన బ్రిటిషు దొరతనమునా కేసిమిషనునందైన సాంఘిక సమస్యను గూర్చిన పరిహార్థమును ప్రకటింపగలుగుదురని నేను పత్రికలద్వారా తెలిసికొంటిని. వారు ఆస్పృశ్యులకు ప్రత్యేక నియోజక వర్గముల నేర్పరుచునడల నేను చేసిన ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుటకు తగినచర్యల నపు డవలంబింపదగునని నేను నొందట తలచితినిగాని నా అభిప్రాయ

మును వ్యవధియుండగానే దొరతనమువారికి తెలుపకపోవుట వ్యాయముకాదని నేను మరల తలచితిని. ఏలయన నా ప్రతిజ్ఞపట్ల నాకు గల దృఢాభిప్రాయము దొరతనమువారికి కలుగకుండుట సహజమే.

ఆస్పృశ్యులకు ప్రత్యేక నియోజక వర్గముల నేర్పరుచుటకు నాకు గల ఆశ్చేషణల నన్నిటిని నేను ఇది వరకే తెలిపియున్నాను కావున వాని నన్నిటిని నేను మరల విచట వ్రాయుట అనవసరము.

నేను గూడ ఆస్పృశ్యుడననియే భావించుచున్నాను.

ఇతర సంఘములవారి విషయము వేరు, ఆస్పృశ్యుల విషయము వేరు. వారికి కాననసభలలో ప్రాతినిధ్యముండగూడదని నా అభిప్రాయము కాదు. వారిలో మైసూరిలో ఉదలినవారి కందరికిని స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ పోటీనింపహక్కుల నియ్యవలెననియే నేను కోరచిను. ఇతరులకు పోటీనింపహక్కుల నిచ్చుటకు విద్య, సాత్తుమున్న ను అర్హతలకు కఠినముగా నమలుజరిపినను గూడ ఆస్పృశ్యులకు వయస్సు అర్హత తప్ప మరే అర్హతయు నుండగూడదు. రాజకీయ దృక్పథమునండి మాచినచో ప్రత్యేక నియోజక వర్గము తెలుసుండినను హిందూమతమునకును ఆస్పృశ్యులకును ఇది చాల హానికరము.

ఆస్పృశ్యులు సరస్వ హిందువులలో నెటుల వ్యాపించియున్నదియును, సవర్ణులపైని వీరెట్లు ఆధారపడియున్నదియును గ్రహించినచే గాని ప్రత్యేక నియోజక వర్గములవలన ఆస్పృశ్యులకు కలుగునట్టి హానిని ఇతరులు సరిగా గ్రహింపజాలరు ప్రత్యేక నియోజక వర్గములు హిందూసంఘములో చీలికలను కలిగించును.

ఆస్పృశ్యుల సమస్య ముఖ్యముగా మతమునకును నీతికిని సంబంధించినదనియే నేను నమ్ముచున్నాను. రాజకీయముగూడ ముఖ్యమేయైనను మతముతోను నీతి

తోను పోవ్చినచో రాజీయము ప్రాముఖ్యము వామనా త్రచే యగును.

నేను నా బాల్యమునుండియును నిన్ను జాతుల ఆధి ప్త్యధికారకే పనిచేయుచుంటిని. చాలసాతులు నా సర్వస్వ మునుగూడ వారికొరకు వినియోగించితి నని మీరు తెలు చుకొనగలిగిన వీరి విషయమున నాకు గల గాఢతమమున వర్ణనానమును మీరు గ్రహింపగలుగుదురు. నే నెది నా గొప్పకొరకు చెప్పకొనుటలేదు. పెక్కు శతాబ్దముల నుండి సనర్థులగు హిందువులు అస్పృశ్యులను అత్యంత దుష్పదాముగు నీచస్థితికి పాలుపరచిరి. ఇందులకు నా రెం తటి భూగోరతపస్సు చేసిననుగూడ వారి పాపమున కది సరియైన ప్రాయశ్చిత్తము కాజాలదు. అస్పృశ్యులనుభి వించుదున్న దారుణదుష్స్థితి ప్రత్యేక నియోజకవర్గముల వలన తొలగదు. ఇది సనర్థులకు ప్రాయశ్చిత్తమును కాదు.

‘కావున బ్రీటీషు దొరతనమువారు అస్పృశ్యులకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గముల నేర్పరుచుటకే నిశ్చయించునెడల నేను నిరశన ప్రతమును బూని ఆరీతిగా నా ప్రాణములను త్యజించెదను.’

అని నేను సగౌరవముగా దొరతనమువారికి తెలియ చేయుచున్నాను.

నేను మైదీనిగా నున్న సమయమున నే నిటుల తేయుటవలన దొరతనమునకు చాల ఇబ్బంది కలుగునని నే నెరుగుదును. నా నీతిలోనున్న మనుష్యుడు రాజ కీయములో నిట్టి పద్ధతులను ప్రవేశపెట్టుట చాల అక్రమముని పెక్కుమంది తలచెననగుడ నే నెరుగు దును. నిరశన ప్రాయోపవేశ పద్ధతి భావోద్దేక సంజ నితిమగు దారుణ పద్ధతియని చాలమంది తలపవచ్చును. ఇది నేను కల్పించిన పద్ధతికాదు. ఇది నా ఆత్మకత్తై ములోనిదే గాని అన్యము కాదు. ఇది నా పృథ్వీ కముల నివాసి యగు నీశ్వరుని ప్రేరణ గాన దీనిని నేను తిరస్కరింపజాలను. నేనిటుల నిశ్చయించుటవలన నాకు

మతిపోయినదని ప్రజలు తలంచినను తలంకురు గాక! నాకు గర్వంతరములేదు.

నన్ను చెరసాలనుండి వదలిననుగూడ దీనిని నవరింపకపోయినచో నేను నాకు ప్రాణ ము లుండువరకును నిరశన ప్రాయోపవేశ మును నలుపవలసియే యుండును.

కాని నే నీవిషయమున లేనిపోని సంశయములను కలగజేసికొనుచున్నా నే గాని నిజముగా బ్రీటీషు దొర తనమువారు అస్పృశ్యులకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గములను విధింపరనియే నే నాశించుచున్నాను.

కఠిన విధానమును నిరసించుట

నేను సుదయొక విషయమునగూడ స్వల్పకాలము నిరశనదీక్షను బూనవలసియున్నది. దొరతనమువారు వ లించించుచున్న కఠినవిధానమును గూర్చియే నేను ముచ్చ టించుచున్నాను. దానివలన నే నే నివిషయము నిరశన ప్రతమును బూనునట్లు నిశ్చయింపవలసివచ్చునో యిప్పుడు చెప్పజాలను. ఈ కఠినవిధానము హద్దువారు మన్నదనియే నేను తలచుచున్నాను. దొరతనమువారు దేశమునం దంతటను ప్రజలను భయవిష్యాలులను గావించుచు న్నారు. ఉద్యోగులగు ఆంగ్లేయులును భారతీయులును గూడ క్రూర మృగతుల్యులుగా చేయబడుచున్నారు. భారతీయులగు సుద్యోగులు తమ స్వదేశీయులపట్ల రోహంబుగా నుండుటవలనను వారిని అతిక్రూరముగా బాధించుటవలనను ఆ యుద్యోగులు ప్రభుత్వమువారి ప్ర శంస కధికముగా పాత్రులగుచుండుటచే భారతీయులలో పెద్దయుద్యోగులను చిన్న వపుకరులునుగూడ నీతి బాహ్యు లగుచున్నారు. ప్రజలు గడగడబడిపోవు చున్నారు. నిశాభిప్రాసమును ప్రజలు వెల్లడించుటకు కిలులేకుండ చేయబడినది. బు-ఆర్డరుల శేరుతో వార్ష న్యము జరుపబడుచున్నది. దేశసేవను నలుపబూనిన స్త్రీలు తమకు మానభంగ మగునేమోయని భయపడునట్టి స్థితికి వచ్చియున్నారు. కాంగ్రెసువారు ప్రకటించు చున్న జాతీయస్వాతంత్ర్యభావమును అణచివేయుటకే

యీ చర్య లన్నియును జరుపబడుచున్న వని నేను తలచుచున్నాను. శాసనోల్లంఘన మొనరించిన వారిని మాత్రమే శిక్షించుటలేదు. ప్రజలందరినిగూడ నవమాన పరుచుటకే శ్రోతగా ఉత్తరపులు చేయుచున్నందున వాటిని భంగపరుపవలెనను సుద్రేకము ప్రజలలో కలుగుటకు కారణమగుచున్నది.

ఈ చర్యలలో ప్రజాసత్తాక మేమియును కనబడుటలేదు. మీ ప్రజాసత్తాకము సంకుచితమగు సాని మెరుగేగాని నిజమైనది గావని నే నిశ్చయ ఇంగ్లాండుకు వెళ్లివచ్చిన పిమ్మట బాగుగా గ్రహింపగలిగితిని. ఇంగ్లాండులో ముఖ్యతములుగు విషయములలో పార్లమెంటు వారికి తెలుపకుండనే నాయకులను సంఘములవారును నిర్ధారణ చేయుచుందురు. తా మేమి చేయుచున్నదియును సరిగా గ్రహింపకుండనే అటుపిమ్మట పార్లమెంటు పథిలో పథ్యలు వీటిని స్థిరపరుచుచుందురు. ఈజిప్టు విషయమున నిటులనే జరిగినది. 1914 లో యుద్ధము గూడ నిటులనే జరిగినది. ఇప్పుడు ఇండియా విషయమునగూడ నిటులనే జరుగుచున్నది.

ప్రజా సత్తాక మనబడు రాజ్యాంగ పద్ధతిలో నొక్కవ్యక్తికి 33 కోట్ల మంది ప్రజలు గల అత్యంత ప్రాచీన నాగరకతానిలయమగు భారతదేశమునుగూర్చి నిరంకుశముగా నుత్తరువులు చేయుచుండుటయును వాటిని నెరవేర్చుటకు అతి దారుణములగు మారణశక్తులను ప్రయోగించుచుండుటయును తలచుకొనగా నా మనసు దండహ్యమానమగుచుండును. ఇది ఎంతమాత్రమును ప్రజాసత్తాకము కాజాలదు.

ఇదివరకే భారతీయులకును బ్రిటిషువారికిని ద్వేషభావము లేర్పడినది. ఈ కఠినవిధానము నింకను కొనసాగించునెడల నీ ద్వేషభావములు మరింత ప్రబలము కాక మానవు.

ఈ విషయములో నేను చేయగలిగినదేమి? నేను శాసనోల్లంఘనమును నిలుపజాలను. నేను స్వభావము

వలన ప్రజాసత్తాకవాదిని గాని సత్యాగ్రహము నాకు ముఖ్యధర్మము. ప్రజాసత్తాకమును కోరువారు తమ సంకల్పము నీడేర్చుకొనుటకు దౌర్జన్యపద్ధతిని అవలంబించుటకు అనేగా పశుజలమును ప్రయోగించుటకు నేను సమ్మతించజాలను. అప్పుడు సాత్వికవిరోధమే గత్యంతరమగుచున్నది. సత్యాగ్రహ మొనరించువాడు తాను కష్టముల పాలుగుటకు సంసిద్ధుడుగా నుండవలెను. చివరకు విరళిన ప్రాయోపవేశముద్వారా ప్రాణముల నర్పించుటగూడ నతనికి కర్తవ్యమే యగును. అటుల ప్రాయోపవేశ మొనరింపవలె నను ప్రేరణ యిప్పటివరకును నాకు కలుగలేదు. కాని యిప్పుడు దేశమున జరుగుచున్న కార్యములు నా అంతరాత్మను చలంపజేయుచున్నవి. కావున అస్పృశ్యుల ప్రత్యేక నియోజకవర్గములనుగూర్చి నేను విరళిన ప్రాయోపవేశమును సలుపవలసియుండు నని మీకు తెలుపుటలో నిందులకు మరియొక కారణముగూడ కలదని తెలుపుట నాకు ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది.

మీకును నాకును జరిగిన లేఖలనుగూర్చి నేనింత వరకును ఆతిరహస్యముగానే యుంచుచితిని. సర్దారు వల్లభ ఖాయియును మహాదేవదేఖాయియును నావద్ద నుండుటచే వారి కిద్దరికిని మాత్రము ఈ విషయములు తెలిసి యున్నవి. ఈ లేఖను మీ యిష్టముకచ్చివారికిని మీరు వినియోగింపవచ్చును.

సర్ సామ్యాలు హోరుగారి ప్రత్యుత్తరము

1932 మార్చి 11-వ తేదీని మహాత్ముడు వ్రాసిన లేఖకు ఏప్రిలు 13-వ తేదీని హోరు గారు ప్రత్యుత్తరమును వ్రాసిరి :—

“నిమ్మవాతులవారికి ప్రత్యేకనియోజకవర్గముల నేర్పరుచుటనుగూర్చి మీకు గల నిశ్చితాభిప్రాయమును నేను మీ లేఖవలన పూర్తిగా గ్రహింపగలిగితిని. ఈ అంశముయొక్క అర్థతనబట్టి మాత్రమే మేము పరిష్కరించవలసి యుండును. లోభియను కమిటీవారి సంచార మింకను పూర్తికాలేదు. కాన వారి నివేదిక చేరుట కింకను కొన్ని వారములంట్లును. అప్పుడు వానినివేదికలోని నూచన

లనుగూర్చి మేము చాలశ్రద్ధగా యోచింపవలసియుండును, ఆవుడు మీరును మీపక్షమువారును తెలివిన అభిప్రాయములనుగూర్చిగూడ మేము యోచించెదము. మీరే మాస్థానములో నుండినయెడల మీరుగూడ మా పద్ధతినే ఆవలంబించి యుండును. లోభియను కమిటీవారి నివేదిక మీకు చేరినదివల్ల మీరు దానినిగూర్చి భాసగా యోచింపవలెను. దెండుపక్షములవారును ఈ విషయమున తెలివిన భావములనుగూడ మీరు శ్రద్ధగా గమనింపవలెను. ఇంతకంటె మెచ్చుగా నే నేమియును వ్రాయజాలను.

ఆర్థి నెమ్మలనుగూర్చి యిదివరకు బహిరంగముగాను, రహస్యముగాను మీతో చెప్పినదానికంటె మెచ్చుగా నేనిపుడేమియును చెప్పజాలను. ప్రజలుసక్రమ పరిపాలనయొక్క చూలాధారములనే భంగపరుపగోరినపుడు ఈ పద్ధతుల నవలంబించుట దొరతనమువారికి ముఖ్యకర్తవ్యమనియే నేను తలచెదను. ఇంతియ దొరతనమునకును రాష్ట్రీయ - దొరతనములకును ఆర్థికము లగు సభికారము రియ్యబడినను వారు వాటిని దుర్వినియోగము చేయుట లేదని నేను వృథముగా చెప్పగలను. ఉద్యోగులు పగ పాధించు నుద్దేశముతో దారుణకృత్యముల వనరింపవలెనునట్లు దొరతనమువారు చాల శ్రద్ధగా గమనించుచునే యున్నారు. లా-ఆర్డరులను కాపాడుటకును, దౌర్జన్యపక్షమువారివలన మా ఉద్యోగుల ప్రాణములకును ఇతరప్రజల ప్రాణములకును భంగము కలుగకుండ కాపాడుటకును ఎంతకాలమువరకు ఈ ఆర్థి నెమ్మలను అనులలో నుంచగలసియుండునో అంతకాలమువరకు మాత్రమే యివి అనులలో నుంచబడును. ఈ ఆవసరము తీరినవెంటనే యివి రద్దుపరుపబడును."

౨

మహాత్ముడు మెక్లానట్టుగారికి వ్రాసిన లేఖ

1932 అగస్టు 18-వ తేదీని మహాత్ముడు ప్రధానమంత్రి కీ లేఖను వ్రాసెను:—

"నేను మార్చి 11-వ తేదీని హోరుగారి పేర వ్రాసిన లేఖను ఆయన మీకును మంత్రివర్గము వారికిని తయే కలుగదు.

మావీందియుంగననియే నేను తలచెదను. ఇప్పుడు నేను వ్రాయుచున్న విషయములు గూడ ఆలేఖతోడి భాగములుగానే మీరు భావింపగోరవలెను.

అల్పసంఖ్యాకుల శాసనసభ్యత్వనియోజనముపైని బ్రిటిషు దొరతనమువారి విర్ణయమును నేను చదిరితిని. 1931 నవంబరు 13-వ తేదీని లండనులో పెంటుజేమ్స్ పార్లమెంటులో దాండులేబిలుసభ అల్పసంఖ్యాకులసంఘము వారి సభలో నేను చేసిన ప్రకటనను నేను 1932 మార్చి 11-వ తేదీని హోరుగారికి వ్రాసిన లేఖను అనుసరించి నేను మీనిర్ణయమును ప్రతిఘటించుటకు వాస్తావముల నర్పించుటకీ నిశ్చయించితిని.

నే నందులకు నిరశనప్రతీకమును ప్రారంభించెదను. నీళ్లలో ఉప్పును పోడాను కలిపిగాని కలుపకుండగాని, నీళ్లను మాత్రమే త్రాగదను. కాని మ రేపదార్థమును తినను. మరి దేనిని గూడ త్రాగను. నా ప్రాణములు పోవువరకును నే నీదీనికిగాను పవాసములనుచేసెదను.

ఈ లోగానే దొరతనమువారి ప్వబుద్ధిశలనగాని ప్రజల ఒత్తిడిలను గాని ప్రభుత్వమువారు తమ నిర్ణయమును మాన్పుకొని నిమ్మ జానులకు ప్రత్యేకనియోజకవర్గపు పేర్పాటులను రద్దుపరచినచో అంతటినుండియు నేను నిరశనప్రతీకమును విరమించెదను.

సామాన్యపు వోటింగు అధికారము ననుసరించి (వారి కా అధికార మెంత మెచ్చుగనున్ననుసర, సమష్టి నియోజకవర్గములలోనే ఆప్టకుల ప్రతినిధులను శాసనసంఘములకు యెన్నుకొనవలెను.

ఈ సెప్టెంబరునెల 20 వ తేదీ మధ్యాహ్నము 12 గంటలనుండి నేను నిరశనప్రతీకమును ప్రారంభింప దలచితిని.

ఈ లోగానే దొరతనమువారు దీనిని సవరించి నచో నేను ఉపవాసమును ప్రారంభించవలసిన ఆవశ్యకతయే కలుగదు.

ఈ లేఖ చాల వ్యవధియొండగానే మీకు చేరు నట్లు దీనిని తండ్రివార్తమాలమున పంపవలెనని యిచటి ఉద్యోగులను నేను కోరితిని. వారులు చేయకపోయినను యిది ఎంత ఆలస్యముగా మీకు చేరవనునాడ చాల వ్యవధి యొండకపోదు.

ఈ లేఖను, మార్చి 11-వ తేదీని నేను హోరు గారికి వ్రాసిన లేఖను, గూడ సాధ్యమైనంత త్వరలోనే ప్రకటింపవలె నని నేను మిమ్ములను కోరుచున్నాను. నేను తెలుసు నిబంధనలను సరిగా అనుసరించుచున్నాను. ఈ లేఖలను గూర్చి పట్టణభాయికిని కేళాయికిని తప్ప ను రెవ్వరికిని నేను తెలిపి యుండలేదు. కాని నా లేఖలను చదువుటలన ప్రజల అభిప్రాయము మారగలదను నాకో తో పీడిని త్వరగా ప్రకటింపవలె నని నేను మిమ్ము లను కోరుచున్నాను.

నే నిటుల నిర్ణయింపవలసి వచ్చినందులకు చాల విచారించుచున్నాను. కాని నేను మతస్పర్థముల ననుసరించువాడనగుటచే నాకు గత్యంతరము లేదు. దొరతన మువారికి యిట్లుండి కలంగకుండుటకు వారు నన్ను విడుదల చేసిననుగూడ అస్పృశ్యుల ఎన్ని కనమధ్య సరింప బడనిచో నేను ఉపవాసమును చేయవలసియే యుండును. నేను మినిస్ట్రయమును ప్రతిఘటిండుటకు యిప్పుడు నాకు మరే సాధనమును లేదు. గౌరవ విరుద్ధము లగు సాధనములవలన విడుదలను బడయవలెనను నభిప్రాయము నా కంతమాత్రమును లేదు.

నేను పొరపాటుగానే నిశ్చయించి యుండవచ్చును. నేను భ్రాంతుడనయియుండవచ్చును. అప్పుడు అస్పృశ్యులకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గము లుండగూడదను నా వాదముగూడ పొరపాటే యగును. అది పొరపాటే యగునెడల తక్కిన నా సిద్ధాంతము లన్నియును గూడ తప్పుసిద్ధాంతములై యుండును. అప్పుడు నేను నిరశనప్రాయోపవేశములన ప్రాణములను వదిలునెడల నది నేను తప్పు సిద్ధాంతములను బోధించినందులకు ప్రాయశ్చిత్తమును. అటుల జరిగినచో నా మాటలను రైవవాక్కులుగా నమ్మి నెరవేర్చుచున్న

వేలకొలది స్త్రీలకును పురుషులకును యిప్పు డేర్పడిన గొప్ప భార మంతయు తొలగిపోవును.

అటులగాక నా సిద్ధాంతమే సరియైనదిగా నుండునెడల—అది సరియైన దనియే నేను నిశ్చయముగా నమ్ముచున్నాను—నేను 20 రోజులకుండి అనుసరించుచున్నట్టియు చాలాసారులు విజయమును బడసినట్టియు పద్ధతి కిది తగిన పరిపూర్తియే యగును."

మెక్డనల్లుగారు మహాత్మునకు వ్రాసిన లేఖ

1932 సెప్టెంబరు 8-వ తేదీని మెక్డనల్లుగారు లండను జొనింగుట్టిటు నెం. 10 నుండి యీ లేఖను వ్రాసిరి:—

"మీ లేఖను చదువుటవలన నాకు చాల ఆత్మర్యము కలుగుచున్నది. అస్పృశ్యులవిషయమున దొరతనమువారి పరిష్కారమును మీరు సరిగా గ్రహింపకుండ వ్రాసితిరని నేను తలంచుతిని. అస్పృశ్యులను కాత్వరముగ హిందూ సంఘమునుండి విడదీయుటకు మీరు చాల ప్రతిఘోషించుచున్నారను విషయము మేము మొదటినుండియు గ్రహించియు యున్నాము. రాండుటేలింగునభి అల్పసంఖ్యాకుల సమావేశమందు మీరు యీ విషయము పుష్టపఱచియు యున్నారు. మార్చి 11-వ తేదీని మీరు హోరుగారికి వ్రాసినలేఖలోగూడ మీరు పుష్టపఱచితిరి. ఈ విషయమున హిందువులలో మిక్కిలి యెక్కువమంది మీతో యేకీభవించి యున్నారని మేము యెఱుగుదుము. కావున అస్పృశ్యుల ప్రాతినిధ్యముగూర్చి మేము జాగ్రత్తగానే ఆలోచించితిమి.

అస్పృశ్యుల సంఘములవారు చాలమంది మాకు వ్రాసియున్నారు. వారు సాంఘికముగా చాలదుస్థితి యందున్నారని మీరు యెరిగియుండున్నారు. కావున వారి ప్రతినిధులు కాపనసభలలోనుండుట అవసరము గాన అట్టియేర్పాటు చేయుట మా విధియని మేము గావించితిమి. కాని అస్పృశ్యులను హిందూసంఘమునుండి విడదీయకుండుట ముఖ్యతమమని మేము గ్రహించితిమి. అస్పృశ్యులకు కాపనసభలలో ప్రాతినిధ్య ముండుటకు

మీకు ఆశీర్వాదాలేదని మార్చి నెలలో మీరు వ్రాసిన లేఖలో గూడ తెలిపియున్నారు. వారతవమువారి సరిహద్దుల మునుబట్టి ఆస్పృశ్యులు హిందూసంఘమునందొక భాగముగానే యుండురు. హిందూనియోజకులతో సమానమున హక్కులను గలిగియుండి వోటుచేసెదరు. కాని మొదటి 20 యేండ్ల వరకును హిందూనియోజక వర్గమునం దొక భాగముగానుండి కొన్ని ప్రత్యేక నియోజకవర్గములనుండి తమ ప్రతినిధులను యెమ్మకొనుట ప్రస్తుత పరిస్థితులలో వారికి అవసరమని మేము నిశ్చయించితిమి. సమష్టినియోజకవర్గములలోను తక్కినవారిలోపాటు ఆస్పృశ్యులకు వోటింగు అధికార ముండును. దీనికి తోడు వారి ప్రత్యేక నియోజకవర్గములలోగూడ వోటుచేయుటకు హక్కుండును. ఇందువలన ఆస్పృశ్యులకు చందేసి వోట్లు, ఆస్పృశ్యులను హిందూసంఘమునండి విడదీయు నుద్దేశము మాకు లేకమును లేకపోవుటచేతనే మేము వారికి మీ రను కొన్నట్టి ప్రత్యేక నియోజకవర్గము యేర్పాటుచేయలేదు. ఆస్పృశ్యులను సమష్టినియోజకవర్గమునందు చేర్చుటవలన అగ్రవర్ణములవారు ఆస్పృశ్యులకు వోట్లనిచ్చుటయును, ఆస్పృశ్యులు అగ్రవర్ణములవారివోట్లను కోరుటయు తటస్థించును. ఇందుయాలమున సర్వనిధులు హిందూ వీ భావము కాపాడబడినది.

బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వ మేర్పడిన క్రొత్తలో కొన్ని సంవత్సరముల వరకును రాష్ట్రీయ శాసనసభలలో ఆత్యధికసంఖ్యాకులుగానుండు పక్షమువారే ప్రభుత్వమును కొనసాగింపవలసి యుండును. కాన ఆస్పృశ్యులు తొమ్మిదింటిలో ఏడు రాష్ట్రీయశాసనసభలకు కొంత మంది తమ ప్రతినిధుల నెమ్మకొనుటవసరమే యగును. అనేకకతాబులులనుండి హిందువులు ఆస్పృశ్యులను అతి నీచమున స్థితికి పాలుచేసినది మీ ఉత్తరములో కలదు గారికి మీరే వ్రాసియున్నారు గాన వారి ప్రతినిధులు శాసనసభలో తమ కష్టనిష్ఠురములను తమ అభిప్రాయములను స్వయముగా తెలుపుట అవసరమే యగును. ఇది వ్యాయముని అందినను ఒప్పుకొనవలసియే యుండును. ప్రస్తుతస్థితిలో యేసంఘమునలైన ప్రత్యేక స్థానముల యేర్పాటుచేసినయెడల వారిని అగ్రవర్ణములవారే ఎన్ను

కొనవలసియుండును. కావున ఆపద్ధతి యేర్పాటుచేయుటకు మేము అంగీకరింపలేదు.

మహమ్మదీయులకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గము యేర్పాటు చేసినట్లు ఆస్పృశ్యులకు యేర్పాటుచేసి యుండలేను. వోటింగు అధికారముగల మహమ్మదీయులు సమష్టి నియోజకమునందు యెన్నడును ఓటు నియ్యజాలరు. అతడు మహమ్మదీయ నియోజకవర్గము నంగు మాత్రమే ఓటు నియ్యగలడు. ఆస్పృశ్యులస్థితి అట్లుకాను. వారు సమష్టి నియోజకవర్గములందును తమ ప్రత్యేక నియోజకవర్గమునందు గూడ వోటు చేయగలరు. అభ్యర్థులుగా నిలువగలుగుదురు. అది ఆస్పృశ్యులకు మాత్రమే యియ్యబడినది. మరి యెవ్వరికిని లేదు. మహమ్మదీయులకు జనసంఖ్యనుబట్టి కొన్ని రాష్ట్రములలో వెయ్యికి యియ్యబడినది. ప్రత్యేక నియోజకవర్గములనుండి ఎన్నుకొనబడుసంఖ్య చాల స్వల్పము. ఆస్పృశ్యుల జనసంఖ్యను బట్టి యెమ్మకొనబడవలసినవారి సంఖ్యిరి ప్రత్యేక నియోజకవర్గమువారే యెమ్మకొనునట్లు యేర్పాటుచేసి యుండలేదు. ఆస్పృశ్యులలో ఆత్యధిక సంఖ్యాకుల విశ్వాసమునకు పాత్రులైనవారు ముఖ్యముగా ఎన్నుకొనబడుటకు వారికి ప్రత్యేక నియోజకవర్గముందు యేర్పాటుచేయబడును. ప్రతిరాష్ట్రమునందును వారి జనసంఖ్యనుబట్టి చూచినచో యీ స్థానములు చాల కొద్దిగానేయున్నవి. ఆస్పృశ్యుల ప్రతినిధులసంఖ్య జనసంఖ్యనుబట్టి వ్యాయముగా వారికుండవలసిన సంఖ్య కన్న హెచ్చుగాలేదు.

మీ రిప్పుడు అతిప్రముఖ నిరణన ప్రశ్నమును బూని ఆరీతిగా ప్రాగపరిత్యాగమును చేయబలయచున్నారు. ఆస్పృశ్యులు తమకు విశ్వాసపాత్రులగు కొద్దిమందిని శాసనసభలకు ప్రత్యేకముగ ఎన్నుకొనకుండ చేయుటయే యీ దీక్ష ఫలిత మని తేలుచున్నది. సమష్టి నియోజక వర్గములలో వారి కిదివరకే వోటింగు హక్కు యియ్యబడినది. హిందూసంఘముయొక్క యేక భావమునకు భంగము కలుగకుండునట్లుగూడ యేర్పాటు చేయబడినది. హిందూసంఘమున వారు చాల నీచస్థితి యుండుంట్లుచే విశ్వసనీయులగు వారి ప్రతినిధులు శాసన

సభలలో పనిచేయుట అత్యవసరమై యున్నది. దొరతనమువారు దాసుగా వాలోచించియే యీ పరిష్కారము వరకు సమ్మతించిరి. మీ కిట్లు నిశ్చయించుటవలన మీరు దొరతనమువారి పరిష్కారమును పరిగ్రహించి లేచిరి నేనూహించవలసివచ్చుచున్నది.

సాంఘికసమస్య పరిష్కరించుట దొరతనమువారి కిష్టములేదు గాని భారతీయులు దీనిని పరిష్కరింపజాలకపోవుటచే భారతదేశమునుండి చాల విజృంభణ పంపబడినందున తా రీ పరిష్కారమును చేసియొందిరి. దొరతనమువారు స్వప్రపాదన పరిస్థితులలో తప్ప ప్రక్షుతము వారు పీడిని మార్చజాలరు. ఆయా సంఘములవారు సమాధానపడి అంగీకరించినచేగాని యీ పరిష్కారములో దొరతనమువారు ఎట్టి మార్పును చేయజాలరు. అన్ని పక్షములవారి వాదనను దొరతనమువారు విని నిష్పక్షపాత బుద్ధితో యీ పరిష్కారమును చేసిరి.

ఈ ఉత్తరమును, మీరు హోరు గారి వేరప్రాసిన ఉత్తరమును ప్రకటింపవలెనని మీరు కోరియున్నారు. మీరు నిర్బంధమున మన్నారము కారణమున మీ అభిప్రాయములను వెల్లడించకపోవుట వ్యాయము కాదని తలచి నేనందులకు వెంటనే సమ్మతించితిని. ఇనను మరొకసారి దొరతనమువారి ప్రకటనను మీరు సాకల్యముగా పరిశీలింపగోరెదను. అప్పుడు మీరిట్టి దీక్షను బూనుట వ్యాయమునుగా కాదా అను విషయమును గూర్చి ఆత్మపరీక్షను చేసికొన గోరెదను"

3

గాంధీమహాత్ముడు మెడ్డానట్టుగారికి ప్రాసిన రెండవ లేఖ

నెవ్రెంబరు 9-వ లేదని మహాత్ము డీ లేఖను వ్రాసెను :—

"మీరు నిష్కపటముగా వ్రాశివారు. దీర్ఘముతంబివారై నేడు చేరినది. మీకు వందనములు. నేను అవలంబింపదలచిన నిరశవ్రతమునుగూర్చి మీరు చేసిన

ఆరోపణ యిదివర కెన్నడును నా మనస్సునకు తట్టి యుండలేదు. నేనే అస్పృశ్యులకు ప్రతినిధిని చెప్పుకొనుచుండగా వారికి నష్టము కలిగించుటకు నేను నిరశవ్రతము బూనితినిని మీరు వ్యాఖ్యానము చేసితిరి. నేను మృతి వొందువరకును నిరశవ్రతమును చేయదలచితినిని తెలుపుటవలననే నాకెట్టి స్వాస్థ్యపరత్వమును ఆరోపించుటకు వీలుండదని నే నూహించితిని. కావున దీనినిగూర్చి అధికముగా వ్రాచుదలచుకొనలేదు. ఇది నాకు మరదిషయముకనుక సమస్య. అస్పృశ్యులలో వోటింపు అధికారము గలవారికి రెండేసివోట్లు ఉండినమాత్రమున అది హిందూసంఘమునందు కలుగ గల నష్టమును తొలగింపజాలరు. అస్పృశ్యులకుగూడ నష్టమును తొలగింపజాలరు. అస్పృశ్యులకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గమును యేర్పాటుచేయుట హిందూసంఘమునందు కాలమాట విషయము ప్రయోగించుటయే. ఆ విషయము హిందూసంఘమును దిగ్భ్రమచేయుచేగాని అస్పృశ్యుల కెట్టి లాభమును కలుగజేయదు. ఈసమస్య హిందువులకును అస్పృశ్యులకును మతసంబంధమైన ముఖ్యమగు సమస్య యగుటచే మీ కెంత సామర్థాతి యుండినను గూడ మీరు దీనిని పరిష్కరింపజాలరు. 'నిష్కపటములకు' : త్యధికస్థానము లీయబడినను నా కభ్యంతరముండదు. వారు హిందూసంఘమునందు అనగా సమస్త నియోజకవర్గమునందు ఉండగోరువరకును వారిని విడదీయుటకు అనగా వారికి ప్రత్యేక నియోజకవర్గములను యేర్పాటుచేయుటకుమాత్రమే నేను ప్రతిహేలుడను.

హిందూ సంఘమునందలి సంస్కర్తలు అన్ని కాలములలోను అస్పృశ్యులను వృద్ధివొందించుటకు పెక్కు సంగ్రహములనుండి చేయుచున్న కృషియంతయును ఈ పరిష్కారమువలన రూపుమానిపోగలదని మీరు గ్రహించితిరా? మాతవరాజ్యాంగవిధానమునందు మీ పరిష్కారమే కొనసాగుననిదల కలుగగల ఫలిత మిదియే. అస్పృశ్యుల నుద్ధరించుటకు తమ జీవితములను అర్పించి యున్న సంస్కర్తల కృషియంతయు కర్జితమునను.

కావున నేనిదివరకు మీకు తెలిసిన నిరశవ్రతమునే పూనుటకు నిశ్చయించితిని.

అంగ సుగ్రీవ బహువత వీన మయూర వచే తిహి ఆగే నదా హ్
 వియో సురతి ధ్యానతి చిత్తమే సంక పభి ఈక వేదీ సుహృద
 పాదే ఖిరీ ఈక హార గురూవత అప వింహాసన ఉపర భాత

ఖాదీపరిశ్రమ : పరిశోధనావశ్యకత

మెన్. మెల్లీ సోలింగర్ (స్విట్జర్ లాండు) వుప్పల లక్ష్మణరావుగారు (బరంపురం)

౫

వెనుకటి వాల్లవ్యాసములందును పత్తి పరిశోధన గూర్చియు, ఖాదీపరిశ్రమయందు వాడుక చేయబడుచున్న పరికరములయందును, రాట్రువంగును చేయవలసిన మార్పులను గురించియు, నూలుపరీక్ష, నూలుపరిశోధనగురించియు చర్చింపబడియుండెను. — ఉత్పత్తిని అభివృద్ధి చేయుటకు ఎట్టివిధానముల నవలంబింపవలసినదియు, నూలుయొక్క గుణములును, వాటి సేవిధముగా పరీక్షింపవలసినదియు, ప్రస్తుతము ఉత్పత్తికంద్రములందు నూలు ఎన్నిక ఏవిధముగా జరుగుచున్నదియు, అట్టి ఎన్నిక ఎట్టిపద్ధతులపై వాధారపడియుండవలసినదియు సరియైన పద్ధతులను, ప్రమాణములను ప్రితపరచుటకు ఏయే పరిశోధనల చేయవలసినదియు, పత్తి సమస్యయొక్క ప్రాముఖ్యము, ముఖ్యముగా పట్టుకాలి, చెలను నూలు ఉత్పత్తియందలి ప్రత్యేకపునమస్యలు—ఇత్యాదులు క్లప్తముగా వివరింపబడినవి.

ఖాదీపరిశ్రమాభివృద్ధికై మనము చేయవలసిన పరిశోధనలు ఇంతటితో పూర్తియగుటలేదు. పైన పేర్కొనబడిన విభాగములకు చెందనిప్రశ్నలును, సమస్యలును ఇంకెన్నియో కలవు. పత్తిగింజలును సేకరించి, వాటిని నాటి, పంటను ప్రాసచేసి సరియైనధర వచ్చిన తరువాత అమ్ముట : పత్తిని కొని, కుల్లేపరచి, గింజతీసి, ఏకి, ఏకులు తయారుచేసి, వాటినుండి నూలునువడికి, మాలిని సంపాదించుట; ఆనూలును షరగా ముదుకు సన్నములప్రకారము ఎంచి సేతగాని కెచ్చి, సేయించి, బట్ట మత్పత్తిచేయుట — ఉత్పత్తియందలి అన్ని ప్రకరణములయందును ఎన్నిన్నియో విషయపరిస్థితులను, కష్టతమములను సమస్యలను దివదీనమును మన మెదుర్కొనవలసియేయుండును. ఏరునువాటి ఒకడె

క్కుటకు తాత్కాలికముగా ఎట్టిఉపాయములను పన్నినను, తాత్కాలికమైనమార్గమును కనుగొనినసేగాని మన కష్టము లంతరింపవు. అభివృద్ధికి అడ్డుత్రోవలు లేవు. పరిశ్రమలు బాగుపడి ముందరకు రావలెనన్న పరిశోధన యొక్కటియే నూటియైన త్రోవ.

పలువిధములగు సమస్యలు

నేపు ఖాదీఉత్పత్తియం దవలంబింపబడుచున్న విధానములన్నింటిని—సవారనమునుండి ఆచరింపబడుచుండుటచే పవిత్రములని పాటించక—విమర్శనదృష్టితో వాటివిలువనుపరిశీలించి సరియైనవాటినేఅవలంబించియు, సంస్కరింపవలసినవాటిని సంస్కరించియు, విలువలేని వాటిని విసర్జించునటులను చేయవలసియగుచున్నది. ఇట్టికార్య విధానము, ఖాదీఉత్పత్తి సరింగినటువంటియు, తేలిక తామ్రము నధ్యసించినటువంటియు పరిశోధకులచే కొనసాగింపబడవలసియగుచున్నది. మాచేపరిశీలించబడిన కొన్ని సమస్యలను, ఆయాఉత్పత్తివిధానములను విమర్శించుటకు మాచే ఆకలంబింపబడిన పరిశోధన ప్రయోగములు ఈవ్యాసమందు సంగ్రహముగా పేర్కొనబడును.

నూలును నీటిలో తడుపుట

త్రియంత మేగ్ లాల్ గారు రేమపు స్తకమందు, నూలును ఆనెపైనుండి తీసివత్తువారే చక్కగా నీటిలో తడుపవలయుననియు, అట్లు తడిపినయెడల, నూలు గట్టిపగుననియు ప్రాసించుచున్నారు. ఈ సిద్ధాంతము వహనించియే అభిలధారతచరఖాసంస్థమువారు తమ చందాదారులందరకును, నూలునుపంపించుటకు పూర్వము తడుపవలసినదని సలహా నిచ్చుచున్నారు. అయితే, ఇట్లు నీటిలో తడిపినయెడల నూలు తేప్పక గట్టిపడుననిగాని, ఎప్పుడంటలు, ఎన్ని దినములు ఇట్లు రేమపవలసి నదిగాని, బలమునం దెంతవరకు అభివృద్ధికలుగునో ఆ

లెక్కగాని దేనిని స్పష్టపరచియుండలేదు. ఇందువలన, కొందరు చందాదారులు మూల తడువవలయునన్న నియామకము వట్టి భాందసముక్రింద కట్టివేసి పొలింప వుండుటయు, కొందరు నామకార్థము తడిపియు, కొందరు తమకు తోచినంతకాలము నిటనుంచుయు, తరువాత నీటి నుండి తీసివేసి ఆరబెట్టుటయు, ఇట్లు పలువురు పలువిధ ముల నాచరించుచున్నారు. ఎవరికి తోచినట్లు వారు కాక అందరును యేదైన నొకపద్ధతికి వచ్చునట్లు చేయ వలెనన్న, విషయమువంతయు సమగ్రముగ పరిశీలించ వలసియున్నది.

నూలును తడుపుట : బలము హెచ్చగుట

ఈ విషయమై మాచే చేయబడిన ప్రయోగము లను రెండుభాగములక్రింద విభజింపవచ్చును. నూలు నమూనాలనుసంపాదించినతరువాత, నూలుయొక్క వలచు బలము, బలముయొక్క సాఫల్య, కొంటుయొక్క సాఫల్య, ఉత్పత్తి కేంద్రము, వాడుక చేయబడిన పత్తిరకము మొద లగు వివరములన్నియు నిర్ణయింపబడెను. తరువాత నూలును, అనేక భాగములుగా విడదీసి, ఒక భాగమును ౧ గంటకాలము నీటియందును, వేరొక భాగమును నీటి యందు ౩ గంటలకాలమును, మరొక భాగమును నీటి యందు ౬ గంటలకాలమును ఈవిధముగా ఒక్కొక్క భాగమును ౧, ౩, ౬, ౯, ౧౨, ౧౮, ౨౪, ౩౬, ౪౮, ౬౦ గం టలకాలమువరకును నీటియందుంచితిమి. వియమిత కాలము నీటియందున్నతరువాత, నూలును నీటినుండి తీసి వేసి నీడయందు దారవేసితిమి. పూర్తిగా ఆరినతరువాత, ఈ నూలునందేలైన మార్పులు సంభవించినేమో తెలిసి కొనుటకు, తిరిగి నూలునమోనాయొక్క కొంటు, కొంటుసాఫల్య బలము, బలముసాఫల్య మొదలగు నుణులు ప్రయోగములవలన నిర్ణయింపబడెను. ఇది పరిశోధన యొక్క మొదటిభాగము.

ఈ భాగమునందు, పట్టు సారీమూలులో అన్ని పన్నుములును (౧౦ రకములు), నెలమనూలులో అన్ని పన్నుములును (౭ రకములును), ముడుకునూలులో మగ్గి మ పన్నుములును (౮ రకములును), మొత్తము ౨౫

నమూనాలనూలు పరిశోధింపబడెను. ఇందుకుగాను గుమారు ౧,౦౦౦ నూలుపరీక్షా ప్రయోగములు ఏదాది స్మర కాలములో చేయబడెను. ఈ పరిశోధనల ఫలితము లను కృత్రముగా నీక్రింద పొందుపరచుచున్నాము :—

౧. నీటియందుంచుటవలన నూలుయొక్క బలము హెచ్చుచున్నది.

౨. నీటియందుంచబడినకాలము హెచ్చున చున్న కొలది బలముమాదా హెచ్చుచున్నది.

౩. ఈ అభివృద్ధి స్థిరముగా నుండక, హెచ్చు తగ్గులుకలదిగా నున్నప్పటికిని, మొత్తమువైన, నీటియందుంచకపూర్వ ముండుబలముకంటె హెచ్చుగనే యున్నది.

౪. కాలమును, బలమును అన్వయించుట కొక రేఖను నీడయెడల, ఆరేఖ సమరేఖగా నుండక రంపపు పండ్ల ఆకారము (Zig-Zag) గలిగియుండును. (రేఖా పటమునందు, అన్నిటికంటె మెనున్న రేఖ పట్టుకాలి నెం. ౨౧ చూచునది.

౫. నూలును నీటియందుంచుట వలన లాభవే కాని ఎట్టి నష్టమును లేదు.

నూలుబలము - నీటియందుంచుకాలము

మా పరిశోధనయొక్క మొదటిభాగమువలన, నూలును నీటితో తడుపుటవలన లాభమున్న దనునిశ్చయము నిర్ధారణయైనతరువాత, ఈ సందర్భమున నేత గాండ్రచే ఆవలంబింపబడుచున్న విధానము ననుసరించి, పరిశోధన ప్రయోగములను మార్పుల కవసర మేర్పడెను. ఇది పరిశోధనయొక్క రెండవభాగము.

నూలును పరిచేయుటకు పూర్వము, నేత గాండ్రు నూలును, చెరువులోగాని, గోరెములో నీరుంచి ఆనీటిలో గాని, ఆయా గ్రామపుసంప్రదాయముల ప్రకారము నాన బెట్టు నాచారముగలవి. మాకు తెలిసినంతవరకు పట్టు కాలి నెలమనూలు నేత గాండ్రు నూలును ఒకరొత్తి యంతయు (అనగా ౧౨ గంటలకాలము) నానబెట్టె దిరు. గంజాంజిల్లాలో పన్ను నూలు నేత జరుగుచున్న

బరంపురం, కుక్కుడాఖండి మున్నగు గ్రామములందు, ఒకటియంతయు నీటియం దుంచుచు వాడుకయని

పరిశోధనయొక్క రెండవభాగమునందు లభించిన ఫలితముల నీ క్రింద పట్టిక (౧) పొందుపరచుచున్నాము :

పట్టిక ౧

వరుస నెంబరు	మూలు	ఆసలు బలము %	నీటియందు ౧ దినము	నీటియందు ౨ దినములు	నీటియందు ౩ దినములు	నీటియందు ౪ దినములు	నీటియందు ౫ దినములు
౧	పట్టుకాల్లి నెం. ౪౩	౪౦	౫౨	౫౮	౬౦	౬౮	౬౮
౨	" " ౨౮	౬౩	౬౫	౬౫	౭౬	౭౪	౬౭
౩	జెలమ నెం. ౭౦	౦	౨౨	౨౧	౧౮	౩౪	౩౦
౪	" " ౨౮	౪౬	౬౧	౬౩	౫౬	౬౭	౬౨
౫	తైలాసపట్నం నెం. ౧౨	౨౭	౩౪	౪౫	౩౭	౪౨	౪౨

ఆ ప్రాంతముల నేతగాడొకడు మాతో చెప్పెను. ఆంధ్ర దేశమందలి గుంటూరు ప్రాంతములందు, మూలును ౨ దినములవరకు నానబెట్టెదరని శ్రమతో వేమూరి వారా యణమూర్తిగారు మాతో చెప్పియుండిరి.

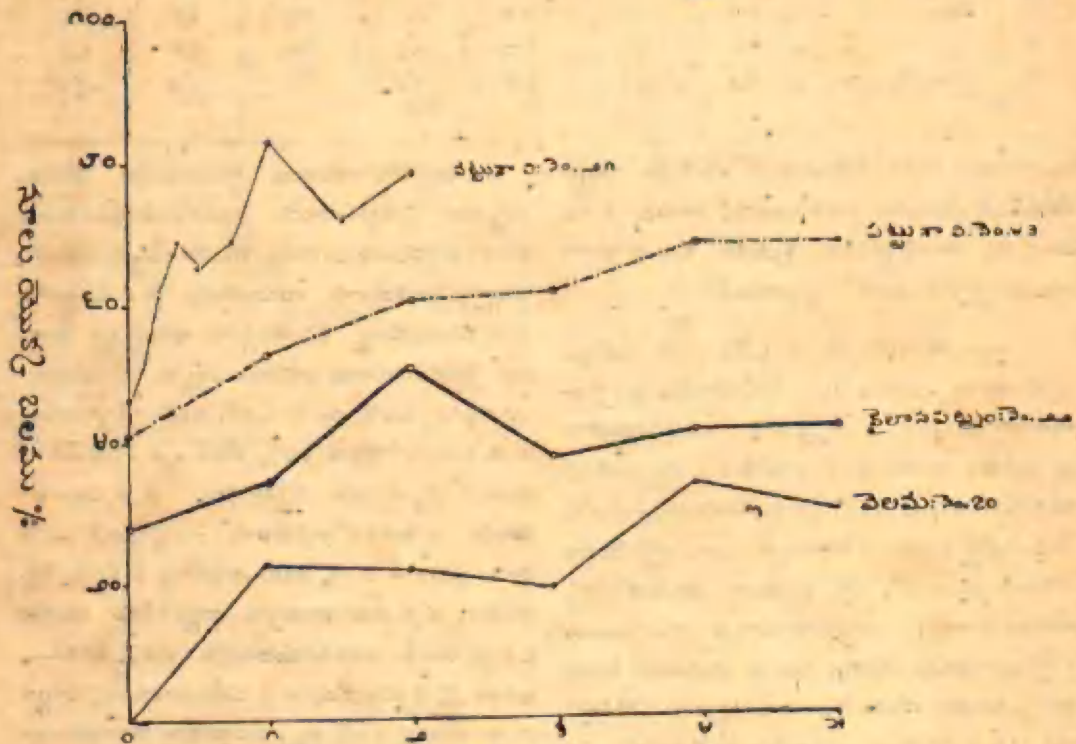
ఇట్లు ఈ ఆచారము ఒక్కొక్కచోట ఒక్కొక్కచోటగా నుండుటచే, దీనిని సరించి పూర్తిగా తెలుసుకొనుట కవసర మేర్పడెను. రెండు దినములకాలము నీటియం దుంచుటవలన లాభ మేకాని నష్టము లేదని జెనుకటి ప్రయోగములవలన తేలిక. రెండు దినములకంటె ఎక్కువ దినములకాలము నీమూలును నానబెట్టినయెడల లాభముగా నుండునో, లేక నష్టముగా నుండునో నిర్ణయించుటకుగాను, మూలున నెంబరు ౧ మొదలు ౫ దినములవరకును నీటియం దుంచి, అందువలన మూలు యొక్క గుణములయందు కలుగు మార్పులను పరిశీలించితిమి. శ్రీవారా యణమూర్తిగారి సలహా ప్రకారము ఈ పరిశోధన, స్థాధారణముగా నేను మూలు నేత కుప్పయోగింపబడు 'కొంట్లపై ననే' జరుపబడెను. (పట్టుకాల్లి నెం. ౪౩, ౨౮; జెలమ నెం. ౨౮, ౭౦). తైలాసపై నేయించుటకుగాను, ఉదాహరణముగొరకు ముదుకు మూలు నమూనా యొకటి మాడ తీసుకొనబడెను. (తైలాస పట్నం, నెం. ౧౨).

మొదటి భాగమువలన నీరపరచబడిన ఫలితము లన్నియు పై పట్టికయందు వివరింపబడిన ఫలితములకు మాడా వర్తింపవని ఇందువల్ల తెలియుచున్నది. అయితే, నాల్గవ దినముల తరువాత బలమునకును, ౫ వ దినముల తరువాత బలమునకున్న కొంత తగ్గుదల యున్నట్లు నూచ నలు పై ఫలితములవలన విశదమగుచున్నది. మొదటి నమూనా యందు ౬౮% నుండి ౬౮% వరకు తగ్గుదలయు, ౨ వ నమూనా యందు ౭౪% నుండి ౬౭ వరకు అనగా మూడు గ్లి వ వంతు తగ్గుదలయు, ౩ వ నమూనా యందు నాలుగవరోజు తరువాత ౩౪% నుండి వివర దినము తరువాత ౩౦% వరకు అనగా గ్లి వ వంతు తగ్గుదలయు, ౪ వ నమూనా యందు నాల్గవ దినము ఆఖరున ౬౭% నుండి వివర దినము ఆఖరుకు ౬౨% వరకు అనగా గ్లి తగ్గుదలయు, ౫ వ నమూనా యందు నాల్గవ దినము ఆఖరున ౪౨% ను, వివర దినము ఆఖరున మాడా మార్పు లేక ౪౨%—మార్పులు కనబడుచున్నది. మాపరిశోధనలవలన, ౪ దినములుకంటె నీటియందు పెచ్చు కాలముంచిన బలమునందు కొంత నష్టమున్నట్లు కనబడుచున్నది నీటియందుండు కాలము ౧౦ దినములవరకు పరిశోధనను పొడిగించి మూచిననే కాని సరిగా చెప్పటకు విలులేదు.

నేతగాండ్రములవాటిను పైఫలితముల ననుసరించి నీటిలోనుంచుకాలమును 3, 4 దినములవరకును పొడిగొనినయెడల మాటు బాగుపడి వారు లాభమును పొందగల్గుదురు. ప్రైప్రయోగముల కనుగుణముగా, త్రి వారాయగామాత్రిగార్చి ఫలప్రోప్రకారము, ౧-౫ దినములవరకు నీటియం దుండినమాటలో బట్టలను నేయించి (test pieces) అబట్టలయొక్క గట్టితనమును, పావును, మన్నికయు కనిపెట్టినయెడల మాప్రయోగములవలన ఫలితములను వాడుకలోనికి తీసికొనివచ్చుట కవకాశముండును.

ప్రాముఖ్యమును గురించియు, కొండపత్తియొక్క నాణ్యము క్షీణించినయెడల, పట్టుకారి పరిశ్రమకు గొప్ప యాపద సంభవించుననియు, ఇట్టి యాపద త్వరలోనే వచ్చునేమో యన్నభయము కలవనియు, అట్టి విపత్తు సంభవించుటకు పూర్వమే, ఖాదీ అభిమానులు మేల్కొంచి తగిన కట్టుదిట్టములు చేయవలసియుండుననియు నూదించబడియుండెను.

పట్టుకారిపత్తియొక్క ఉత్పత్తి తక్కువ యగుటచే తగ్గిముడినస్తుప్రసంగం ఏర్పడు యెమును సంభవించునోయని ఉత్పత్తిదారులు భయపడుచునే యుండుదురు.

నూలునీటిలో ఎత్తు దినములు నానగలి

ఫలితములలో కొన్నింటిని పైకేఖాపటమునందు చిత్రించినట్లుగాను.

కొండపత్తికి బదులు ?

ఈవ్యాసముల వరుసలో, మొదటి వ్యాసముందు పత్తిపరిశోధనగురించియు, అందు కొండపత్తియొక్క

ఇంతటిత్వరలో యెమును సంభవించకపోయినను, పట్టుకారి ఉత్పత్తియందు, కొండపత్తిలగులు మరి యొపత్తియైనను వాడుటకు నీలగునేమో కనుగొనుట యుచితము. ఈ సమస్యనుగురించి మేము సవిస్తరముగా పరిశోధనలను జరుపకపోయినప్పటికిని, ఏవిధానముల ననుసరించి ఇక

మందు పరిశోధన జరుగవలసియుండునదియు నీక్రింద నూదించుచున్నాము.

పత్తిని చేపదాడతో బాగుచేయుట

మనదేశపు పత్తిజాతు లన్నింటిరేయిలలోను కొండ పత్తియొక్క రేయిలే మిక్కిలిపొడవు గలవి. తక్కిన పత్తి జాతులు, పొడుగురేయిలను కలిగియుండకపోవుటచేతనే అవి పట్టుకాలి, వెలము పరిశ్రమకు పనికివచ్చుటలేదు. ఏ ఉపాయముచేరై నను యీ పొట్టిరేయిలపత్తిని పొడుగురేయిలగలపత్తిగ మార్చగల్గితిమేని, కొంతవరకైనను వీనిని సన్న నూలు పరిశ్రమయందు వియోగింపవచ్చును. ఇది యేలూగునచేయుట యనున దొక ముఖ్యమగుపనుస్య. మనచేరైన ఒకపత్తితోగను పరీక్షించినయెడల అందుండు రేయిలన్నియు ఒకేపొడవును గలిగియుండక కొన్ని పొడుగురేయిలు, కొన్ని పొట్టిరేయిలు, కొన్ని నదు తరపు రేయిలు-మిశ్రమములై యున్నట్టి మనకు తెలియ గలను. ఈరేయిల నన్నింటిని పొడుగుప్రకారము లెక్కించితిమేని, అతిపొట్టిరేయిలు అతి పొడుగురేయిలు అన్నిటికంటె తక్కువసంఖ్యయు, పొహస్యపు పొడుగురేయిల సంఖ్య హెచ్చుగను ఉండును. ఏదైన పత్తిసమానా యొక్క రేయిలకొలత ఇంతయని చెప్పివచ్చును, అవిలవ పత్తితోగలండుండు అన్ని రేయిలయొక్క కొల్లలను లెక్కించగా సగటునవచ్చిన విలువయని మనము గ్రహింపవలసియున్నది. ఏనమానాయందైనను, పొట్టిరేయిలు తప్పకయుండునుగాన, ఈపొట్టిరేయిలను తీసివేయగల్గితిమేని, సగటునవచ్చు రేయిలకొల్ల మొదటికంటె హెచ్చు అగును.

బట్టలమిల్లులలోనూవా కొద్దిసంవత్సరములక్రిందట ఇదియే ప్రధానపనుస్యగా నుండెను. సన్న నూలు అనగా ౬౦-౧౨౦ నెంబర్లు—వడుకుటకు మంచిరకపు గరిష్ఠపు పొడుగు రేయిలగల ఇజిప్తనుపత్తిని వాడుచున్నారు. ఇంతకంటె సన్న నెంబర్లు—౨౪౦ నెం. మొదలగునవి వడుకుటకు తగినపొడవు రేయిలు గల పత్తి దొరకదుగాన మిల్లువారు అనేక పరిశోధనలనుచేసి ఒక యంత్రమును కనిపెట్టిరి. యాయంత్రము పత్తిని “దువ్వి” పొట్టిరేయి

లను తీసివేయును. ఇందుచే పొడుగు రేయిలమాత్రమే మిగిలి పత్తియొక్క రేయిలకొలత హెచ్చును. యాయంత్రమునకు ‘Comber’ అనిపేరు.

పట్టుకాలి, వెలమువారునూడా పత్తిని చేపదకడతో దువ్వి బాగుచేయునపుడు ఈ ఉపాయమునే వాడుకచేయుచున్నారు. ఇందువలన పత్తియొక్క రేయిల కొలత ఎట్లు అధికమగుచున్నదో యీక్రిందిప్రయోగపు ఫలితములు తెలుపుచు చేయుచున్నవి:—

పట్టిక : ౨

నూలు రకము	బాగుచేయుటకు ముందు (అంగుళము)	బాగుచేసిన తర్వాత (అంగుళము)
౧. పెద్దభిమిడి, కొండపత్తి	౦.౭౭	౦.౮౯
౨. పాడువాకొట	౦.౯౬	౦.౯౭
౩. దేవకప్పాన (౧౯౩౨)	౦.౯౧	౦.౯౮
౪. రోజియా, వార్ధా	౦.౯౩	౧

పట్టుకాలిపరిశ్రమయందు కొండపత్తికి బదులు ఏపత్తిని వాడుకచేయుటకు వీలున్నదియు తెలిసికొనుటకు, మనమును ఈపద్ధతినే ఆవలంబింపవలెను. పై పట్టికయందు దుదాహరింపబడిన “రోజియా” అనుపత్తి వార్ధా (మధ్యపరగణాలు) ప్రాంతములయందు మిల్లులయందును, భాదీందును విరివిగా వాడబడుచున్నది. ఈపత్తి సాధారణముగా ౭, ౮ అంగుళముల గరిష్ఠపు కొలత గలిగియుండును. ఈపత్తిని సన్న నూలుకొరకు వాడుటకు వీలులేదు. అయితే దీనినే చేపదకడతో బాగుచేసితిమేని పొట్టిరేయిలు పోవుటచే, రేయిలకొల్ల ఒక అంగుళమువరకు పెరిగినది. ఇప్పుడు—బాగుచేసిన తరువాత ఈపత్తితో ౮౦-౬౦ నెం. వరకు సన్న నూలును వడుకుటకు వీలుండును. ఈవిధముగా పొట్టి రేయిలు గలవైనను మంచిరకపు పత్తిజాతులను తెచ్చి

చేపవడచో బాసచేసినయెడల వాటికేదులకొల్ల పొడుకై, సన్ననూలు పరిక్రమకు ఉపయోగపడగలవు. అప్పుడు కొండపత్తిని ౪౦-౮౦ నెం. సన్నమువరకు ఉపయోగించి, నెం. ౪౦ కు దిగువ సన్నముకు ఈ తక్కువరకముపత్తిని కొండపత్తికి ప్రత్యామ్నాయములు (Substitutes) వాడుకొనుటకు వీలందును.

నూలుపరీక్ష-నూలుధర్మ

పైని వివరించినప్రకారము సన్ననూలుపరిక్రమ యందు కొండపత్తికి బదులు వీరకపుపత్తిని వాడిక చేయుటకు వీలన్నదియు తెలుసుకొనినతరువాత, ఈ కొత్తపత్తిని ఉపయోగించి నూలును వడికించవలెను. ఈనూలునమానాల వన్నింటిని, పరీక్షచేసి, పట్టుకాలి నూలుయొక్క గుణములతో నెట్లు సరిపోలునో చూడవలెను. పట్టుకాలి నూలుకు సామాన్యముగా నుండు బలము సాఫల్యము ఈనూలున కుండినయెడల నేరకు వాడుక చేయవచ్చును. అయితే, యీకొత్తరకపుపత్తిని ముడి వస్తువుగా వాడి నూలును వడకునప్పుడే, నూలు అమ్మిన యెడల వచ్చినహాలి కిట్టుబడిగా నుండునో లేదో చూడవలెను. ఏల అనగా తక్కువరకపుపత్తిని చాకగా కొన్నప్పటికీ, చేపవడచే బాసచేయునప్పుడు రేడ్ల విస్తారము గావచ్చును. మరియు వడకుటకుయందు చేయు కార్యములకై (Preparatory Processes) బహుళః ఎక్కువకాలము వినియోగింపవలసివచ్చును. ఈకారణములచే, నూలు అమ్మినందువలన వచ్చినహాలి కిట్టునోలేదో చూచుకొనవలసియుండును. ఇదియన్నియు సరిపడినప్పుడే, ఆపత్తిని కొండపత్తికి బదులుగా వాడుటకు వీలందును. ప్రైవేట్ కోభవయందు మా కనూల్స్ మనుషులతోయ మొనర్చిన శ్రీయుత మల్లెమడుగుల కోదండరామస్వామి (అ. భా. చ. సంఘము సన్న నూలుకేంద్రము, శ్రీకాకుళం మే సేజరు) గారికి మే మెంతయు కృతజ్ఞులము.

వడిదారము - మన్నిక

రాట్నము నుపయోగించినవా రందరును వడి దారము తరుచు తెగిపోవుచుండుటచే కలుగు చికాకును,

వినువును అనుభవించియేయుండును. వృత్తిగ తీవనో పొధికై వడుకునా లేమి, సరదాకొరకు వడుకుచుండు భాదీఅభిమానులేమి - అందరకును వడిదారమును పేను కొనుట యనిన చీవరయే. కష్టపడి వడికినదారము నిందుకొరకై వినియోగింపవలసినవస్తువుయేకాక, వడుక గలుగు సమయమును ఈపనికై ఖర్చుపెట్టవలసినవస్తువుయైతాము చేయుచున్న పనికి అంతరాయము కలుగుటయు, వడిదారమును పేనినంత మాత్రముననే తీరక, రాటుమును కడురును పర్లకొని, వడిదారము ముడిచేసుకొని మచ్చుకు నాల్గుపార్లు చక్రమును త్రిప్పి, వడిదారము క్రొత్తదగుటచే సాగిపోవును గాన దానిని తిరిగీ వినియెటయు విస్తారము కాలముపనమునకు కారణ మగుచున్నది.

సాధారణముగా పట్టుకాలి వడుకువారు వారి వడుకునుబట్టి, అండకాలములో ౪ దినముల కొకసారి యున్న చలికాలములో ౨ దినముల కొకసారియున్న వడిదారమును మార్చవలసి వచ్చుచుండును. నూలు ధరలు బాగుగ నుండునపుడు రాత్రిపూటగూడ వడుకుటచేర ఆదినములందు మామూలుకంటె త్వరగానే వడిదారము తెగిపోవుచుండును. పగటివ 3 దినముల కొకసారి వడిదారమును మార్చుచుండు రని మన మోహించవచ్చును. పట్టుకాలి స్త్రీలు సామాన్యముగా దినమునకు ఒక రేలమునూలు వడికెదరు, నెం. ౪౦ నూలును ఉదాహరణముగా తీసుకొనిన పట్టుకాలివా దువయోగించు వడిదారము తెగిపోకుండా, సుమారు ౨౪౦౦ గజముల నూలును వడుకు వరకు మన్నును. ముదుకు నూలు వడుకు కుపయోగించు వడిదారము కొంచెము హెచ్చు మోటుగా నుండును గాన సుమారు ౪౦౦౦ గజములు తీయువరకు మన్నును. వడిదారపు చికాకు బను తగ్గించవలె ననిన, వడిదారముయొక్క మన్నికను హెచ్చించుటకు మార్గమును కనిపెట్టుటయే. ఇది చాలా ముఖ్యమైనవిషయము గోవున దీనినిగూర్చి కొంతవరకు చెప్పవలసియున్నది.

వడిదారము - పురి

మూల పరిశోధననుగురించి ప్రాసినవ్యాసమందు, మూలయొక్క బలమునకును, మూలను వదులునప్పుడు మన మిచ్చు పురికిని గలపంబడమునుబోర్చి విత్తులముగా చెప్పబడియుండెను. ఏకాంటు మూలపకుగాని గరిష్ఠపుబల ముండవలెనన్న ఒక అంగుళములో ఆకాంటుయొక్క వర్గమూలమును K అనునొక ప్రమాణము (Constant) చేసి గణించునెడల వచ్చు తిరుగుడులసంఖ్య యుండవలె నని చెప్పబడెను. వడిదారములో మాదా, ఈవిధముగానే అంగుళమున కుండవలసిన తిరుగుడులసంఖ్యను నిర్ణయించుట కొక సమీకరణము గలదు. ఈసమీకరణమువలన నూచింపబడిన తిరుగుడులసంఖ్యకంటె హెచ్చుపురి ఇచ్చి నను తక్కువపురి యిచ్చినను, దారముయొక్క బలము గరిష్ఠబలముకంటె తక్కువగానే యుండును.

వడిదారమును తయారుచేయునపుడు దానికి పురి ఇచ్చి కొన్ని పోగులు పోసి, దారముగా పేనెదరు. ఈ పేనెనదారముయొక్క రెండుకొనలును కలిపి, దారమును జంటగా చేసి తిరిగి పురియిచ్చి, ఒక్కపేదారముగా చేనెదరు. (అంగ్రచేతమందు స్త్రీలు తమవగలను వోరములను ధరించుట కేవిధముగానే దారములను పేనెదరు.) ఇట్లు రెండుపర్యాయములు పురి యిచ్చునపుడు ఒక్కొక్కసారి అంగుళమున కెంతపురి ఇవ్వవలసినదియు మనము కనిపెట్టవలసియున్నది.

మాచే చేయబడిన పరిశోధనలయందు మొదటి సారి పురి యిచ్చునపుడు, K = ౪. ౫ అను విలువ ప్రకారము, తిరుగుడులసంఖ్య నిర్ణయించబడెను.*

దారమును జంటగా చేసి, పేనునపుడు (doubling) ఎంతపురి నివ్వవలెనో (doubling twist) ప్రయోగములవలననే తెలుసుకొనవలెను. వడిదారము

యొక్క మన్నిక చాలావరకు వడిదారముయొక్క బలముపైనే ఆధారపడియుండును. కాన, ఒక్కొక్క దారమునకు ఒక్కొక్కవిధముగా పురి విచ్చి, అనేకములగు సమానాలగు తయారుచేసి, చాటిబలమును—అనగా ఒక్కొక్కదారము ఎంతెంతబరువును మోసినయెడల తెగిపోవునో—కనిపెట్టినయెడల, గరిష్ఠబల ముండుటకు ఎంతపురియుండవలెనో తెలుసుకొనగల్గుదుము. ఇందు కొరకు యాక్రింద వివరింపబడినటులు, వివిధములగు తిరుగుడుసంఖ్యల గరిగి, ఒకేకాంటును గల వడిదారముల యొక్క (ఒక్కొక్క సమానాలయొక్కపొడవు గం అంగుళములు) “తెంపుటకు బలము” (breaking strain) కనిపెట్టబడెను.

జట్టిక : 3

వడిదారపు సన్నము = 0.౯ మిల్లి మీటర్లు.

ఉపయోగింపబడిన మూలరకము నెం. ౪౦ = వెలమ.

మొత్తము పోగులు = 3౨.

ఎన్ని పేటలు = ౨.

అంగుళమునకు తిరుగుడులు	తెంచుటకు బరువు (గ్రాములు)	అంగుళమునకు తిరుగుడులు	తెంచుటకు బరువు (గ్రాములు)
౧	౨౭౫	౭	౩౫౭
౨	౩౧౦	౮	౩౫౫
౩	౩౩౬	౯	౩౪౭
౪	౩౫౦	౧౦	౩౫౦
౫	౩౫౫	౧౧	౩౩౦
౬	౩౬౫	౧౨	౩౧౫

* ఇది నిర్ణయించుటకుగాను మిల్లులెక్కలలో వాడబడు ఈక్రింద సమీకరణము నుపయోగించియున్నాము.

$$\text{Forces in a balanced thread} = -2 \left[\left(\frac{t_1 - t_2}{1} \right) \left(\frac{1}{\sqrt{C_1}} \right)^3 \right] = \left(\frac{1}{\sqrt{C_2}} \right)^3 t_2,$$

Where C_1 = Count of the single yarn ; t_1 = twist in the single yarn.

“ C_2 = “ “ folded Yarn ; t_2 = twist required in the folded yarn.

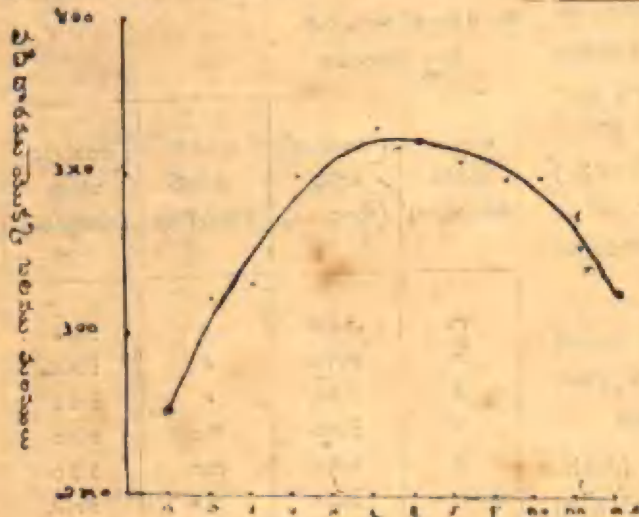
ఈ ఫలితములనుండి (పట్టిక 3) ఈ క్రింది వక్ర రేఖ గీయబడినది.

ఈ రేఖలన ఆంధ్రమునకు ౬ తిరుగుడుల కంటే హెచ్చుపురి యిచ్చినయెడల బలము తగ్గవనియు, తిరుగుడులు ౧-౬ నుండి హెచ్చుచున్నప్పుడు బలము కూడ ౨౭౫ నుండి ౩౬౫ కులములవరకు హెచ్చుచున్నట్లును, తిరుగుడులు ౬ ఉన్నప్పుడు గరిష్ఠ బలము కలిగియున్నట్లును, ౬ నుండి ౧౨ హెచ్చించునపుడుబలము ౩౬౫ నుండి ౩౧౫ వరకు క్రమేణ తగ్గుచున్నట్లులను తెలియుచున్నది. తిరుగుడులసంఖ్య ఇంకను హెచ్చుచేసి పురి యిచ్చినయెడల బలము క్షీణించునో, లేక బలము హెచ్చునో చూడవలసియున్నది. బలము హెచ్చయినయెడల మన్నికకూడ హెచ్చునుగాన, పై పరిశోధనను ఇంకను గావించినయెడల ఈవిషయమునుగూర్చి సంతృప్తముగా తెలియగలదు.

దారములను మాచే తయారుచేయబడిన వడిదారములును పరిపూర్ణియైన ఈక్రిందవిధముగా నుండును.

పట్టిక ౪.

వడిదారము రకము	బలము (కులములు)
పట్టుకాలి (మిల్లునూలు, ఒకదారము)	౧౪౦
" (పట్టుకాలి, " ")	౧౪౦
పరిశోధనదారము (చెలమనూలు " ")	౧౫౫
పట్టుకాలి (మిల్లు, జంట పురి లేదు)	౨౪౦
" (పట్టుకాలి " ")	౨౯౦
పరిశోధనదారము (చెలమ, ")	౨౬౦
పట్టుకాలి (మిల్లు, జంట, ౬ తిరుగుడులు)	౨౫౦
" (పట్టుకాలి " " ")	౩౧౦
పరిశోధనదారము చెలమ " ")	౩౬౫

వడిదారము: ఆంధ్రమునకు ౬ తిరుగుడులు.

పట్టుకాలి వడిదారములు

పట్టుకాలివారు వడిదారములను సామాన్యముగా ౮-౧౦ పోగులతో తయారుచేయుదురు, కొంతమంది తాము వడికినదారమునే ఉపయోగించెదరు, కొంతమంది మిల్లునూలు వాడెదరు. పట్టుకాలివారు ఉపయోగించు వడి

నబర్మతీ విధానము

పై పట్టికలన పరిశోధనదారము పట్టుకాలివారు వాడు దారములకంటే బలముగలదని తెలియుచున్నది. వాడు కలా వెలులెన్న వో మాత్రము. నబర్మతీ ఆశ్రమమునందు వడిదారమును తయారు చేయుటయందు మిగుల శ్రద్ధ సూపెదరు. పురివిషయమై పరిశోధన లచ్చట జరుపబడుచున్నను, దారము తయారుజేయు విధానమునుగురించి మిగులశ్రద్ధను మాత్రమే చూస్తారు.

రాత్రి ముగ్ధోకంటే తల్లితో పురి ఇచ్చట నుండితెలియు, నూలును రాత్రి యంతయు నీటియం దుంచిన దారము గట్టిపడుననియు, పురియివ్వకముందును, ఇచ్చినతరువాతను, మైలము పూసినయెడల హెచ్చుకాలము మున్నవనియు వారు న్నివరచియున్నారు.

నబర్మతీవిధానము ననుసరించి, పరిశోధనల ఫలితములప్రకారము ఇశ్వరవలసిన తిరుగుడుల విచ్చి తయారు చేయబడిన వడిదారములు మిక్కిలి తృప్తికరముగా మన్ని

నవి. ఇట్టిదారము లెన్నియో పరిశోధనలకొరకు
మాచే తయారుచేయబడి స్నేహితుల కీయబడినవి.
వారిలో ననేకులు ఈవడిదారములు ఒక్కొక్కటి
౧౨,౦౦౦ గజములు తెగకుండ వడుకువరకు మున్నిన
వనియు, కొన్ని ౧౫,౦౦౦ గజములవరకు మున్నిన
వనియు మాకు భోట్టాలను పంపియుండిరి. పట్టుకాలి
వా రుపయోగించు వడిదారములకంటెవివి అధమము
౬ ఇంతలు హెచ్చుమన్నికను గలిగియున్నటుల మనము
లెక్కవేయవచ్చును. ఇట్టివడిదారముల నుపయోగిం
చుటవలన, వడుకువారికి ఖర్చు తగ్గుటయేకాక, కాల
మెంతోపొడివచ్చును. ఈ విషయమై పరిశోధనల

నింకను పొడిగించినయెడల ఇంక వెక్కుడు మున్నిక గల
వడిదారములను తయారుచేయువిధానమును కనిపెట్టుటకు
వీలగునని చెప్పవచ్చును.

ఇట్టి సమస్య లింక నెన్నియో కలవు. వాటి
నన్నిటిని పరిశీలించినయెడల మంచి అలవాటులను ఆశీ
వృద్ధిపరచి, నష్టదాయకము లగు అలవాటులను సంస్క
రణములను చేయుటకు వీలగును. చిగకాలమునుండి
వచ్చు సంప్రదాయములయందు మంచిచెడ్డలు మిళితము
లైయుండును. మంచిని గ్రహించి చెడ్డను విస్మరించుటకు
గాను పరిశోధన లవసరము.

చైత్ర చిత్రము

చిత్రకారుడు : కె. వెంకటరమణరావుగారు.

ప్రాకృత గాథలు

రాష్ట్రపత్రిక ఆనంతకృష్ణశర్మగారు

(పూర్వసంచికానువృత్తము)

బిగికాగిలికై వలపుల
మగడుతమిని గేలుపాఁచ మానినిమదిలోఁ
బొగసిన యలుక వడిం బె
యఁగఁదొలఁగెనలంగిపోదుననుభీతిబలెన్.
(కాశ్యప్రదీపము, పు ౧౦౬)

కవివదనాంబురుహమ్ముల
నివసించుచు, మునలిమగని నేర్పుల నవ్వక
దివిరిబలె, గ్రొత్తతెఱఁగుల
భువనంబులఁ జూపు పలుకుపాలఁతికి శే శే!
(అశే—పు. ౧౦౬)

అలుక వచ్చినప్పు డంతగా నను వీపు
దట్టి రేఁపినట్టి దిట్టతనము,
వానిఁ జూచి బేలువడిన యప్పుడ, చూడు,
చెలియ, మఱుఁగువడియెఁ జెప్పకుండ! ౧౧
(అశే—పు. ౧౦౭)

కడవ చంకలోన నిడుకొని, చెలి, మోము
ద్రిప్పి దారివెంటఁ జేరి కనుచు,
చూడకుండనిల్లుచొరఁజోయి'అయ్యయో!
పగిలిపోయె' ననుచుఁ బాగులనేల? ౧౨
(అశే—పు. ౧౦౮)

కనులచూపు చెదరి కలఁగెడు నినుఁ జూచి,
నకియ, బరువు మోయఁ జాలవనుచు,

నిజము,తలుపుదాఁకు నెఱమునఁ దనుఁదానె
కోరి పగులఁ గొట్టుకొనియెఁ గడవ! ౧౩
(అశే—పు. ౧౦౯)

పల్లెఁ బుట్టినాను; పల్లెలో నున్నాను;
నిజము, పట్టణాల నేర్పు నెఱుంగ!
పట్టణాలవారి పతులు నాపాలు; నే
నెట్టిదాననైన నేమి? పోవ! ౧౪
(అశే—పు. ౧౧౦)

ఆమెప్పుల కాయెప్పుల
కామాటలతీయములకు నాయాశల కా
ప్రేమఃకులకుఁ బరిణామం
బేమందును సాగనుకాఁడ,యిట్లుఘటిల్లెన్!
(అశే—పు. ౧౧౧)

విందు గుమవంగ వచ్చిన వెలది నిప్పు
డేమి యన్నదో నీదు పెండ్లాము కాని,
చూడు మేధ్యుడిఁ బెరటిముంజూరు క్రింద;
దాని నూరార్పు మేగి యంచాలమఱుఁది!
(అశే—పు. ౧౧౨)

పక్షిగణము లెగిరి ప్రబులి పొదలలో
నలబలంబు సేయ నాలకించి
ఇంటిపనులఁ దెఱపి యెఱుఁగని కోడలి
కంగమెల్లఁ గ్రుంగినట్టు లయ్యె. ౧౩
(అశే—పు. ౧౧౩)

(సశేషము.)

అభినవాంధ్ర కవితాపితామహుని కవితావిసేదములు

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి గారు

౧

బ్రహ్మశ్రీ పార్వతీశ్వరకవిగారి జీవితమున ప్రధానవిషయములు:—

- 30-6-1833 జననము.
1833-1866 పాలకేరిలో నివాసము.
1867- శ్రీవిజయనగర మహారాజునన్ని ధిలో కవిత్వగౌరవలాభము.
1868-1875 బాబ్బిలీపుర నివాసము. (ఈకాలమున రాజసభాప్రవేశము లేదు. రాజదర్శనము మాత్ర మున్న డప్పుడు కలుగుచుండెను.)
1876-1897 శ్రీబాబ్బిలి సంస్థా నాస్థానకవి శ్వరత్వము. ఇదియే శ్రీపార్వతీ శ్వరకవిగారి యుచ్ఛదశ.
28-6-1897 మరణము.

౨

రక్తాక్షి సంవత్సరము
(1864)

‘రక్తాక్షి సంవత్సరమున గారణం
తరమున బాబ్బిలి కరిగియుండ,
రావు జనార్దన రంగరాధ్యభుని కా
లంబున గొండ “తాలంబ్య” యనెడు

శ్లోకంబు వెలిగించిరే కాని, శుద్ధాంధ్ర
మయముగా వెలిగింపరయిరి మున్ను
తెనిగింపు మిపు డట్లు నిను మెచ్చెద నటంచు
హితుడు దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి
శ్లోకము ల్గించి యెనఁగఁగా శుద్ధవికృతి
పదములఁ దదల్పవృత్త మేకొడువ లేని
యట్లు చెప్పించి, మెప్పించి తొర నన్ను
హరి హరేశ్వర దేవ, మహానుభావ.’

అని పార్వతీశ్వరులు స్వీయ చరిత్రమున వ్రాసికొనియున్నారు.

దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు కోరఁగా,
నొకానొక యసాధ్యశ్లోకమునకు శుద్ధాంధ్రీకర
ణమును పార్వతీశ్వరకవిగారు చేసియున్నారని
జినిభావము.

ఇచ్చిన శ్లోకము :

“అలం బ్యాగ్రాంశుయప్తిం, హరిహ రితి
ధృతాం కేంద్ర సీలోపహర

ప్రోద్యచ్ఛితాంశుహైమచ్ఛదపుటికధరాం
భోధికాం, రాత్రిసంజ్ఞాం

పృచ్ఛంత్యాఖ్యాత్పితార్కాభరణముష మధః
పార్శ్వభాజః ప్రదోషో

ద్యుతాజ్ఞాతాపరాధా స్వపితృ రనువసం
లిల్లిరే ద్రా క్షమిసాః.”

చెప్పిన యచ్చతెనుగుపద్యము :

“తొలుడల్కుట్టియేబట్టి, తూర్పుచెలి, కం
దున్నల్లరాకాన్మగా,
నెలపొనేకుల జట్టిగాఁ గొనిన పె
నేచెందితన్ మింటియం
దలి ప్రాద్దుందొడవూచ్చు చొప్పడుగఁ
జెంతం దృడినేరం జెట్టి
గి, లలిం జీకటి సంజకుట్టుగమి డాఁ
గెం గావలం దెల్లెడన్.”

3

(కోధనసంవత్సరము)

1865

‘సుతనిరామయతకై సూర్యనారాయణ
స్వామిని గని హర్షవల్లినుండి
వామిలవలనకు వచ్చి యిన్గంటి నీ
తారామవిభుఁ గాంచి, తత్ప్రతిష్ఠ
నణచి, “యాతన్వంగి” యనెడు వసుచరిత్ర
లోనిపద్యమునకు శ్లోకరచన,
ప్రతిస నిన్నూటయేబది యాఱుపద్యముల్
గలుగు ఖోడశశవిధ కందరచన
తత్కవులకన్న నెక్కుడు ధార గలిగి
వీంతయగునట్టి యాశుకవిత్వరచన
నాకుఁ గలిగించి, చెలఁగించినాడ వార,
హరిహరేశ్వరదేవ, మహానుభావ.’

అని పార్వతీశ్వరకవిగారు స్వీయచరిత్రమున
ప్రవాసికొన్నారు.

పిమ్మట ప్రభువులు ఇన్నూటయేబది
యూరువిధములుగాఁ జరువఁదగిన ఖోడశశవిధ
కందమును రచింపుఁడని కోరఁగా శ్రీశాస్త్రు
లుగా రాశువుగానే యీక్రింది కందమును
రచించిరఁట.

‘శ్రీ¹వామ! దేవ! పా²వన!
భా⁴వా॥ భా⁵వం॥ మా⁶గ్రగ్గ! పండిత! ధ⁷వా॥
శ్రీ⁹వాసు! దేవ! బహ్వా¹⁰ను!
భా¹²వా॥ భా¹³వ! భ¹⁴వజనక॥ పాలిత॥ భా¹⁵వా॥

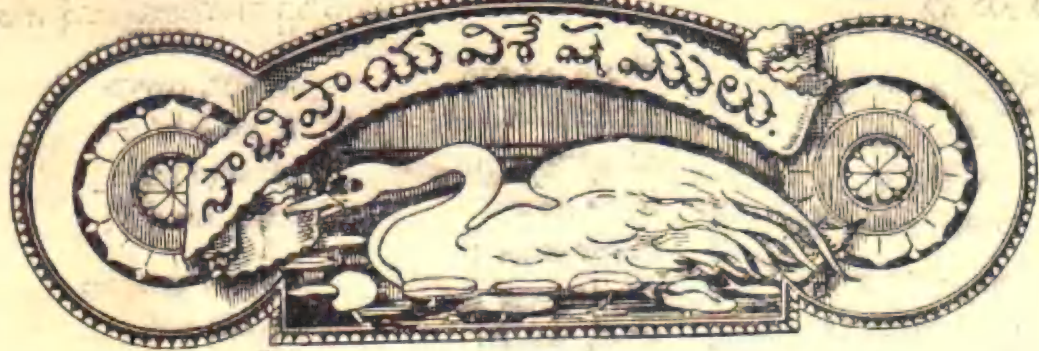
‘ఏకమతిన్ భేకగతిన్
సాకల్యమునం గనుండు మట్టుంచాశ
న్చోకోత్తర ద్విశత సం
ఖ్యాకములై యంద మొందు కందిము లిందున్.’

ఆశువుగా రచించిన యీ ఖోడశశవిధ కంద
మును విని రాజును బండితులునాశ్చర్యపడిరఁట.
పిమ్మట శ్రీశాస్త్రులవారి యాశుధారను బరీ
క్షింపఁగా, ప్రభువువారి యాస్థానవిద్వత్కవుల
కన్న నెక్కుడుధారతో పార్వతీశ్వరకవిగారు
తమయాశుకవితాప్రభావమును వెల్లడించిరఁట.
ఇట్టి యాశుధార మున్నెన్నడును జూడలేదని
యందరును సంతసించిరఁట. ఆనాటి సభలో
శ్రీ శాస్త్రులవారు రచించిన యాశుకవిత మన
కిప్పుడు లభ్యముకాలేదు గాని, మఱి కొన్ని
చోట్ల శ్రీశాస్త్రులుగా రాశువుగా రచించిన
పద్యములు లభ్యములైయున్నవి గాన నవి
మున్ముందుఁ బ్రకటింతుము.

మబ్బు మెట్లపయి
మణిమయభూషలు
రాలనేగు నీ
రాతిరిఁ గనుఁగొను!
వెన్నెలతెర కొన
వ్రేలఁ జెందికొని
వడివడిఁబోవు ప్ర
భాతముఁ గనుఁగొను!
కలపినలత్తుక
కాళ్ళఁ దన్నికొని
చయ్యనఁ జను నీ
సంజఁ గనుఁగొను!
సకిరూ, యెక్కడి
శాంతముబ్రతుకే
తెల్లవార నదె!
తెల్లవారె గదె!
పికము లుమియు నీ
వినముఁ ద్రావుదును!
వెన్నెలరేకలఁ
బన్నికొందు నురి!
చుక్కరవను జిలు
ముక్క మ్రొంగుదును!
గాలిచిచ్చలోఁ
గడఁక దూఁకుదును!
కదలుము గడు వర
గడియ నెచ్చెలీ!
పెన్నెరిక్రొమ్ముడి
విరియఁబోసికొని
దండఁ ద్రెంచి ము

త్యాలు చల్లికొని
ఎడ నెడ నూర్పులఁ
గడలుకొల్పికొని
నిశలో నిశనై
నిలిచిపోయెదను!
కదలుము గడు వర
గడియ నెచ్చెలీ!
నాహృదయమే కలఁచి
నాశాలఁ ద్రెంచికొని
తేటి తనతంబురకుఁ
దీవియలు గట్టికొను!
నామేనె చీల్చి క్ర
న్ననఁ జర్మ మొలిచికొని
చందురుఁడు పాదర
క్షల జోడు కుట్టికొను!
నాకురులె కొనగోల్లు
నాటికొన గుప్పెల్లఁ
గోకిలము పెకలించి
కొని గూడు కట్టికొను!
ఆలకింపవె నెచ్చెలీ!
ఆరనిమున
మాలసింపకె నెచ్చెలీ!
ఈమెయిసారే
నామనోహరుని
యడుగుఁదమ్ములకు
మడుఁగు లొత్తవ!
ఈహృదయమే గొని
నాహృదయేశున
కాదటఁ గప్రపు
టార తీయవే!

నలఁతా, యూపె
న్నెరులతోడ నా
ప్రాణవిభునిమ్ముదు
పదము లొత్తవే!
లన్నెము పున్నెము
నన్నియు-నీవే
సుదలీ! యపు డే
జూడ వత్తునట!
పూల నా కడయూరు
పులు మారుమోఁగవే?
తరులలో నాజీవి
తపు సంజ కదలదే!
చివురులో నాయడుగు
చిన్నియలు తోఁపవే!
గాలిలోఁ గన్నీటి
కడచెమ్మ మిగులదే!
కలయకుండిన పోయినే,
విభుఁడవే
కలయఁజూచినఁ జాలునే!
వేలు దండములు
మేలు మరువనే!
నీముంగిలి పె
న్నెరులఁ దుడుతునే
ముందుపుట్టు నీ
బుడుత నొదునే
చందురుఁడే మన
సాక్షి-కదలవే!
కదలుము గడు వర
గడియ నెచ్చెలీ!

శ్రీ. హతకమ కేవలమునకు ధర్మబాలకును
 బరము లగు సురు శాస్త్ర లాభములు శేష
 తపము శ్రీ దుష్టవాసవత్రయకంఠె
 వధిక మైనది యంద్రు మహాత్ము లనఁను.
 —భార. ఆమ. చతు.

గాంధీమహాత్మ్యము - ప్రాయోపవేశము

గాంధీమహాత్మ్యని ప్రాయోపవేశ సంగల్పము
 ప్రపంచమునం దంతటను ధర్మమహా
 సంచలనమును గలుగజేసినది. ప్రపంచేతి
 హాసములందు ధర్మపరివర్తనఘట్టము లపూర్వ
 ములు. దిగంతవ్యాప్తములైన బాహుబల విజ
 యము లనంతములుగ గనుపడుచున్నను
 ధర్మవిజయఘట్టము లతిస్వల్పములుగ నున్నవి.
 సత్యవ్రతపాలనమునకై హరిశ్చంద్రుడు సర్వ
 స్వమును ధారవోసిన యితిహాస మాశ్చర్యజన
 కముగ నుండును. సత్యసతరక్షణార్థము విష
 పాన మానందముతో జేసిన సోక్రటీసుకథ విస్మ
 యమును గలుగజేయును. ఆత్మోపలబ్ధికై
 రాజ్యసంసారపరిత్యాగము చేసిన గౌతమ
 బుద్ధుని యుదంతము సంభ్రమమును గలుగ
 జేయును. ఆత్మప్రతిష్ఠాపనమునకు సిలువ
 నాలింగనము చేసిన ఏనుని గాథ యద్భుత
 కార్యముగ నుండును. ప్రపంచమునందు సత్య

పరిపాలనార్థము పరమప్రియమైన ప్రాణము
 నర్పించిన యుదంతము లపూర్వములు. ప్రాణ
 త్యాగమునందును నితరప్రమేయము లేక
 కేవలము లోకసంగ్రహణార్థము ప్రాయోవేశ
 నీక్షను బూనుట పరమాశ్చర్యవిషయము.
 పరపీడనపరాయణం బైన ప్రపంచమునం
 దాత్మత్యాగప్రభావము దుర్గాహ్యముగ నుం
 డును. విషయాసక్తమైన వర్తమానసమయము
 నందు ప్రాయోపవేశసంగల్పము పరిహాసపాత్ర
 ముగ నున్నది. గాంధీమహాత్మ్యనిసంగల్పమును
 కొన్నియూజెడివారివలెనే నిందించెడి వారును
 గలరు. నిందాస్తోత్రములసంగతి యెటు లున్నను
 ప్రాయోపవేశము పండితపామరులకు జ్ఞానకు
 గారణం బైనది. మానవదృష్టియందు జీవిత
 మునకును ధర్మమునకును గల పరస్పరసంబంధ
 మును విమర్శించుట కవకాశములు కలిగినవి.

* * *

జీవితము - ధర్మము

జీవయాత్రయందు జీవితమునకును ధర్మ
 మునకును గల పరస్పర సంబంధము పండితుల
 కును దురవగాహముగ నున్నది. ప్రపంచము
 నందు “బ్రతికియుండిన శుభములబడయవచ్చు”

గలుగజేయుచున్నను అనధికారమయ మైన విషయప్రపంచమునం దవశ్రుతిమూలమైన యధర్మనాదము వినబడుచున్నది. సత్యశ్రుతి విశ్వమునంతయును సంచలించజేయగల విధమును దివ్యమైన యరవడాత్మేత్రోదంతము లోకమునకు ప్రత్యక్షము చేసినది. శ్రీ కృష్ణ పరమాత్ము డిర్బునునకు విషాదావస్థయం దుప దేశించిన యాత్మధర్మావతరణమును గాంధీ మహాత్ముని ప్రాయోపవేశ సంకల్పము ప్రత్యక్షము చేసినది.

శ్లో. యదా యదా హి ధర్మస్య

క్లాని ర్భవతి భారత,

అభ్యుత్థాన మధర్మస్య

తదాఽఽత్మానం సృజా మ్యహమ్.

—భ. గీ. ఆ. ౪-౭.

గాంధీమహాత్ముని ధర్మసంకల్పము అస్పృశ్యులను స్పృశ్యులను జేసినది; అపవిత్రులను పవిత్రులను జేసినది; చెరసాలను పుణ్యక్షేత్రము చేసినది; నిస్తేజమును తేజోవంతము చేసినది; జడహృదయమునకు స్పందనమును గలుగజేసినది; నిద్రావస్థకు ప్రబోధావస్థను గల్పించినది. ఒక శ్రేష్ఠపురుషుని ధర్మసంకల్పము విశ్వధర్మద్వారమును మానవకోటికి తెరిచినది. నిత్యమైనను అంతర్ధానమైన ధర్మద్వారము తెరువబడిన పర్వకాలమునందు ధర్మక్షేత్రప్రవేశము సామాన్యులకును సులభముగ నున్నది. ఈ పర్వసమయమునందు హిందువులును, మహమ్మదీయులును, క్రైస్తవులును, ప్రాచ్యులును, పాశ్చాత్యులును,

ఉన్న తజాతులును, నిమ్న జాతులును, స్త్రీలును, పురుషులును, అధికారులును, అనధికారులును, ప్రభుత్వమును, ప్రజలును మమకారాహంకార సంజాతములైన, స్వార్థపరములైన భేదావరణములను పరిత్యజించి, పరార్థపరమైన ధర్మావరణమునందు ప్రవేశించుటకు యత్నించి విశ్వమానవధర్మావరణమును సార్థకము చేయుట ధర్మము, వివేకము. సంకల్పము కార్యరూపమును బడయుటయే ధర్మారాధనము.

శ్లో. యే యథా మాం ప్రపద్యంతే

తాం ప్రభైవ భజామ్యహమ్,

మమ వర్తమాన వర్తంతే

మనుష్యాః పార్థధర్మతః.

—గీతా. ౪-౧౧.

గాంధీమహాత్ముడు లోకోద్ధరణార్థము పూనిన నిరశనసాధ్యమైన ప్రాయోపవేశ సంకల్పము, శ్రీ గాంధీజయంతి కపూర్వమైన ప్రతిష్ఠను గల్పించినది. గాంధీమహాత్ముని ఆత్మకథ యంతయును కన్నుల కగపడినది; చెవులకు వినపడినది; ముక్కునకు ఘుమాలించినది; త్వక్కునకు సోకినది; జిహ్వకు రుచించినది; చిత్తమున కానందమును గలుగజేసినది. మానవులకు, వారి సంకల్పమున కనురూపముగ గోచరంబగుచు వ్యక్తులకును, జాతులకును సంకల్పప్రభవమైన కామరూపములను విశ్వము సాక్షాత్కరించుచున్నది. విశ్వమాత ధనారాధకులకు ధనమును, కామారాధకులకు కామమును, క్రోధారాధకులకు క్రోధమును, ద్వేషారాధకు

లకు ద్వేషమును, ప్రేమారాధకులకు ప్రేమను, ధర్మారాధకులకు ధర్మమును ప్రసాదించుచున్నది. ధర్మశ్రుతిస్వరూపిణియైన విశ్వమాత ధర్మనాదానురూపముగ నానందతాండవమును జేయుచు విశ్వకల్యాణమహోత్సవమును నర్వత ప్రత్యక్షము చేయుచున్నది. ధర్మశ్రుతికి రాగద్వేషారాధకులు గల్పించెడి అపధర్మశ్రుతులు ఆనందతాండవమున కాటంకములను గలుగజేయుచు విశ్వకల్యాణమహోత్సవము సంతర్ధానము చేయుచున్నవి. వి్వరంగమునందు సాత్త్వికధర్మప్రవృత్తికిని, రాజస తామస ధర్మప్రవృత్తులకును నిరంతరము సంప్రాప్త మగుచున్న మహాసంరంభమున కపధర్మశ్రుతులు మూలములు. గాంధిమహాత్ము డుపదేశించెడి సాత్త్వికనిరోధమార్గము రాజస తామస గుణావృత మైన వర్తమానయుగమునందు పరిహాసనిరసములకు, రాగద్వేషములకు, దురభిమాన దురహంకారములకు పాత్రమగుట సహజము. ప్రభుత్వము నిరంకుశాధికారాశ్రయములను సృష్టించి సాత్త్వికనిరోధోద్యమమును నిర్మూలము చేయుటకు చేయుచున్నప్రయత్నములు నిరర్థకములు. అమృతప్రాయమైన సాత్త్వికనిరోధాశ్రయమును మృతప్రాయములైన రాజసాశ్రయములు నిర్జీవజాలపు. ధర్మము నధర్మమును, సత్యము నసత్యమును, శాంతిని సంరంభమును, సుఖమును దుఃఖమును నిర్జించుట ప్రకృతిధర్మమునకు ప్రతికూలము. కాలాంతరమునందైనను గాంధిమహాత్ముని శాంతిధర్మ సందేశము విజ

యమును బడయుట తథ్యము. ప్రపంచమునకు స్వయంకృతాపరాధఫల మవశ్య మనుభవనీయము. సంగ్రామ విషబీజములను, రాగద్వేషబీజములను నాటిన ప్రపంచము సంగ్రామవిష రాగద్వేషసస్యఫలము ననుభవించుచున్నది. గొప్పతపస్సును, మహాప్రాయశ్చిత్తమును లేమి హిందూస్థానమునకును, ప్రపంచమునకును ఆసన్నమైయున్న దుఃఖానుభవ మావశ్యకముగ నున్నది. గాంధిమహాత్ము డుపవాసరూపమైన తపస్సును, ప్రాయోపవేశ సంకల్పపూర్వకమైన ప్రాయశ్చిత్తమును చేసి దేశకల్యాణమునకును లోకకల్యాణమునకును, ప్రజలకును ప్రభుత్వములకును, జాతులకును మతములకును, శాస్త్రములకును సాహిత్యములకును, నిత్యమైన ధర్మనిర్వహణోపాయమును బోధించుచున్నాడు. ఆ బోధ తమసావృతమైన ప్రపంచమునకు బధిరశ్రోతారావముగ నున్నది. గాంధిమహాత్ముని ఉపవాసము, ప్రాయోపవేశసంకల్పము, జయంతి ప్రపంచదృష్టిని - ముఖ్యముగ హిందూస్థాన ప్రజాలక్ష్యమును - సత్యాగ్రహధర్మ సందేశమునందు లగ్నము చేసినవి.

క. కవున నుపవాసవ్రత

సేవనము శరీరమునకుఁ జిత్తంబునకుం

బావన మైహికమహిమయు

దేవనిలయ సుఖము నిర్విధిక్ సమహృత్.

—భార. ఆహ. చతు.

* * * *

వ్రజల కర్తవ్యము

మహాత్ముని ప్రాయోపవేశనంకల్పమువలన హిందూసంఘమునందలి నిమ్నాన్నతజాతుల నాయకులమధ్య సాంఘికనిర్ణయము కుదిరినది. అంబేద్కరు, గాంధీగారల సాంఘికనిర్ణయము హిందూస్థానచరిత్రమునందు నూతన శకారంభమును జేయుచున్నది. ఈ యొడంబడిక నిమ్నజాతుల హక్కులను అంగీకరించుచున్నది. ఈక్రింది యొడంబడికలోని విషయముల విమర్శన ముభయపక్షములును నిష్పక్షపాతబుద్ధితో జేసిన న్యాయనిర్ణయమును విశదము చేయుచు హరిజనులు మహాజనులును పశుధర్మారాధకులు మానవధర్మారాధకులును గావలసిన యవసరమును పరిస్ఫుటము చేయుచున్నది.

ఒడంబడిక

“1. సమష్టినియోజకవర్గములవలన ఎన్నుకొనబడవలసిన స్థానములలో యాదీగువ వివరింపబడిన రాష్ట్రీయ శాసనసభలలో ‘అస్పృశ్యుల’ కిటుల స్థానములు ప్రత్యేకింపబడవలెను.

మదరాసు	30
బొంబాయి-సింధు	15
పంజాబు	8
బీహారు-ఒరిస్సా	18
మధ్యరాష్ట్రములు	20
ఆసాము	7
బెంగాలు	30
సంయుక్తరాష్ట్రములు	20

మొత్తము 148

ప్రధానమంత్రి ప్రకటనలో వివరింపబడిన శాసన సంఘసభ్యుల మొత్తముసంఖ్యనుబట్టి యీ అంకలు స్థిరపరుపబడెను.

2. సమష్టి నియోజక వర్గమునకు సంబంధించిన వోటరుల పట్టికలో వోటరులుగా నంగీకరింపబడిన ‘అస్పృశ్యుల’ందనును ప్రథమనియోజకవర్గముగా నేర్పడి అస్పృశ్యుల కేర్పరుపబడిన ప్రత్యేకస్థానములలో స్థానమునకు నలుగురు అస్పృశ్యులను ఎన్నుకొనవలెను. వీరు సింగిలువోటు పద్ధతినే యెన్నుకొనవలెను. ఈ రీతిగా జరిగిన యెన్నికలలో మిక్కిలి హెచ్చువోట్లు వచ్చినవారు స్థానమునకు నలుగురివంతున సమష్టి నియోజకవర్గములచే ఎన్నుకొనబడుటకు నిలువవలెను. రెండవ యెన్నిక సమష్టినియోజకవర్గముల వలననే జరుగును.

3. భారత శాసనసభలందు గూడ అస్పృశ్యులకు ప్రత్యేకస్థానము లుండును. ఆ స్థానములకుగూడ పైని తెలుపబడిన రీతినే మొదట అస్పృశ్యులును, పిమ్మట సమష్టి నియోజకవర్గమువారును ఎన్నుకొనవలెను.

4. బ్రిటిషు ఇండియాలోని సమష్టి నియోజక వర్గమువారిచే భారత శాసనసభలకు ఎన్నుకొనబడుటకు నిర్ణయింపబడిన స్థానములలో 100 కి 18 వంతున అస్పృశ్యులకు ప్రత్యేకింపవలెను.

5. మొదటి పదియేండ్లవరకు మాత్రమే యీ రీతిగా ప్రతిస్థానమునకును రెండువారులు ఎన్నికలుజరుగవలెను. అటుపిమ్మట సమష్టి నియోజకవర్గమువలన మాత్రమే యెన్నికలుజరుగవలెను. రెండు పార్టీలవారును ఇష్టపడినచో ఈలోగానే దీనిని రద్దుపరచవచ్చును.

6. అన్ని శాసనసభలలోను అస్పృశ్యులకు ప్రత్యేకస్థానముల నేర్పరుదుట ఆనవసరమని రెండు పార్టీలవారును కలిసి నిశ్చయించువరకును ఈపద్ధతయే అమలులో నుండును.

7. భారతశాసనసభలకును రాష్ట్రీయశాసనసభలకును అస్పృశ్యులలో వోటరుల అర్హతలు లోభియను కమిటీవారి నివేదికలో నూచింపబడినటు లుండవలెను.

8. స్థానికసంఘముల పథ్యతలను ప్రభుత్వోద్యోగములను బడయుటకు ఒక వ్యక్తి అప్పృక్కుడను కారణమున నెట్టి అనర్హతయును కలుగగూడదు. ఉద్యోగముల నొసగుటకు నిర్ణయింపబడిన విద్యావిషయకములగు పద్ధతులను కలిగియున్న యెడల అట్టి విద్యాధికులగు అప్పృక్కులకు న్యాయముగా రావలసినన్ని పదవులను వారు పడయగలుగుటకు సకల ప్రయత్నములును చేయబడును.

9. ప్రతి రాష్ట్రములోను విద్యాశాఖావ్యయములకు ప్రత్యేకింపబడిన యొక్కములో అప్పృక్కుల విద్యాభివృద్ధికి చాలినంతధనము ప్రత్యేకింపబడవలెను."

అను వరకులు ఒడంబడికలో గలవు.

పూనాలోనున్న పండిత మదనమోహన మాలవ్య, పర్. లేజబహదరుస్వామి, ఎం.ఆర్. జయకరు, జి.డి.విల్లా, రావు బహదరు ఎం. సి. రాజా, డాక్టరు ఆంబేద్కరు, డా॥ సోలాంకా, రా॥బి॥ శ్రీనివాసను, పి. బాలూ, రాజభోష్, శివరాజా, సి. రాజగోపాలాచారి, ఎం. పిళ్ల, సర్ సి. బి. మెహతా, గవాయి, దేవధరు, కప్రాల్కరు ఎ. వి. తక్కరు, బఖారే, రాజేంద్రప్రసాదు గాడ్లమున్నగు నాయకు లందరును ఒడంబడికపైన సంతకములను చేసిరి.

ఈ యొడంబడిక హిందూసంఘమున కమూల్యమైన ప్రయోజనమును సమకూర్చుటకు ప్రజానాయకుల భారమును దుర్భరము చేయుచున్నది. చిరకాలానుగతమైన అస్పృశ్యతను నిర్మూలించుట, అస్పృశ్యులకు దేవాలయప్రవేశము, వాపీకూడతటాకాద్యప్రయోగములు కర్మయోగాభ్యాసములేని హిందువులకు సులభసాధ్యములు గావు. గాంధీవిజయ ఘోషలు, గాంధీసంకీర్తనములు, గాంధీసంభాషణములు, దానాదులువలె కార్యాచరణము సుకరముగాదు. హిందువులు చిరకాలానుగతం

జైన యాచారపాశబంధములను తెగగొట్టవలసిన శుభసమయము తటస్థించినది. ఈ సుముహూర్త మిప్పుడు పోయిన తిరిగి సంప్రప్త మగుటకు చిరకాలము ఎట్టుట సహజము. హిందూసంఘ సంయోగమును, మహాత్ముని తపఃప్రభావమును మహాత్మునియ కైస్తవ సంఘములందును సంచలనమును గలుగజేసినవి. ప్రచండ సాంఘికవాదియైన హాలానా షాకతాలిగారికిని చిత్తవృత్తి మారినది. అన్నారి షాకతాలిపక్షములకును, హిందూ మహాత్మునియ పక్షములకును సంప్రతింపులు జరుగుచున్నవి. హిందూసంఘ నాయకులు, మదనమోహన మాలవ్య, ముంజి, సప్ర, జయకరుగారులు షాకతాలి, కాశీం మీత, అబ్దులుమజీదు, అబ్దులుకలము ఆజాదుగారు మొదలగువారల యభీప్రములను పూర్తిగను సఫలముచేసి హిందూస్థానసంయోగబలమును నిరంకుశాధికారప్రభుత్వమునకు ప్రత్యక్షము చేయుదురుగాత! నవంబరుమాసాంతమునందు లండనునగరమునందు మూడవ కాండుటేబిలు సమావేశము గూడనున్నది. అక్టోబరు మాసాంతములోపల నన్ని పక్షములవారును బాంబయియందు గూడి సాంఘికసమస్యను హిందూ సమస్యవలె నిష్పాక్షికముగ నిర్ణయించి స్వరాజ్యసాధనిర్మాణమునకు ధర్మప్రతిష్ఠాపనమును జేసి హిందూస్థానసంయోగమును సుస్థిరముచేయుట యవసరము. బ్రిటీషు ప్రభుత్వమువారు శాంతిదూతయైన గాంధీ మహాత్ముని ఈసంవత్సరారంభమునందు నిర్బం

ధించి హిందూస్థానజ్ఞేమమునకును, ప్రపంచ శాంతికిని చేసిన మహాపరాధము నిపుడైనను నవరించుకొనుట ధర్మము. హిందూస్థానము నందు గాంధీమహాత్మునకు గల నిరుపమాన మైన గౌరవప్రతిష్ఠలను హిందూసాంఘిక సమస్యనిర్ణయము విశదముచేసినది. నిష్కామ యోగియును, సిద్ధసంకల్పుడును, శాంతిప్రియుడు ను నైన గాంధీమహాత్ముని నిర్బంధమును లోల

గించి మహాత్ముని మహిమను సాంఘికనిర్ణయమునకును, రాజ్యాంగనిర్ణయమునకును, ప్రపంచ శాంతికిని వినియోగించుటకు పరమేశ్వరుడు ప్రభుత్వమునకు జ్ఞానోదయము ననుగ్రహించు గాత! మౌనతాలిగారి ప్రార్థననైనను చెవిని జెట్టి గాంధీమహాత్ముని విడుదలచేయుట ప్రభుత్వమున కలంఘనీయమైన ధర్మము.